

126696

**KÜLTÜREL ve NESNEL KRİTERLER DOĞRULTUSUNDA
YENİ BİR 'A LA TURCA' TUVALET TAŞI TASARIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İç Mimar Mustafa Saltuk ÖZEMİR
(502981287)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 2 Ocak 2002
Tezin Savunulduğu Tarih : 18 Ocak 2002

Tez Danışmanı :
Diğer Jüri Üyeleri

Prof.Dr. Nigan BAYAZIT (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. H. Alpay ER (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. Nilgün FİĞLALİ (İ.T.Ü.)

M. Bayazit
H. Alpay
Nilgün

OCAK 2002

126696
**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖNSÖZ

Öncelikle bu Tez'i yönetiminde gerçekleştirmiş olduğum, Sn. Prof. Dr. Nigan Bayazıt'a, çalışmanın her aşamasında esirgememiş oldukları engin bilgi, deneyim ve desteklerinden ötürü en derin teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, bu çalışmanın hazırlanması doğrultusunda, başta yine engin bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, Sn. Prof. Dr. Mübeccel Kıray ile Eczacıbaşı – Vitra Firması, Tasarım Müdürü Sn. Yalçın Arpat olmak üzere, Eczacıbaşı – Vitra Tasarım Bölümü ve Modelaj Atölyesi çalışanlarına, Sn. Prof. Dr. Ziya Mocan, Sn. Prof. Dr. Hilmi Erginöz, ve Sn. Prof. Dr. Günay Güngör'e teşekkür ederim.

Çalışma boyunca yapmış oldukları yardımlar dolayısıyla, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nden başta, Sn. Gülname Özdemir ve Sn. Cem Alppay olmak üzere, tüm öğretim elemanlarına da gönül borcu duymaktayım.

Ocak 2002

Mustafa Saltuk Özemir

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	x
SUMMARY	xii
1. GİRİŞ	1
2. PROBLEMİN BELİRLENMESİ	7
3. VAROLAN TUVALET TAŞLARININ GELİŞİMİNİN KULLANICI DEĞİŞKENİNE BAĞIMLI KÜLTÜREL ÖGELER DOĞRULTUSUNDA İRDELENMESİ	10
3.1. Kültür Kavramı	10
3.2. Maddi Kültüre Ait Ögeler	11
3.2.1. Oturma Eylemi	11
3.2.1.1. Oturma Eylemi Biçim ve Araçlarının Tipolojik Analizi	13
3.2.1.2. Oturma Alışkanlık ve Araçlarının, Oturma Alışkanlık ve Araçlarına Etkileri	13
3.2.2. Giyim	21
3.2.2.1. Giyim Biçimleri	21
3.2.2.2. Giyim Biçimleri ile Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarındaki Etkileşim	23
3.3. Tinsel Kültüre Ait Ögeler	26
3.3.1. Tinsel Kültürün, Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Dolaylı Etkileri	26
3.3.2. Tinsel Kültürün, Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Doğrudan Etkileri	27
3.3.3. Türkiye’de Tinsel Kültürün, Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Etkileri	31
4. YENİ BİR ‘A LA TURCA’ TUVALET TAŞI TASARIMI PROBLEMİNİN ÇÖZÜMLENMESİNDE KULLANILAN METOT	39
5. VAROLAN TUVALET TAŞLARININ, KULLANICI DEĞİŞKENİNE BAĞLI NESNEL KRİTERLER DOĞRULTUSUNDA KARŞILAŞTIRILMASI	56
5.1. Defekasyon ve Ürinyasyon Eylemlerinin Anatomik ve Fizyolojik Analizi Doğrultusunda, Mevcut Tuvalet Taşlarının Ergonomik Açıdan Karşılaştırılmalı Analizi	56
5.1.1. Defekasyonun Anatomik ve Fizyolojik Analizi Doğrultusunda, Mevcut Tuvalet Taşlarının Ergonomik Açıdan Karşılaştırılmalı Analizi	57
5.1.1.1. ‘A la Franca’ Klozetler (Destekli Tuvalet Taşları)	58
5.1.1.2. Melez Tuvalet Taşları (Destekli Çömelleme Taşları)	61
5.1.1.3. ‘A la Turca’ ve Diğer Desteksiz Tam Çömelleme Taşları	63
5.1.1.4. Analiz Sonuçları	67

5.1.2. Ürinyolu Eyleminin Anatomik ve Fizyolojik Analizi Doğrultusunda, Tuvalet Taşlarının Karşılaştırılması	68
5.1.2.1. 'A la Franca' Klozetler (Destekli Tuvalet Taşları)	69
5.1.2.2. Melez Tuvalet Taşları (Destekli Çömelleme Taşları)	72
5.1.2.3. 'A la Turca' ve Diğer Desteksiz Tam Çömelleme Taşları	73
5.1.2.4. Analiz Sonuçları	74
5.2. Varolan Tuvalet Taşlarının Sağlık Açısından Karşılaştırılmalı Analizi	74
5.2.1. 'A la Franca' Klozetler (Destekli Tuvalet Taşları)	76
5.2.2. Melez Tuvalet Taşları (Destekli Çömelleme Taşları)	80
5.2.3. 'A la Turca' ve Diğer Desteksiz Tam Çömelleme Taşları	81
5.2.4. Analiz Sonuçları	85
6. YAPILAN SONDAJ ÇALIŞMASI VE ELDE EDİLEN BULGULAR	87
6.1. Çalışmanın Amacı	87
6.2. Sondaj Çalışması Yapılan Gurubun Niteliği	88
6.3. Çalışmadan Elde Edilen Bulgular	91
6.3.1. Bağımsız ve Bağımlı Değişkenlerden Oluşturulan Tabloların Analizi ile Problem Analizinin Sınanması	91
6.3.1.1. Bağımsız Değişkenlere Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı	91
6.3.1.2. Bağımsız Değişkenlere Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı	96
6.3.1.3. Bağımsız Değişkenlere Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı	102
6.3.1.4. Bağımsız Değişkenlere Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı	108
6.3.2. Bağımsız ve Bağımlı Değişkenlerden Oluşturulan Tabloların Analizi ile Problem Çözümünün Geçerlilik Sınanması	114
6.4. Çalışmanın Sonuçları	128
7. PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ	130
7.1. Ön Tasarım Aşaması	130
7.2. Tasarım Aşaması	135
8. TARTIŞMA VE SONUÇLAR	138
KAYNAKLAR	146
EKLER	150
EK A YENİ 'A LA TURCA' TUVALET TAŞI TASARIMININ, UYGULAMA PROJESİ ÇİZİMLERİ	151

EK B	YENİ 'A LA TURCA' TUVALET TAŞI TASARIMININ, 1/1 ÖLÇEKLİ MOKABİNİN, FOTOĞRAFLARI	158
EK C	SONDAJ ÇALIŞMASINDA KULLANILAN GÖRÜŞME FORMU	163
EK D	SONDAJ ÇALIŞMASINDA ELDE EDİLEN VERİLERİN NİCEL VERİLERE DÖNÜŞTÜRÜLDÜĞÜ TABLOLAR	170

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Oturma Biçimleri ve Araçları	13
Tablo 4.1. Tasarım Geliştirme Süreçlerinde Uygulanan Metotlar.....	40
Tablo 4.2. Literatür Araştırması Süreçleri.....	42
Tablo 4.3. Kültürün Biçimlendirmiş Olduğu Kriterler Evreni.....	44
Tablo 4.4. Sondaj Çalışması ile İlgili Grafik Anlatım.....	46
Tablo 4.5. Ürün Sistemi Bütünü.....	47
Tablo 4.6. Sondaj Çalışmasından Elde Edilen Verilerin Sayısallaştırılarak, Anlamlandırılmasına Yönelik Olarak Oluşturulmuş Bir Tablo Örneği.....	50
Tablo 4.7. Oluşturulmuş Olan Tablolardan Elde Edilen Nicel Veriler Arasındaki İlişkilerin İzlenebilmesine Yönelik Oluşturulan Grafik Anlatım Örneği.....	51
Tablo 4.8. Nesnel Kriterler Evreninde 'A la Turca ve A la Franca'.....	53
Tablo 6.1. Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin, İllere Göre Dağılımı..	91
Tablo 6.2. Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının, Hane İçi Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	92
Tablo 6.3. Annenin Mesleğine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	93
Tablo 6.4. Babanın Mesleğine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	94
Tablo 6.5. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	94
Tablo 6.6. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	96
Tablo 6.7. İllere Göre Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı	97
Tablo 6.8. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	98
Tablo 6.9. Annenin Mesleğine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	99
Tablo 6.10. Babanın Mesleğine Göre Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	100
Tablo 6.11. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	101
Tablo 6.12. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı.....	01
Tablo 6.13. İllere Göre, Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	103
Tablo 6.14. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	104
Tablo 6.15. Annenin Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	105
Tablo 6.16. Babanın Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	106

Tablo 6.16.	Babanın Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	106
Tablo 6.17.	Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	107
Tablo 6.18.	Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı.....	107
Tablo 6.19.	İllere Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı.....	108
Tablo 6.20.	Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı.....	110
Tablo 6.21.	Annenin Mesleğine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı.....	111
Tablo 6.22.	Babanın Mesleğine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı.....	112
Tablo 6.23.	Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı.....	113
Tablo 6.24.	Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı.....	113
Tablo 6.25.	Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde 'A la Franca' Tuvalet Taşı Kullanımı İle İlgili Rahatsızlık ve Şüpheler.....	116
Tablo 6.26.	Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Tercih Edilme Nedenlerinin Dağılımı.....	117
Tablo 6.27.	Kesin Tercihi Olmayan Öğrencilere Göre, Genel Tuvaletlerde 'A la Franca' ve 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Tercih Edildikleri Yerlerin Karşılaştırmalı Dağılımı.....	119
Tablo 6.28.	Cinsiyete Göre, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarında, Geliştirilmesi Gerekli Görülen Öğelerin, Önem Sırası Dağılımı.....	120
Tablo 6.29.	Tablo 6.28.'deki Grafik Anlatıma Göre Oluşturulmuş Olan, 'A la Turca' Tuvalet Taşına İlişkin, Geliştirilmesi Gerektiğine İnanılan Öğelerin, Cinsiyete Özgü Sıralama.....	121
Tablo 6.30.	Kız ve Erkek Öğrencilerin Yanıt Toplamına Göre, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Eksik ve Sorunlarının Önem Sıralaması Dağılımı.....	124
Tablo 7.1.	'A la Turca' Tuvalet Taşının Fonksiyonel Bileşenlerinin Oluşturduğu Örüntü Gurubu.....	130

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3.1	: Çay töreni resmi, Güvenç, B., Japon Kültürü.....	11
Şekil 3.2	: Tanrıça heykelcikleri, Cranz, G., 'The Chair'	12
Şekil 3.3	: Ortaçağ sandalyası, Cranz, G., 'The Chair'	15
Şekil 3.4	: Garderobe, Wright, L., 'Clean and Decent'	15
Şekil 3.5	: Oturak, Horan, J. L., 'Tuvaletin Sosyal Tarihi'	16
Şekil 3.6	: Oturaklı sandalya, Newman, E., 'Going Abroad'	17
Şekil 3.7	: Klozet kapağı, Kira, A., 'The Bathroom' adlı kitabından.....	17
Şekil 3.8	: Uzun postürü, Pogue, W.R., 'How Do You Go To Bathroom In Space.....	18
Şekil 3.9	: Uzun tuvaleti, Pogue, W.R., 'How Do You Go To Bathroom In Space.....	19
Şekil 3.10	: Uzun tuvaleti, Pogue, W.R., 'How Do You Go To Bathroom In Space.....	19
Şekil 3.11	: Melez oturma aracı, Schulte, K., Messedesign Jahrbuch 1999.....	20
Şekil 3.12	: Japon çömelme taşı kapağı, TOTO Ürün Kataloğu, www.toto.co.jp.....	20
Şekil 3.13	: H. Çağlayan'ın 99/00 Yaz kreasyonu, www.firstview.com.....	21
Şekil 3.14	: Japon 'cep' saati, Landes, D.S., 'Revolution in Time'.....	22
Şekil 3.15	: Viktorya Dönemi kasnaklı kadın elbisesi, www.costumes.org...	25
Şekil 3.16	: İlk su yıkamalı klozet, Arredamento Mimarlık, 2000 / 02.....	30
Şekil 3.17	: Abdest alma duvarı, Süleymaniye Camisi.....	34
Şekil 3.18	: Abdest alma lavabosu, İdol Tasarım, Arredamento Mimarlık, 2000 / 02.....	34
Şekil 3.19	: Türk bide-klozeti, Newman, E., 'Going Abroad'.....	35
Şekil 3.20	: Nalın, Büyük türk Sözlüğü.....	36
Şekil 3.21	: 'A la Turca', Dolmabahçe Sarayı, Selamlık Bölümü.....	37
Şekil 5.1	: Oturmaya bağlı basınç dağılımı, Kira, A., 'The Bathroom'.....	59
Şekil 5.2	: Ergonomik klozet kapağı, Kira, A., 'The Bathroom'.....	60
Şekil 5.3	: Ergonomik klozet tasarımı, Kira, A., 'The Bathroom'.....	60
Şekil 5.4	: Melez tuvalet taşları, Kira, A., 'The Bathroom'.....	62
Şekil 5.5	: Melez tuvalet taşı, Kira, A., 'The Bathroom'.....	62
Şekil 5.6	: Çömelme postürü, Kira, A., 'The Bathroom'.....	64
Şekil 5.7	: 'A la Turca' tuvalet taşı, Eczacıbaşı-Vitra Ürün Kataloğu.....	65
Şekil 5.8	: Kolombiya çömelme taşı, herring.cc.gatech.edu:8080/2cool....	65
Şekil 5.9	: Japon çömelme taşı, www.asahi-net.or.jp	66
Şekil 5.10	: Hint çömelme taşı, herring.cc.gatech.edu:8080/2cool/2074.....	66
Şekil 5.11	: Kadın, erkekte genital bölge anatomisi, Kira, A., 'The Bathroom'.....	68
Şekil 5.12	: Klozet – erkek kullanıcı ilişkisi, Kira, A., 'The Bathroom'.....	70
Şekil 5.13	: Klozette, dışkılama için gerekli çanakakıcılığı, Kira, A., 'The Bathroom'.....	70
Şekil 5.14	: Ergonomik, sıhhi klozet, Kira, A., 'The Bathroom'.....	71

Şekil 5.15	: Melez tuvalet taşında gerekli çanak açıklığı, Kira, A., 'The Bathroom'.....	72
Şekil 5.16	: A- Japon çömelme taşı, Tokyo Toilet Map, www.asahi-net.or.jp B- pisuvar, Eczacıbaşı-Vitra.....	73
Şekil 5.17	: Klozet kapağı kaplama bantı, Cleansleeve, www.cleansleeve.com.....	77
Şekil 5.18	: Yüksek teknoloji ürünü klozet kapakları, TOTO kataloğu, www.toto.co.jp.....	79
Şekil 5.19	: Closomat marka bide / klozet, Kira, A., 'The Bathroom'.....	80
Şekil 5.20	: A-Japon, www.toto.co.jp, B-Hint Melez Taşlar, Kira, A., 'The Bathroom'.....	81
Şekil 5.21	: 'A la Turca' tuvalet taşı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Taşkılla.....	82
Şekil 5.22	: Kadınlarda, yarı çömelik postürde ürinasyon, Kira, A., 'The Bathroom'.....	83
Şekil 5.23	: Erkeklerde, ürinasyona dayalı sıçrama grafiği, Kira, A., 'The Bathroom'.....	84
Şekil 5.24	: Japon çömelme taşı, Tokyo Toilet Map, www.asahi-net.or.jp....	85
Şekil 7.1	: Görelili benzerliklerin betimlendiği grafik anlatım.....	131
Şekil 7.2	: Kavram kombinasyonlarının oluşumuna örnek bir grafik anlatım.....	132
Şekil 7.3	: Ön tasarımın bilgisayar ortamında oluşturulmuş, kullanıcı ürün ilişkisini gösteren 3 boyutlu modellemesi.....	134
Şekil 7.4	: Yan kesit, orijinali 1/1 ölçekli uygulama projesi çizimi.....	135
Şekil 7.5	: Tasarım aşamasında oluşturulan, 1/1 ölçekli mokap fotoğrafı..	136

KÜLTÜREL ve NESNEL KRİTERLER DOĞRULTUSUNDA YENİ BİR 'A LA TURCA' TUVALET TAŞI TASARIMI

ÖZET

Tesisat sistemlerinin, kullanıcı ile birebir ilişki içindeki parçasını oluşturan tuvalet taşlarının biçimsel incelemesi, bu taşların çeşitli kültürlere özgü gereksinimler doğrultusunda gelişerek, birbirlerinden farklılaşmış olduklarını ortaya koymaktadır.

Yerel bir ürün olan, ancak Ortadoğu, Asya, Güney Amerika pazarlarında, benzerlerinin yaygın olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, Türk seramik endüstrisi için, yeni bir pazar yaratma potansiyeline sahip 'A la Turca' tuvalet taşları, neredeyse hiçbir değişime uğramadan, kullanım sorunları ile beraber, günümüze değin gelmişlerdir.

İçinde ortaya çıkmış olduğu kültürün incelenmesi de, aslında bu tip taşların o kültürün özünden çok, tutucu olan biçimine sahip çıkmakta olduğunu göstermektedir.

Böylece, bir bölüm Türk kullanıcısının, 'A la Turca' tuvalet taşlarını hala evlerinde kullanması ve özellikle genel tuvaletlerde bu ürünün, türdeşi olan 'A la Franca' ya, içerdği 'değmeme' olgusundan dolayı tercih ediliyor olmasından hareketle, varolan bu tip ürünlerin yerini alabilecek olan, çağdaş, nesnel gereksinimleri de karşılayan, bir yenisinin geliştirilmesi gerekliliğine inanılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen olgular ışığında, varolan ürünlerin sorunlarının giderilerek, Türk kullanıcısı tarafından tercih edilebilecek olan yeni bir tuvalet taşının geliştirilmesi için, öncelikle bu tuvalet taşı tipini biçimlendiren, kültürel coğrafyanın yaratmış olduğu kendine özgü gereksinimlerin, ortaya çıkarılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Böylelikle oluşturulmuş olup, kullanıcıya bağımlı öznel, nesnel kriterler doğrultusunda bir tasarım probleminin tanımlanması aşaması ile bu aşamayı da oluşturulan hipotezlerden yola çıkılarak, problemin analiz edildiği ve çözümünün sunulup, sınanmasına çalışıldığı bir çalışmayı kapsayan bu Tez, 8 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; tasarım probleminin saptanmasına yolaçan hipotezler tanımlanarak, amaç olan problem çözümüne ulaşılması yolunda atılacak olan adımlara değinilmektedir.

İkinci bölümde; seçilen amaca ulaşmak için, problemin iyi belirlenmesi gerekliliğinden hareketle, hipotezler doğrultusunda, tuvalet taşlarının gelişimi ile kendi içlerindeki farklılıklara yolaçan, kullanıcı gereksinimlerini yapılandıran öğelerin saptanmasına çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde; tuvalet taşlarının gelişimini etkileyen kültürel öğelerin saptanmasına çalışılmıştır. Bunun için, kullanıcı değişkeninden hareketle, tuvalet taşlarının gelişimini etkileyen kültürel unsurlar, literatür araştırmasından elde edilen veriler ışığında, maddi ve tinsel olmak üzere iki alt başlık altında incelenerek, Türkiye'ye uygun yeni bir tuvalet taşı tasarımının, kültürel temeller üzerinde biçimlenen bir bağlam içinde tasarlanmasına yönelik, tasarım kriterlerinin de elde edilmesine çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde; Tez'in kapsamını oluşturan, önceki bölümlerde sırasıyla açıklanmış olan, problemin belirlenmesi, analizi, çözümü ve çözüm ile hipotezlerin sinanması aşamalarında izlenen metodun açıklaması yapılmaktadır.

Beşinci bölümde; alt başlıklar halinde, üçüncü bölümde elde edilmiş olan, Türk kullanıcı gereksinimleri de gözönüne alınarak, varolan tuvalet taşı tiplerinin, anatomik, ergonomik ve sıhhi açılardan karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Böylelikle, yeni bir tuvalet taşı tasarımının baz alınarak şekilleneceği, tek tip bir tuvalet taşının etkisinden bağımsız, yeni ve günümüz Türk kullanıcısının gereksinimlerini karşılayacak yönde nesnel kriterlerin oluşturulmasına çalışılmıştır.

Altıncı bölümde; problemin belirlenmesine neden olan hipotezlerin yanlışlanabilirliklerinin sinandığı, böylece Türk kullanıcısının gereksinimlerinin anlaşılabilmesi yönünde bir ön izlenim elde edilebilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiş bir durum çalışması sunulmakta ve bu çalışmadan elde edilen verilerin analizi yapılmaktadır.

Yedinci bölümde; daha önceki aşamalarda elde edilmiş bulguların ışığı altında, belirlenmiş olan amaca ulaşmak için geliştirilen problem çözümünün, tasarlama süreçleri ile birlikte, açıklaması sunulmaktadır.

Sekizinci bölümde; problemin belirlenmesi sürecinden, çözümün sinanması aşamasına değin, elde edilmiş bilgiler ve bu bilgilere ulaşma yolları hakkında yapılan bir tartışma ile çalışma sonuçları sunulmaktadır.

**A NEW 'A LA TURCA' SQUAT TOILET DESIGN, IN THE LIGHT OF
CULTURAL AND ERGONOMIC CRITERIA
SUMMARY**

The formal analysis of toilets which constitute the part of the plumbing systems, that are in one to one relationship with the user, reveals the fact that those toilets have differed from each other, as a result of developing in accordance with the needs specific to different cultures.

Although they have the potential to create a new market for Turkish ceramics industry when it is considered that similar ones used widely in the Middle East, Asia and in some parts of the Europe and South America markets, 'A la Turca' toilets are in fact local products which have survived to the present day with its usage problems and almost any change.

The analysis of the culture from which they emerged indicates that these kind of toilets reflect the conservative form of the culture rather than the essence of it.

Since some Turkish users still use 'A la Turca' squat toilets at home and since they are largely preferred in public toilets to their analogues 'A la Franca' as they exclude "touching" it is, therefore, believed that a new contemporary 'A la Turca' squat toilet which will also meet the objective needs must be developed so that they can replace the products available today.

In the light of the above said, it can be concluded that in order to develop a new squat toilet which will be preferred by the Turkish users, first of all the needs peculiar to different cultural geographies which also have given rise to various toilets, must be revealed.

The dissertation, which includes the level of defining the design problem in accordance with the objective, subjective criteria depending on the user and the analysis, presentation of its solution and its testing by referring to the hypotheses which constitute this level, consists of 8 chapters.

In the first chapter, the hypotheses which lead to detect the design problem are defined and the steps which will be followed to achieve the goal that means solving the problem are mentioned.

In the second chapter, since it is necessary to define the problem in order to reach the goal, the development in toilets are analysed and the elements which cause differences among toilets and which form the user needs are defined in accordance with the hypotheses.

In the third chapter, a problem analysis in which the cultural elements which have influenced the development of toilets is made. With the user as a variable in mind, examining the cultural elements which have influenced the development of toilets under two subheadings called material and spiritual, in the light of the information compiled from the literature research, design criteria which needed for the designing of a new toilet, in accordance with Turkey in a context which is formed according to cultural basis is tried to be formulated.

In the fourth Chapter, the method followed in the stages of designating the problem, its analysis, testing of the solution and the hypotheses which have been explained in the foregoing chapters and which constitute the context of the dissertation, is explained.

In the fifth chapter, taking the Turkish users' needs which have been defined in Chapter 3, into consideration, an anatomically and ergonomically compared analysis of the present toilet types is given. Thus objective criteria which will lead the design of a new squat toilet, will be free of a certain type of a toilet's influence and will meet the needs of the contemporary Turkish user are formed.

In the sixth chapter, a case study, which has been developed in order to attain a preview to understand the needs of the Turkish user and in which fallibility of the hypotheses which would help to designate the problem and its solution are tested, is presented.

In the seventh chapter, in the light of the findings that have been gained in the former stages, the explanation of the problem solving which has been developed to reach at the designated goal with its design process are presented.

In the eighth chapter, information gathered from the process of designating the problem till the stage of testing the solution, and a discussion about the ways to reach this information with study results, are presented.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze değin, insanoğlu yerçekiminin yanı sıra, beslenme, üretme, dinlenme ve dışkılama gibi doğal ihtiyaçlarını giderebilmek için, yeryüzüne bağımlı bir halde yaşamaktadır. Bu zorunlu ilişkide, insanın göstermiş olduğu en önemli başarılarından biri, belirli bir alanda yerleşik düzene geçebilmek için kurmuş olduğu sağlık tesisatı sistemleridir.

Sistem analizi yapıldığında görülmektedir ki, sağlık tesisatı sistemlerinde tuvalet taşlarının tasarlanmasındaki kriterler, bu nesnenin kullanıcı ile birebir ilişki içinde ayrı bir alt sistem oluşturması nedeniyle, sistemin diğer parçalarının tasarım kriterlerinden ayrılmaktadır. Tuvalet taşları tasarımı yaklaşımlarında; eylemin doğasına, insana bağlı statik antropometrik boyutlar gibi bağımlı değişkenlerin yanı sıra, tarihsel bir süreç içinde değişen, kişinin görgüsü, içinde bulunduğu kültür, cinsiyeti gibi bağımsız değişkenlere de bağlı olarak, farklılık görülmektedir. Bu da, evrensel, nesnenin birincil fonksiyonu olan dışkılamanın, tam anlamı ile yerine getirmesini sağlayan tek tip bir tuvalet taşı tasarımının ortaya çıkışını imkansız kılmaktadır.

Ancak, Türkiye, Japonya, Çin, Hindistan gibi ülkeleri içine alan kültürlerde, o kültürlerin biçimlendirmiş olduğu 'A la Turca' tuvalet taşlarının, ergonomik ve sağlık kriterleri açısından yapılan bir incelemesi gösterecektir ki, bu tip tuvalet taşları, ciddi sorunlar içermektedir.

Gerek kişisel gözlem sonucunda gözlenen, varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının kullanıcı gereksinimlerini karşılamadaki yetersizlikleri, gerek de yine kişisel gözlem ve görüşmeler sonucunda saptanan, Türk kullanıcısının büyük yüzdesinin, bu tip tuvalet taşlarını toplu kullanıma açık alanlarda, yine az da olsa yadsınamayacak oranda bir bölümünün ise ev kullanımında da olmak üzere, 'A la Franca' türdeşlerine tercih etmekte oldukları hipotezi, Tez'in başlangıç noktasını oluşturmuştur.

'A la Turca' tuvalet taşlarının, ergonomi ve sağlık kriterleri doğrultusunda geliştirilmesi için, tasarım kriterleri oluşturulmasına katkıda bulunmasıyla, konu ile ilgili bir çözüm alternatifi sunulmasının amaçlandığı bu Tez'de; varolan bir ürünün yeni ve tercih edilebilir olan bir yenisi ile değiştirilmesi sorumluluğunun alındığı her

tasarım probleminde olduğu gibi, yukarıda değinilmiş olan olgulardan hareketle, öncelikle varolan tuvalet taşıını diğerkültür coğrafyalarındaki türdeşlerinden ayıran niteliklerin altında yatan, kültürel öğelerin incelenmesinin ön koşul olduğu hipotezi temel alınmıştır.

Böylece, yeni bir tuvalet taşı tasarımıında temel alınacak olan tasarım kriterlerinin sosyo-psikolojik bölümünün anlaşılabilmesi amacıyla, tarih içinde kültürün, tuvalet taşlarına olan etkilerinin anlaşılmasına çalışılmıştır. Daha sonra, dışkılama eyleminin doğasının gerektirdiğı anatomik gerçeklerden yola çıkılarak, varolan tuvalet taşı tiplerinin ergonomik ve sağlık açılarından, sorun ve eksikliklerin analiz edilerek, yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı geliştirilmesinde dikkat edilecek olan, kullanıcı değişkenine bağılı nesnel tasarım kriterlerinin, elde edilmesine çalışılmıştır.

Yapılan çalışmanın bir sonraki aşaması ise, Tez'e ve onun kapsadığı projeye yön verecek olan hipotezlerin sınıandığı bir alan araştırması oluşturmıştır. Bu araştırma, kültür kavramının dinamik ve değişken yapısından dolayı zaman içinde değişime uğramış olabileceğı düşünölen Türk kullanıcısının tuvalet alışkanlıklarının varolan durumunun saptanması amaçlanan bir sondaj çalışmasından oluşmaktadır. Böylelikle, hipotezlerin yanlışlanabilirliğinin sınanmasının yanı sıra, 'A la Turca' tuvalet kültürünün, dolayısı ile hipotezler doğrultusunda oluşturulacak olan çözümün geçerliliğinin de sınanacağı düşünölmüştür.

Sondaj çalışmasından elde edilen veriler ışığında geliştirilen 'A la Turca' tuvalet taşı projesinin, gerçekçi bir çözüm alternatifine dönüştürölmesi amacıyla, ön tasarım aşamasından sonra seramik endüstrisinden kurum ve kişilerle ortak bir çalışma yapılması gereğı görölmüş olup, bu amaçla Eczacıbaşı Firması ile işbirliğine gidilmiştir.

Sonuç olarak, başta değinilmiş olan hipotezler doğrultusunda bir problem çözümü geliştirilmiş olup, adlarıyla aynı adlı başlıklar altında olmak üzere problemin belirlenmesi, analizi, hipotezlerin doğruluk ve çözümün geçerlilik sınaması olan sondaj aşamaları ile bu çalışmadan elde edilen sonuçlarla birlikte, Tez kapsamında sunulmaktadır.

Bu bölümde değinilmesi gerektiğine inanılan önemli bir öge ise, Tez boyunca çömelme taşı ve klozet olarak adlandırılabilcek olan tuvalet araçlarının 'A la Turca' ve 'A la Franca' olarak adlandırılmasının üç ana nedeninin açıklanmasına duyulan gereksinimden kaynaklanmaktadır. Böylelikle, gelecek bölümlerde

değınilecek olan problem çözüm süreci bütününe ilişkin, ön bilgi niteliğinde olabilecek bazı öğelerin de aktarılabileceğı düşünölmektedir.

Şöyle ki, 'A la Turca' ve 'A la Franca' sözcüklerinin kullanımının bir nedeni, bu sözcüklerin Tez'in kültürel tabanlı hipotezlerine uygun çağrışımlar içermelerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, 'A la Turca' ve 'A la Franca' tanımlamalarının, aslında bu ürünlerin farklılıklarının kültürel öğelerden kaynaklanmış olduğunu, diğer adlandırmalardan daha iyi yansıttıklarının düşünölmesidir.

Diğer bir neden ise, Türk çömelme taşlarının diğer çömelme taşlarından farklı, kendine özgü musluk ögesi gibi nitelikler barındırması ve Japonya, Çin gibi birçok ölkedeki türdeşleri ile karşılaştırıldığında ortak bazı tinsel öğeler tarafından olduğu kadar, farklı öğeler tarafından da şekillendirilmiş olmasıdır. Böylece, belli bir kültüre özgü çömelme taşı olarak, diğer türdeşlerinden farklı adlandırılması gereğı duyulmuştur. Çünkü, 'A la Turca' adlandırmasının diğer çömelme taşları ile yapılacak olan karşılaştırmalarda ayırıcı çağrışımlara yolaçarak, farklılıkların vurgulanmasına yardımcı olacağı düşünölmüştür.

Şöyle ki, insan zihninde tüm sözcüklerin depolanmış olduğu 'lexicon'da, 'çömelme taşı' ile 'alaturka tuvalet taşı' tanımlarının kesişen anlambilimsel özellikleri ile (tuvalet taşı olma, belli bir duruşu çağrıştırmak gibi) anlambilimsel indirgeme yoluyla elde edilebilecek olan ortak ayırıcıları (Batılı olmama, oturmama) bulunmaktadır. Ancak, yine Tez'de vurgulanmak istenen anlam açısından bakıldığında, 'alaturka' sözcüğünün daha çok 'anlambilimsel özellik' (semantic properties) barındırması nedeniyle (Çömelme taşının özelliklerini kapsamasının yanısıra belli bir kültüre özgü olma özelliğı), diğer seçeneğe oranla daha çok indirgeme ögesi barındıran net bir tanımlayıcı olduğu görünmektedir. Çünkü, 'çömelme taşı' salt terminolojik, tipolojik bir sınıflandırma sonucu ortaya çıkan bir tanımlama iken, 'A la Turca' sözcüğü, belli bir kültüre ait, özel bir ürünün adlandırılmasını olası kılmaktadır. Böylece, memeli hayvanlar sınıflandırması altında, 'maymunlardan' sözedilirken ortaya çıkmayan, ancak belli bir tip maymundan sözedilirken 'orangutan' ya da 'şempanze' adlarına gereksinim duyulan, net ayrımlara gidilmesi gereken durumlarda ortaya çıkabilecek olan belirsizliklerin önüne geçilmesine çalışılmıştır (örn. Orangutan sözcüğü, maymun sözcüğünün de anlambilimsel özelliklerini içermektedir).

Dişi – erkek, uzun – kısa, alaturka – alafranga karşıt anlamlılarında olduğu gibi özü yabancı olan 'çömelme taşı' (squat toilet) tanımının, Türkçe'de 'oturma taşı'

(klozet, alafranga tuvalet yerine) gibi bir karşılığının bulunmaması olgusu da, bu tanımlamanın Tez'de vurgulanmak istenen anlam ve karşıtlık tutarlılığı açısından bir başka belirsizlik daha içerdiğini göstermektedir (uç bir örnek olarak, 'kısa' sözcüğünün anlamının bilinmeden, 'uzun' olanın anlaşılamayacağı örnekleme yapılabilir).

'A la Turca' ve 'A la Franca' adlandırmalarının üçüncü ve son yararı ise, terminolojide geçerli olan adlar olmaları dolayısıyla başka tanımlar bulunsa dahi, bunların yaratabileceği karışıklıkların önüne geçilmesine yardımcı olmalarıdır. Şöyle ki, bu tip tuvalet taşları Türk Standartları Enstitüsü Yayınları ile konu ile ilgili varolan Türkçe literatürde 'alafranga' ve 'alaturka' tuvalet taşları olarak geçmektedir. Kaldı ki, 'alafranga'ya alternatif olarak sunulan 'klozet' (İng. closet) sözcüğü de, bu sözcük gibi Türkçe değildir.

Tez'de 'alafranga' ve 'alaturka' sözcüklerinin kökene dayalı çözümlemesi olan 'A la Franca' (Frenk gibi) ve 'A la Turca' (Türk gibi) adlandırmalarının kullanılma nedeni ise, hipotezlere uygun olacak şekilde bu sözcüklerin asıl anlamlarının vurgulanmasıyla, konu edilen ürünlerin gelişimleri üzerine önemli ipuçları vereceği varsayımdır.

'Alaturka' ve 'alafranga' adlandırmalarının yabancı kökenli olmaları olumsuz karşılanabilecek bir olgu olmakla birlikte, seçeneksiz olarak Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2001) yeralıyor olmaları da, bu sözcüklerin yerine yenilerinin türetilmemiş olduğunu göstermektedir ('computer'e karşılık gelen bilgisayar sözcüğü gibi - ki seçenek olabilecek bazı tanımların da aynı ya da benzer nedenlerle seçilmediği üstte vurgulanmıştı). Yine T.D.K. sözlüğünde, 'alafranga' için 'Frenklerin töre, adet ve hayatına uygun, Frenklerle ilgili'; 'alaturka' içinse, 'eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun' tanımlarının da, bu sözcüklerin günümüzdeki kullanımlarının anlambilimsel açıdan Tez'in hipotezlerine uygunluğunu imlemekte olduğu görülmektedir.

Alaturka ve alafranga gibi sözcüklerin kullanımının yanlış anlamlandırmalara yolaçabileceği yolundaki rahatsızlıkların ise, bu sözcüklerin bazı toplumlarda zaman içinde semantik (anlambilimsel) kaymalara uğrayabileceği olgusundan kaynaklanmadığı görülmektedir. Şöyle ki, 'millet' (Farsça), [alternatifi 'ulus' (Moğolca'dan)], 'milliyet' (Farsça), [alternatifi 'ulusal' (-sel, -sal ekleri ile, Moğolca ve Fransızca'dan)] sözcüklerinin asıl olarak 'Hz. İbrahim'in soyu' anlamına gelmekteyken, anlamlarının günümüzde daralmış olduğu görülmektedir. Şöyle ki, bugün kimse bu sözcüğü asıl anlamında kullanmamaktadır.

Oysa, 'Alafranga' ve 'alaturka' sözcüklerinin, her iki kültüre ait ögeler ya da bu kültür bütünleri ile ilgili farklı imalar için kullanılıyor ya da öyle anlaşıyor olma olasılığı varsa da, bu o sözcüklerin bir anlam kaymasına uğramalarından kaynaklanmamaktadır. Çünkü, 'Alaturka' ve 'alafranga' sözcüklerinin farklı anlamlarda kullanımı olgusunun kaynağının, millet sözcüğü kadar yaygın olmamasından dolayı, bir anlambilimsel kayma olmaktan çok yanlış ya da imalı kullanım olduğu görünmektedir (T.D.K. sözlüğünde de olumsuz bir tanıma rastlanmamıştır).

Bu sözcüklerin köken olarak içerdikleri anlamlarının da, farklı çağrışımlara yolaçacak çeşitlilikte olmadığı düşünülmektedir. Şöyle ki, Meydan Larousse, Britannica ve Ana Britannica Ansiklopedilerine göre, 'allla turca' ya da 'alaturka', Mehteran Takımı'nın müziğinden etkilenilerek Batı Dünyasında geliştirilmiş olup, dönemin piyanolarına 'Yeniçeri Durağı' (janissary stop) denilen bir ekleme yapılmasına yol açacak ölçüde popüler olan bir müzik türünün tanımlanması için kullanılmıştır.

Bu niteliğinin de 'alaturka' sözcüğüne olumsuz bir anlam yüklediği anlaşılmaktadır. Aksine Osmanlı Devletinin dönemin en etkin güçlerinden biri olduğu düşünüldüğünde, bu müziğin bir öykünme sonucu ortaya çıktığı ve W. A. Mozart'tan L. V. Beethoven'a değin, birçok önemli müzisyenin bu türde eserler besteledikleri görünmektedir.

Müzik terimi olarak kullanılan anlamı dışında, büyük önder Atatürk'ün, 'Biz ölünceye kadar Alaturka müzikten hoşlanacağız' sözü de, O'nun ülkemizde daha geniş anlamda kullanılmakta olan bu sözcüğü (TDK Sözlüğünde de yer aldığı gibi) olumlu anlamda anladığını ve kullandığını göstermektedir. Üstte değinilmiş olduğu gibi, 'alaturka' ve 'alafranga' sözcüklerinin Türk Dil Kurumu Sözlüğünde yer almakta olan tanımlarında da, 'hırsız' sözcüğünde olduğu gibi olumsuz bir anlam bulunmamaktadır. Kaldı ki, 'Vizigotlar' gibi belli bir insan gurubunu adlandıran bir sözcük de, bu gurubun rakipleri / düşmanları açısından olumsuz anlamlar içerebilecekken, o milleti oluşturan bireyler ya da dostları açısından, tam aksi yönde anlamlar içerebilmektedir. Ancak, böyle bir sözcüğün kötü anlamlara yorulacak biçimde kullanılmasına karşın asıl olan şudur ki, o gurubu belirtmek için 'Vizigot' sözcüğünün kullanımı başka bir çare yoktur. Bu tür örneklerin kolaylıkla çoğaltılabilmesi de, bireylere ya da toplumlara göre değişen farklı anlamlandırmalar yapılabilmesinin, yalnızca 'alaturka' ya da 'alafranga' sözcüklerine özgü bir sorun olmadığını göstermektedir. Çünkü, bu durum ben-

merkezci dilin yapısından kaynaklanan biçimde, cümle yapısı içerisinde özne ve nesne olarak kullanılan bütün sözcükler için geçerli olabilmektedir.

Tüm bunlardan, sözcüklerin anlamlarının o sözcüklerin imlediği imlenenler tarafından doldurulmuş olduğu ve bu doluluk oranının algılanmasının (tıpkı yarısı su dolu bir bardakta olduğu gibi) kişiden kişiye değişebileceği gerekçesiyle, bir sözcüğün kullanımının rahatsızlık uyandıracağı görüşü ortaya çıkmaktadır. Ancak, böyle bir durumun varlığını ifade eden görüş genel anlamda kullanımlar için büyük ölçüde haklılığa sahip olsa da, yapılan bu çalışmanın özel durumunu etkileyecek geçerlilikte görülmemiştir. Kaldı ki daha önce değinilmiş olduğu gibi, 'alaturka' sözcüğünün, yapılan çalışmanın yapıldığı konu ile ilgili terminolojide de yeralan ve vurgulanmak istenen anlamı içeren tek sözcük olduğu düşünülmektedir.

Ancak, tüm bu yukarıda değinilmiş olan, 'A la Turca' ve 'A la Franca' sözcüklerinin kullanımı gerekçelerinin açıklanma nedeninin, çeşitli endişelerin giderilmesine yönelik olmasının da, bu endişelerin haklılık payı içerdiklerine olan inançtan kaynaklandığının belirtilmesi gerekmektedir. Aynı nedenle, Tez boyunca geçen bu sözcüklerin, imlemiş oldukları ürünlere eksi ya da artı yönde bir anlam yükleme kaygısından bağımsız olarak kullanılmış olduklarının vurgulanmasında, bilimsel duyarlılık adına yarar görünmektedir.

2. PROBLEMİN BELİRLENMESİ

Tuvalet taşları, sağlık tesisat sistemlerinin, parçaları olmaları nedeniyle varolan tesisat teknolojisinin olanakları içerisinde gelişmekle birlikte, sistemin kullanıcı ile bire bir ilişki içerisindeki parçası olmaları dolayısıyla, birer endüstriyel tasarım ürünüdürler.

Tuvalet taşlarının tasarımında karşılaşılan ana problem de, yine bu ürünlerin tesisat sistemlerinin diğer parçalarından farklı olarak, kullanıcı ile birebir ilişki içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Tuvalet taşları tasarımında kullanıcı değişkeni, kendine bağımlı statik, antropometrik, ergonomik kriterler gibi nesnel olanların yanı sıra, karmaşık kültürel, psikolojik ve sosyolojik tasarım kriterlerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Tarih içinde gelişen tuvalet taşlarının, farklı kültürlerle özgü olarak oluşmuş olan tipolojik farklılıkları da, bu tasarım probleminin nesnel olmayan kriterlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Kültürün belirlediği, toplumdan topluma farklılık gösteren bu kriterlerin, tuvalet taşlarının da kriterleri arasına giren ve nesnel görünen ergonomi, sağlık gibi kriterleri dahi etkilediği görünmektedir. Şöyle ki, kültürler arasında yemek yeme, oturma, dışkılama, yıkanma gibi evrensel ihtiyaçların giderilmesindeki farklılıklar, ergonomi bilimi sahasına giren konfor kavramının dahi öznel olabileceğini göstermektedir. Örneğin, sandalyada oturmayan bir toplumun üyelerini sandalyada oturttuk birşey üretmelerini beklemek, verimi düşürmek anlamına gelmektedir. Çinliler için yemek yeme çubukları, çatal ve bıçaklardan daha rahat birer yemek yeme aracı olabilmekte, ya da Prof. Dr. Mübeccel Kıray'a göre ormanda büyümüş bir kızın insanın biyomekanik yapısına uygun olmadığı sanılan şekilde, su içmek için elleri yerine dilini kullandığı gözlemlenmiştir (Kıray, 2000).

Aynı şekilde, bir kültüre ait tuvalet taşlarının kullanımı, diğer bir kültüre ait insanlar için çok zor olabilmektedir. Sağlık duyarlılıkları da, kültürden kültüre farklılık göstermekte olduğundan, zaman içinde belli kültürlerde, o kültürün insanların, atalarından kendilerine kalıtsal olarak geçen genetik yapıları dolayısıyla, bazı virüslere karşı bağışıklık kazanmış oldukları görünmektedir.

Tüm bu yukarıda değinilen nedenlerden dolayı, kullanıcı ile birebir ilişki içersindeki tuvalet taşlarının tasarımı problemi, ürünün geliştirileceği topluma özgü çözümler gerektirmektedir. Ancak, varolan 'A la Franca' tuvalet taşlarının, Türk kullanıcılarına özgü, kültüre dayalı tasarım kriterlerini karşılamadaki eksiklikleri yanında, 'A la Turca' tuvalet taşlarının da, nesnel kriterlerle birlikte kendini ortaya çıkartan kültürün gereksinimlerini dahi karşılamada yetersiz kaldığı görünmektedir.

Varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının, çeşitli kriterler temel alınarak incelenmesi göstermektedir ki, bu ürün ile ilgili kullanıcı gereksinimleri göz önüne alınarak arama süreci gerektiren, iyi tanımlanmış bir tasarım problemi belirlenmesi gerekmektedir (Bayazıt, 1994; Hollins B., Pugh, S., 1990) .

Ancak, 'A la Turca' tuvalet taşlarının birer endüstriyel tasarım ürünü olarak, gerek kendi içinde fonksiyonel bileşenleri ile, gerek kullanıcı ve tesisat sistemi ile birer sistem oluşturmaları nedeniyle, kantitatif ve kalitatif değişkenlerin çokluğunun yanısıra kullanıcı, üretici ve kamu amaçlarının da varlığı, tasarım süreci başında kesin amaç belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Kesin bir amaç tanımlansa dahi, ürünün geliştirilme sürecinde, bu amacı oluşturan projenin hipotezi ile birlikte belirlenen ön amacın ulaşılabilirliğinin ya da ürünlerin yaşam döngülerinin gözönüne alınarak gerekliliğinin de sınanması gerekmektedir. Bu nedenle, problemin ilk amacının belirlenmesi aşamasında, belirlenen amaca ulaşma metotları da saptanmıştır.

Problemin belirlenmesi noktasında gözlem ve kişisel deneyim sonucunda varolan ürünlerin kullanıcı gereksinimlerini karşılama etkinlikleri incelenerek, tasarlanması düşünülen ürünün ilk amaç anlatımı oluşturulmuştur. İlk amaç anlatımı sonrasında ise, varolan tuvalet taşlarının, bileşenleri ile çevre ve kullanıcıyla olan ilişkilerinin, örüntülü sistem yaklaşımı, içinde, gözlem, katalog, literatür taraması metodu seçilerek bir analizi yapılması kararı alınmıştır (Alexander, C., 1964). 'A la Turca' tuvalet taşları tasarımı problemini konu alan bu amaç belirleme aşamasında, varolan ürünlerin bir çok kantitatif değişken açısından analizinde yetersizlik gösteriyor olmaları, amaçlanan durumun tanımlanmasını kolaylaştırıcı bir etken olmuştur.

Sonuç olarak, yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımının problem belirleme aşamasında, ürünlerin çevreleri ile bir sistem oluşturmaları olgusundan hareketle incelenerek analizi yapılması gerekliliği olduğu düşünülen, kullanıcı, çevre, gibi bağımlı ve bağımsız değişken parametrelerinin, nesnel ve kültürel olarak ayrılabilirlik iki üst sistemde toplanarak incelenmesi kararı alınmıştır. Böylece,

problem belirleme ve amaç saptama aşamasından sonra yapılan literatür araştırmasından elde edilen parametrelerin çözümlenmesinin, problemin değişkenlerinin iki ana parça altında incelenerek, 'Gestalt' prensipleri doğrultusunda, bütünün yakalanarak, problemin çözümünü kolaylaştıracağı düşünülmüştür.

3. VAROLAN TUVALET TAŞLARININ GELİŞİMİNİN KULLANICI DEĞİŞKENİNE BAĞIMLI KÜLTÜREL ÖGELER DOĞRULTUSUNDA İRDELENMESİ

3.1. Kültür Kavramı

Kültür sözcüğünün tanımı Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre şöyledir; “Tarihî, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin:...”

Ana Britannica Ansiklopedisi'ne göre ise kültür kavramı, insan türüne özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelerdir ve kültürün toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıtları gibi her türlü maddi ve tinsel ürünü kapsamına almaktadır.

Kültürün bu tanımından, tuvalet taşlarının da maddi kültürlerin birer parçası olduğu ve bu konuda yapılacak olan her çalışmada, biçimden çok, öze yönelik kriterlerin belirlenebilmesi, analizlerin yapılabilmesi ve kültürleri yaratan toplumların ihtiyaçlarına yönelik gerçekçi sonuçlara ulaşılabilmesi için maddi kültür bütününe anlaşılabilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yine yukarıdaki tanımdan, kültüre ait maddi ürünlerin tinsel olanlarla birlikte kültür bütününe oluşturdukları anlaşılmaktadır. Böylece, tuvalet taşları gibi bir maddi ürüne yönelik olan bu çalışmada, ürünün parçası bulunduğu bütünün diğer maddi ürünleri ile olan ilişkisi ile beraber, tinsel kültüre ait olan ürünlerin de incelenmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Temel, kişisel vücut temizliği ve boşaltım aktiviteleri için tasarım kriterlerinin belirlenmesi için, konu ile ilgili herkes için bir kaynak niteliğinde olan ‘The Bathroom’ adlı kitabın yazarı Profesör Alexander Kira’nın da bu çıkarıma destek olacak nitelikte görüşleri bulunmaktadır. Kira, bu aktiviteler için tasarım kriterlerinin belirlenmesi sürecinde, ilk olarak konuyu çevrelemekte olan, karmaşık kültürel, psikolojik yaklaşımların, insanların hijyen eylemini ve ekipmana göstermiş oldukları tepkileri etkilemekte olan tutum, tavırların, ikinci olarak, basit, ana fiziksel ve

anatomik etkenlerin, son olarak da fiziksel ergonomi problemlerinin üzerinde durulması gerektiğini söylemektedir (Kira, 1976).

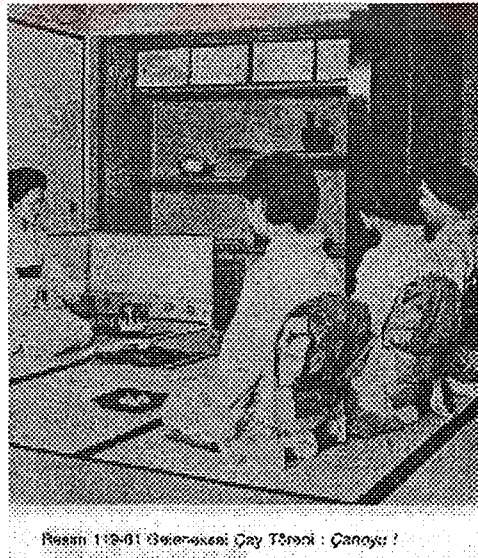
Böylece, alternatif bir 'A la Turca' tuvalet taşı projesini kapsayan bu Tez'de, yukarda değinilmiş olan öğelerden hareketle, öncelikle bu ürünün içinde bulunduğu kültür coğrafyası ile ilgili olarak literatür taraması yapılmıştır. Bu bölümde literatür araştırmasından elde edilen bulgular ve yapılan analizler altbaşlıklar altında sunulacaktır.

3.2 Maddi Kültüre Ait Öğeler

3.2.1 Oturma Eylemi

Plato'nun kritiklerinden birisi O'na; 'Ben sadece belirli atlar görüyorum, at olma durumu (horseness- burada evrensel bir kavramdan bahsedilmektedir) göremiyorum' demiştir. Plato da bu kriti ; ' Bu senin gözlerinin olduğunu ama zekanın olmadığını gösterir.', diyerek cevaplamıştır.

Oturma eylemi de, at örneğinde olduğu gibi bir 'evrenseldir'. Evrensel olan ihtiyaç ve isteklerden dolayı yapılan bir eylemdir. Bununla birlikte, evrensel olan oturma kavramının değişik kültür ve alt kültürlerde, eylemsel olarak yerde veya sandalyada oturma gibi biçimlerde kendini gösterdiği görülmektedir. Böylelikle; oturma şekli, belirli bir kültürün, davranış biçimleri, adet, gelenek, kıyafet, mobilya ve mimarisi ile çok güçlü bir ilişki içinde olduğu görülmektedir.

Şekil 3.1 Japon kültürü öğelerinden tatami (bir tür hasır döşeme) ve onun mimari, kendisi gibi statik bir mobil-ya olan raf yükseklikleri, kıyafet ve yeme biçimleri ile olan ilişkisi (Güvenç, B., Japon Kültürü, 1986)

Belirli bir kültürün içinde yeme, çalışma adetleri gibi o kültürün önemli öğelerini bu denli belirleyici bir etken olan oturma kavramının eylemsel farklılıklarının anatomik nedenlerle açıklanmaya çalışılması imkansız görünmektedir. Kaldı ki, böyle bir yaklaşım bilimsel de olmayacaktır. Bilimsel bulgular ışığında analiz yapabilmek için, oturma eyleminin kültürel bağlamda irdelenmesi gerekmektedir.

Şekil 3.2 Sandalyada oturarak betimlenmiş Neolitik Dönem Tanrıça heykelcikleri (Cranz, 2000)

Oturma kavramı, değişik kültür ortamlarında yetişmiş insanların zihinlerinde, farklı çağrışımlara yol açmaktadır. Şöyle ki; saatlerce çömelerek oturabilen bir Çinli ya da alışkın olmadığı A la Turca tuvalette, kısa bir süre için dahi oturamayacağına inanan Batılı için, oturmak sözcüğünden bahsedildiğinde, içinde yetişmiş oldukları kültür gereği zihinlerinde farklı oturuş pozisyonlarını canlandıracaklardır. Ancak, birçok Batılı uzman demin sözü edilen Batılı insanın inancının anatomik nedenlere dayanmadığını, aksine kültürel önyargı ve alışkanlıklar sonucu oluştuğunu savunmaktadırlar (Kira, 1976, Cranz, 2000). Bilinen ilk destekli dik açılı oturma biçiminin betimlemesinin Anadolu'da bulunmuş olan Neolitik Dönem Tanrıça heykelciklerinde görülmesi de, (Şekil 3.2) bu tezi kanıtlar niteliktedir (Şatır, 1997). Galen Cranz'ın da 'The Chair' adlı eserinde tarihte sandalya ve tabure gibi oturma araçları ve dik açılı oturma biçimlerinin altında yatan tinsel öğeleri gösterir nitelikte pek çok örnek verilmektedir (Cranz, 2000). Bu da, oturma biçimlerinin kültür yapılarını şekillendirdiği kadar, kültürlerin de bu eylemin yapısını biçimlendirdiğini kanıtlamaktadır.

Bunun için, 'Oturma Biçimleri' başlıklı bu bölümde; alt başlıklar altında, öncelikle oturma eylem ve araçları tipolojik olarak sınıflandırılacak ve sonrasında, değişik kültürlerde oturma ve tuvalet araçları arasındaki, paralellik gösteren özellikler üzerinde durulacaktır.

3.2.1.1. Oturma Eylemi Biçim ve Araçlarının Tipolojik Analizi

Dünya üzerinde, çeşitli kültürlerde hepsi birbirinden farklı, bir çok oturma biçimi gelişmiştir. Amerikalı antropolog Gordon Hewes bütün dünyada binden fazla postür olduğunu belgelemiştir (Cranz, 2000).

Bu kadar çok oturma biçimi olması, bir sınıflandırma yapmayı imkansız kılar gibi gözükse de, oturmak için kullanılan araçlar böyle temel bir ayrımı mümkün kılmaktadır. Her ne kadar, farklı kültürler ve dönemler, bu araçları biçimsel olarak etkilemişse de, oturma araçlarının, oturma eyleminin özüne olan katkılarına dayanarak, oturma biçimlerinin iki ayrı sınıfta değerlendirilmeleri mümkündür.

Anglo-Saxon kültürü kökenli oturma araçları olan sandalya, tabure bank ve koltuk yerden daha yüksek ve kullanıcıya destek sağlayan araçlarken, Batılı olmayan kültürlerin sedir, minder, halı, tatami gibi araçları oturma eylemi sırasında kullanıcıya destek olmayarak oturmayı etkin bir eyleme dönüştürmemektedirler. Buradan hareketle, daha sağlıklı bir oturma alışkanlıkları analizi için, destekli ve bağımsız (otonom) olmak üzere iki ayrı oturma tipi sınıflandırması yapılabilir.

Oturma tip ve araçlarının üç sınıfta toplandığı daha detaylı bir analiz ise Tablo 3.1 de gösterildiği gibidir.

Tablo 3.1 Oturma Biçimleri ve Araçları

Oturma Araçları	Oturma Tipi
Dinlenme Koltuğu Koltuk Kolçaklı Sandalya Sandalya Bank	Tam Destekli (minimum sırt destekli)
Tabure	Yarı Destekli
Halı, Tatami Minder Sedir	Desteksiz (Otonom)

3.2.1.2. Oturma Alışkanlık ve Araçlarının, Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Olan Etkileri

Giriş bölümünde değinilmiş olduğu gibi, tuvalet taşları tasarımı yaklaşımlarında; eylemin doğasına, insana bağlı statik antropometrik boyutlar gibi bağımlı değişkenlerin yanısıra, tarihsel bir süreç içinde değişen, kişinin görgüsü, içinde bulunduğu kültür, cinsiyeti gibi bağımsız değişkenlere de bağlı olarak, farklılık görülmektedir.

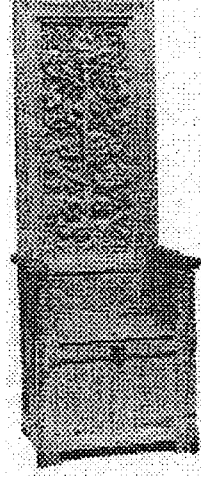
Bununla birlikte, maddi kültürün tinsel olandan doğrudan etkilenmiş bir parçası olan oturma eylemi sosyo-kültürel bağlamda ele alınarak, (ki bu etkilenmeden gerek aşağıda, gerek de tinsel kültür ögesinin inceleneceği alt başlıkta değinilecektir), bu eylemin toplumların maddi kültürlerinin şekillenmesinde oynamış olduğu rolden bahsedilmiştir. Böylelikle, tuvalet alışkanlık ve araçlarının da, oturma araç ve alışkanlıkları tarafından şekillendirilmiş oldukları yönünde bir çıkarım yapılabilmesi olası olmaktadır.

Belli bir kültür coğrafyası ele alındığında, o bölgenin oturma ve tuvalet araçları arasında, eylemin biçimine yönelik olarak yapılacak bir analiz de bu çıkarımı kanıtlar nitelikte olacaktır. Böyle bir analiz, yukarıda değinilmiş olan tatami ile geleneksel Japon tuvalet taşının, her ikisinin de otonom oturma araçları olmaları göz önüne alınarak yapılabilir.

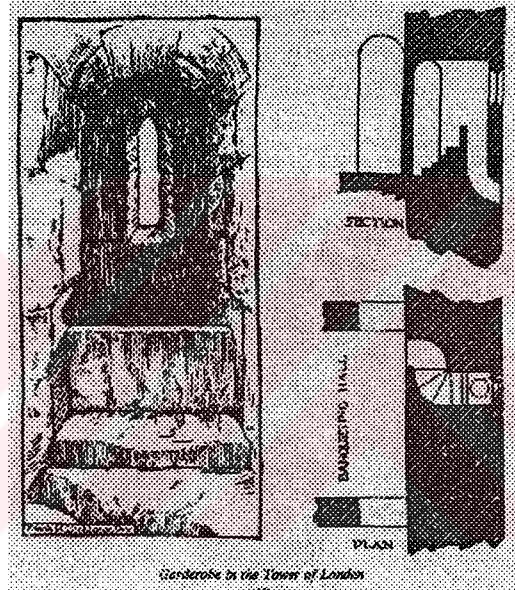
Ayrıca, zaman içinde özden çok biçimsel olarak değişen kültürel yapıları itibarı ile oturma araçlarının değişime uğramış olduğu toplumlarda, tuvalet araçlarının da bu gelişmelere paralel olarak değiştikleri görünmektedir.

Tam destekli oturma biçimlerinin gelişmiş olduğu Avrupa'ya bakılacak olursa, burada zaman içinde daha önce de değinilmiş olduğu gibi, Orta Çağ hariç diğer dönemlerin oturmaya yönelik araçlarında, ancak üslup farklılığı olduğu görülmektedir. Ancak, Giedion'a göre (1974), yine de, Orta Çağ boyunca banklarda, sandıkların üstünde veya yerde oturma yaygın olduğu Kıta'da, dönemin oturma araçlarının sabit, mimari ile bütün ya da ağır, statik ürünler olduğu gözönüne alınacak olursa, dönemin tuvalet araçlarının da bu iş için kullanılan odanın kendisi olması ilginç bir paralellik arzetmektedir. Şekil 3.3'de, döneme ait ender oturma araçlarından biri görünmektedir ki, sandalyada oturma ile sandıkta ya da başka bir statik mimari eleman üstünde oturma arasında kalmış melez bir geçiş dönemi ürünü olduğu söylenebilir. Şekil 3.4'de ise bu odalardan birinin betimlemesi görünmektedir.

Bu dönem sonrasında, sandalyalar mobil-ya (Latince movere-hareket etme eyleminden gelmektedir), tanımına uyacak bir biçimde gelişerek, Avrupa Kıtası üzerindeki hakimiyetlerini yeniden kazanmışlardır (Cranz,2000). 17. ve 18. Yüzyılların tuvalet araçları ise, dönemin sandalyaları gibi mobil olma özelliğini içermektedirler.

Şekil 3.3 Sandıkla, sandalyanın birleşimi gibi görünen, Ortaçağ'a ait ender mobil-yalardan (statik-ya) biri (Cranz, 2000)

Şekil 3.4 Londra Kulesi Garderobe'u (Wright, 1960)

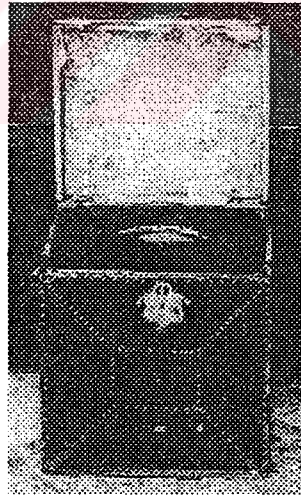
Şekil 3.4' de, bir örneğinin görülmüş olduğu 'garderobe'ların bu isimle adlandırılmış olmaları, bir giyinme odasına benzemelerinden kaynaklanmış olabilir.

Tuvaletlerin sosyal tarihi ile ilgili kitaplarda, bu değişimin nedenleri arasında böyle bir olgudan bahsedilmemektedir, ama bu kitapların tuvaleti yalnız kendi çerçevesinde ele almış olduklarının hatırlatılmasında fayda vardır. Bu gelişim, 'Tuvaletin Sosyal Tarihi' adlı kitabında, yazar Julie L. Horan tarafından bir önceki yöntem olan 'garderobe'un daha sağlıklı olmasına rağmen, mahremiyet duygusunun öne çıkmasına bağlanmaktadır, (Horan, 1997). Lawrence Wright ise 'Clean and Decent' adlı eserinde, Orta Çağ 'garderobe'larının bu dönemde artık inşa edilmediklerini, fakat bu vazgeçişin nedeninin, 'garderobe'un yerine daha iyi bir metod gelmesi olmadığını belirtmektedir. O'na göre oturaklar kullanıcı için

kolaylık sağlarken, hizmetkar içinse oldukça büyük zorluklar çıkarmakta idi. Ancak, yazar bu değişimle ilgili olarak herhangi bir neden göstermektedir (Wright 1963). Tüm bu veriler ışığında, her iki yazarın da oturakları, kendilerinden önce gelenden daha az sağlıklı ve fonksiyonsuz bulmuş oldukları söylenebilir. Bu da, böyle bir değişimin nesnel olmayan, bazı sosyo-kültürel nedenlerine işaret etmektedir.

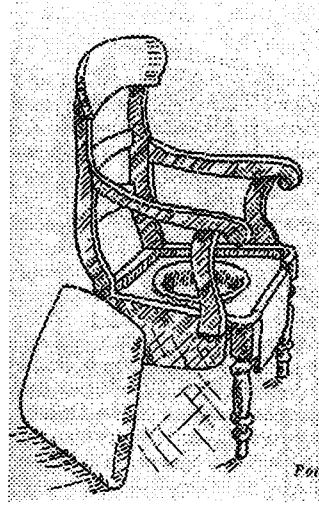
Böylelikle, Neolitik Dönem Tanrıça heykelciklerinde olduğu gibi, oturma araçlarının bireyselliğe hizmet eden birer statü göstergesi olmaları gerçeğinden hareketle, İngiltere Kralı II. James, XIV. Louis gibi krallar ve soyluların, kendilerine 'özel', dönemin üslubuna uygun olarak süslenmiş oturakları, aynı anda birçok kişinin kullanabileceği 'garderobe'lara tercih etmelerinin nedenlerinden biri daha ortaya çıkmış olur.

Galen Cranz ise, 'The Chair' adlı kitabında, Afrika'da kabile üyelerinin sadece özel seremonilerde tabure kullandıklarını ve bu aracın öylesine kişisel görüldüğünden bahsetmektedir ki, aynı evi paylaşan insanlar dahi bir başkasının taburesine oturmamaktadır. Ölen kralların tabureleri ise, kraliyetin devamını sağlamak için saklanmaktadır. Aynı kitapta, Orta Çağ'da soylu evin sahibinin sandalyasına, evin diğer fertlerinin oturmadığı da yazılıdır ve eğer, babanın ya da büyükbabanın sandalyası hatırlanacak olursa, bu olgunun günümüzde de geçerliliğini korumakta olduğu görülebilir (Cranz, 2000).

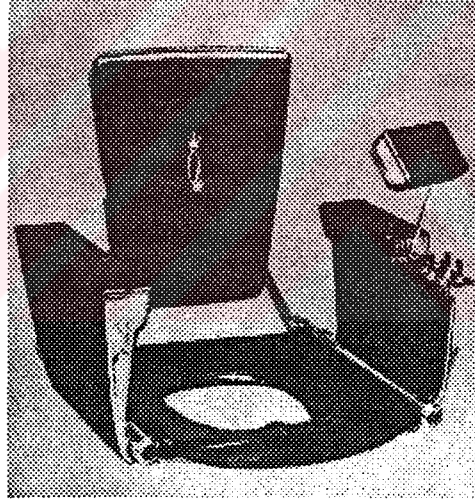
Şekil 3.5 İngiltere Kralı II. James'in tahtı (throne) ya da diğer bir deyiş ile kapaklı oturağı. (Horan, 1997)

Yukardaki şekilde görüldüğü üzere, o dönemin soylu oturakları, tıpkı Neolitik Dönem Tanrıça heykelciklerinde olduğu gibi kişiye özel birer statü sembolü konumundadır. Böylece, 'throne', yani taht olarak adlandırılmalarının nedeni de büyük olasılıkla bu olsa gerektir.

Şekil 3.6 1800'lerden kalma, soylular arasında yaygın olarak kullanımda olan bir diğer tuvalet aracı. Lazımlıklı sandalye 'potty chair', oturma ve tuvalet araçlarının birbirleri ile nedensel ilişkiyi göstermektedir (Newman, 1997).

Günümüzde Batılı tuvalet taşlarının, diğer bir deyişle klozetlerin ender de olsa, bir statü göstergesi olarak kullanıldığı örnekler, bu tip araçların sandalye ile olan paralel gelişimlerini gözönüne koyar niteliktedir.

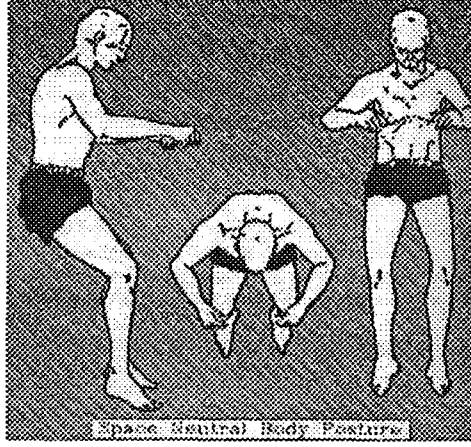

Şekil 3.7 Taç amblemi arkası ile klozetlerin taht (throne) olarak adlandırıldıklarını anımsatan bir klozet kapağı. Televizyon izlenmesi, okuma işi ile gazete okunup, radyo dinlenmesi gibi fonksiyonları yerine getirmektedir (Kira, 1976).

Bununla birlikte, ilk insanlı uzay uçuşlarından beri kullanılagelen özel tuvalet araçları da gözlemlendiğinde, klozetlerin gelişimini, nesnel anatomik ve ergonomik prensiplerin değil de, sosyal ve kültürel faktörlerin etkilemiş olduğu gerçeği, bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Uzay uçuşları sırasında, alışkın olmadıkları şartların oldukça zor olduğu, yerçekimsiz ortam gözönüne alındığında, astronotların verimliliğini arttırmak ve basit ihtiyaçlarını giderebilmek amacı ile ciddi ergonomi çalışmaları yapılmış olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, ilk uzay uçuşlarında, ergonomistler, içinde

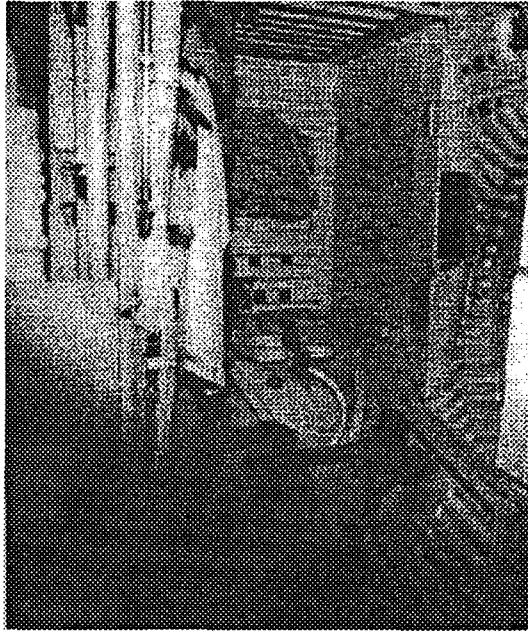
bulunmuş oldukları sosyo-kültürel iklim gereği, kokpite bir koltuk yerleştirmişlerdir. Bunun gereksiz olduğu, salt bilimsel yöntemlere başvurulmuş olsa, uçuştan önce anlaşılabilirken, sosyo-kültürel nedenlerden ötürü, ancak ilk denemelerden sonra anlaşılabilmiştir (Cranz, 2000).

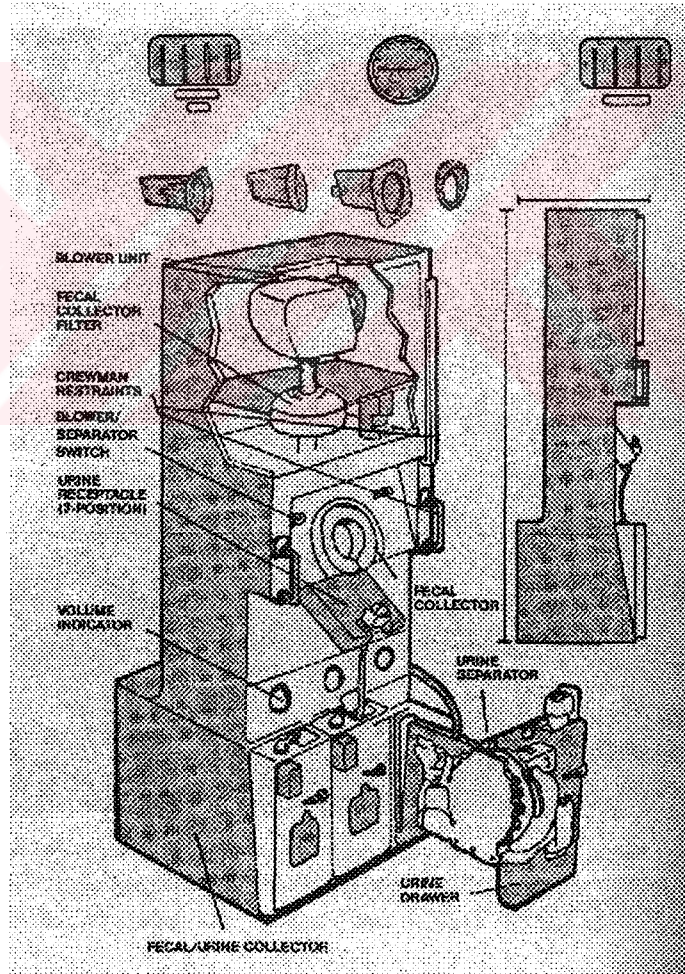
Şekil 3.8 Ağırlıksız ortamda insan vücudunun almış olduğu doğal vücut postürü (Pogue, 1999).

Uzayda, vücudun serbest halde iken almış olduğu yarı dik (135° lik üst bacak ve üst gövde arasındaki açı) pozisyon dolayısı ile, Amerikan uzay istasyonu Skylab'da görevli astronotlar, masa yüksekliğinde çalışabilmeleri için kollarını zorlamaları gerektiğini, koltukta oturmak için ise, bir kemerle koltuğa bağlı kalmaları gerektiğini bildirmektedirler. Otururken de, vücutları, doğal yarı dik posture'u alabilme eğiliminde iken, abdominal kaslarını, devamlı olarak, öne eğik olabilmek için zorladıklarını da eklemektedirler (Pogue, 1999).

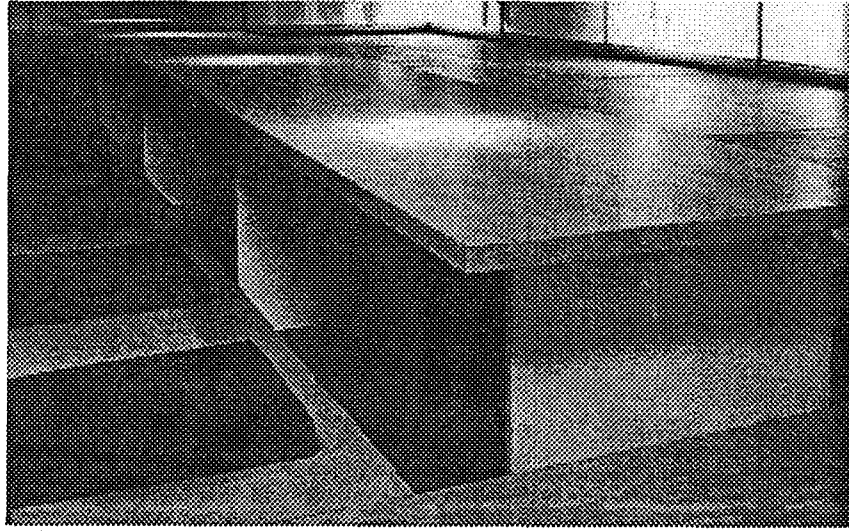
Ancak, üstte belirtilmiş olduğu gibi, uzay görevlerinde kullanılmakta olan klozetler de, uzay şartlarından çok, sosyo- kültürel etkenler doğrultusunda, yeryüzü alışkanlıklarına bağlı olarak geliştirilmiştir. Bu da, dışkılama eylemi sürecinde, çok önemli bir öge olan, öne eğilmeyi güçleştiren bir etken olmaktadır. Çünkü, abdominal kaslar başka bir işle meşguldür ve bu da, dışkılama eyleminin anatomik yapısına ters düşmekle birlikte, eylemin psikolojik yönleri de gözönüne alındığında, kullanıcının kendini rahat hissetmeden, eylemi gerçekleştirmesi zorlaşacağından, konvansiyonel klozetlerin, uzayda etkin bir şekilde kullanımını oldukça zorlaştırmaktadır. Tabi, bu eylemi zorlaştıran, eylem sırasında, vücudun doğal yarı dik pozisyonunu almaya çalışacak olmasının da, bir diğer güçlük olduğunun da gözönünde bulundurulması lazımdır.

Şekil 3.9 Uzay Mekiği (Space Shuttle), atık idare bölümü (Pogue, 1999).

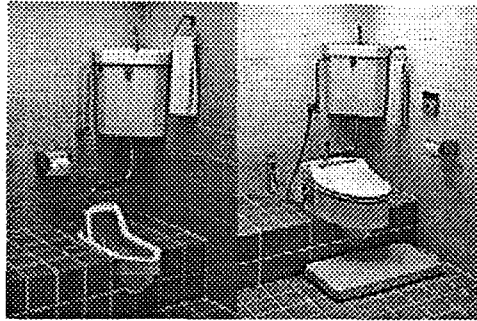
Şekil 3.10 Skylab'da kullanılmakta olan bu bölme, insan vücudunun uzayda alması olduğu pozisyona göre tasarlanmış görünse de, (ki bu da defekasyon eylemini kolaylaştırmamaktadır), alan darlığı bu tasarımı etkilemiş gözükmektedir (Pogue, 1999).

Şekil 3.11 Genellikle, yurtdışındaki Japon restoranlarında görünen, isteğe göre otonom ya da destekli postürde oturma imkanı sunan, şekilde ise, bir standda uygulanmış örneği görünen kozmopolit, melez bir çözüm (Schulte, 1999).

Günümüzde, eskiden çeşitli otonom oturma alışkanlıklarına sahip olan kültürlerin, Batılılaşma süreci içerisinde, tam destekli oturma biçimlerini uygular hale gelmiş oldukları görünmektedir. Bu süreç içerisinde, kıyafetlerini de Batı standartlarına göre tanzim etmiş olan toplumlardan Japonya'da, geleneksel çömelmeye dayalı tuvalet taşları da bundan etkilenmiştir. Yükseltilmiş döşemeye sabitlenen tuvalet taşları, dışkılama eyleminin isteğe göre oturma ya da çömelme postürü alınarak yapılabilmesini sağlar niteliktedir.

Yine Şekil 3.12' de görünen, geliştirilen teknolojik kapak çözümü sağlık açısından bazı sorunlar içerse de, esnek kullanım yapısı itibarı ile ülkedeki yabancı turistleri olduğu kadar, hala eski tuvalet alışkanlıklarından vazgeçemeyen Japonları da tatmin eder niteliktedir.

Şekil 3.12 Geleneksel çömelme taşlarından, Batılı 'A la Franca' taşların fonksiyonunu karşılayacak şekilde, geliştirilmiş olan melez ürün (www.toto.co.jp).

Türkiye'de ise bu tür bir ürünün geliştirilmemiş olmasının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında tesisat sistemi farklılığı gibi fizibiliteye dayalı bir sorun bulunmasının yanı sıra, toplu kullanıma açık alanlardaki yetersiz sağlık koşullarının

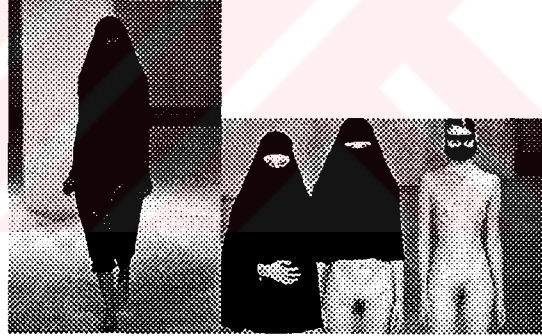
da önemli derecede etkin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, ileride değinilecek olan dini yaptırımlar, Japon melez tuvalet taşında olduğu gibi adapte edilebilir bir kapağa oturulmasını engellediği gibi, bu kapak kolaylıkla sökülüp çıkarılabilir olsa dahi, elle tutularak kaldırılmasına da izin vermemektedir.

Bu nedenlerle, Türkiye örneğinde, özellikle Batı bölgeleri göz önüne alındığında, sandalyada oturma kültürünün giderek yerleşmekte olduğu görüldüğü halde, özellikle kamuya açık alanlarda sağlık tesisatına yönelik yetersizlikler ile dinin kılğısal alanındaki yaptırımlarından kaynaklanan duyarlılıklar, bir çok kullanıcının, 'A la Turca' tuvalet taşlarının kullanımını, hem konvansiyonel klozetlere hem de melez ürünlere tercih etmesini sağlamaktadır.

3.2.2. Giyim

Çeşitli ansiklopedilerde 'giyim' insan bedeninin örten giysi, aksesuar ve bunları kullanma biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma ek olarak giyimin cinsiyet, kültür, coğrafi bölge ve tarihsel çağlara göre çok büyük farklılıklar göstermekte olduğu belirtilmektedir.

3.2.2.1. Giyim Biçimleri

Şekil 3.13 Moda tasarımcısı Hüseyin Çağlayan'ın 1998 İlkbahar/Yaz kreasyoundan, giyim kodlarının şekillenmesinde rol oynayan kültürel zemini gösteren ve bu zemini yeniden şekillendirerek sorgulayan yapıbozumcu çalışması (www.firstview.com).

Şekil 3.13'de yeralan yapıbozumcu betimleme de, üstte yeralan tanımlamayı destekler biçimde, çeşitli kültürlerle ait giyim tarzlarının, yalnızca o kültürün içinde bulunduğu coğrafi koşullar ile kullanılan araç, gereç (teknoloji) gibi öğelerden etkilenmediğini, bu etkileşimde tıpkı oturma eyleminde olduğu gibi, kültürün de yadsınamayacak oranda büyük bir rolünün söz konusu olduğunu göstermektedir.

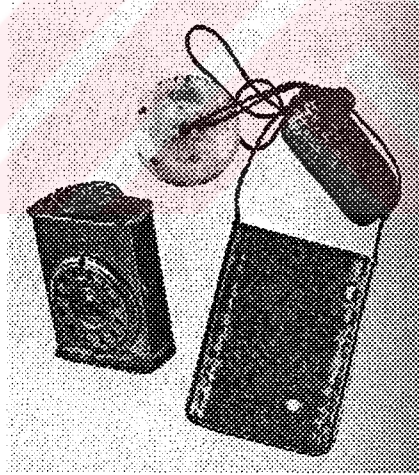
Modern çağın giyim kodları incelendiğinde de, vücutta evrim sonucu fonksiyonunu yitirdiği halde yeralan bir organ gibi (öm. apandisit), bu kodlarda yeralan bazı öğelere rastlamak mümkündür. Ceket kollarında yeralan düğmelerinin bir

fonksiyondan çok, askeri üniformalarda yeralan rütbe işaretleri gibi birer statü sembolü olarak durdukları söylenebilir. Erkek giyimi, kadın giyimine oranla daha yalın olmasına ve süslemeye dayalı öğeleri barındırmamasına rağmen, düğme örneğinde olduğu gibi işlevsiz birçok öğeye rastlanabilir. Hiyerokratik grup ya da toplumlarda bu olgunun daha belirgin biçimde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Üstte yeralan giyim tanımında da belirtilmiş olduğu gibi, giyim tinsel öğeler dışında, tarih içinde yeralan bazı gelişmelerden de etkilenmektedir.

Şöyle ki, abaküsün ya da işlem yapmaya yarayan Maya iplerinin, bilgisayarın, telgrafın ise Internet'in olduğu gibi, pastırmanın konserinin, atın da eski çağların ulaşım aracı olarak değerlendirilmeleri mümkündür. Buradan hareketle, atın bir ulaşım aracı olarak, evcilleştirilmiş olduğu Asya steplerinde pantolon kullanımını ortaya çıkararak o toplumların giyim tarzını belirlemiş olduğu tarihsel bir olgudur (Meydan Larousse, 1973).

Yalnız, bütün bu tanım ve örneklemeler, giyimin, kültür içinde hep başka kültür öğelerinden etkilenen bir öğe olarak alınması gerektiği anlamına gelmemektedir. Giyim bazen içinde bulunduğu kültür bütünlüğünün bir parçası olarak, o kültürün başka öğelerini, o dönemin kullanılan ürünlerini de etkilemektedir.

Şekil 3.14 Giyimin çeşitli kültürlerde, ürünlerin gelişimine olan etkilerini gösteren, cepsiz giysilerin giyildiği 19. Yy. Japonya'sında , cep saati yerine, kemerden sarkıtılan bir kutu içinde yeralan taşınabilir saatlere bir örnek (Landes, 1983).

Şekil 3.14' de görünmekte olduğu gibi, belli bir kültüre ait giyim tarzı, bazı ürünler için o kültüre özel bazı çözümler gerektirebilmektedir. Bu olgu da bir kültürde gelişmiş olan giyim tarzı ile kullanılan araçlar arasında karşılıklı olup, tek yönlü işlemeyen bir etkileşimin varlığını kanıtlamaktadır.

3.2.2.2. Giyim Biçimleri İle Tuvalet Alışkanlık ve Araçları Arasındaki Etkileşim

Giyim ile tuvalet araçları arasındaki ilişkiye gelince, cep saati örneğinde olduğu gibi, doğrudan ya da başka etkenlerden bağımsız bir etkileşimden söz edilmesi olası görünmemektedir. Çünkü, burada giyim, tek başına doğrudan belli bir tip tuvalet taşı gelişimini etkilememektedir. Ya da belli bir kültürün giyim tarzı değişirken tuvalet alışkanlıkları da onunla beraber eşzamanlı olarak, toplumun bütün kesimlerini içine alacak biçimde şekillenmemektedir. Bunun yerine, örneğin Türkiye, Japonya gibi ülkelerde yaşanmış olan Batılılaşma hareketleri sonucu değişen tuvalet alışkanlıklarının, bir bütün olarak değişim olgusunun nedeni olarak algılanması gerekliliğinin gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Ayrıca, giyim kültürünün de oturma araçlarının yanısıra, Şekil 3.14'de betimlenmiş olan örneğin de göstermekte olduğu gibi, tinsel olgulardan etkilenecek biçimlenmiş olduğu unutulmamalıdır. Çünkü, yukarıda örneklenmiş olan, saatlerin tasarımını etkileyen cep örneği, pragmatik çözümlere dayalı bir detaydır ve başka bir dış ögeden (dini ya da maddi kültüre ait) etkilanmemektedir. Ancak, böyle bir örnek için, yalnızca giyimin şekillendirmiş olduğundan söz edilebilmektedir. Halbuki, oturma alışkanlıklarının değişmesinin etkisi ile beraber giyim kültürünün değişmesi de, tuvalet taşlarının gelişiminde etkili olan ögeler bütününe bir parçasını ya da bazı üst sistemlerin alt sistemlerini oluşturmaktadırlar.

Ayrıca, tuvalet alışkanlık ve araçlarının cep saati gibi yeni bir ürün olmadığına, aksine geleneksel hale gelmiş olmaları gerçeğinin de altının çizilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü, yeni çıkan bir ürünün kültürel devrime uğramış toplumlara adaptasyonu, ürünün o toplumda eski kültürün bir parçası haline gelmiş olan eski örnekleri ile rekabete girmek zorunda kalmamasından dolayı kolaylaşmaktadır. Yalnız burada konu adaptasyon yolu ile oluşan kullanım kolaylığı bağlamında ele alınmıştır. Yoksa televizyon, matbaa gibi birçok 'yeni' ürün, tutucu toplumlarda ancak uzun mücadeleler sonucunda kabul görebilmişlerdir. Hatta bugün dahi bazı Amerikan Hristiyan mezhepleri ile bazı Müslüman ülkelerin Şeriat yorumlarında bu duruma rastlanmaktadır.

Giyim ve tuvalet araçları arasındaki ilişkinin oturma araçlarında olduğu gibi, tuvalet araçları ile giyim tarafından şekillendirilen çok güçlü bir birliktelik oluşturmadığına dair bir diğer olgu ise, günümüz Türkiye'sinde modern, Batılı tarzda kıyafetleri giyen insanların önemli bir kısmının, özellikle toplu kullanıma açık mekanlarda eski alışkanlıklar, psikolojik olarak sağlıkla ilgili ya da başka nedenlerle 'A la Turca'

tuvalet taşlarını tercih etmelerinden dolayı anlaşılmaktadır. Bu olgulardan ve nedenlerinden, ilerde tinsel olan kültürel öğelerin analizi ve tuvalet taşlarının daha önce yapılmış olan tipolojik sınıflandırma altında karşılaştırıldıkları bölümlerde söz edilecektir.

Şimdiye değin verilen örneklerin ışığında söylenebilecek olan şudur ki, giyim alışkanlıkları tek başlarına tuvalet taşlarındaki farklılıklardan sorumlu olmamakla beraber, taşların kullanımını kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadırlar. Tıpkı, dar eteklerin ve cepli pantolonların, 'A la Turca' tuvalet taşlarının kullanımı sırasında bazı zorluk ve kazalara yolaçabilmeleri durumunda olduğu gibi. Yoksa, cep 'A la Franca' tuvalet taşlarının ortaya çıkmasında bir rol oynamamıştır, çünkü bu tip taşları kullanan Roma, Yunan medeniyetlerinin asil vatandaşları pantolon giymemekteydiler, ya da 17. Yy. Batılı centilmeni pantolonlarında cep bulunmamaktaydı. Bu aynı zamanda o medeniyetlere özgü, bugün Batılı olarak adlandırılan tuvalet alışkanlıklarının biçimlenmesinde giyim ögesinin bir rolü olmadığını da göstermektedir. Çünkü, gerçekten o dönemlerin giysileri 'A la Turca' tarzda bir tuvalet aracının kullanımına engel olmamaktadır. Ters bir mantık yürütülürse, şalvar tarzında bol giysilerin de Batılı tuvalet araçlarının kullanımına ilişkin bir engel oluşturmadıkları görülecektir. Dar, Batılı tarzda modern pantolon ve etekler de, cepleri düşünülmez ise, ancak günümüzde, o da ütülerini bozulduğu için 'A la Turca' tuvalet taşlarının kullanımını olumsuz yönde etkilemektedirler.

Fakat, Doğu kültürlerinde giyim, genelde vücudun uzam ve eyleme yönelik fonksiyonlarını etkilemeyecek şekilde gelişmişse de, J. L. Horan'ın belirttiği (1997), M.S. birinci yüzyılda, Japon kadınlarının giymek zorunda oldukları kat kat giysiler yüzünden, dönemin soylularının kullandığı portatif kutu oturakları (Batı'daki kral ve soylu oturakları gibi) kullanamadıkları olgusu da giyim ve dışkılama araçları arasındaki ilişkinin her zaman paralel gitmediğini gösteren bir örnektir. Ayrıca, yine Horan'a göre, (1997), Japon kadınlarının üstlerine başlarına sıçratmadan ayakta iken yola idrarlarını yapabilme yeteneğini geliştirmiş olmaları olgusu da yüksek olasılıkla bu bu olgudan kaynaklanmaktadır. Batı giysilerinde ise giyenin eylem yeteneğini azaltan, dar kalıplar, hatta bazı dönemlerde görünen korse gibi sağlık açısından doğru olduğuna inanılarak geliştirilmiş olan ve dönemin kültürünü yansıtan giyim kodları bulunmaktadır. Böylece görünmektedir ki, giysilerde iç giyimde görünen ön, arka açıklıklar gibi nesnel ya da kasnak gibi nesnel nedenlerle çıkmış olmasa da, dışkılama ihtiyacını kolaylaştıran fonksiyonel öğelere rastlanmakla beraber, günümüzde fonksiyonu kalmayan dar kesimli giysiler ile geçmiş dönemlerde görünen korse, bekaret kemeri gibi bu ihtiyacın giderilmesini

zorlaştıracak, giyimi şekillendiren öğelere de rastlanmaktadır. Bu da, giyimin çağlar boyunca, vücudun uzam ve eyleme yönelik fonksiyonlarını azaltan öğelerin şekillenmesinde etkili olan ve dolayısıyla hiç de nesnel olmayan öğelerin varlığını kanıtlar niteliktedirler.

Öte yandan, Batı'da kasnaklı eteklerin kullanımının, daha önce bahsedilmiş olan oturma alışkanlıklarının değişimine paralel olarak, lazımlık kullanımının yaygınlaştığı dönemlere denk düşmesi, tuvalet araçlarının da bazen giyim biçimlerini şekillendirmiş olduğunun bir kanıtıdır. Şöyle ki, bu etekler o dönemin kadınları tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için lazımlığı kullanırken ya da sokakta çömelirken, mahremiyetlerine yönelik bir rahatlık sağlamaktaydı. Ancak, mahremiyetin insan beyninin soyutlama yeteneğine dayalı bir olgu olmasından dolayı, kasnaklı eteğin, tuvalet araçlarının kullanımını kolaylaştırıcı bir öğe olmasının yanısıra, aslında tinsel kültüre ait bir olgu olan mahremiyet tarafından şekillendirilmiş olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Julie L. Horan'ın, (1997) kasnaklı eteklerin ortaya çıkış nedeni olarak görülebilecek olan bir başka maddi kültür ögesi olan oturma ya da lazımlıkların, garderoberlara tercih edilmesini, o dönemde gelişen mahremiyet duygusuna bağlamış olduğu da hatırlanacak olursa, tinsel kültürün tuvalet araçları ile giyim üzerindeki etkileri daha iyi anlaşılabilir.

Şekil 3.15 Viktorya Dönemi Amerikan Kadın Modasına uygun giyinmiş bir kadın (www.costumes.org)

Tüm bu bölümde üzerinde durulmuş olan olgu ve bulguların analizi sonucunda, giyimin tuvalet araç ve alışkanlıklarının gelişimini doğrudan etkilememiş olduğu, fakat varolan ürün tiplerinin tercih edilebilir olma düzeylerini etkilemekte olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde de, modern Batılı giysilerle kullanımı rahat olmamasına rağmen kamuya açık alanlarda, 'A la Turca' tipte tuvalet taşlarının tercih edilir olmaları da bu etkinin zayıflığındandır. Ancak, yine de konu ile ilgili Batı kaynaklı literatürde, Batılıların bu tip tuvalet taşının kullanımında çömelme postürü ile birlikte giysilerinden ötürü de çeşitli zorluklarla karşılaştıklarına dair çok sayıda

kaynağa rastlanmaktadır (Newman,1997; Kira, 1976). Gelişmiş olduğu kültür coğrafyasında ise, 'A la Turca' tipi tuvalet taşlarının tercih edilebilir olmalarının altında yatan birçok neden vardır. Bunların arasından belki de en önemli olanı, gelecek bölümde işlenecektir.

3.3 TİNSEL KÜLTÜRE AİT ÖGELER

3.3.1 Tinsel Kültürün Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Dolaylı Etkileri

Önceki alt başlıklarda, belli kültürlerin tuvalet alışkanlık ve araçları ile oturma eylem ve araçlarının ilişkisine postürel açıdan bakıldığında, bu araçların tümünün aynı tipolojik sınıflandırma içinde değerlendirilebileceklerine değinilmişti. Aynı kültür coğrafyası içinde kullanılmakta olan giysiler ile tuvalet taşları arasında da paralellikler bulunduğu ve belli bir kültüre ait giysilerin, farklı kültürlere ait tuvalet taşlarının kullanımına engel olabileceği üzerinde durulmuştu.

Aynı altbaşlıklar altında, üzerinde durulan diğer bir olgu ise, belli bir kültürün maddi ürünlerini oluşturan parçaların, tinsel olandan, yani dinden ya da onun kılğısal alanını oluşturan rituellerden etkilenmiş olduğuydu.

Bunlara ek olarak, 'Kültür Kavramı' başlığı altında yeralan, Alexander Kira'nın temel, kişisel vücut temizliği ve boşaltım aktiviteleri için tasarım kriterlerinin belirlenmesi ile ilgili olarak öne sürmüş olduğu fikrin de işaret ettiği gibi, kullanıcının sağlık ekipmanına göstermiş olduğu tepkilerin esas kaynağı ve belirleyicisi tinsel öğelerdir.

Tin sözcüğü, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre; 'Ruh. Fel. Birtakım fizik ötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık.' Anlamındadır. Tin'den türeyen tinsel sözcüğü de bu madde dışı varlık ile ilgili olan anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr).

Tinsel kültür, insanlık tarihi boyunca Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum olan 'din' tarafından şekillendirilmiştir. Dinin kılğısal olarak sistemleştirmiş olduğu tapınma eylemi, değişik kültürlerde ve inançlarda farklı ritueller şeklinde ortaya çıkmıştır.

Yukarda değinildiği üzere, tuvalet araçları ile etkileşim içinde bulunan oturma ve giyim biçimlerinin de, içinde bulundukları tinsel kültür alanına uygun olarak şekillenmiş oldukları, önceki alt başlıklarda irdelenmiş olan çeşitli tarihsel

bulguların yardımı ile anlaşılmıştı. Dolayısı ile bu şekillenmenin, kùltùrlere özgù değişik ritüellerden kaynaklanmakta olduğu öngörüsünde bulunulabilir.

Doğu kùltùrlerine özgù inanç sistemlerinin, kılğısal alanına bakıldığında, fiziksel bir eylem olarak gerçekleştirilen ritüellerin, herhangi bir oturma aracı vasıtası ile yapılmadıkları görünmektedir. Kaldı ki, Müslüman ibadet biçimi olan Namaz'da ya da Budist meditasyonlarında, herhangi bir destekli ya da tam destekli oturma aracının bu dini yaptırımların yerine getirilmesine engel olduğu da görünmektedir. Böylelikle, fiziksel ve tinsel bütünlük içeren bu tip yaptırımların şekillendirmiş olduğu oturma biçimleri, kendi kùltür coğrafyalarındaki tuvalet araçlarını da aynı yönde etkilemişlerdir. Batı kùltürlerinde ise böyle bir dini yaptırıma rastlanmamaktadır. Batı'da destekli oturma araçlarına karşı dini bir tavır olarak nitelendirilebilecek bir örnek var ise de bu büyük olasılıkla Max Weber'in tanımladığı 'Kapitalist Ahlak'ın tembelliğe karşı olan tavrı ile uzamda yaşama yüksekliğinin etkin kullanımı isteğinden kaynaklanmaktadır (Weber, 1996). Bu da, Amerikan Shaker Topluluęu evlerinde görülebilen, sandalyaların kullanılmadıkları zamanlarda duvara asılı bir vaziyette bırakılmaları olgusudur.

Giyim ise daha önce bahsedilmiş olduğu gibi, sağlıklı yaşamak için gerekli olan minimum konforun sağlanması dışında neredeyse bütünüyle tinsel kùltür tarafından şekillenmiş olup, tarih içinde aynı kùltürün tuvalet araçlarının kullanımına uygun olarak şekillenmişlerdir. Fiziksel aktiviteye dayalı dini yaptırımlar ile mahremiyet duyarlılığı, giyimi şekillendiren başlıca tinsel ögelerdir.

Tüm bu olguların ışığında tinsel kùltürün tuvalet araçları ile ilgili olan dolaylı etkilerinin göz önüne serildiği inancından hareketle, gelecek altbaşıktta tinsel kùltürün tuvalet alışkanlık ve araçlarına olan doğrudan etkileri üzerinde durulacaktır.

3.3.2. Tinsel Kùltürün Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Doğrudan Etkileri

Tinsel kùltürün tuvalet alışkanlık ve araçlarına olan doğrudan etkilerinin anlaşılabilmesi için, öncelikle tinsel kùltürün bu etkiyi yaratan ögelerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu ögeler dini ritüellerin ruh-beden sağlığının bütün olarak ele alınma derecesine göre kùltürden, kùltüre değişen oranlarda psikolojik – fiziksel temizlik, mahremiyet anlayışları olarak ortaya çıkmışlardır. Ancak, çağlar boyunca değişen mahremiyet duygusu tuvalet alışkanlıklarını, eylemin yapıldığı çevreyi etkileyerek değiştirmişse de, tuvalet araçlarına doğrudan bir etkisi olmamıştır. Bu nedenle bu bölümde mahremiyet duygusunun incelenmesine yer verilmeyecektir.

Dışkılama eyleminin doğal olarak kirliliği beraberinde getirmiş olduğu düşünüldüğünde ve medeniyetler tarihi incelendiğinde, toplumların fiziksel temizlik duyarlılığının ise, tuvalet araçlarının gelişiminde itici bir güç ya da engelleyici bir öge olarak göze batmakta oldukları görülmektedir. Fakat bu duyarlılığın özellikle tıbbın, bilimin gelişmediği çağlarda, yalnızca inanç sistemlerinin ritüelleri biçiminde ortaya çıkmış olduğu unutulmamalıdır. Şöyle ki en gelişmemiş toplum olan Avustralya Aborijin'leri hala Taş Devri'ni yaşamaktadırlar ve suyu kutsal kılan inanışları vardır (Wright, 1960).

Alexander Kira da kişisel sağlık temizliğinin gelişiminde teknolojinin bir rolü bulunduğunu ancak bunda en önemli belirleyicilerin felsefi, psikolojik ve dini etkenler olduğunun üzerinde durmaktadır. Ayrıca, dünyanın tüm dinlerinin vücut, cinsel ilişki, doğum, ölüm, hastalık, regl, dışkılama ve temizlik üzerine, dönemin sosyal iklimi ile tıbbi bilgi ve görüşünden etkilenmiş olan görüşleri ve öğretileri olduğunu belirtmektedir (Kira, 1976).

Ancak, dinin ritüelleri ile temizlik üzerine öğretilerinin, gelişiminde dönemin tıbbının bir etkisi olmuşsa da, günümüzde bunların hiç değişime uğramadan uygulanmakta oldukları da, herkesin en iyi bir şekilde bildiği kendi kültür coğrafyasında bire bir yaşayarak tanık olduğu bir olgudur. Çağımızda, bilimin ve tıbbın bu kadar gelişmiş olmasına rağmen, değişik kültürlerin temizlik duyarlılıkları ve alışkanlıklarının farklılık gösteriyor olması, tuvalet araçlarının gelişiminde bu denli etkili olan temizlik duyarlılıklarının hiç de nesnel olmayan kriterlere dayandığını kanıtlar niteliktedir. Günümüzde Hindistan'da kutsal olduğu için, içinde yıkanılan Ganj Nehri'nin de fiziksel olandan çok, tinsel bir temizliğe ve pisenmeye yol açması da böyle bir örnektir.

Lawrence Wright, 'Clean and Decent' adlı kitabında, banyo ve yıkanmanın her zaman bir rituel olduğundan ve fiziksel temizlenme ile bir ilgisi bulunmadığından söz etmektedir (Wright, 1960). Musevi hahamlar kutsal kitabı ellerine almadan önce ve sonra ellerini yıkamaktadırlar, IV. Henry döneminde şövalyeliğe kabul döneminde adayın banyo yapması dini bir yaptırım biçimindeydi, balıkçılar iyi bir av sonrası ellerini yıkamayarak, şansın kaçıp gitmesini engellediklerine inanmaktadırlar (Wright, 1960).

Yeni Ahit'te Matta, 27 de bu tezi destekler nitelikte bir tarihi belge niteliğindedir. 24. Bab'da Matta, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi emrini veren Romalı Pontus Pilatus'tan şöyle nakletmektedir; '...Pilatus hiç bir şey yapamadığını ve daha ziyade kargaşalık çıktığını görünce, su alıp: Ben bu salih adamın kanından

beriyim; bunu siz düşünün, diye halkın önünde ellerini yıkadı.' (Kitabı Mukaddes, 1958).

Günümüzde, filmlerde yağmur olgusunun, ya da katilin ellerini yıkamasının bir temizlenme, kirlilikten arınmanın birer göstergibilimsel olarak nitelendirilebilecek anlatım ögesi olarak kullanılmaları da, balıkçı ya da Pontus Pilatus örneklerinde olduğu gibi, unutulmuş da olsalar bilinçaltılarında yer bulan eski rituellerin izlerini kanıtlar niteliktedir.

Yukarıda, Kitabı Mukaddes ve Ganj örneklerinde değinildiği gibi, tüm dinlerin temizlik üzerine çeşitli görüş ve öğretileri vardır. Bu görüş ve öğretiler dinden dine değişebileceği gibi, temizlik üzerine çok net, kesin yaptırımları ve öğretileri olmayan bazı dinlerin yorumlarında da çağdan çağa bazı değişikliklere rastlanmaktadır.

Toplumların temizlik duyarlılıklarındaki farklılık ve derecelerin tarihsel bulgular ışığı altında incelenmesi mümkündür. Şöyle ki, Lawrence Wright'a göre; eski çağlarda inşa edilmiş olan geniş çatılar bize o dönemin insanları hakkında fikir verir. 'Toplumların geniş kapalı alanların üstlerini örtebilmek için göstermiş oldukları gayret, başlıca ilgi alanları hakkında ipuçları sunmaktadır. Bugün uçak hangarları, sinema veya tiyatrolardan büyüktür. 19. Yy. da tren istasyonu, 18. Yy. asil malikaneleri, Orta Çağ'da katedraller, Roma'da ise hamamları!' (Wright, 1960).

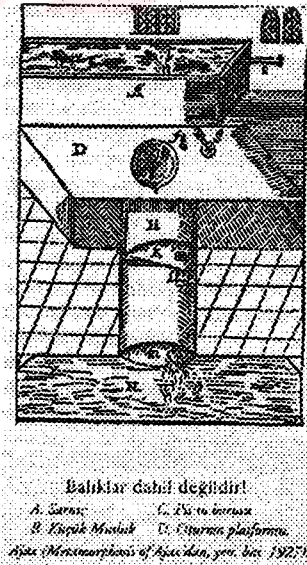
'A la Franca' tuvalet taşlarının gelişerek kullanılmış olduğu Batı kültürünün sağlık duyarlılığı incelendiğinde, bu konudaki duyarlılığın tinsel kültürün etkisinde olduğunu kanıtlarcasına, teknoloji gibi giderek gelişen bir olgu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Aksine, oturma eyleminin tuvalet alışkanlık ve araçlarına olan etkilerinin incelenmiş olduğu bölümde de belirtilmiş olduğu gibi bir durumla karşılaşmaktadır. Şöyle ki, önceki dönemlere oranla daha sağlıklı tuvalet alışkanlık ve araçlarının kullanıldığı dönemlerden daha sonraki devirlerde, devrin sosyo – politik, dini ikliminden etkilenilerek, kirliliğin kutsallığın nişanesi olarak görüldüğü dönemler görünmüştür.

Örneğin, Girit ve Roma Uygarlıklarının mirasına sahip olan Batı'da, daha sonraki uzun dönemlerde teknolojik gelişmelerin aksine, gerileyen bir temizlik duyarlılığına rastlanmaktadır. Kira dönemden döneme değişen bu değişken olguyu, Batı kültüründeki materyalizm ve cinsellik ile tinsel olan ve sofuluk arasındaki bir ileri bir geri gidişe bağlamaktadır, (Kira, 1976). O'na göre Batı dünyası Adem'i Şeytan tarafından baştan çıkarılan aşağılık, ancak acı çekerek zerafet kazanabilen bir yaratık olarak nitelendirip, diğer yandan insanı Tanrı'nın yarattıkları arasında en

asili, insan vücudunu da bir güzellik harikası olarak nitelendirmiştir. Birinci görüş vücudu ve kişisel temizliği neredeyse tamamıyla reddetmektedir (Kira, 1976).

Bir çok yazarın değindiği gibi, kilisenin yıkanmayı yasaklamış olduğu Hristiyan Ortaçağı böyle bir dönemdir ve adeta temizlik yerine kirlilik kutsal olarak adledilmiştir. Wright, bu konu ile ilgili olarak, Aziz Benedict'in özellikle gençlerin seyrek banyo yapmalarına izin veren fetvasını, Aziz Agnes'in ise hiç banyo yapmadan 13 yaşında ölmüş olması gibi bir çok örnek göstererek bunu kanıtlamaktadır. Wright ayrıca 15. Yy. centilmeninin banyo yaparken, onun 18. Yy. daki karşılığı olan centilmenin banyo yapmadığını, böylece bu konuda kesin bir ilerlemeden sözedilemeyeceğini belirtmektedir (Wright, 1960).

Kira'ya göre Batı'da temizlik anlayışının gelişmesi ise ancak Protestan söylem ile gerçekleşmiştir ve şöyle özetlenebilir: Temizlik aslında Tanrısallık'la bitişiktir. Kirlilik ve vücut pisliği suçlanmalıdır ama kurtuluş kişisel temizlikte olsa da bundan zevk alınmamalı, bir görev olarak yapılmalıdır (Kira, 1976). Max Weber'in yeryüzünün her yanında bulunan küçük mezhepler sayılmazsa, kurtuluş yolunun tasavvufi bir 'dünyadan kopma' olmaktan çıkartılarak, aktif bir asetik 'dünya mesaisi'ne çevrilmesi başarısının yalnızca Batılı ve asetik Protestanlığın kilise ve tarikat örgütlerine ait olduğunu iddia etmesi de, Protestanlık'ın ekonomik düzenin yanısıra, eski kilisenin dünyevi olanı reddederek, yıkanmayı vücutun kültü olarak gören öğretisini de değiştirmiş olduğu gerçeğini kuvvetlendirir niteliktedir (Weber, 1996).

Şekil 3.16 J. Harrington'ın 'Metamorphosis of Ajax' (1596) adlı, resmi olarak basımına izin verilmeyen kitabında yer alan, kendi icadı, klozet çanağının suyla temizlendiği ilk örnek (Horan, 1997).

Şekil 3.16'da ilk örneğinin görüldüğü, Avrupa'da sifonun gelişimi ve patentli klozetlerin icadı gibi sağlık alanında görünen ilerlemeler yalnızca devrin sosyo-politik iklimine bağlı birer teknolojik yenilik olarak görünmemelidir. Horan ve Wright'ın konu ile ilgili yapıtlarında değinilmiş olan dışkılarının pencerelerden sokağa döküldüğü, veba gibi salgınlar yaşamış olan (1666) ve şehirlerinde oluşan nüfus yoğunluğu olgularının böyle bir teknolojik buluşa zorunlu kıldığı Avrupa'nın bu ilerlemeleri yalnız Protestanlık'ın temizliğe diğer Hristiyan mezhepleri ve dinlerden daha fazla önem vermesinden dolayı kaydetmiş olduğunun iddia edilmesi de, bilimsel olmayan bir tavır olacaktır (Horan,1997; Wright, 1960). Çünkü, tıpkı Wright'ın 'Clean and Decent' adlı kitabında, Norman Şatosu'nda çatal ve bıçağın yerini, yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını gerektiren parmakların almış olduğu örneğini, şatodaki tuvalet alışkanlıklarının, manastıra oranla daha temiz olduğunu göstermek amacı ile vermiş olduğu gibi, teknolojik ilerlemelerin altında bazı duyarlılıkların yanı sıra, eksikliklerden doğan ihtiyaçlar ile zorunlulukların da yatabileceği gerçeği gözardı edilmemelidir (Wright, 1960). J. Harrington'ın 'Metamorphosis of Ajax' (1596), adlı kitabında yer alan ürünün, Horan'a göre (1997), mucidin kendi vaftiz annesi olan Kraliçe Elizabeth tarafından bile denenmesinin reddedilmiş olması ve modern anlamda klozetlerin ilk örneklerinin ancak iki yüzyıl sonra görünmeye başlaması da bunu doğrulamaktadır.

3.3.3 Türkiye'de Tinsel Kültürün Tuvalet Alışkanlık ve Araçlarına Etkileri

Türkiye'de tinsel kültürün biçimlendirmiş olduğu tuvalet alışkanlıklarının, eylemin yapılaş postürü açısından diğer bir çok tinsel kültürdekiyle aynı olduğu görünmektedir. Bu benzerlik, daha önce de değinilmiş olduğu gibi, dini ritüellerin, beden-tin bütünselliğine yönelik olmalarına bağlanabilir. Örneğin, 'Müslümanlıkta dini uygulamalar vücut hareketlerine duyarlıdır ve ibadet yerde eğilerek, diz çökerek, eller ve yüz yere konularak yapılır' (Özemir ve Bayazıt, 2002).

Günümüzde geliştirilmiş olan Alexander Tekniği, Tai Chi gibi beden ile ilgili (somatik) disiplinlerin kökeninde de, çömelmeye dayalı tuvalet taşlarının kullanıldığı Uzak Doğu'ya ait dini yaptırımların yatmakta olduğu görünmektedir (Cranz, 2000).

'Bu tür dini ritüellerin olmadığı Batı kültürlerinde ise, sandalyada oturma geleneği yaratılmış, sürdürülmüş ve geliştirilmiştir. Dışkılamak için iyi bir postür sağlamamasına rağmen klozetler de aynı gelişme çizgisini (Özemir ve Bayazıt, 2002).

Buradan hareketle, İslami rituelerin, Türkiye'nin tuvalet alışkanlık ve araçlarını şekillendirmiş olduğu söylenebilir. Japonya gibi Türkiye'de de, modern tesisat sistemlerinin kurulmasına rağmen, çeşitli karmaşık tinsel ögeler nedeni ile bu tip tuvalet taşlarının kullanımının devam ettiği görünmektedir. Böylece, yalnız maddi ya da teknolojik yetersizliklerin 'A la Franca' tipi tuvalet taşlarının kullanımını engellemiş olduğu görüşü de, geçerliliğini yitirmiş olmaktadır.

Yalnız, İslami rituelin kendine özgü bir yanı vardır ki, bu onu benzer dini yaptırım biçimlerinden ayırmakta ve Türkiye'deki tuvalet alışkanlık ve araçlarını da diğer çömelmeye dayalı kültürlerinkilerden farklı kılmaktadır. Bu da, İslam'ın temizlik ile ilgili öğretisi ve görüşleridir.

Haçlıların Avrupa'ya, unutmış olduğu Roma Hamam'larını, seferleri sırasında görmüş oldukları Türk Hamamları sayesinde hatırlatmış oldukları tarihi bir gerçektir. Geçmişe bakıldığında, sağlık açısından Türkiye'de, Batı'dakinin aksine, temizlik konusundaki duyarlılığın neredeyse hiç bir değişime uğramadan günümüze değin gelmiş olduğu görünmektedir. Bu coğrafyanın sağlık tarihi antropolojik bulgular ışığında incelendiğinde, Roma'dan beri sağlık alanında hizmet veren yapılara rastlanmaktadır. Bu aynı zamanda Roma'nın hamam kültürünün, daha sonra aynı coğrafyada kurulan medeniyetler tarafından örnek alınmış olabileceğini göstermektedir.

Ancak, sağlık duyarlılıkları açısından baskın olan öge, neredeyse bin yıldır Türkiye'nin tinsel kültürünün ana belirleyicisi olan İslam Dini'dir. Roma Hamamları etkileri büyük de olsa bu alanda hizmet veren birer araç durumunda olup, temizlik alışkanlıklarının uygulamadaki yansımaları oluştururlar. Anglo-Saxon kültürlerde, daha önce üzerinde durulmuş olduğu gibi, bütün Roma kalıtı ile birlikte hamamların da yine bir din olan Hristiyanlık tarafından reddedilmesi, temizlik duyarlılıkları konusunda esas belirleyici ögenin din olduğunu göstermektedir.

İslam Dini'nin kutsal kitabı olan Kur'anı Kerim'de temiz sözcüğü 33 yerde geçmektedir (www.kuran.org, 2001), bu sayı, temizlenme, tertemiz gibi 'temiz'den türemiş fiil ve sıfatlar da eklendiğinde 64'e çıkmaktadır. Kur'anı Kerim'de 'temiz' sözcüğü, Pontus Pilatus örneğinde olduğu gibi, kişisel temizliğin aslında rituel olandan kaynaklandığını gösterir biçimde, fiziksel olandan çok tinsel temizliğe gönderme yapacak şekilde kullanılmıştır.

Ancak İslamiyet, Hristiyanlık gibi tin-beden bütünlüğüne dayalı rituelleri içermeyen dinlerden farklı olarak, bu konuda kesin, net öğretilere de sahip olan bir dindir. Yine

Kuran-ı Kerim incelendiğinde görünmektedir ki, bu kitap kişisel sağlık temizliğiyle de ilgili olarak kesin hükümler içermektedir.

“Müddessir Suresi Bismillahirrahmanirrahim 74/1. Ey örtüye bürünen! 74/2. Kalk da uyar. 74/3. Rabbini yucelt. 74/4. Giydiklerini temiz tut.’

‘Maide Suresi 5/6. Ey İnananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı meshedip- topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cunüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut kadınlara yaklaşıp iseniz ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin.’

‘Nisa Suresi 4/43. Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cunübken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz yahut biriniz ayak yolundan gelmişseniz veya kadınlara yaklaşıp iseniz ve bu durumlarda su bulamamışsanız tertemiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah affeder ve bağışlar.’ (www.kuran.org, 2001)’

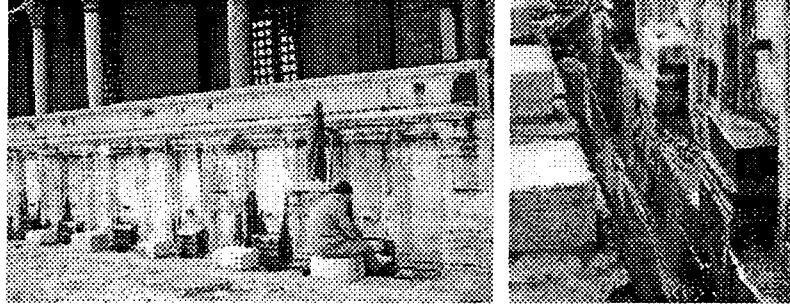
Yukardaki Kuran alıntılarında anlaşıldığı gibi, bu kitap yalnızca temizliği övmekle ve öğütlemekle kalmamakta, uygulamasını da net olarak ortaya koymaktadır. Burada dikkat edileceği gibi, su temizlenme için ana ögedir. Kur’anı Kerim’de ‘su’ sözcüğü 61 kez geçmekte ve hayatın oluşumunda suyun önemi devamlı yinelenmektedir. Böylece su sözcüğü adeta Kuran’ın şekillendirmiş olduğu kültür coğrafyasındaki suya dayalı temizlenme kültürünün ilham kaynağı olmuştur.

Günümüze değin İslami kültürlerin şekillenmesinde Kur’anı Kerim kadar önemli birer kaynak olan ve Din’in pratiğini düzenleyen İlmihal kitapları ile Hz. Muhammed’in Hadisleri de, temizliği kutsal kılan nitelikte olup, kişisel temizlik uygulamalarını en ufak ayrıntısına kadar açıklar niteliktedir, (Unat, 1975). İslam’ın dini açıdan su ile temizlenme uygulaması ise abdest olup, günde beş vakit kılınan namaz öncesi alınması her Müslüman için farzdır. Ayrıca, Musevilikte olduğu gibi Müslümanlar arasında da kutsal kitabın ele alınmasından önce abdest alma adeti yaygındır. Böylece, Dohm ve Rossum’a göre (1996), Hristiyanlık’ta önemli olan dua saatlerinin ve Protestanlık ile gelen vaaz zamanı düzenlemelerinin bu toplumlarda zaman disiplininin gelişimine katkıda bulunmuş olduğu gibi, abdest de Müslüman toplumlarda temizlik alışkanlıklarının gelişimine yol açmıştır denilebilir.

Şöyle ki, “Henry Blount (1634) Türklerle ilgili betimlemesinde ‘haftada iki ya da üç kez yıkanmayanlar pis diye kabul ediliyor; su döktükleri ya da başka bir kirli iş

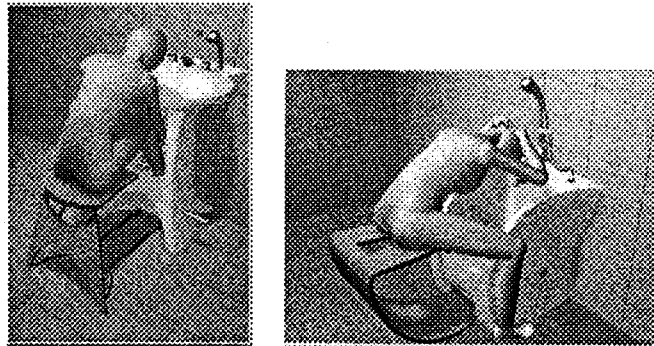
yaptıkları zaman, hiç de ilgisi olmayan kısımlarını da yıkıyorlar' diye alaycı bir dil kullanmıştı" (Horan, 1997).

Abdest aynı zamanda, Şekil 3.17 ile 3.18'da görünmekte olduğu gibi, Türkiye ve diğer İslam ülkelerine yönelik, gerek geçmişte, gerek de günümüzde, bazı özel ürünlerin geliştirilmesine neden olmuştur.

Şekil 3.17 Mimar Sinan'ın yapıtı olan Süleymaniye Camisinin dış duvarlarında abdest alınan çeşmeler, su kanalı ve üzerinde oturan taş blokların görünmekte olduğu, iki fotoğraf.

Şekil 3.18'de kullanıcı, ürün ilişkisinin görünmekte olduğu bu özel lavabolar, toplumların tuvalet alışkanlıklarının esas belirleyici ögesinin tinsel kültür olduğunu kanıtlarcasına, 1995 yılında yaşlı bir adamın Eczacıbaşı-Vitra yöneticilerine, hanımı ile kendisinin, standart lavabolarda günde beş defa abdest almakta zorlanmalarından dolayı, yeni bir ürünün geliştirilip geliştirilemeyeceğini sorması üzerine, firmanın İdol Tasarım Firmasıyla bağlantı kurması sonucu 1998 yılında hayata geçirilmiş ve çeşitli fuarlarda sergilenmiştir (Er ve Akay, 2001).

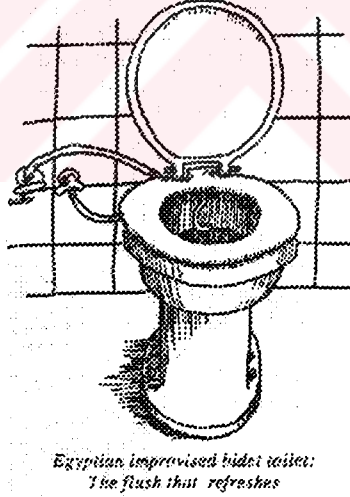

Şekil 3.18 İdol Tasarım'ın Eczacıbaşı-Vitra firması için geliştirmiş olduğu, abdest almaya elverişli seramik lavabolar (Arredamento Mimarlık, 2000/02).

Yukarda, abdest konusunda değinilmiş olduğu gibi, İslamiyet'e göre kişisel temizlik ve onun aracı olan su, kişisel kurtuluşun da önemli araçlarıdır. Bu nedenle İslamiyet'de, dışkılama eylemi ile ilgili olarak, bu eylemin doğası gereği içerdiği

kirlenmeden ötürü, temizlenmeye yönelik, katı yaptırımlar söz konusudur. İslam İlmihal'i dışkılama sonrası genital bölgenin su ile temizlenmesini (taharetlenme) şart koşmakta ve bu eylemin nasıl yapılacağını detaylı olarak tariflemektedir. Yalnız, bu işlemin her zaman sol el ile yapıldığının ve bu elin yemek yeme gibi temizlik gerektiren eylemlerde kullanımının, İslam tarafından yasaklanmış olduğunun bilinmesinde yarar vardır. Bu nedenle Müslüman erkekler de, kadınlar gibi çömelerek idrarlarını yapar ve eylem sonrası cinsel organlarını, üstleri kirlenmesin diye temizlerler. Ayrıca, dışkılama sonrası abdest alınarak temizlenilmezse, bir diğer rituel olan Namaz ibadeti yerine getirilemez.

Ancak, İslamiyet'in abdest suyu ile ilgili olarak da, aradığı bazı nitelikler vardır. Şöyle ki, abdest, uzun süredir durağan olan bir su ile alınamaz. Devinim halinde olmayan, bir konteynerde saklı tutulan suyun içine pis hayvanların girmesi olasılığını doğurması dışında durağan suyun çeşitli zararlı bakterilerin çoğalmasına neden olması gibi, bu suyun içine girilerek temizlenmeye çalışılmasının da, vücut kiri, içinde temizlenilmesine çalışılan bu suyu kirleteceği için sağlıklı olmadığı, tıbbi açıdan kanıtlanmış gerçeklerdir, (Kira, 1976). Bu nedenlerle, Müslümanlar, İslami sağlık öğretisi doğrultusunda akan suda yıkanırken, Batılılar geleneklerinden vazgeçmeyerek küvetleri su ile doldurarak içine girmektedirler.

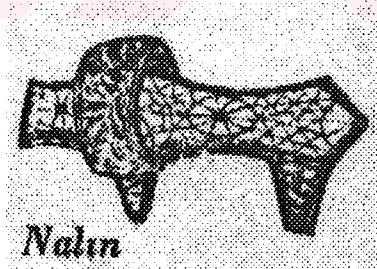
Şekil 3.19 Batılıların bide-klozet olarak sınıflandırdıkları, basit bir taharet borusu adapte edilmiş olan 'A la Franca' tuvalet taşına Mısır'dan bir örnek (Newman, 1997).

Türkiye'ye özgü bir başka çözüm ise, Şekil 3.19'da bir örneğinin betimlenmiş olduğu, tuvalet kağıdının icadına rağmen akan suyla temizlenme geleneğinin devam etmesi, klozet ile taharet musluğunu birleştiren ilk ürünün Türkiye'de ortaya çıkmasıdır. İlk başta oldukça iptidai bir şekilde basit bir boru ile gerçekleştirilen bu uygulama daha sonra oldukça geliştirilmiş, klozetin bir parçası haline gelmiştir.

Türkiye’de, İslami sağlık öğretisinin dışkılama ile ilgili getirmiş olduğu yaptırımlar, toplumun tuvalet alışkanlıklarını bir başka açıdan da etkilemektedir.

Şöyle ki; ‘Müslüman ülkelerde çömelme tuvaletlerinin kullanılması, yalnız insanların bu tuvaletlere alışık olmalarından, dini inanç ve töreler nedeniyledir. Daha önce başkaları tarafından kullanılmış ve yüzeyi üzerine idrar ya da pislik bulaşmış olabileceği düşünülen Batı tipi tuvalet yüzeylerine oturma konusunda, ne yazık ki birçok insan, dini bazı engeller nedeniyle kendilerini uyduramamaktadır. Böyle bir yüzeye ibadet öncesinde tamamen temizlenmeden dokunmak yasaklanmıştır. Aksi halde dokunanın kendisinin de tamamen temizlenmesi gerekir. Bu nedenle, sık sık birisi tarafından temizlenmeyen, tuvalet kağıdı ya da oturma yüzeyi için özel kağıt bulunmayan genel tuvaletlerde, insanların çoğu herhangi bir yüzeye değmemek için klozet üzerine çıkıp çömelerek kullanmayı seçmektedirler. Bütün bu nedenlerle insanların çoğu için alaturka tuvalete sahip olmak kültürün ayrılmaz bir parçasıdır.’ (Özemer ve Bayazıt, 2001).

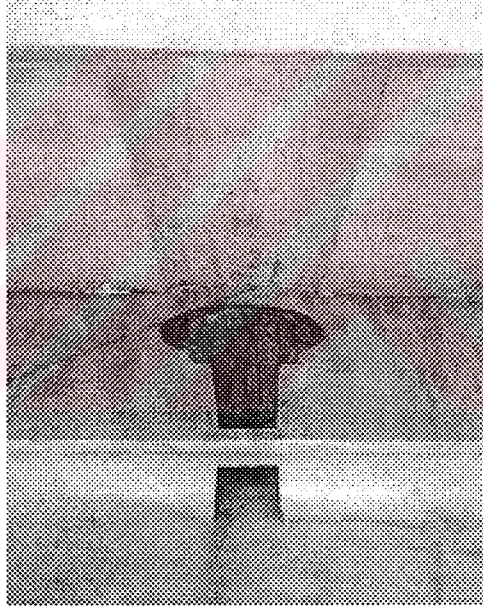
‘A la Turca’ tuvalet taşlarının kullanımı, sağlık alışkanlıkları açısından oldukça benzer niteliklere sahip olan Japonya’da da bir benzeri kullanılan ve Türkiye’de ise tabanı daha yüksek olan ve ‘nalin’ diye adlandırılan, zemindeki pisliğin, ıslaklığın çevreye bulaşmaması için yalnızca hamam ve tuvalette giyilen bir ayakkabının kullanımını da beraberinde getirmiştir. Nalının yüksek tabanının, insanın üstünü idrarın sıçramasından ve yerdeki pis sulardan korumak için yüksek tutulmuş olduğu görünmektedir.

Şekil 3.20 Nalin, genellikle şimşir, abanoz ve sert ağaçlardan yapılır. Gövde bölümünün üstü mercan kakmalı, sedef, gümüş kaplamalı ya da tel işlemeli olabilir. (Ana Britannica, 1986)

Böyle bir duyarlılığın, konu ile ilgili bir çok kaynağın göstermekte olduğu gibi, günlük yaşamda katı dışkıların gübre, yakacak, idrarın ilaç, temizleyici bir madde olarak kullanıldığı, hatta katı dışkı ve idrarın zorunlu durumlarda besin maddesi olarak kullanıldığı çağlarda, nesnel bir sağlıkla ilgili kriter olarak ortaya çıkmamış olduğu ortadadır (Wright, 1960; Kira, 1976; Horan, 1997),. Günümüz tıbbının, dışkıların vücuttan çıktığı anda çok temiz olduğunu kanıtlamasının yanı sıra,

çağımızda dışkının ilaç, gübre olarak ya da yaygın olmasa da yıkanmaya yönelik kullanımı ile yenilmesi ve içilmesi adetlerinin dahi geçerliliklerini sürdürüyor olması, nalinların yüksek tabanlarının, İslamiyet'in getirmiş olduğu Abdest ile ilgili kesin ve katı hükümlerin teminini sağlamaya yönelik bir öge olduğunu kanıtlar niteliktedir. Hz. Muhammed'in 'Eteklerin topuklardan aşağı uzanan kısmı ateştedir' hadisi de bu tezi güçlendirmektedir (Unat, 1975). Tüm bu bulguların ışığında, İslamiyet'in getirmiş olduğu kişisel temizlik öğretisinin, bu kültür ikliminde tuvalet alışkanlık ve araçlarını doğrudan etkilemiş olduğu söylenebilir. İstanbul'da bulunan Dolmabahçe Sarayının Haremlik ve Selamlık Bölümlerinde bulunan, 'A la Turca' tuvalet taşlarının da, günümüzdeki türdeşlerinden farklı olarak aynı duyarlılıklar sonucunda biçimlendirilmiş olduğu görünmektedir. Çanak bölümünün, ürinasyon eyleminin doğası ile insan anatomisine duyarlı olarak tasarlanmış olduğu görünmektedir. Bu yaklaşımın, günümüz çömelme taşları tasarımlarına da, esin kaynağı olabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Şekil 3.21. İstanbul Dolmabahçe Saray'ının Selamlık Bölümü'nde bulunan 'A la Turca' tuvalet taşlarından birisi.

Yalnız, Türkiye ve benzeri kültür coğrafyalarında kullanılan yetersiz tuvalet araçlarının sağlık sorunlarının, kültürel nedenlerle şekillenmelerinden değil de, ya sağlık tesisatı yetersizliğinden ya da klozetteki ve tesisat sistemlerindeki gelişmelerin bu tip tuvalet taşlarına adapte edilememesinden kaynaklanmakta olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca, toplumların sağlık duyarlılıklarının, tek başına geleneksel temizlenme alışkanlıkları temel alınarak anlaşılamayacağı ya da sorgulanamayacağı bir gerçektir. Şöyle ki, küvette yıkanmak her ne kadar sağlıklı bir yöntem olmasa da, Batılıların yıkanma sıklıkları diğer kültürlerinkine oranla

daha fazladır. Ancak, yine de hem bu olgunun, hem de varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının, Ganj Nehri örneğinde olduğu gibi, 'temiz' kalma uğruna kirlenmeyi beraberlerinde getirdiklerinin unutulmaması gerekmektedir. Çünkü, Türkiye'de çağın 'A la Franca' tuvalet taşlarının, sağlık alanı ile teknolojiye ilerlemeler sayesinde, varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarından daha sağlıklı kullanıldığı yerlerde dahi, bazı kullanıcılar tarafından 'A la Turca' tuvalet taşları tercih edilebilmektedir. Böylece, insanların kişisel temizlikte nesnel kriterlerden çok, artık gelenekselleşmiş ve bir dogma halini alarak sorgulanmayan tinsel olanı tercih edebildikleri belgelenmiş olmaktadır.

Dini inançların kişisel temizlik ve tuvalet alışkanlıkları üzerindeki etkisini gözler önüne seren bir başka örnek ise, İstanbul Atatürk Havalimanı'nın Dış Hatlar Terminalindeki 'A la Turca' tuvaletlerin yalnızca Mescit bölümünde bulunmasıdır.

4. YENİ BİR 'A LA TURCA' TUVALET TAŞI TASARIMI PROBLEMİNİN ÇÖZÜMLENMESİNDE KULLANILAN METOT

'A la Turca' tuvalet taşlarının, Türk kullanıcısının gereksinimleri ile duyarlılıkları açısından yetersiz kaldıkları saptamasından yola çıkılıp, yeni 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımları için gerekli tasarım kriterlerine ulaşılarak, sonuç olarak alternatif bir proje önerisi sunulmasının amaçlandığı bu Tez'de, metodu belirleyen unsur problemin kendine özgü karmaşık niteliği olmuştur.

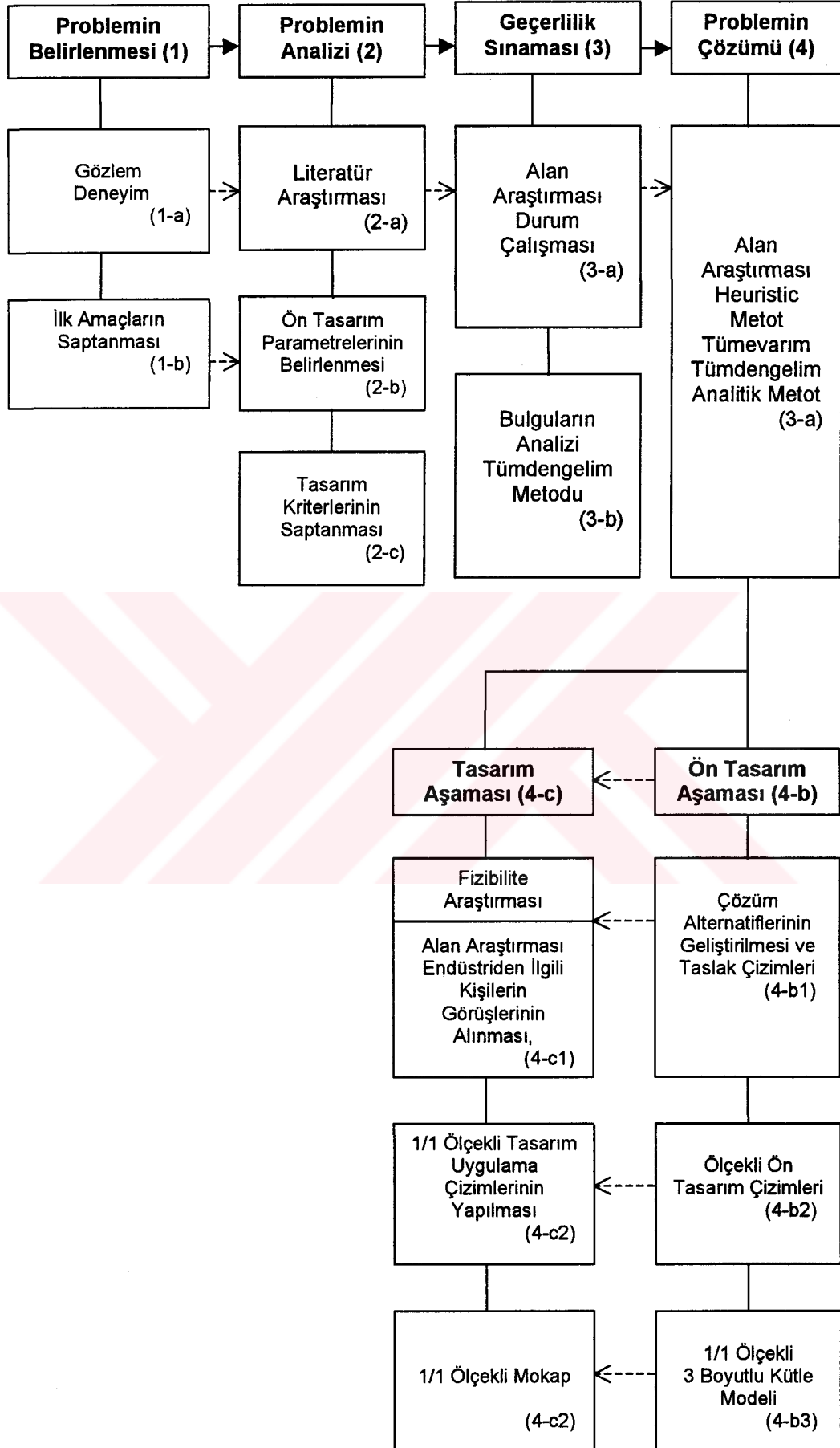
Şöyle ki, problemin belirlenme aşamasının anlatıldığı bir önceki bölümde değinildiği gibi, problem çözümünün bütün süreçlerinde, gerek hipotezlerin doğruluğunun, gerekse de ilk amacın geçerliliğinin sınanması ile tasarıma yön verecek kriterlere ulaşılmasını sağlayacak olan parametrelerin elde edilebilmesi için çeşitli yöntemlere başvurulması gerekmiştir.

Çünkü, tasarım problemlerinin karakteristik özelliği olan, problemin tanımlanması ve analizi ile karar verme süreçlerinde, nicel verilerin yanı sıra, nitel özelliklerinin de değerlendirilmesi gereğinden, etkin çözümlere ulaşılabilmesi için, metot seçimi için de ayrıca bir karar verme süreci geçirilmiştir.

Problemin çözümünü içeren projenin geliştirilmesi için, tasarım süreçlerinin kendilerine özgü niteliklerinden dolayı, her bir süreçte, o sürecin bu tip gereksinimlerini karşılayacak olan yöntemin seçilmesi gerekmiştir. Çalışma sürecinde, kişisel gözlem ve deneyimlerden yapılan çıkarımların yanında, Internet ile basılı yayınlardan literatür, ürün kataloğu taramaları yapılmış ve kişisel görüşmeler ile bir sondaj çalışmasının uygulandığı alan araştırması yöntemlerine başvurulmuştur. Her aşamada farklı yollardan edinilen bilgi, analiz edilerek sentez oluşturulmuş ve o aşamanın karar verme sürecinden sonra, diğer bir aşamaya geçilmiştir.

Tablo 4.1'in, uygulanan metodlarla birlikte, tasarım süreci bütünü ve aşamalarını da açıklayıcı nitelikte olacağı umulmaktadır.

Tablo 4.1. Çözüm Süreçlerinde Uygulanan Metot.

Tasarım süreci içerisinde gelişen tasarım aşamaları ile uygulanan metotların gösterilmiş olduğu Tablo 1’de, her maddenin numaralanma sırasına göre açıklaması aşağıdaki gibidir;

1. Problemin Belirlenmesi: Bu aşama, bir önceki bölümde de açıklanmış olduğu gibi, ancak iyi belirlenmiş bir tasarım probleminin, çözüme ulaştırılabileceği savından hareketle, tasarım sürecinin en kilit aşamasını oluşturmuştur (Bayazıt, 1994).

1-a. Bu aşamada, kişisel gözlem ve deneyim metoduyla, ‘A la Turca’ tuvalet taşlarının, Türkiye koşullarında bir gereksinim olduğu ancak, varolan ürünlerin kullanıcı gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı sonucuna varılarak, yine gözlem ve deneyimle, varolan sorunların ön saptanması yoluna gidilmiştir.

1-b. Bunun sonucunda, varolan sorunların giderilmesine yönelik olarak, eski ürünlere öykünülmeyen tasarlanan yeni bir tuvalet taşının tasarlanması kararı alınmıştır. Böylece, ilk amaçlar ortaya çıkmıştır.

2. Problemin Analizi: Tasarımın bu sürecinde, ön tasarım parametreleri ile bunlardan yola çıkılarak tasarım kriterleri saptanmış olup, literatür araştırması yapılarak Internet ve basılı yayında konu ile ilgili kaynak kitap, dergi ve katalog taraması yapılmıştır.

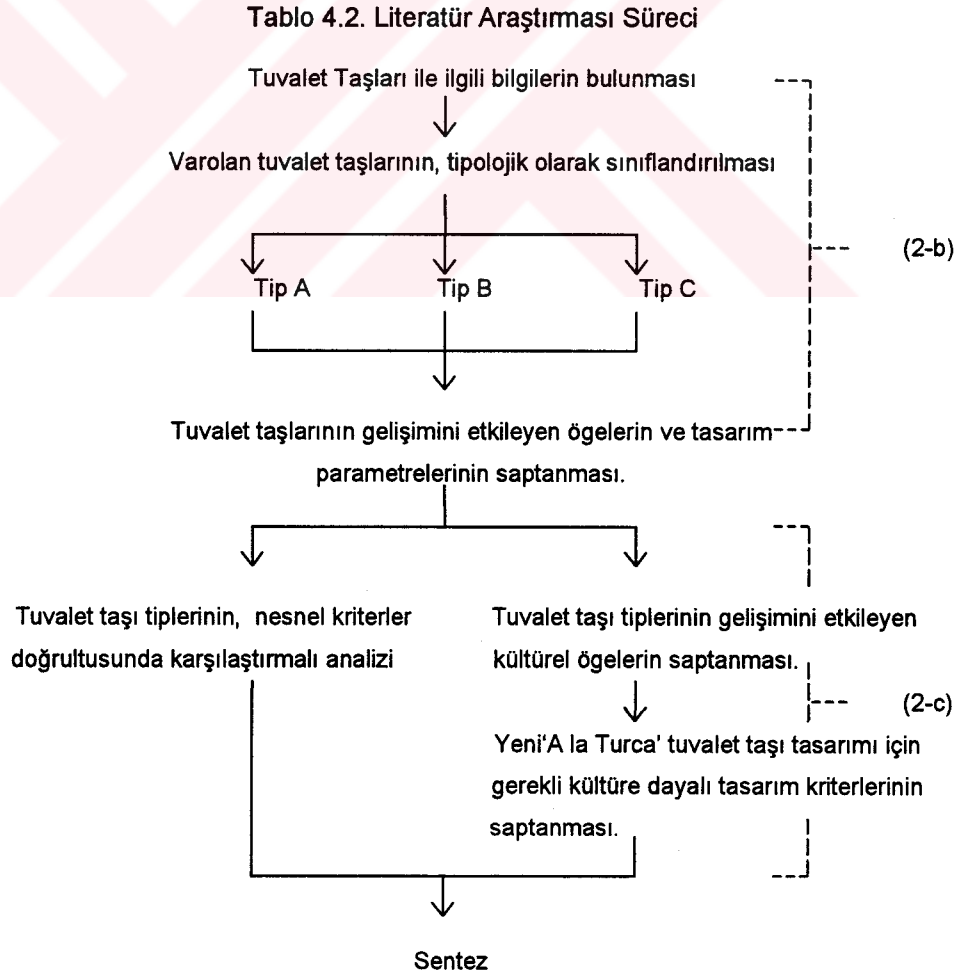
2-a. Bu aşamada, sistemci bir yaklaşım içinde, varolan ürünlerin, fonksiyonel bileşenleri parçalara ayrılarak, tuvalet taşı ürününün gerek bu parçaları ile, gerek de çevre ile, birer örüntü gurubu oluşturmaktan hareket edilerek ürün ile ilgili üst ve alt sistemlerin analizi yapılmıştır (Alexander, 1964). Ayrıca, bu ürünün kullanıcı ile bir sistem teşkil etmesi gözönünde bulundurularak, kullanıcı değişkeni, kendi üst sistemi olan toplumsal alanın belirleyici ögesi kültür kavramı içinde değerlendirilmek üzere irdelenmiştir. Böylece, Tez’in hipotezlerine de uygun olarak, öznel kullanıcı gereksinimleri olgusu ve nesnel tasarım kriterleri arasında optimizasyon sağlanacak olan bir senteze ulaşılması amacıyla, literatür araştırması ile sağlık konusunda ön bilgi edinimi için kişisel görüşmeler yapılması kararı alınmıştır (Mocan, 2000).

2-b. Tuvalet taşlarının gelişimini etkileyen kültürel ve nesnel öğelerin saptanarak, tasarıma yön verecek olan parametrelerin saptanmasına ve analizine çalışılmıştır. Bu aşamada öncelikle, yerli ve yabancı ürün

katalog taraması sonucunda, tuvalet taşlarının tipolojik sınıflandırılması yapılmıştır. Böylelikle, bir ilerki aşamada (2-c'de) saptanacak olan tasarım kriterleri doğrultusunda yapılacak olan analizde, her tip tuvalet taşı ve onların gelişimini etkileyen öğelerin incelenerek, özgün bir çözümü engelleyecek olan, tasarımcının zihninde yer alabilecek engellerin de önlenmesi amaçlanmıştır.

2-c. Bu aşamada, daha önce elde edilen bulgulardan, kullanıcı odaklı yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımı için gerekli, nesnel ve öznel kriterler elde edilmesine çalışılmıştır. Bu kriterlerin analitik metotla hiyerarşik karar verme yöntemi ile bir değerlendirmesi yapılmış ve böylece, kültürel öğeler ile temizlik, sağlık ve ergonomi gibi bazı nesnel kriterlerin öne çıktığı gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgulardan, hareketle, senteze yönelik olarak, tuvalet taşlarının, nesnel kriterler doğrultusunda karşılaştırmalı bir analizi yapılarak, elde edilen ön sentezin, kültürel öğelere uygunlukları sınanmıştır.

Yapılan bu literatür araştırmasının, süreçleri, Tablo 4.2'den de izlenebilir.

Literatür araştırması sürecinde, bu araştırmaya da katkısı olacağı düşünülerek, sağlık kriterlerinin saptanması amacı ile, konu ile ilgili uzmanlarla, kişisel görüşmelerin yapıldığı bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada öncelikle, ön bilgilerin edinilmesi amacıyla, Dahiliye Uzmanı Prof Dr. Ziya Mocan'la bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeden elde edilen bulgular ışığında Halk Sağlığı ve Mikrobiyoloji Anabilim Dalı uzmanlarıyla yapılandırılmış kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Güngör, Erginöz,2001).

Problemin analizi doğrultusunda yapılan bu karşılaştırmalı analizde, pisuvar ve bide gibi yalnız özel bir amaca yönelik olan ürünlerin yer almamasının iki ayrı nedeni vardır. Bunlardan birincisi, pisuvar ve bidelere öykünen tuvalet taşlarının analizinde doğrudan ya da dolaylı olarak da olsa, bu araçların fonksiyonları ile bu fonksiyonları yerine getirme etkinlikleri üzerinde durulmuş olmasıdır.

İkinci neden ise, bide ve pisuvarlar ile bunların fonksiyonlarına değinilmesinin yanısıra, bu araçların tuvalet taşlarının türdeşi olmamalarından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, bu elemelerde, varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının, bide ve pisuvar fonksiyonlarını da yerine getirmekte olan diğer tuvalet taşı türdeşleri ile birlikte, bir çok fonksiyonu bünyelerinde barındırarak aynı sistemi oluşturuyor olmaları gözönüne alınmıştır.

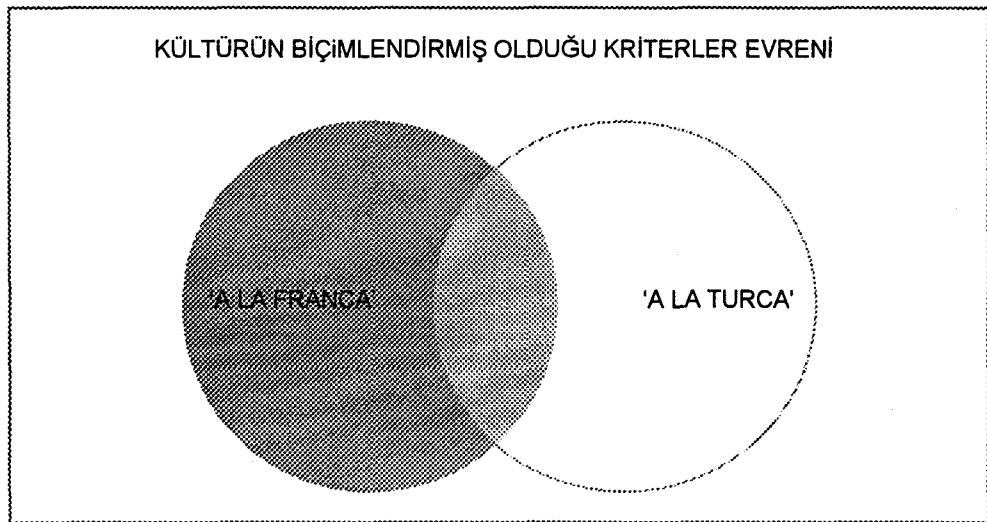
Tüm bunlardan hareketle, pisuvar ya da bidenin 'A la Turca' tuvalet taşlarının 'A la Franca'lar ya da melez tuvalet taşları gibi türdeşi ya da rakibi olmamalarının da, bu araçların fonksiyonel özelliklerinin analiz edilmesi dışında ayrı bir başlık altında ele alınmalarını gereksiz kıldığı görülmüştür.

3. Geçerlilik Sınaması: Bu aşamada, kültürel öğeler temel alınarak oluşturulacak olan problem çözümünün, (kültürün dinamik ve değişken yapısından dolayı) Türk toplumunun varolan duyarlılıkları doğrultusunda, 'A la Turca' tuvalet taşlarının yaşam döngüsünün de anlaşılmasına çalışıldığı bir geçerlilik sınaması yapılması amaçlanmıştır. Böylece, Popper'a göre (1998), problemin belirlenmesi ve tanımlanmasında 'a prioric' metotla ortaya atılmış olup, problem çözümünü de kapsayacak olan hipotezlerin sınanması gerekliliği gerçeğinden hareketle, bunu yapmada en etkin yöntemin potansiyel kullanıcılar arasında yapılacak olan nitel bir alan araştırması olduğu sonucuna varılmıştır.

Şöyle ki, problemin belirlenmesi aşamasında ortaya atılan hipotezler kullanıcı ögesi temel alınarak oluşturulmuş, dolayısıyla değişkenleri karmaşık ve içiçe geçmiş olan ve aralarındaki ilişkilerin ölçülmesinin zor olduğu kültürel bağımlı gerçeklikler üzerine kurulmuş önermelerdir. Böylece, holistik yaklaşım içinde, değişkenler arasında nasıl ve neden sorularının yanıtlarının bulunabileceği bir nitel alan araştırmasının öne sürülen hipotezlerin sınanmasına ya da bir başka deyişle sağlanmasına olanak sağlayacağı düşünülmüştür (Popper, 1998). Çünkü, böylece daha önce gözlem, deneyim, literatür araştırması ve görüşme metotlarının kullanılmış olduğu problemin analizi doğrultusunda yapılan nitel araştırmanın geçerliğinin ve güvenilirliğinin de 'çeşitleme', yoluyla sağlanmış olacağı ve hipotezlerinin yanlışlanabilirlik düzeyinin de, ortaya çıkacağı varsayılmaktadır (Popper, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 1999)

Şöyle ki, Paul Feyerabend'in Yöntem'e Karşı kitabında alıntılacağı (1996), Herbert Feigl'in "Bilimsel kuramların tarihsel kökenlerini, psikolojik yaratılış ve gelişmesini, kabul veya reddini getiren toplumsal – siyasi – ekonomik şartları ortaya çıkarmak bir şeydir; bilimsel kuramların sınanma çerçevesini, kavramsal yapısını mantıksal olarak yeniden inşa etmek başka", sözünden hareketle varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının geliştirilerek, mantıksal bir yeniden inşası süreci olan çözüm sürecinden bağımsız, bu tuvalet taşlarının günümüzde kabul ya da reddini getirecek olan toplumsal koşulların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Tablo 4.3. Kültürün Biçimlendirmiş Olduğu Kriterler Evrenine Göre, 'A la Turca' ve A la Franca' Tuvalet Taşlarının Geçerlilik Sınaması

Tablo 4.3'de görünmekte olduğu gibi, yapılan bu sondaj çalışması, literatür araştırması sırasında yanlışlanabilirliği sınanmış hipotezlerin temel aldığı

kültürel gereksinimlerin, kültür kavramının dinamik ve değişken yapısı dolayısıyla değişmiş olma olasılığı ile düzeyinin, günümüz Türkiye'sinin bir fotoğrafının çekilmesi yoluyla anlaşılabilmesine yöneliktir. Böylelikle, günümüz Türk kullanıcısının tuvalet alışkanlık ve duyarlılıklarının ortaya çıkarılmasının, 'A la Turca' tuvalet taşlarının yaşam döngüsünün anlaşılmasına, dolayısıyla problem belirlenme aşamasında ortaya atılmış olan hipotezlere bağlı olacak bir çözümün de geçerliliğinin sınanmasına olanak sağlayacağı düşünülmüştür.

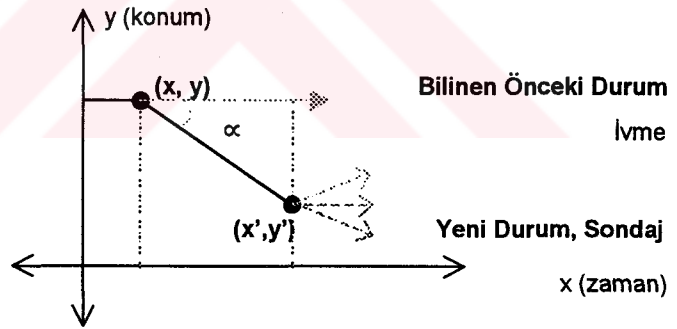
Yine Tablo 4.3. de görünmekte olduğu gibi, bu aşamada sınanan, çözümün inşasının kendi içinde bir tutarlılık sınaması değil, tarihsel kökenlerini, psikolojik yaratılış ve gelişmelerini, kabul veya redlerini getiren toplumsal – siyasi – ekonomik şartlar doğrultusunda farklı bilimsel kuramlar gibi birbirleriyle yarışan iki farklı tasarım paradigmasının sınanmasıdır. Burada kullanılan 'paradigma' kavramı, dilbilimdeki yüklemelerin çekilişini belirleyerek onların morfolojik yapısını şekillendiren anlamında alınabilir (örn. çanak bölmesi). Şöyle ki, Tablo 4.3'de yeralan (kesişimleri ile kültürün şekillendirmiş olduğu nesnel kriterlerin karşılanmasında getirmiş oldukları ortak çözümlerinin ve kapsamadıkları alanla da ortak sorun ve yetersizliklerinin bulunabileceği betimlenmiş olan) 'A la Turca' ve 'A la Franca' kümeleri, soyut anlamda farklı kültürlerden çok, farklı kültürlerle ait ürünlerin günümüz koşullarında belli bir kültürdeki çatışmalarını ve rekabetlerini imleyecek şekilde betimlenmişlerdir. Böylelikle yapılan çalışmayla kültürün şekillendirmiş olduğu bu ürünlerin, yine dinamik ve değişken yapısı dolayısıyla evrime uğramış kültüre uygunluklarının, 4. boyut olan zaman ögesi doğrultusunda ('zaman-merkezli' olmayan) bir sınaması amaçlanmıştır. Bunun ayrıca, literatür araştırmasından elde edilen kökenlerinin tarih içindeki etkinlik düzeyinin günümüz koşullarındaki konumunun karşılaştırılmasını sağlayarak, 'A la Turca' tuvalet taşlarının geleceğine yönelik çıkarımlarda bulunulabilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Şöyle ki, kültürün değişken yapısından dolayı, bazı kültürel öğelerin ait oldukları kültürdeki sosyal konumunun değişeceği gözönüne alındığında, ileriye dönük çıkarımda bulunabilmesi olgusunun hipotetik olarak koordinat sisteminde yönü ve doğrultusunun anlaşılmasına çalışıldığı bir doğru olduğu düşünülebilir. Örnek olarak 'doğru' seçilmesinin nedeni, Türkiye tarihine bakıldığında, son 200 yıllık süreç dışında tuvalet

alışkanlıklarının değişmemiş olduğu ve bu süreç içinde 'A la Franca' kültür lehine, zaman faktörüyle doğru orantılı olarak değişmeye başlamış olduğunun varsayılmış olmasıdır.

Geometride, 1 boyutu temsil eden 'doğrunun' 0. Boyutu imleyen 'nokta'lardan oluştuğu bilgisinin yanısıra, herhangi bir doğrunun çizilebilmesi için en azından iki noktanın koordinatları verilmiş olması gerektiği bilinmektedir. Böylece, doğrunun başlangıç noktası koordinatlarının daha önceki araştırma ve analiz süreçleri doğrultusunda bilineceği düşünülürse (x, y) 'nin kültürel öğelerin kökenleri ile modern Türkiye öncesi zamanı tanımlayacağı, doğrunun yönünü ve doğrultusunu tanımlayacak olan bitiş noktası koordinatlarının da (x', y') sondaj çalışmasından elde edilebileceği düşünülmektedir. Tablo 4.4'de bu hipotetik analojinin görsel anlatımı sunulmaktadır. Tablo 4.5.'da ise üstte değinilmiş ve sondaj çalışmasında gerçekleştirilmiş olan literatür araştırmasından elde edilen verilerin ışığında oluşturulan ürün sistemi alternatif bütünü, kültür kavramının biçimlendirdiği üst sistemler olan kullanıcı değişkeni gereksinimlerine uygunluklarının sınanmasının görsel anlatımı verilmiştir*.

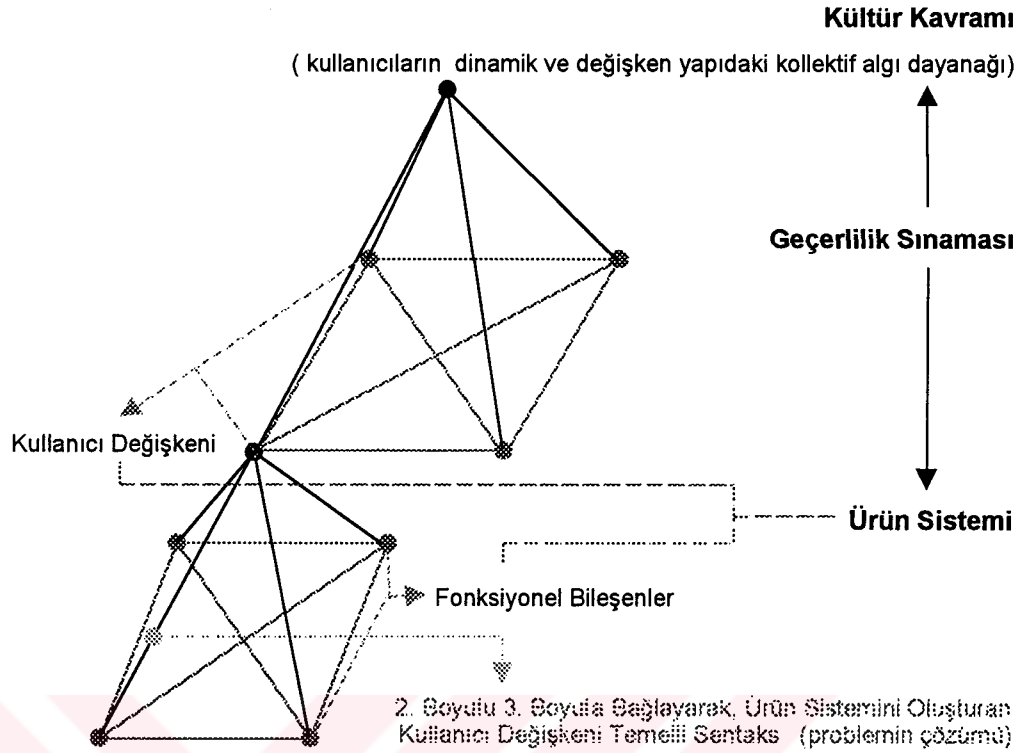
Tablo 4.4. Sondaj Çalışmasının, 'A la Turca' Kültürün Varolan Konumunun Anlaşılarak, İleriye Dönük Görelî Öngörülerde Bulunulmasını Olası Kılması Olgusunun Betimlendiği Grafik Anlatım.

Daha önce değinilmiş olduğu gibi, yapılan sondaj çalışmasının çözümün fonksiyonel bileşenlerinin oluşturmuş olduğu yapısının yanlışlanabilirliğinin sınanmasından ayrık olduğu, Tablo 4.6.'da betimlenmiş olan yöntemin grafik anlatımında da görünmektedir.

* Tablo 4.4. de yer alan (x, y) koordinatındaki 'x' ilk 'A la Franca' tuvalet taşının Dolmabahçe Sarayı'na geldiği ya da Osmanlı Saray ve Köşklerinde ilk sandalyaların yemek salonları ile çalışma odalarında görülmeye başlandığı tarih olarak alınabilir.

Tablo 4.5. Literatür Araştırmasından Elde Edilen Verilerin Işığında Oluşturulan Ürün Sistemi Bütünü'nün, Kültür Kavramının Biçimlendirdiği Üst Sistemler Olan Kullanıcı Değişkeni Gereksinimlere Uygunluklarının Sınanması.

3.a. Ancak, potansiyel kullanıcılar üzerinde yapılması düşünülen, Türk kullanıcısının tuvalet alışkanlık ve tercihleri ile bunların altında yatan kültürel öğelerin saptanmasına yönelik bir durum çalışması için, bütün Türk kullanıcısı evrenini temsil edecek olan örneklemin belirlenmesinin, projenin kapsamından ötürü uygulamada olanaksız olduğu sonucuna varılmıştır ve Prof. Dr. Mübeccel Kıray'ın tavsiyeleri üzerine bu çalışmanın metodolojisi geliştirilmiştir (Kıray, 2000). Kendisiyle yapılan kişisel görüşme sonucunda, bu evreni temsil edeceği düşünülen örneklemin, bütün gelir, yaş, kültür, inanç, eğitim düzeyi gruplarından ve tüm coğrafi bölgelerden insanların oluşturacağı bir grup olması gerekliliği sonucuna varılmıştır (Kıray, 2000).

Bununla birlikte, böyle bir örneklemin seçilmesi yoluna gidilmesi durumunda, uygulamada çeşitli guruplardan insanlarla yapılacak olan bir durum çalışmasının, nitel araştırmalarda gözlemcinin katılımcı kişiliğinden ve konunun kendine özgü karakterinden dolayı, sağlıklı sonuçlar alınmasına yol açabilecek olan başka zorluklar içerebileceği düşünülmüştür.

Sonuç olarak, sosyal bilimlerde bir ilk gözlem, deneme metodu olarak kullanılan 'sondaj' çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Sondaj metodu,

durum çalışmasında heterojen olduğuna inanılan bir grup seçilerek, anket uygulanması olarak tanımlanabilmektedir, (Sondaj, bir pastanın temsil edilecek olan evreni ifade ettiği düşünülecek olursa, pastadan bir dilim kesilmesi durumunda, onun bütünü'nün analizi olanağını sağlayan çeşitli katlarına ulaşılabilmesi örneği ile de açıklanabilmektedir.), (Kıray,2000).

Sondaj çalışmasında, üzerinde durum çalışması yapmak üzere seçilecek olan grubun Türkiye geneli bir pasta olarak düşünüldüğünde, pastanın tüm katlarını içerecek nitelikte heterojen bir grup olması gerçeğinden yola çıkılarak, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 2. Sınıf kız ve erkek öğrencileri ile böyle bir çalışma yapılması yoluna gidilmiştir.

İ.T.Ü. öğrencilerinden bir grubun seçilme nedeni, bu grubun, Türkiye'nin çeşitli coğrafi bölgelerinden ve farklı gelir, eğitim düzeyi sınıflarından ailelerden, ÖSYM Sınavını kazanarak gelen öğrencilerinden oluşmuş olmasıdır. Durum çalışması yapılacak öğrenci grubunun, 2. Sınıflardan seçilme nedeni ise, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden ve sınıflarından gelmiş olanlarının bile, en az bir yıl üniversite ve büyük şehir deneyimi geçirmiş, bu nedenle iki farklı çevrede yaşamış olarak, bilinçle seçim yapabilecek, ancak tam anlamıyla yeni çevrelerine uyum sağlamamış olmasıdır.

Böylece, sondaj çalışması için seçilmiş olan bu heterojen grubun eleştirilebilecek olan, eğitim düzeyi yüksek ve genç insanlardan oluşuyor olması olgusunun aynı zamanda, kritik durum örneklemesiyle de benzer nitelikler göstermekte olduğu görünmektedir. Şöyle ki, seçilen grubun, Galileo Galilei'nin yerçekimi çalışmaları sırasında, bütün nesnelerin düşüş hızının eşitliğini kanıtlamak için, taşla karşılaştırmak üzere kritik bir obje olan kaz tüyünü seçmesi ve deney sonucundan bir genelleme yapabilmesi örneğinde olduğu gibi olmasa da, ileride yapılacak olan bu tür nitel araştırmalar için ortaya atılacak olan hipotezlere de kaynak olabilecek bir ilk deneme sonuçlarına yolaçabileceği düşünülmektedir, (Patton, 1990). Çünkü, bütün evren olan Türkiye düşünüldüğünde, seçilen bu gruptan elde edilecek bulgular, kısıtlı bir genelleme yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Grubun seçiminde etkili olan diğer bir öge ise, problemin belirlenme aşamasındaki hipotezlerin doğruluk payının sınanmasında öğrencilerin genç olmalarından dolayı, (Türkiye nüfus ortalaması olgusu da gözönüne

alındığında, kuvvetlenerek) genel olarak 'A la Turca' tuvalet taşlarının yaşam döngüsünün anlaşılabilmesini sağlayacak, bir ön izlenim verecek olmasına duyulan inançtır.

Durum çalışması olarak anket yöntemi ile sondaj çalışması yapılması kararının alınması ve çalışmanın yapılacağı gurubun belirlenmesi aşamalarından sonra, katılımcılara sorulacak olan anket formunun hazırlanması aşamasına gelinmiştir.

Öncelikle, sağlıklı verilere ulaşılması için, öğrencilere sorulacak olan soruların kapalı uçlu sorular olmasına ve bu soruların yanıt şıklarının alınacak olan yanıtları etkilememesi amacıyla, sözel yoldan sorulmasına karar verilmiştir. Ancak, kişisel bilgilerin sorulduğu, böylelikle bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ölçülmesi yerine, onların birbirlerine göre durum ve konumlarının tanımlanmaya çalışılması ile karmaşık olay ve olguların belirli bir çerçeveye oturtularak anlamlı bir duruma getirilmesi amacıyla sorulan, sondaja katılan öğrencilerin aile eğitim, kültür, gelir düzeyleri ile yaşadıkları illerin belirlenmesine yönelik bölümün, yazılı olarak yanıtlanması gereği düşünülmüştür. Böylelikle, gözlemcinin bu durumda istenmeyen katılımcı kişiliğinin önüne geçilmesine çalışılmıştır, (Yıldırım, Şimşek, 1999).

Ayrıca, araştırılan konunun kendine özgü nitelikleri nedeniyle, yine sağlıklı yanıtlar alınabilmesi amacına dönük olarak, kız öğrencilerle yapılacak olan durum çalışması için, İ.T.Ü. Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nden, Araştırma Görevlisi Gülname Özdemir'den yardım alınmıştır. Kendisine, nitel araştırmanın doğası gereği soruları soran insanların da katılımcı bir kimlik içinde, sorunun sorulduğu insanları etkileyebileceği, ya da bazı durumlarda soranın katılımcı olması istenebileceği gerçeğinden hareketle, durum çalışmasının yapılış amacı, hedefleri ve anket formu hakkında gerekli bilgiler verilmiştir.

Problem hipotezlerinin yanlışlanabilirlik düzeyini sınamaya yönelik olan durum çalışmasının, bu hipotezlerin sağlanmasına yönelik bağımsız değişkenlerin anlamlandırılmasına yönelik soruların hazırlanmasındaki ölçüt, her bir değişkenin, oluşturulan gerçeklik içinde, sınanmasına izin veren yapıda soruların seçilmesi olmuştur. Şöyle ki, bireylerin tuvalet alışkanlık ve tercihlerini anlama odaklı soruların, problem hipotezlerine uygun olarak, bireylerin ortak çabaları ile geliştirilmiş olan kolektif algı

dayanakları olan kültür ögesi içinde, ayrıca anlamlandırılmasına olanak sağlayan sorularla desteklenmesi gereği düşünülmüştür.

Ayrıca, uygulama aşamasında karşılaşılabilecek olan, bazı soruların farklı bireyler için farklı anlamlara gelebilmesi ya da aynı biçimde açık ve belirgin olamaması durumunda ortaya çıkabilecek sağlıklı sonuçların elenmesine yönelik olarak, aynı soruların farklı biçimlerde ifade edildiği alternatif sorular hazırlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Bununla birlikte, yine sağlıklı yanıtlar alınabilmesi amacıyla, sorular kolay yanıtlanır nitelikte özel olandan, yanıtlanması zor genel, yorumlamaya yönelik ve duyarlı konularla ilgili olanlarına doğru sıralandırılmıştır (Patton, 1990).

3-b. Sondaj çalışmasında, değişkenlerin birbirlerine göre durum ve konumlarının tanımlanmaya çalışılması ile problemin konusu olan olay ve olguların belirli bir çerçeveye oturtularak anlamlı bir duruma getirilmesi amacıyla, elde edilen nitel bulguların nicel değerler olan katılımcı sayıları ile karşılaştırıldığı bu aşamada, nitel verilerin sayısal bir analizi yapılmıştır. Elde edilen nitel bulguların, nicel verilere dönüştürülmesi sonucunda yapılan yorumlarla, tuvalet alışkanlık ve tercihlerinin grupta içindeki dağılımlarının saptanarak, problemin belirlenme ve çözüm aşamaları hipotezlerinin sınanması olanağı bulunacağı umulmuştur.

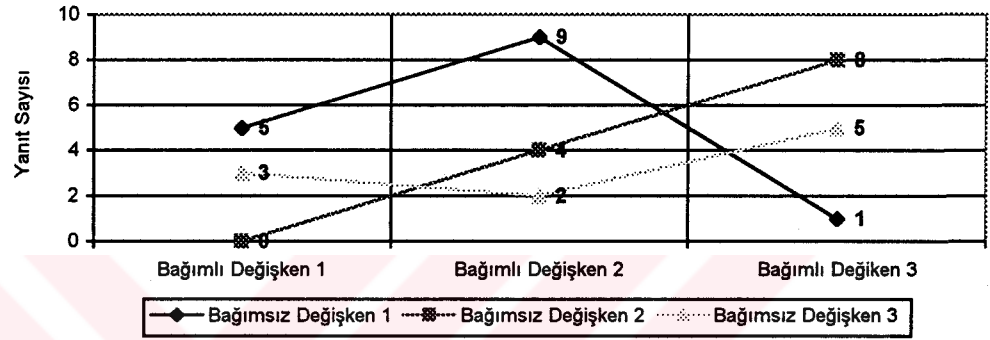
Verilerin sayısallaştırılması için, 'cross tabulation' (çapraz cetvelleme) yöntemi kullanılmış; bağımlı-bağımsız, bağımsız-bağımsız, bağımlı-bağımlı değişkenlerin yer aldığı, çeşitli kombinasyonlarda tablolar oluşturularak, nicel bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır. Bu tablolarda, her değişken çiftinden elde edilen nicel verilerin birbirleri ve diğer çiftlerle karşılaştırılması yolu ile, elde edilen bulguların anlamlandırması ve yorumlanması yoluna gidilmiştir. Çapraz cetvelleme yapılan, bu tablolara bir örnek, aşağıda, Tablo 4.6.'da sunulmaktadır.

Tablo 4.6. Sondaj Çalışmasından Elde Edilen Verilerin Sayısallaştırılarak, Anlamlandırılmasına Yönelik Oluşturulmuş Bir Tablo Örneği

	Bağımlı Değişken 1	Bağımlı Değişken 2	Bağımlı Değişken 3	Toplam
Bağımsız Değişken 1	3	2	5	10
Bağımsız Değişken 2	3	1	1	5
Bağımsız Değişken 3	2	2	4	8
Toplam	8	5	10	23

Böylece, tuvalet alışkanlık ve tercihlerinin, sondaj çalışması yapılan gruptaki dağılımları saptanmış olup, bunların altında yatan bağımsız değişkenlerin ortaya çıkması sağlanmıştır. Ayrıca, her tablodan elde edilen veriler, diğer tablolardan elde edilenlerle karşılaştırılmış; bu sayede oluşturulmuş olan gerçekliğin anlamlandırılmasına çalışılmıştır. Tablolar aracılığı ile elde edilmiş olan sayısal verilerin, grafik anlatımlara dönüştürülmesi yoluyla da, değişkenler arasındaki ilişkilerin, görsel olarak algılanmasına çalışılmıştır.

Tablo 4.7. Oluşturulmuş Olan Tablolardan Elde Edilen Nicel Veriler Arasındaki İlişkilerin İzlenebilmesine Yönelik Oluşturulan Grafik Anlatım Örneği.

Prof. Dr. Mübeccel Kıray'la yapılan kişisel görüşme sonucunda (2000), yapılan çalışmada sondaj yönteminin seçilmiş olması gerçeğinden hareketle, kapalı ve açık uçlu sorulardan elde edilen nitel verilerin, yüzdesel sayılara dönüştürülmesine ya da korelasyon hesaplamaları yapılmasına gereksinim duyulmamıştır.

Bu kararın alınmasında, Türkiye geneli olan evren bütününe göreceli olarak temsil eden bir grupta çalışılıyor olmasından kaynaklanan, kesin öngörülerde bulunulamayacak olmasının yanısıra, sondaj çalışması için seçilen grupların sayıca az bireylerden oluşuyor olmasının, yüzdesel oranlamalara gereksinimi ortadan kaldırıyor oluşu da rol oynamıştır.

4. Problemin Çözümü: Sondaj çalışması sonucunda, Tez'in hipotezlerinin doğruluğunun sağlanması ile bunlara bağlı kalınarak tasarlanacak olan yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşının geçerliliğinin, varolan durumu temsil ettiği varsayılan grup tarafından onandığı görülmüştür. Böylelikle, hipotezler kapsamında problemin çözümünün aranacağı aşamaya geçilebilmiştir. Çözüme ulaşılmasına çalışılan bu tasarım süreci, problemin tanımı aşamasında hedeflenen amaca varılması yolunda problemin analiz aşamasında elde edilen ön tasarım

parametreleri ile kriterlerin temel alınarak, sırasıyla 2 - 3 boyutlu ön tasarım ve tasarım modellemelerinin yapıldığı aşamaları kapsamaktadır.

Literatür araştırması verilerinden elde edilen analizler, 'A la Turca' tuvalet taşlarının anatomik açılardan bazı nesnel avantajları ile, dışkılama sorunlarının giderilmesine yönelik kullanım alanları bulunduğunu göstermiştir. Yine bu analizler, varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının, aynı adla anılabilecek olan kültür coğrafyası içindeki kullanıcılar için oluşturdukları sorunların da 'nesnel' olduğuna işaret etmiştir.

Ayrıca, üstte değinilmiş olan ögelerle birlikte, yine literatür araştırmasında saptanmış olup, 'A la Turca' tuvalet taşlarının yapısını şekillendiren kültürel ögelerin, çağdaş nesnel kriterlerle çatışmadığı olgusu da, problemin çözümü aşamasında ele alınmıştır (ki varolan ürünlerinkiler her ikisiyle de çatışmaktadır).

Bununla birlikte, modern matematikçilerin, pragmatik düzeyde işlemlerin yapılabilmesi doğrultusunda, evrensel mantık kuralları çerçevesinde, ancak '0' sayısını, onun oluşturmuş olduğu ondalıklı sistemi ya da ' $2+2 = 4$ ' gibi matematiksel aksiyomları sorgulamamak zorunda oldukları bilinmektedir. Böyle bir amaçla, problemin çözümü aşamasında kültürel ürünlerin geliştirilmesinin de evrensel, nesnel kuralların yanısıra, yine kültüre özgü bir sentaksın kuralları doğrultusunda yapılabilmesi varsayımını temel alınmıştır.

Böylelikle, varolan ürünlerin yerine tercih edilebilecek olan bir yenisinin geliştirilmesi amacıyla yola çıkılan bu süreçte Tez'in hipotezine de sadık kalınarak yalnızca 'A la Turca' tuvalet taşlarının içermiş olduğu evrensel problemlerin çözümü amaçlanmıştır. İleride değinilecek olan sondaj çalışması bulguları da, hipotezleri doğrular nitelikte olmakla birlikte varolan durum için bu sentaks içinde kalınarak yapılacak olan tasarımın geçerli olacağını göstermişlerdir.

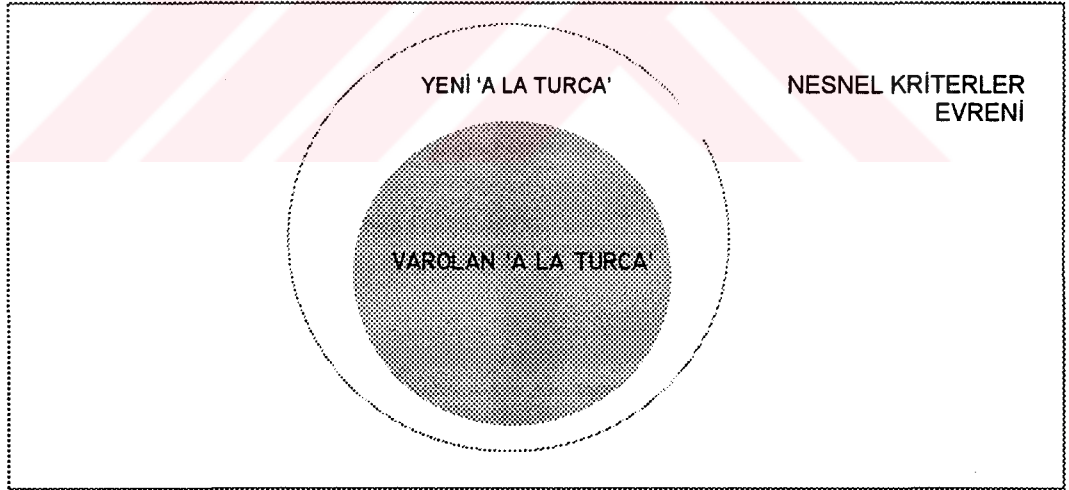
Şöyle ki, tuvalet taşı tipleri arasında farklılıkları yaratan her olgunun, evrensel doğrular tarafından sınanıp yanlışlanabileceği görüşünün oldukça görece olduğu söylenebilir. Örneğin, 'konfor' kavramının öznel niteliğinden dolayı çömelme olgusunun evrensel bir ergonomik 'yanlış' ya da 'doğru' olarak ele alınarak ürün geliştirilmesinin, evrensel tabanlı olmamasından dolayı görece bir nesnellik kazanacağı görülmektedir. Bununla birlikte, çömelme olgusunun getirmiş olduğu anatomik, ergonomik gerekliliklerin karşılanma düzeyinin artırılması

yolundaki adımların ise, 'evrensel' olan anatomik yapıya dayalı olmak zorunda olmaları dolayısıyla, nesnel bir araştırma ve çözüm süreci gerektirdiği ortadadır.

Aynı şekilde, varolan tuvalet taşı tiplerinin sağlık açısından analizi de göstermiştir ki, tek bir tip tuvalet taşı tipinin tüm sağlık kriterlerini karşıladığının söylenmesi ya da bu konuda diğerlerine oranla kesin bir üstünlüğü olduğunun vurgulanması da bilimsellikte çatışan görüşlerdir. Ancak, varolan bir tip tuvalet taşının sağlık kriterlerini karşılama etkinliğinin artırılması için atılacak olan adımların ise nesnel kriterler zemini üstünde atılması koşulunu içermekte olduğu düşünülmektedir.

Tüm bu üstte değinilen olguların ışığında, problemin çözümü için atılan adımlar Tablo 4.8.'de betimlenmiş olduğu gibi kullanıcının temel alındığı bir sentaks içinde kalınarak, 'nesnel' kriterler doğrultusunda geliştirilmesi yönünde olmuştur. Varolan ürünün türdeşleri ile olan göreceli benzerlikleri ise, yalnızca geliştirilen çözümün varolan ürünün kısıtlamaları içinde kalınmayarak nesnel kriterlerin karşılanma etkinliğinin artırılması yönünde geliştirilen pragmatik, fonksiyona dayalı çözümlerinde etkili olmuştur.

Tablo 4.8. Nesnel Kriterler Evreni Gereksinimlerini Karşılama Düzeyi Açısından, Varolan 'A la Turca' Tuvalet Taşı ile Geliştirilmesi Amaçlanan Yeni 'A la Turca' Tuvalet Taşı.

4-a. Tasarlama sürecinin bu aşamasında, sistemci yaklaşım içinde, öncelikle ürünün fonksiyonel bileşenlerinin, önceki aşamada saptanan kriterlere uygunlukları sınanarak, tümevarımsal metotla ayrı ayrı çözümleri aranmıştır. Ön taslakların ortaya çıkmalarının ardından, tümdengelim metodu ile alt sistemi oluşturan bu bileşenlerin, ürünün bütünü ile içinde bulunduğu örüntü grubuna uygunlukları sınanmıştır. Ortaya çıkan ön

taslakların, (sentez) fizibilite açısından değerlendirilmesi ve ürünün geliştirilmesi amacıyla, endüstriden ilgili kurum ve kişilerle bağlantı kurularak, bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

4-b. Ön Tasarım Aşaması: Bu süreçte, 3-a.'da değinilmiş olduğu gibi, çözümün kolaylaştırılması amacıyla problemin parçalarına ayrıldığı, sistemci bir yaklaşım benimsenmiştir. Her bir fonksiyonel bileşen için, daha sonra problemin tanımla aşamasında elde edilen hipotezlere ve problemin analizi aşamasında elde edilen kriterlere uygunlukları sınanacak biçimde, hiyerarşik karar verme süreçleri içerisinde Popper'cı yaklaşımla, (1998) tümdengelimsel yanıtlama yöntemi ile elenmek üzere ayrı ayrı kavramsal kombinasyonlar üretilmiştir.

4-b1. Taslak çizimlerinin yapıldığı bu aşamada, ürünün her fonksiyonel bileşeni, elde edilen kriterlerin gereklilikleri yerine getirme etkinlikleri karşılaştırılarak, ayrı ayrı kavramsal çözüm kombinasyonları oluşturulmuş ve birer parçası oldukları örüntü içinde, birbirleri ve bütün ile olan ilişkileri tümdengelimsel yöntemle sınanmıştır.

4-b2. Bu aşamada, ürünün antropometrik, ergonomik ilkeler, ürünün çevresi ile olan ilişkisi ve standartlar doğrultusunda, ölçekli çizimleri yapılmıştır. Yapılan düzeltmelerin herbiri tekrardan elde edilen kriterlerin gereklilikleri yerine getirme etkinlikleri açısından, örüntü gurubunun bütünselliği içinde tümdengelimsel yöntemle sınanmıştır.

4-b3. Ürünün 3 boyutlu kütle modelinin yapıldığı bu aşamada, tasarımın kullanıcı ile olan 1/1 ölçekteki ilişkisinin ergonomik olarak sınanmasının yanı sıra, 3 boyutlu modelde kütlelerin doluluk ve boşluklarıyla birlikte bir bütün olarak algılanması kolaylaştığından, üretime yönelik olarak oluşabilecek sorunların elenmesi amaçlanmıştır. 3 boyutlu model üzerinde yapılan değişiklikler ise yine ön taslak ve ölçekli çizimlerin yapılmış olduğu süreç içerisinde yapıldığı gibi ürün sisteminin bütünü içindeki ilişkiler kombinasyonu temel alınarak irdelenmeleri kaydıyla sınanmışlardır.

4-c. Tasarım Aşaması: Tasarlama sürecinin bu aşamasında ilk olarak, ön tasarımı ortaya çıkan ürünün, üretim maliyetinin de gözönünde bulundurularak üretim yöntemleri ile performans standartlarına uygunluğunun sınanmasına ve elde edilen sonuçlara göre revize edilmesine çalışıldığı bir fizibilite çalışması yapılmıştır. Fizibilite

alışmasında, seramik endüstrisinden yetkili kimselerle kişisel görüşmeler ile endüstriyel tesislerde gözleme dayalı alan araştırmaları yapılmıştır. Fizibilite alışması sürecinde elde edilen bulgular ışığında uygulama projesi çalışmaları yapılmıştır.

4-c1. Projenin tasarlanma sürecinin, en son aşaması olan, 2 ve 3 boyutlu uygulama modellerinin gerçekleştirilmesinden önce, Eczacıbaşı – Vitra Firması'nın Kartal Seramik Üretim Tesisleri'nde, Tasarım Bölümü Müdürü Yalçın Arpat'la yapılan kişisel görüşme ve üretim yöntemleri ile ilgili olarak, gözleme dayalı olmak üzere, iki ayrı alan araştırması yapılmıştır (Arpat, 2000). Bu araştırmanın devamında, yine Eczacıbaşı – Vitra Kartal Tesisleri Tasarım Bölümü'nde, Yalçın Arpat gözetiminde, tasarımın, 1/1 ölçekte uygulama çizimleri bilgisayar ortamında oluşturularak, tesisin model atölyesinde seramik malzemeden 1/1 ölçekte mokabı yapılmıştır.

4-c2. Tasarımın 1/1 ölçekli uygulamaya yönelik çizimleri, ön projenin Yalçın Arpat'la yapılan kişisel görüşme, (2000) ve tesislerde üretim yöntemlerinin incelenmesinden oluşan gözlem sonucunda, revize edilmesi sonucunda gerçekleştirilmiştir. Bu revizyonda, alan araştırması sonucu elde edilen, ürün, performans standartları ve üretim maliyeti ile varolan kalıp teknolojisinin sınırlamalarının oluşturduğu tasarım kısıtlamaları temel alınmıştır.

4-c3. Bu aşamada, tasarımın 1/1 ölçekli uygulama çizimi temel alınarak, 1/1 ölçekte alçıdan 3 boyutlu modellemesi (mokap) oluşturulmuştur.

5. VAROLAN TUVALET TAŞLARININ, KULLANICI DEĞİŞKENİNE BAĞLI NESNEL KRİTERLER DOĞRULTUSUNDA KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde, dışkılama eylemine uygun bir tuvalet taşı için gerekli olan tasarım parametrelerinin elde edilmesi amacıyla yönelik olarak, varolan tuvalet taşlarının evrensel nesnel kriterler doğrultusunda karşılaştırmalı bir analizi sunulacaktır. Böylelikle, insanın evrensel olan anatomik, sağlık, psikolojik gereksinimleri ile dışkılama eyleminin doğasından kaynaklanan parametreler saptanmış olacaktır.

Sonuç olarak, yeni tuvalet taşı tasarımlarının önünde bir engel oluşturabilecek olan, otomobillerin at arabalarının devamı olarak tasarlanmasına yön veren sembolik değerler gibi, tasarımcıların zihinlerinde taşıyabilecekleri önyargıların aşılabilmesi yönünde bir adım atılabileceği düşünülmektedir. Bu incelemenin, böyle bir ürünün kullanım alanlarının belirlenmesi ile varolan taşların eksikliklerini giderme gücü oranında artacak olan, kullanıcı tarafından kabul görme potansiyelinin anlaşılabilmesini sağlayacağı umulmaktadır.

5.1. Defekasyon ve Ürinyasyon Eylemlerinin Anatomik ve Fizyolojik Analizi Doğrultusunda, Varolan Tuvalet Taşlarının Ergonomik Açıdan Karşılaştırılmalı Analizi

Defekasyon ve ürinyasyon eylemleri, vücudun genital bölgesinde yer alan farklı organlar vasıtasıyla yapılmaktadır. Defekasyon eylemi doğası gereği ancak oturur ya da çömelmiş postürde yapılabilirken, ürinyasyon yolu ile sıvı atıkların vücuttan atılması işlemi, kadın ve erkekte farklı organlar tarafından yerine getirilmekte ve bu organların yapılarındaki farklılıklar dolayı da postürel değişikliğe olanak sağlamaktadır. Şöyle ki, kadınlar için, tarihte ayırık durumlar ile karşılaşmışsa da, bu eylemin oturularak, erkeklerde ise hem oturarak hem de ayakta yapılabilirdiği söylenebilir.

İşte bu nedenle, tuvalet araçları, tasarımcılar için iki eylemin de kendilerine özgü yapısının yanısıra, her iki cinsin anatomilerinden doğan farklı gereksinimlerin, yaratmış olduğu parametreler ve tasarım kriterleri ile birlikte, oldukça karmaşık bir tasarım problemi oluşturmaktadır. Bunlara kültürel ve psikolojik öğeler de eklenince, bu problemin çözümü oldukça güçleşmektedir.

Bu nedenle, yeni bir tuvalet taşı tasarımına yönelik tasarım kriterlerinin oluşturulması için, her bir parametrenin kendine özgü tasarım kriterlerinin belirlenmesinde yarar görülmüştür. Böylece, bu bölümde tuvalet araçlarının karşılaştırmalı analizi, defekasyon ve ürinasyon eyleminin kendilerine özgü gereklilikleri ve sağlık nitelikleri açısından olmak üzere, üç ayrı alt başlık altında yapılacaktır.

5.1.1. Defekasyon Eyleminin Anatomik ve Fizyolojik Analizi Doğrultusunda, Varolan Tuvalet Taşlarının Ergonomik Açıdan Karşılaştırılmalı Analizi

Defekasyon eylemi, barsakların, sindirim ve diğer vücut işlemlerinden sonra kalan, atık maddenin atılması yolu ile boşaltımıdır. Latince kökenli bir kelimedir ve tortudan temizlenme anlamına gelen 'defaecare' den türemiştir (Kira, 1976).

Dışkılama eylemine neden olan, vücut içindeki istem dışı hareketler sonucunda, isteme bağlı olarak gelişen, kontrol altındaki aşama, en basit anlamda 3 ayrı devreye ayrılabilir;

1. Abdominal (karna ait) kasların ve diyaframın kasılması
2. Eğilerek ya da çömelme duruşu alarak, uylukların desteği veya abdominal duvara karşı baskısı ile daha büyük bir iç-abdominal basınç sağlanması.
3. Anal kanalın açılımını kontrol eden dış sphincter'in (yüzük şeklindeki kas) rahatlatılması ki normal olarak, anal kanal bu kas tarafından sarılmış olup, anüs sadece bir yarıktır. (Kira, 1976)

Bütün nöro-maskuler eylemler arasında dışkılama insanın kontrolünde, potansiyel psikolojik faktörler nedeni ile en zorlanmakta olduğu eylemdir. Bilinçli kontrolün dışında, önemli ölçüde, sadece istem dışı hareketler ile kontrol edilmekte olan önemli bir alan vardır. Bu nedenle, konstipasyon gibi, anormal defekasyonların psikolojik nedenleri vardır. (Kira, 1976)

Günümüzde, varolan tuvalet taşları, oturma biçim ve araçlarının tipolojik analizinin yapılmış olduğu bölümdekine benzer bir şekilde gruplanabilirler. Çünkü, daha önce de değinilmiş olduğu gibi, bu araçları biçimlendiren yine oturma araçlarıdır. Böylelikle, tuvalet taşlarının da, destekli ve desteksiz olmak üzere, iki sınıfta toplanması mümkündür.

Bu üç sınıfa dahil tuvalet taşlarının, defekasyon eyleminin anatomik ve fizyolojik analizi doğrultusunda, ergonomi açısından karşılaştırılmasının, Türkiye'ye yönelik

bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımında, yalnızca gelenekselleşmiş ürünlerin etkisinden bağımsız nesnel kriterlerin ortaya konulabilmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

5.1.1.1. 'A la Franca' Klozetler (Destekli Tuvalet Taşları)

Oturma araçlarından farklı olarak, defekasyon eyleminin doğası gereği, insan vücudunun dik açılı oturma biçimi ile bu işlemi yapmasının oldukça zor olmasının, arkalıklı, bir başka deyişle sırt destekli tuvalet taşlarını gereksiz kılmakta olduğu gerçeğini, sosyo-kültürel baskılar dahi gölgeleyememiştir. Bu nedenle, tuvalet araçlarının destekli olan tipleri, kullanıcıya yarım bir destek sağlayacak biçimde, taburelerin görmekte olduğu işlevi yerine getirecek şekilde tasarlanmaktadırlar. Türkiye'de bu taşlara, orijinal adları olan klozet ya da 'yabancı' bir kültürden gelmiş olduklarını hatırlatırcasına 'alafranga' (A la Franca) taşlar denmektedir.

Klozetlerin tabure gibi tasarlanmış olmaları dahi, dışkılama eyleminin karmaşık ve zor yapısından ötürü, eylemin etkinliği ile ilgili, çömelme taşları ile aralarında çok önemli farklılıklara yolaçmaktadır. Öyle ki, konu ile ilgili bütün kaynaklarda, tam çömelmenin, üstte değinilen, anatomik ve fizyolojik olgular doğrultusunda, defekasyon eyleminin gereklerinin tam olarak karşılanmasında, en uygun pozisyon olduğunu belirtilmektedir. Kira da, konu hakkında yazmış bulunan tüm fizisyen ve psikologların, çömelmenin doğal ve fizyolojik olarak doğru olan bir defekasyon pozisyon olduğunu söylemekte ve günümüz A la Franca tuvalet taşlarının bu duruşa izin vermediği üzerine çok önemli bir fikir birlikteliği olduğunu eklemektedir, (Kira, 1976).

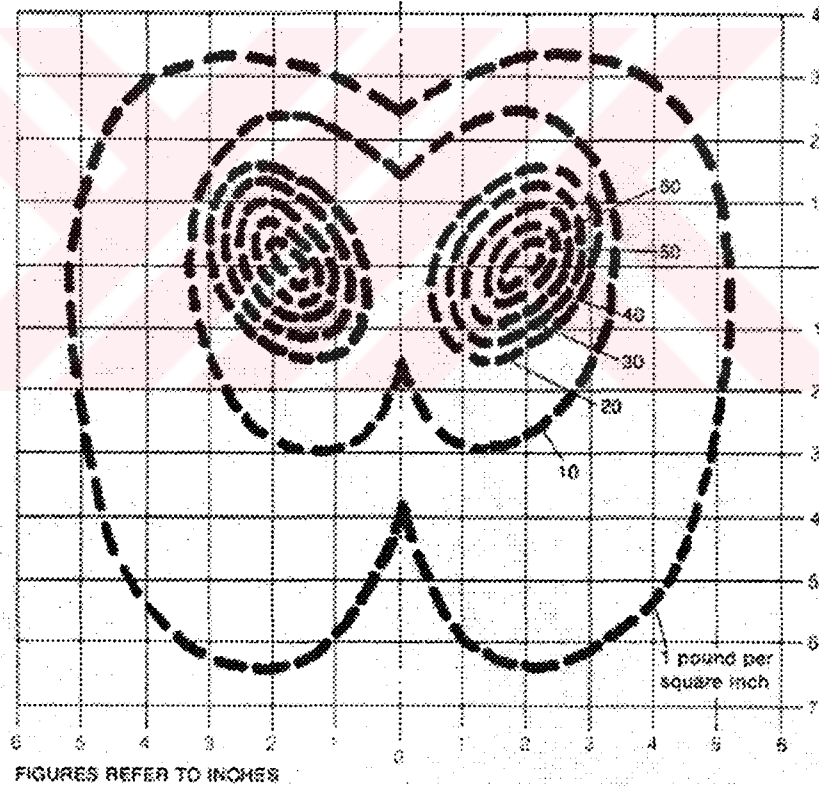
Eğer, defekasyonun anatomik ve fizyolojik yapısı incelenirken söylenmiş olduğu gibi, eğilerek ya da çömelme postürü alarak, uylukların desteği veya abdominal duvara karşı mukavemeti ile daha büyük bir iç-abdominal basınç sağlanması devresi hatırlanacak olursa, tüm uzmanların varmış oldukları fikir birliğinin nedeni de açıklanmış olur.

Şöyle ki, destekli tuvalet araçları olan klozetlerde, birey edilgen bir oturma biçimiyle, defekasyon eyleminde de pasif kalmakta ve böylece bir iç-abdominal basınç oluşturmak amacı ile öne eğilmektedir. Ancak bu çaba dahi, vücudun anatomik yapısından ötürü, tam çömelme pozisyonu kadar etkili bir iç-abdominal basınç oluşumunu sağlayamamaktadır.

Ergonomik açıdan bakıldığında, konvansiyonel Batılı klozetlerin bir sorunu da kan dolaşımının kesildiği, kas ve sinirlere zarar verme potansiyeli olan bir pozisyonunda

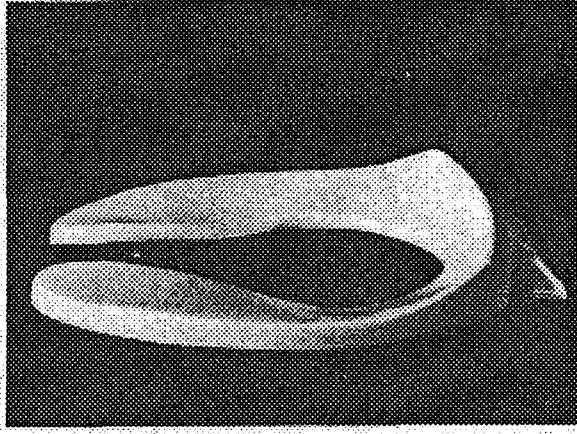
oturmaya neden olmalarıdır. Başta yaşlılar ve konstipasyon problemi bulunanlar olmak üzere, birçok kişide görülen, bacak uyuşması problemi de bundan kaynaklanmaktadır. Kullanıcı klozette otururken, defekasyon için öne eğilmişse, üst beden ağırlığının % 60-70'i, her sandalyada olduğu gibi, C şeklinde bir kambur oluştururken ise, %70 – 75'i uyluk ve kalça tarafından taşınmaktadır. Bu durumu düzeltmek için, yük uyluğun etli kısımlarındansa, ischial tuberosities'e taşıtılmalıdır. Bunun için de ergonomik klozet kapakları tasarlanmıştır. Ancak, bu kapaklar, sandalyada oturmanın doğasında ve sandalya seçiminde varolan estetik ve statüye dayalı kaygılarla, aynı sosyo-kültürel etkenlerden kaynaklanmış olma olasılığı yüksek bir şekilde, yaygın olarak kullanımda değildir.

Aslında, ergonomik kapakların ortaya çıkışı da, sağlık yönünde avantajlarından ve daha da büyük oranda sosyo-kültürel iklimden dolayı sandalyaya öykünen, defekasyon eyleminin doğasına aykırı bir ürün geliştirilip, daha sonra onun bu yönde iyileştirilmesi çabasına işaret etmektedir.

35 / PRESSURES DEVELOPED IN SITTING

Şekil 5.1 Oturmaya bağlı olarak, kalçaya uygulanan basınç yayılımını gösteren grafik anlatım. Basıncın yoğunlaştığı alan vücutta ischial tuberosities diye adlandırılan kemiklerin bulunduğu bölgedir (Kira, 1976).

"POSTURE MOLD" SEAT: AMERICAN STANDARD,
NEW BRUNSWICK, NEW JERSEY, U.S.A.
(COLLECTION THE MUSEUM
OF MODERN ART, NEW YORK)

43 / CURRENT APPROACH
TO A POSTURE WATER CLOSET SEAT

Şekil 5.2 Ergonomik Klozet Kapağı (Kira, 1976)

Bu tip ergonomik klozet kapaklarının, ancak soyut bir birey olan 'manikin'in yaş ve boyutlarındaki kullanıcılar temel alındığında, tam olarak etkili olması mümkün görünmektedir. Ama, yine de sosyo-kültürel etkenler doğrultusunda gelişmiş olan klozetlerin, temel sorunlarından birini gidermeye yönelik atılmış, doğru bir adım olması gerçeğinin de, gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Çünkü, bu tip kapaklar, vücut ağırlığını ischial tuberosities'e yönlendirmekte olduklarından, ortada daralma eğilimi gösterirler ve bu da standart kapaklara oranla, daha ufak yaştakiler için klozet kullanımını az da olsa kolaylaştırmaktadır.

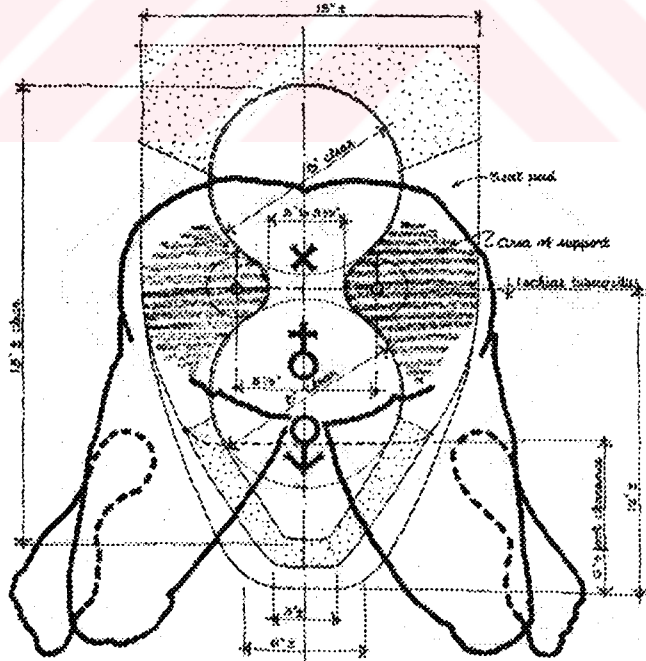

FIGURE 53. PLAN VIEW OF SITTING POSITION SHOWING NECESSARY DIMENSIONS AND CONFIGURATIONS.

Şekil 5.3 Konvansiyonel klozetin revize edilerek, ergonomik hale getirilmiş olduğu bir tasarım (Kira, 1976).

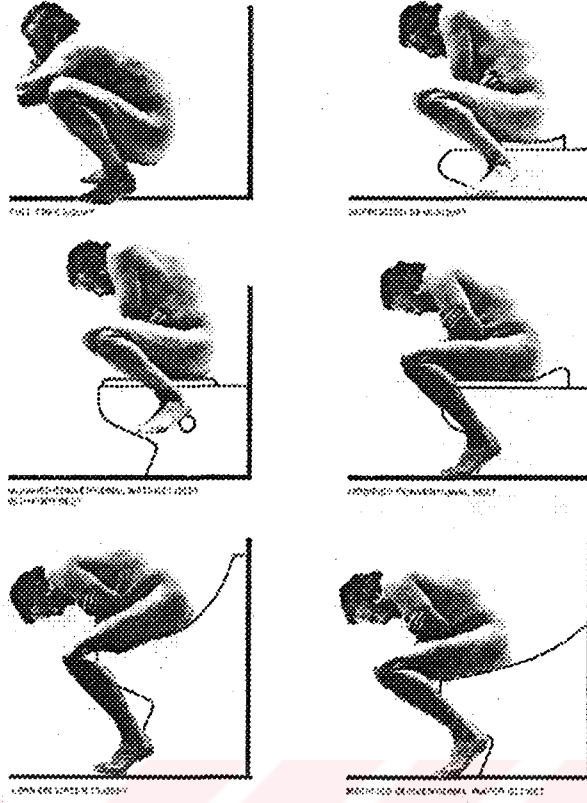
Fakat, temel 'manikin', (manken) ölçüleri, klozet kapaklarında çok fazla sorunlar doğurmasa da, klozetlerin yerden yükseklikleri yine o soyut bireye göre belirlenmekte olduğundan, ciddi problemlere yolaçmaktadır. Değişik yaş gruplarından ve farklı boylara sahip olan kullanıcı çeşitliliği gözönüne alındığında, 'A la Franca' klozetlerin böyle bir değişken karşısında esneklik gösteremedikleri bir gerçektir. Bu da, etkin bir defekasyon postürünü güçleştirmektedir.

5.1.1.2 Melez Tuvalet Taşları (Destekli Çömelme Taşları)

Kültürel faktörler dolayısı ile tam çömelme tuvalet taşlarının kullanılmadığı Batı Dünyası'nda, dışkılama eylemine yönelik ciddi sorunlar doğuran varolan tuvalet araçlarının, desteksiz 'A la Turca' taşlara öykünülerek geliştirilmeleri sonucu, bazı melez, alternatif tasarımlar ortaya çıkmıştır. Ancak, bu tasarımların bazıları, 'A la Turca' tuvalet taşlarının kullanımı ile ilgili bir sorun olarak nitelendirilen, batılı anlamda giysi alışkanlıkları nedeni ile tam çömelme tuvalet taşlarından daha büyük sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca, defekasyon sonrası anal bölgenin temizliği, bu tür melez tuvaletlerde ya diğerlerinden zor olmakta ya da imkansız bir hal almaktadır. Bu tuvaletlerin bir başka sorunu ise, bilinçsiz kullanıma neden olabilmeleridir, (Kira, 1976).

Yüksekliği azaltılmak sureti ile modifiye edilmiş olan tipler ise, çömelme işlevinin yerine getirilmesini sağlarken, A la Franga tuvalet taşları ve destekli oturma araçlarına alışkın kullanıcının doğrulması esnasında, kalça kalflara (arka ayak kasları) baskı yaptığından ve kullanıcı bu pozisyonda denge sorunu çekebileceğinden, doğrulması güçleşmektedir. Bu da, geleneksel oturma alışkanlıkları sayesinde edilgen oturma alışmış olan kullanıcının, bu tür taşları kullanabildiği varsayılırsa, tam çömelmeye dayalı tuvalet taşlarını da kullanabileceğini göstermektedir. Çünkü, bu tür hareketlere alışık olmayan kaslar, özellikle kalkış sırasında kitlenebilmektedir. Ayrıca, en önemlisi, Kira, yeteri kadar alçak olsa dahi tuvalet oturağının, defekasyon işlemine yardımcı olan kasların fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için, çok az olanak sağladığını belirtmektedir, (Kira, 1976).

Şekil 5.4' de, normal 'A la Franca' tuvalet taşlarının tam çömelme pozisyonunun avantajlarından hareketle modifiye edilerek, yarım çömelmeye dayalı, defekasyon eylemini kolaylaştırıcı nitelikte, bir tür melez hale getirilmiş olduğu, bu tip tuvalet taşlarının örnekleri sunulmaktadır.

Şekil 5.4 Defekasyon eyleminin doğası gereği modifiye edilmiş A la Franga tuvalet taşları (Kira, 1976)

Şekil 5.5 Modifiye edilmiş A la Franga tuvalet taşlarının bir başka örneği. Vücudu bir pozisyonda sabitleyerek, kasları rahatlatığı için, Uluslararası Uzay İstasyonu'ndaki uzun süreli uzay görevlerinde kullanılması düşünülebilir (Kira, 1976).

Alexander Kira, Şekil 5.5 deki tuvalet taşının, arkalığının, kullanıcıyı çömelme pozisyonunda sabitleyerek, denge ve uygun pozisyonu sağlama problemlerini gidermiş olduğunu belirtmektedir. Ancak, böyle bir tuvalet taşının kullanılabilmesi için, arkalığının kullanıcının oturabileceği ve ayaklarını ayak desteğine yerleştirebileceği bir biçimde, ayarlanabilir olması gerekliliğini de vurgulamaktadır. Ters olarak, arkalık sabit olursa, ayak desteklerinin ayarlanabilir olması gerektiğini söylemektedir, (Kira, 1976).

Fakat, bu tuvalet taşı örneği, ayarlanabilir ergonomik koltukları anımsatmaktadır. Bu ürün alternatifinin, tam çömelme pozisyonuna öykünme pahasına sunmakta olduğu çözüm, kullanıcı doğru ayarlamaları yapabilse dahi, oldukça karmaşık bir yapıda gözükmektedir. Ancak, verimlilik ögesinin çok önemli olduğu uzay uçuşlarında, görevlere seçilen insanların istenen vücut ölçüsü toleranslarına uygun vücuda sahip oldukları göz önüne alındığında, astronotların eylemin gerektirdiği pozisyonu alabilmeleri, kas gücünün bu yönde harcanması sorununu doğurduğundan, vücudu belli bir pozisyonda sabitlemesi nedeni ile, bu alternatifin kullanımı düşünülebilir.

5.1.1.3 'A la Turca' ve Diğer Desteksiz Tam Çömelme Taşları

Bu tipteki tuvalet taşları ironik olarak, defekasyon eylemi sırasında kullanıcının oturmasına destek sağlamayarak, defekasyon eyleminin yapılabilmesi için kullanıcıya destek olmaktadır.

Öyle ki, destekli dışkılama araçları işlenirken belirtilmiş olduğu gibi, konu hakkında yazmış bulunan her fizisyen ve psikolog, defekasyon için, doğal ve fizyolojik olarak, tam çömelme pozisyonunun doğru pozisyon olduğu fikrinde birleşmiştir.

Alexander Kira da, dışkılama eylemi için çömelmenin, abdominal kaslara uygun bir destek sağlamasından dolayı, en uygun pozisyon olduğunu belirtmektedir. Kira, bu pozisyonda, üst bacağın abdomen'in üstüne bükülmesi yolu ile karın boşluğunun kapasitesinin büyük ölçüde azaltılarak, iç abdominal basıncın artırıldığını, böylelikle dışkı kütesinin vücuttan atımının kolaylaştırılmış olduğunu söylemektedir, (Kira, 1976).

Tam çömelme eylemine dayalı defekasyon araçları, kullanıcı değişkeni ele alındığında, kullanım açısından çok esnek bir yapıda olmaları itibarı ile de, A la Franga klozetlerden öne çıkmaktadırlar. Ancak, bu tip tuvalet taşlarının ergonomik potansiyellerinin, geliştirilmiş olan Japonya örneği de dahil olmak üzere, insan vücudunu destekli taşlarda olduğu gibi 'manikin' ölçülerine ve doğal olmayan dışkılama postürüne uymaya zorlamadıkları halde, tam kapasitede kullanımı olası olmamıştır.

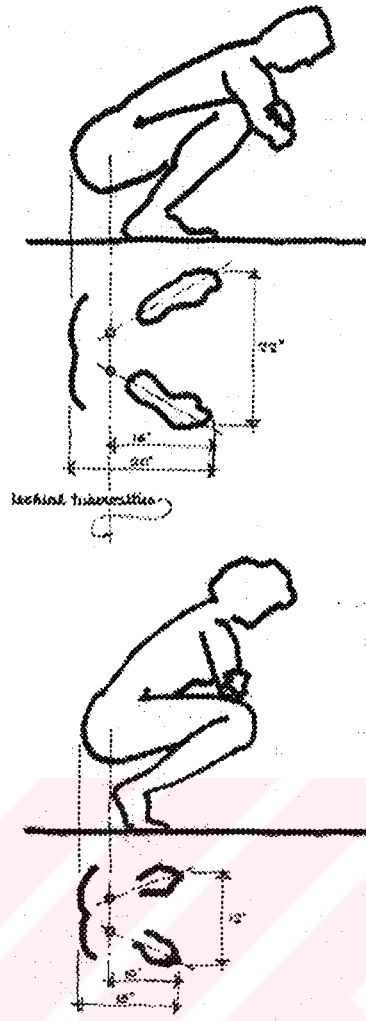

FIGURE 5.6. TYPICAL SQUATTING POSTURES.

Şekil 5.6 Tam çömelme pozisyonunda, vücudun almış olduğu şekli ve ayakların açısını gösteren bir grafik anlatım (Kira, 1976).

Şöyle ki, şekil 5.6 da görülebileceği gibi, insanın tam çömelme pozisyonunda iken ayaklarının, vücut eksenine göre yapmış oldukları açıya dikkat edilince, varolan tuvalet taşlarının, ayakların bu pozisyonunu tanımlamaktan yoksun olduğu, böylelikle bu pozisyonda denge problemi çeken ya da görme engelli kullanıcılara da yardımcı olamadığı gözlemlenebilir.

Ayrıca, yine şekil 5.6 da gözlemlenmiş olduğu üzere, ayakların bu açılı pozisyonunda, kadınlarda ayakların yere temas yüzeyleri arasındaki mesafe daha azdır, (22"-12"). Aynı durum, küçük yaştaki kullanıcılar için de söz konusudur. A la Turca tuvalet taşları ise, Şekil 5.7'de de görülebileceği ve Kira'nın dediği gibi, (1976), 'A la Franca' klozetlerde olduğu gibi kullanıcının taşı kirletmemeye yönelik psikolojisi nedeni ile olsa gerek, arkaları Japon türdeşlerinin aksine oldukça geniş ölçülerde tutularak tasarlanmaktadır. Böylelikle, erkek kullanıcının dahi, topukları

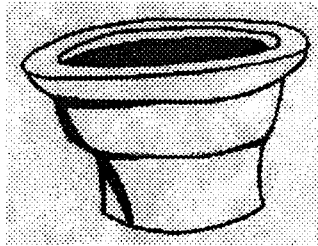
Çanağın üstünde kalmakta iken, diğ er kullanıcı gruplarının ayaklarının daha büyük bir bölümü çanak üstünde kalmaktadır. Özellikle ocuklar gibi vücut boyutları ‘manikin’den küçük olan kullanıcı gruplarının, ayaklarını girintili ayak koyma yüzeyine yerleştirmek amacı ile bacaklarını ayırmaları, dengenin sağlanması, etkili bir defekasyon pozisyonunun teminini engellemekte ve tuvalet eğitimini zorlaştırmaktadır.

şekil 5.7 A la Turca Tuvalet taşı (Eczacıbaşı – Vİtra rn Kataloğu, 2000)

İnsan vücudu ile bir temas içinde olmamalarından dolayı, basit, ilkel görünen bu tip tuvalet taşları, Türkiye gibi ülkelerde, yaygın kullanımda olmalarına rağmen geliştirilme imkanı bulamamıştır. Böylelikle, yerleşmiş olan konvansiyonel ‘A la Turca’ tuvalet taşlarına göre düzenlenmiş olan Türk Tesisat Standartları da her türlü standardizasyonun doğasında varolageldiği üzere, konu ile ilgili yeni tasarım yaklaşımlarının önünde büyük engeller oluşturmaktadır. Çünkü, daha önce de değinilmiş olduğu gibi, sandalyanın aksine, tuvalet araçları bir sistemin parçalarıdır.

Ancak, A la Turca tuvalet taşları ve benzerlerinin, global düzeyde bir tipoloji araştırması yapıldığında, yeni tasarımlara ilham kaynağı olabilecek farklı yaklaşımlara rastlanması mümkündür.

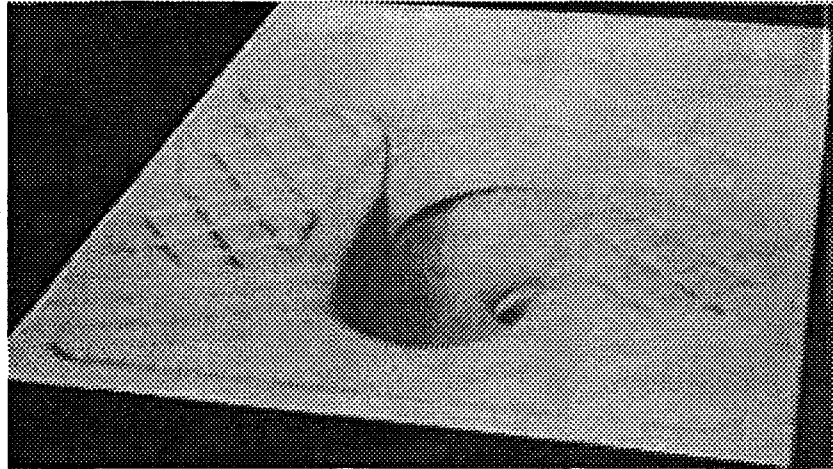
şekil 5.8 Kolombiya’da kullanılmakta olan, tam çömelme prensibine göre tasarlanmış dışkılama aracı (<http://herring.cc.gatech.edu:8080/2cool/2074>).

Şekil 5.9 Günümüzde de yaygın olarak kullanılan, geleneksel Japon tuvalet taşı (<http://herring.cc.gatech.edu:8080/2cool/2074>).

Şekil 5.9'da bir örneği görünmekte olan Japon çömelme taşının, 'A la Turca' türdeşlerinin aksine arkaya doğru genişlemediği görünmektedir. Ancak, bu da çömelme sırasında topukların arasında kalan dar mesafeyi tanımlamamaktadır. Taşın eninin vücut atıklarının çevreye maksimum yayılma mesafesi ile ergonomik konfor arasında optimum bir çözüm sağlayacak genişlikte tutulmasına çalışılmış olduğu görünmektedir.

Şekil 5.10'da görüleceği gibi, Türkiye'de kullanılmakta olan A la Turca tuvalet taşlarının çok benzerlerinin farklı ülkelerde de kullanılmakta olduğu bilinmektedir.

Şekil 5.10 A la Turca tuvalet taşlarına Hindistan'dan bir örnek (<http://herring.cc.gatech.edu:8080/2cool/2074>).

5.1.1.4. Analiz Sonuçları

Varolan tuvalet taşlarının, defekasyon eyleminin anatomik ve fizyolojik gereklilikleri doğrultusunda, ergonomik açıdan yapılan karşılaştırmalı analizi sonucunda, gerek destekli, melez gerek de desteksiz tuvalet taşlarının, kendilerine özgü avantaj ve dezavantajlarının bulunduğu anlaşılmıştır.

Böylelikle, daha fonksiyonel tuvalet taşlarının geliştirilebilmesine ışık tutacak nitelikte, tek bir tuvalet taşına bağlı olmayan anatomik, ergonomik nesnel tasarım kriterleri saptanmıştır.

Defekasyon eyleminin doğasının getirmiş olduğu postürel gereksinimin, destekli tuvalet taşlarından, desteksiz olanlara doğru gidildikçe artmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Melez tuvalet taşlarının ise, Batılı anlamda konfor ile defekasyon eyleminin doğasına yönelik postürel gereksinim arasında bir optimum çözüm sunma iddiasında oldukları, ancak analiz sırasında değinilmiş olan bazı ergonomik ve giyimle ilgili sorunlar gibi, bazı problemleri de beraberlerinde getirmiş oldukları saptanmıştır.

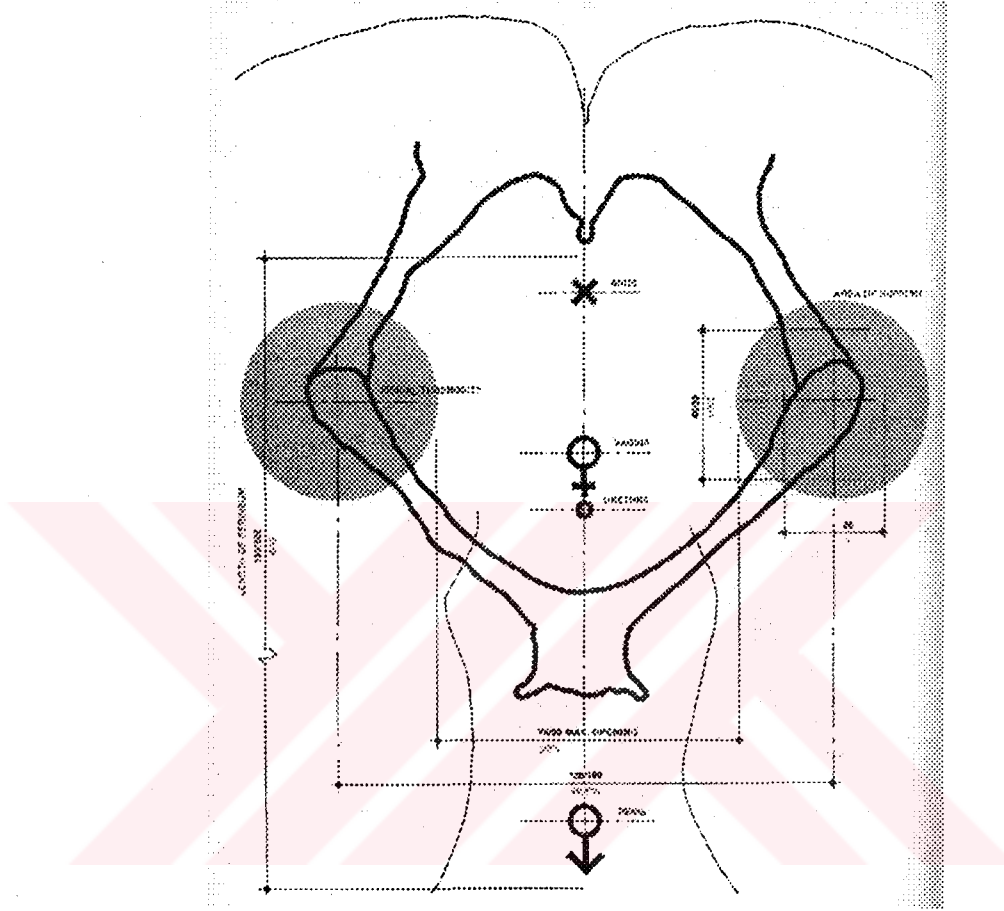
Analiz sonucunda, defekasyon eyleminin doğasının gerektirdiği postürün tam çömelme taşları tarafından karşılanmakta olduğu, bunun da 'A la Turca' tuvalet taşlarının kültürel nedenlerle Batı'daki kadar yadsınmadığı Türkiye'de tıbbi açıdan bir kullanım potansiyeli yarattığı anlaşılmıştır.

Şöyle ki, tinsel kültüre ait öğelerin incelendiği bölümden elde edilen bulgular ışığında, Türkiye şartlarında kamuya açık mekanlarda 'A la Franca' tipte tuvalet taşlarının kullanımına yönelik sorunlar, taş yüzeyine değme olgusundan kaynaklanmış olduğundan, bu tip taşların soruna Türkiye'ye özgü bir çözüm getirmemekte oldukları anlaşılmıştır. Bununla birlikte, diğer kullanıcılar gibi Türk kullanıcısının da satın alma kriterleri arasında, defekasyon eyleminin etkin olarak yerine getirilmesi son sıralardadır. Pazarda yeralan ürünlerin anatomik, fizyolojik ve ergonomik kaygılar taşınarak tasarlanmış olmadıkları gerçeği de bunu kanıtlamaktadır.

Ancak, Kira'nın dediği gibi, (1976), yine de belli bir bilinçli kullanıcı gurubu kimi zaman konstipasyon ya da defekasyon işlemini yapan kas gruplarının zayıflaması gibi pek çok sağlık problemi nedeniyle doktor tavsiyesi ile olmak üzere de olsa, 'A la Franca' tuvaletlere otururken ayaklarının altına tahta koymak sureti ile Cranz'ın dediği gibi, (2000), 'gerilla ergonomisi' uygulamaktadır. Bu da, gerek melez, gerek

çömelme taşları için bu türden sağlık problemlerine yönelik olan, tıbbi bir kullanım alanı yaratmaktadır.

5.1.2. Ürinyasyon Eyleminin Anatomik ve Fizyolojik Analizi Doğrultusunda, Tuvalet Taşlarının Karşılaştırılması

Şekil 5.11 Kadın ve erkekte ürinyasyon işlemi ile ilgili organlar olan urethra ile penisin konumlarını gösteren genital bölgenin görsel anlatımı (Kira, 1976).

Ürinyasyon eylemi, böbrekler tarafından üretilmiş olan, artık sıvıların vücuttan atılması işlemidir. Ürinyasyon eylemi, daha önce de değinilmiş olduğu gibi, kadın ve erkekte, bu işlevi gören genital organların anatomik farklılığından dolayı, değişik postürlerde yapılması (yapılabilmesi değil) nedeni ile defekasyon eyleminden ayrılmaktadır. Bu fark genellikle, defekasyon eylemi olmadan, tek başına yapılan ürinyasyon sırasında, kadınların yalnızca oturarak ve çömelerek, erkeklerin ise bu işlemi ayakta da gerçekleştirmeyi tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Tarihte, Horan'ın değindiği gibi, (1997), kadınların da bu eylemi ayakta iken yapabildiklerine dair bir çok örnek var olduğu gibi bilimsel olarak da aksi yönde bir bulgu yoktur. Farklılık, erkeğin bu işlevi gören genital organının vücut dışına doğru uzanan yapısından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, erkeğin genital organı sıvı vücut

atıklarının üstüne ya da kıyafetlerine sıçramadan vücut dışına atılımını mümkün kılarken, kadınların bu işlemi ayakta yapmaları durumunda üstlerinin temiz kalabilmesi olanaksız görünmektedir.

Kadın ve erkekte, ayakta iken sıvı atıkların vücuttan tam olarak atılamayacağı yönünde görüşler doğru olsa dahi, günümüz tıbbına göre, bu postürde atılamayan atık oranı dikkate alınmayacak kadar düşüktür ve sağlık açısından bir sorun oluşturmamaktadır.

Böylece, erkek kullanıcılar bu eylemi, sağlıklı ve kolay olmasından dolayı ayakta yapmayı tercih etmekte ve ürinasyon eylemi ile ilgili tasarım kriterlerini arttırmış olmaktadır.

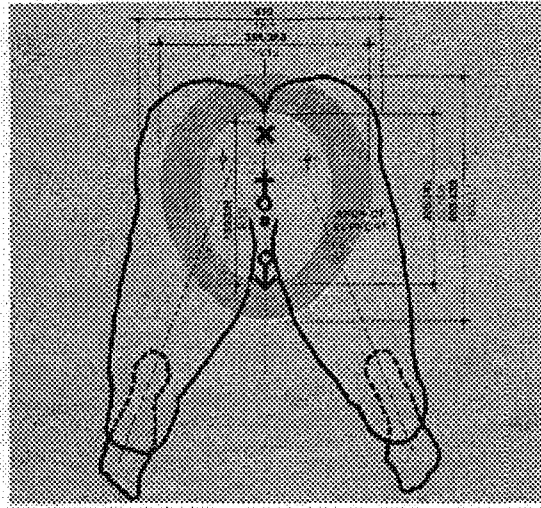
Ürinasyonun, defekasyona yönelik tasarım kriterlerinin yanısıra, kadın, erkek arasında eylemin yapılışındaki postürel farklılıklardan kaynaklanan karmaşık yapısı da göz önüne alındığında, tuvalet taşlarının tasarımında mutlak çözümlere ulaşılması oldukça zorlaşmaktadır.

Bu bölümde alt başlıklar halinde, yukarda değinilmiş olan, ürinasyon eyleminin doğasına yönelik anatomik gereksinimlerin oluşturduğu tasarım kriterlerinin, varolan tuvalet taşları tarafından ne oranda karşılandığının, karşılaştırmalı bir analizi sunulacaktır. Analizden elde edilecek bulguların, varolan tuvalet taşı tiplerinin sağlık konusundaki etkinliklerinin saptanmasına da ışık tutacak nitelikte olacağı umulmaktadır.

5.1.2.1 'A la Franca' Klozetler (Destekli Tuvalet Taşları)

'A la Franca' tuvalet taşlarının, defekasyon eyleminin doğasına yönelik olan analizinde, bu tip ürünlerin etkin defekasyon için gerekli postürel desteği sağlamadığından söz edilmişti. Ancak, ürinasyon eyleminin anatomik ve fizyolojik yapısından dolayı, 'A la Franca' taşlar ürinasyon eylemi ile ilgili bu tip bir sorun yaratmamaktadır.

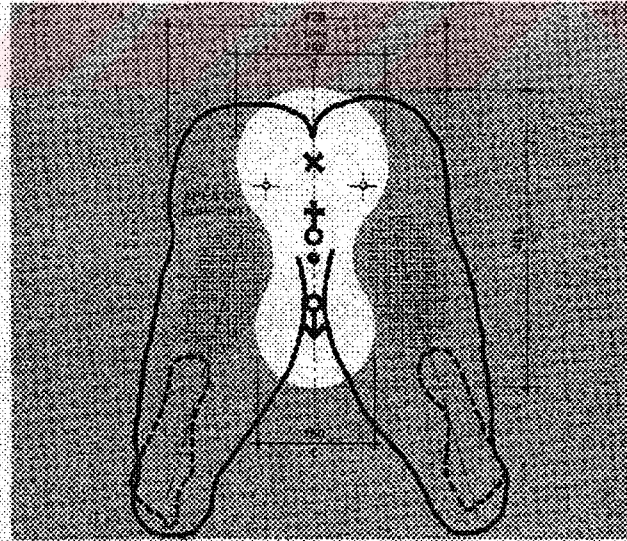
Ancak, 'A la Franca' tuvalet taşları incelendiğinde görünmüştür ki, bu tip taşların tasarımında kadın, erkek arasındaki anatomik yapı farklılığı ile yukarda değinilen postürel çeşitlilik birer parametre olarak ele alınmamıştır. Şöyle ki, varolan 'A la Franca' taşlarda çanak formunun, erkek ve kadının genital bölgeleri ile ürinasyonun ayakta yapılması olgusuna dayalı, eylemin yapılış konum ve yönündeki çeşitliliğe duyarlı olarak şekillendirilmedikleri görünmektedir.

37: PLAN VIEW OF SITTING POSITION ON A CONVENTIONAL WATER CLOSET AT A CONVENTIONAL 360-400 MM (14-16 INCH) HEIGHT

Şekil 5.12 Konvansiyonel bir 'A la Franca' taşın, kullanıcı ile ilişkisini gösteren üst görünüşü (Kira, 1976).

Şekil 5.12 varolan klozet tasarımlarında erkek anatomisinin çok fazla hesaba katılmamış olduğunu göstermektedir. Şöyle ki, şekilde penisin tam ereksiyon durumunda olmadığı durumlarda dahi, çanakta ürinyasyon eylemi için gerekli açıklığın bırakılmamış olduğu ve penisin çanağın ön iç yüzeyi ile temas edebilme olasılığı olduğu görülmektedir. Bu olgu, postürel farklılıklar ile birlikte, ileride tuvalet taşlarının sağlık konusundaki etkinliklerinin inceleneceği bölümde yer verilecek olan, çeşitli sağlık sorunlarının da nedeni olmaktadır.

45 / PLAN VIEW OF NECESSARY DIMENSIONS AND CLEARANCES FOR A HIGH-RISE WATER CLOSET

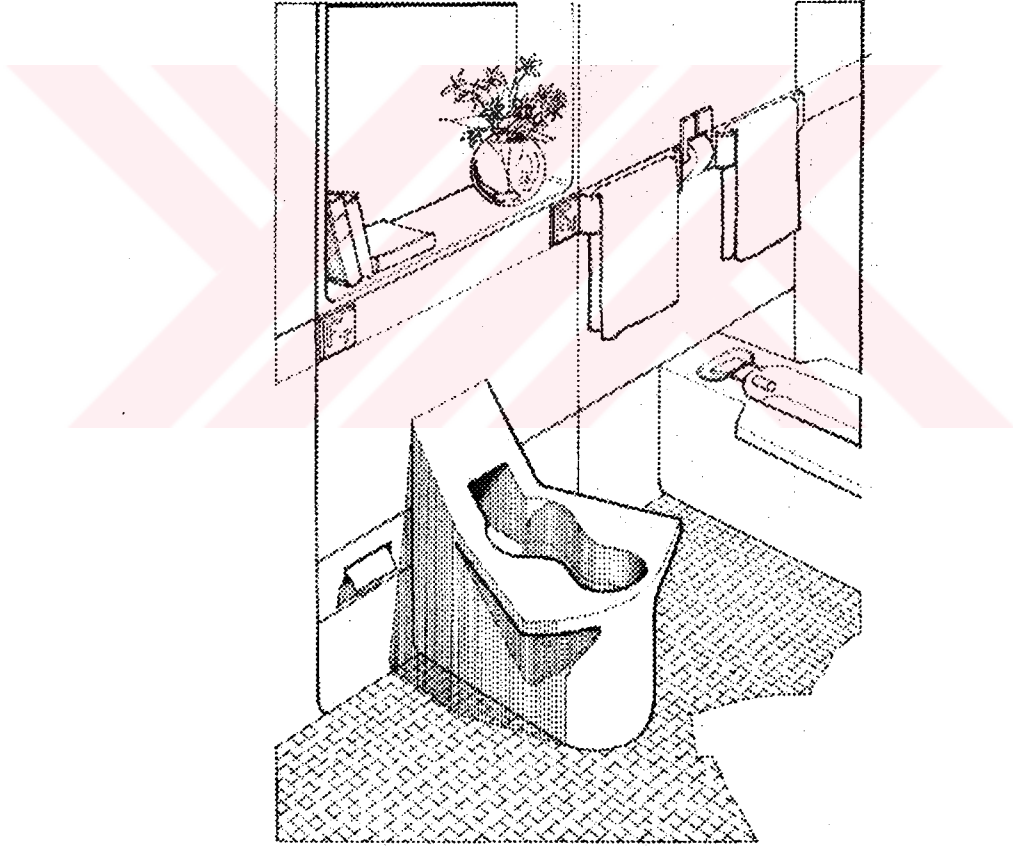
Şekil 5.13 Standart yükseklikteki klozetlerin, ürinyasyon eyleminin doğası ile erkek anatomisine uygun olarak şekillendirildiklerinde, gerekli çanak açıklık mesafelerinin verilmiş olduğu görsel anlatım (Kira, 1976).

Şekil 5.13' de ise, revize edilmiş bir 'A la Franca' taşın üst görünüşünün betimlenmiş olduğu teknik çizim görülmektedir. Bu tasarımda, konvansiyonel

klozetlerde düşünülmemiş olan erkek anatomisinin gerektirdiği çanağın yeterli ön açıklık mesafesinin temin edilmiş olduğu görünmektedir.

'A la Franca' tuvalet taşlarının ürinyasyon eyleminin doğası ile ilgili diğer bir sorunu olan, postürel çeşitlilik sonucu oluşan kirlenme ise, kullanıcıların özellikle kamuya açık alanlarda, bu tuvalet taşlarını kullanmaya çekinmelerine yol açmaktadır. Yalnız, 'A la Franca' tuvalet taşlarının kadınlar tuvaletinde dahi kadınların sağlıklı olacağı inancı ile çeşitli psikolojik nedenlerle üstüne tüneyerek kullanmalarına olanak sağlaması dolayısıyla, yanlış kullanıma izin veren bir yapıda olduklarının hatırlanmasında yarar vardır.

Hatalı kullanım sorununa çözüm sunamasa da, erkek anatomisinden kaynaklanan postürel çeşitliliğin yaratmış olduğu sorunların en aza indirilmesi amaçlanarak tasarlanmış olan bir klozet örneği ise, aşağıda yer alan Şekil 5.14'de görünmektedir.

Şekil 5.14 Pisuvaya ve Japon tam çömelme taşına öykünülerek, erkek anatomisinin erkekler sağlamış olduğu postürel çeşitliliğin gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanmış olan ergonomik bir 'A la Franca' tuvalet taşı (Kira, 1976).

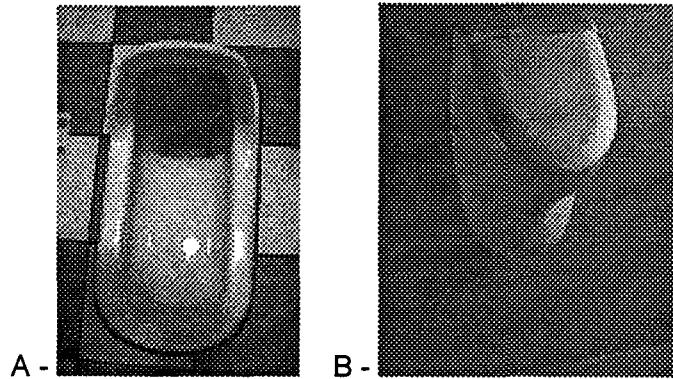
Yukarda görsel anlatımları verilmiş olan klozetlerin, estetik beklentiler nedeni ile tercih edilmediklerinin belirtilmesinde ve yukarda değinilmiş olan bulgulardan ortaya çıkmış olduğu gibi, revize edilmiş olan klozetlere özgü niteliklerin standart

5.1.2.3. 'A la Turca' ve Diğer Desteksiz Tam Çömelme Taşları

Desteksiz tuvalet taşlarının biçimsel analizi göstermektedir ki, bu tipe dahil çoğu taş, ürinasyon ve defekasyon eylemlerini yalnızca anatomik yönden desteklemektedir. Şöyle ki, bu taşların analizi sonucunda, eylemin yapılışına ilişkin engel oluşturabilecek bir ögeye rastlanmamakla beraber, çoğunun tasarımında ergonomik ya da ürinasyon eyleminin doğasına yönelik bir duyarlılığa da rastlanmamıştır. Aynı nedenle, Japonya ve Kolombiya'da kullanılan çömelme taşları dışında kalan, bu tipe dahil taşlar ilerde irdelenecek olan, çeşitli sağlık problemlerine neden olmaktadır.

Yine yapılan analiz, 'A la Turca' ve Japon örneklerinin dışında, çömelme taşlarının çeşitli yetersizliklerinin altında, bu taşların genellikle kültürel bir tercihten çok maddi, teknolojik yetersizliklerden kaynaklanan zorunluluktan dolayı kullanılmakta olduklarından, geliştirilememiş oldukları gerçeğinin yattığını göstermektedir. Şekil 5.8' de görünen, sağlık tesisat sisteminden yoksun bölgelerde kullanılan Kolombiya çömelme taşının, 'A la Franca' tuvalet taşlarına öykünmüş olan biçimi de hem bu olguyu, hem de 'A la Franca' taşların bu konuda çömelme taşları karşısındaki üstünlüğünü kanıtlar niteliktedir.

Japon çömelme taşını Kolombiya'da kullanılan türdeşinden ayıran temel öge, onun zorunluluklardan çok Japon toplumunun geleneksel temizlik alışkanlıkları doğrultusunda geliştirilmiş bir endüstriyel ürün tasarımı olmasıdır. Böylelikle, ürinasyon eylemi açısından yapılan biçimsel analiz, Japon çömelme taşını öne çıkarmaktadır. Çünkü, bu taş bir endüstriyel ürün tasarımı olmasından dolayı, farklı ürinasyon postürlerinin gereksinimlerine göre biçimlendirilmiştir ve bu şekli ile pisuvarı andırmaktadır.

Şekil 5.16 A – Geleneksel Japon tam çömelme taşı, Tokyo Toilet Map (www.asahi-net.or.jp/~AD8Y-HYS/index_e.htm) B – Kapaklı pisuvar Eczacıbaşı – Vitra Ürün Kataloğu, 2000

5.1.2.4. Analiz Sonuçları

Ürinsasyon eyleminin doğasına yönelik olarak, çeşitli tiplerdeki tuvalet taşlarının karşılaştırmalı olarak yapılan analizi göstermiştir ki, hiç bir tuvalet taşı tipi, anatomik ve fizyolojik açılardan bu eylemin yapılabilmesini zorlaştıracı bir öge içermemektedir.

Ancak, Japon tam çömelle taşı ve bazı 'A la Franca', melez tuvalet taşı tasarımları dışında kalan tüm tuvalet taşlarının hiçbirinin de, bu eylemin çeşitli postürlerle yapılabilmesine izin veren doğasına yönelik bir duyarlılıkla şekillendirilmemiş oldukları anlaşılmıştır.

Yalnız, ürinsasyon eylemine yönelik herhangi bir fizyolojik, anatomik ya da ergonomik duyarlılıkla tasarlanmamış olsalar dahi, yerden yükselen derin çanakları dolayısı ile, 'A la Franca' tuvalet taşlarının bu işlevin gereksinimlerinin karşılanmasında, Japon örneği hariç olmak üzere, tam çömelle taşlarına oranla daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir.

Yapılan analizin bir başka yararlı sonucu ise, elde edilen bulguların Türkiye şartlarına uygun, yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımı için, eski ve yalnızca tam çömelle taşlarına ait örneklerin sosyo – kültürel etkilerinden bağımsız, nesnel, ürinsasyon eyleminin doğası ile ilgili kriterlerin saptanması olmuştur.

5.2. Varolan Tuvalet Taşlarının Sağlık Açısından Karşılaştırılmalı Analizi

Bu bölümde, Türkiye şartlarına uygun, varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının yerini alabilecek, yeni bir tam çömelle tuvalet taşının tasarımına yön verecek olan parametrelerden olan sağlık ile ilgili tasarım kriterlerinin belirlenmesine çalışılacaktır.

Geçen bölümde ise, tinsel kültürün tuvalet araçlarının gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi sırasında, toplumların sağlık duyarlılıklarının, dini öğretiler ile ritüeller tarafından belirlenmiş olduğu ve değişik tipteki tuvalet araçlarının, bu nedenle ortaya çıkmış olduğu vurgulanmıştı.

Böylece, bu yeni tam çömelle taşının tasarımı için temel alınması gereken, nesnel, sağlık tasarım kriterlerinin belirlenmesi amacı ile yapılacak olan karşılaştırmalı analizde, değişik tuvalet taşı tiplerinin, nesnel sağlıkla ilgili gereksinimleri karşılamadaki etkinliklerinin yanısıra, İslami öğreti tarafından

belirlenmiş olan, sağlık kriterlerine uygunluklarının da irdelenmesi gereği doğmaktadır.

Ancak, tuvalet taşlarının karşılaştırmalı analizinin yapılmasına geçilmeden önce, her tip tuvalet taşında varolan, özde hepsi aynı fonksiyonu yerine getirmekle beraber, tuvalet taşları arasındaki tipolojik farklılıklar nedeniyle biçimsel olarak birbirlerinden ayrılan, çanak bölümünün sağlık açısından analizinin yapılmasında yarar vardır.

Çanak, tuvalet taşlarının, dışkılama sürecinde vücuttan atılan katı ve sıvı vücut atıklarının öncelikle içinde toplandığı, daha sonra ise modern örneklerde içinin su ile yıkanarak, atıkların tesisat sistemi vasıtası ile kanalizasyona gönderilmesini sağlayan çukur bölgesidir.

Yukarda birincil fonksiyonuna değinilmiş olan çanağın ikincil fonksiyonu ise, sağlık açısından bir başka zorunluluk olarak, içinde toplanan vücut atıklarının kullanıcı ile olabilecek temasını kesmesi gerekliliğinden doğmaktadır. Çanak tuvalet taşlarının kullanıcı ile doğrudan ilişkide olan parçası olması dışında, işlevlerinin de göstermekte olduğu gibi, nesnel sağlıkla ilgili tasarım kriterlerinin temini açısından bakıldığında, tuvalet taşları tasarımında en çok dikkat edilmesi gereken tasarım ögesi olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü, tuvalet taşlarının sağlıkla ilgili yönde hizmet veren, temiz su girişi ya da sifon bölümü gibi diğer bölümlerinin etkinliği ise çanakların aksine doğrudan tesisat sisteminin kalitesine bağımlı kalmaktadır.

Yine değinilmiş olduğu gibi, çanağın tuvalet taşlarının kullanıcı ile birebir ilişki içinde olan bölümü olması da Türkiye'ye özgü, yeni bir tuvalet taşının geliştirilmesi için, bu parçanın tasarım kriterleri arasında, tinsel kültürün getirmiş olduğu sağlık duyarlılıklarının birer parametre olarak ele alınmasını şart kılmaktadır. Aslında, tuvalet taşlarında çanak ile kullanıcı arasındaki ilişki farklılıkları da, teknolojik altyapıdan çok, kültürel öğelerden ve bunların yaratmış olduğu postürel çeşitlilikten kaynaklanmaktadır.

Tuvalet taşları tasarımında, dışkılama eyleminin gerektirdikleri dışında, gözönünde bulundurulması gereken diğer bir nesnel kriter ise, dışkılama eylemi sonunda vücut atıkları ile kirlenmiş olan genital bölgenin temizlenmesi ile ilgilidir. Çeşitli kültürlerde vücudun bu bölgesinin temizlenmesine yönelik farklılıklar varolmaktaysa da, nesnel sağlıkla ilgili tasarım kriterleri açısından bakıldığında suyun, bu bölgenin temizlenmesinde en etkili araç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Genital bölgenin, kıllarla kaplı olmasından ve fiziksel yapısından dolayı, vücut atıklarının, bu bölgeden atımı kolay olmamaktadır. Genital bölgenin kuru yöntemler

olarak adlandırılabilir, tuvalet kağıdı gibi araçlarla temizlenilmesine çalışılması da, en iyi olasılıkla istenmeyen kokulara, rahatsızlığa ve tahrişe yolaçmaktadır. Su ise bilindiği gibi, özellikle ılıklaştıkça etkinliği daha da artan, çok etkili bir doğal çözücüdür (Kira, 1976). Yalnız, durağan su, içinde çeşitli bakterilerin üremesine neden olduğundan, yeterli basınçla akmayan su da, temizliği zor olan bu bölgede birikmiş atıkları çözmekte yetersiz kaldığından, etkili olamamaktadır.

Bunun için tarih boyunca çeşitli kültürlerde, bir bez ya da vücudun en çok yıkanan bölgesi olduğu için bezden daha sağlıklı olan el, akan suya yardımcı olarak kullanılmıştır (Kira, 1976). Genital bölgenin suyla yıkandıktan sonra kurulması ise hem konfor açısından, hem de su zaman içinde bünyesinde bakterilerin oluşumuna izin vereceğinden dolayı, bir zorunluluktur. Bu nedenle, bez ya da tuvalet kağıdı gibi araçlar, kurulum işlemi için de kullanılmaktadır.

Böylece, tuvalet taşı tiplerinin sağlık yönünden analizinin yapıldığı bu bölümde, tüm bu yukarıda değinilmiş olan sağlık verileri ışığında, dışkılama sonrası sağlıklı temizlik ihtiyacının bir zorunluluk olduğundan hareketle, farklı taş tiplerinin, kişisel temizlik ile ilgili fonksiyonlarının da irdelenmesine çalışılacaktır.

5.2.1. 'A la Franca' Klozetler (Destekli Tuvalet Taşları)

Tam destekli tuvalet taşlarında, çömelme taşlarından farklı olarak, kullanıcının yerden yüksek olan çanağın üzerinde oturur pozisyonda dışkılama eylemini gerçekleştirebilmesinin, çanağın iç yüzeyi ile onun içinde toplanmış olan vücut atıklarının, kullanıcının üstü, giysileri ve çevresi ile temasının kesilmesini, bununla birlikte sıçramaya dayalı oluşabilecek, sağlık sorunlarını engellediği görünmektedir.

Ancak, daha önce değinilmiş olduğu gibi, ürinasyon eyleminin postürel çeşitliliğe olanak sağlayan yapısı, kadın kullanıcının defekasyon – ürinasyon, erkek kullanıcının ise defekasyon eylemi sırasında üstünde oturmak zorunda olduğu olduğu klozet kapağının, dolayısı ile çanağın, erkek kullanıcıların ayakta ürinasyonu sırasında kirlenmesine neden olmaktadır. Bu da, nesnel sağlık kriterlerinin sağlanmasını güçleştirdiği kadar, yine değinilmiş olan İslami öğretinin bu konudaki kesin tavrı da dikkate alındığında, istenmeyen bir durum yaratmaktadır. Buna, bazı kadın kullanıcıların sağlıkla ilgili endişeler doğrultusunda, 'A la Franca' tuvalet taşlarının üstüne tünemekte olduğu gerçeği de eklendiğinde, ortaya önemli bir sağlık problemi çıkmaktadır.

Aşağıda, Şekil 5.17'de bir örneği görünmekte olan ürünler, probleme büyük oranda çözüm getirmekle birlikte, ürünün klozet kapağına adapte edilmesi işlemi elle

yapıldığından dolayı, ellerin kirlenmesine yol açmaktadır. Özellikle, erkekler tuvaletleri gözönüne alındığında, her kullanıcının bu ürünün kullanımını tercih edebileceği görüşünün, hipotetik kaldığı ortaya çıkmaktadır. Konuya sağlık açısından bakıldığında ise, ellerin kirlenmesinin vücudun klozet kapağına değen bölgesinin kirlenmesinden daha riskli sonuçlar doğurmakta olduğu ortadadır.

Şekil 5.17 'A la Franca' klozetlerde kapak yüzeyine değmeye bağlı oluşabilecek olan sağlık problemleri, 'Clean Sleeve' gibi, kullanıcının yanında taşıyabileceği ürünler üretilmesine neden olmuştur. Ancak, şekilden anlaşıldığı gibi, bu ürün her tip klozet kapağına uymamaktadır (www.cleansleeve.com).

New York Eyalet Üniversitesi'nde Doçent olan Dr. Alan Lesse'de konu ile ilgili olarak, klozet kapaklarını kaplamaktansa, dışkılama sonrası elleri yıkamanın çok daha etkili bir sağlık önlemi olduğunu belirterek, şahsen bu yöntemi uyguladığını belirtmektedir (Condon, 2000).

Bu tip ürünlerin kapağa manuel olarak değil de otomatik olarak adapte edildiği klozet kapakları vardır. Fakat, bunlar pahalı çözümler olup, ilerde değinileceği gibi, yine de İslami sağlık kriterleri karşılamamaktadır. Ayrıca, tuvalet kağıtlarının bile her zaman bulunmadığı toplu kullanıma açık tuvaletlerde, her zaman kapaklar için hazır durumda bir koruyucu bant bulunma olasılığının düşüklüğü de unutulmamalıdır.

Eskiden, ısıtılmayan tuvaletlerde kişisel konforun sağlanması için geliştirilmiş olan klozet kapaklarının konfor, görsel estetik dışında bir işlevleri bulunmamaktadır. Çoğunun, malzemesi dolayısıyla çeşitli bakterilerin üzerinde barınmasına uygun koşullar sunmakta olduğunun ve bununla birlikte parçalı yapılarından dolayı temizlenmelerinin oldukça zor olduğunun da altının çizilmesinde yarar vardır (Kira, 1976).

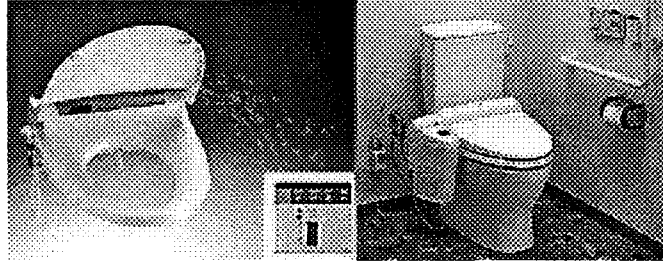
Bununla birlikte, Julie L. Horan, 'Tuvaletin Sosyal Tarihi' adlı eserinde, mikrobiyolog Dr. Chuck Gerba'nın çanağın içinde bir çok zararlı bakteri bulunduğunu gösteren bir çalışmasına değinmektedir. Dr. Chuck Gerba konu ile ilgili olarak yapmış olduğu çalışmaların sonucunda elde ettiği sağlıkla ilgili bulgulardan dolayı, kendi klozetini çanağın içine az miktarda alkol serpip, sonra da yakarak temizlemektedir (Horan, 1997).

Yine, Tucson'daki Arizona Üniversitesi mikrobiyologlarından olan Dr. Gerba, kötü sağlık koşulları nedeniyle tuvaletlerden, Norwalk, Hepatit A gibi virüslerin kapılabileceğini bildirmektedir. Ancak, lavabo, yer ve çanağın içi gibi yüzeylerin, üstüne oturan klozet kapağından çok daha fazla oranda mikrop barındırdığını, dolayısı ile sanıldığından aksine klozet kapağından çok, bu yüzeyler ile temasın enfeksiyon riskini attırmakta olduğunu eklemektedir. Hatta Dr. Germ, mutfaktaki sıradan bir kesim yüzeyinin, çiğ et kesiminden dolayı, tuvalet oturağındakilere oranla 200 kat daha fazla dışkısal bakteri barındırdığına değinerek, klozet kapaklarının sanıldığı kadar pis yüzeyler olmadığını vurgulamaktadır (Condon, 2000).

Ancak, tüm bu bilimsel bulguların yanısıra, 'A la Franca' tuvalet taşlarının pis ya da pis olduğundan şüphe edilen bir yüzeye değme olgusunu barındırması, daha önce irdelenmiş olan İslami sağlık kriterleri açısından bakıldığında, kabul edilemez bir durumdur. Kaldı ki, bilimsel bulgular da, 'A la Franca' taşların, tezgahlardan az da olsa, yeterince sağlık sorunu barındırmakta olduğuna işaret etmektedir. Milyarda bir kazanma olasılığına sahip olan şans oyunlarında kazanma umudu taşıyan insanın, binde ya da onbinde bir olasılıkta dahi olsa klozet kapaklarından enfeksiyon kapılması riskini gözönünde bulundurması, konuya olasılık bilimi açısından da yaklaşıldığında, anlayışla karşılanması gereken bir tutumdur.

Varolan, bu tip tuvalet taşlarının dışkılama ile ilgili bir diğer dezavantajı da, daha önce değinildiği gibi, çanaklarının erkek anatomisine duyarsız bir şekilde tasarlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece, erkek cinsel organının taşın iç yüzeyine değmesi olgusu, bir sağlık sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, az olasılıklı da olsa, gonore, idrar yolu enfeksiyonu gibi bulaşıcı genital enfeksiyonlara ve çeşitli cilt hastalıklarına yol açabilmektedir (Güngör ve Erginöz, 2001; Condon, 2000). Ayrıca, çanağın kirliliği olan iç yüzeyine değiliyor olmasının, İslami açıdan abdest alınmasını gerektiren öğelerden biri olduğunun hatırlanmasında yarar vardır.

'A la Franca' klozetlerin bir diğer sorunu ise, dışkılama eylemi sonrasında, genital bölgenin temizlenmesine yarayan bir ekipmanla donatılmamış olmalarıdır. Türkiye dışında bu soruna çözüm getiren, ancak üretildiği ülke haricinde kullanımı yaygın olmayan bir donatı ise, yüksek teknoloji ürünü, Japon klozet kapaklarıdır. Aynı sorunu çözmeye yönelik bazı klozetler ve klozet kapakları Batı'da geliştirilmişse de, bunlar kültürel nedenlerle yaygın kullanım alanı bulamamış ve dolayısı ile üretime geçirilememiştir.

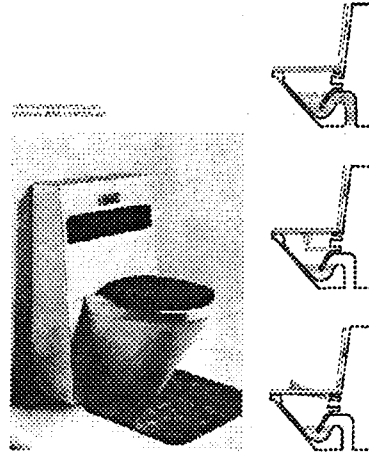

Şekil 5.18 Japon Toto firmasının üretmiş olduğu, yüksek teknoloji ürünü klozet kapakları (www.toto.co.jp).

Yüksek teknoloji ürünü kapaklar, salt konfora yönelik olarak getirmiş oldukları çözümlerin yanısıra, istenen sıcaklıkta su temin ederek hem konfor sağlayan, hem de etkin bir temizlik için gerekli olan bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Ayrıca, bu kapakların, su ile yıkanmış olan genital bölgenin basınçlı hava ile kurulanmasını sağlamaları, yine kişisel konfora yönelik olmakla beraber, daha önce kurulanmanın önemi üzerinde durulmuş olduğu gibi, aynı zamanda sağlık açısından da, bir gerekliliğin karşılanmasıdır.

Ancak, Şekil 5.18'de örnekleri görünen özel sağlık donatıları, yine sağlık açısından bakıldığında bir dezavantaja sahiptirler. Bu dezavantaj, donatıların konumundan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, klozete oturan kullanıcının arkasında ve aşağıda kalan donatı, ürinasyon eyleminin ayakta yapılmasının erkekler arasında yaygın bir alışkanlık olmasından ve boşaltım sistemindeki anormallikten kaynaklanan defekasyon eylemi sonucunda kirlenmektedir. Ayrıca, ironik olarak, su ile temizlenmekte olan genital bölgeden ayrılan katı atıklarla, kirlenmiş olan su bu donatının kirlenmesine neden olarak, bir diğer kullanımın kirliliği bir su ile yapılmasını sağlamaktadır.

Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde ise, tinsel kültürün tuvalet alışkanlık ve araçları üzerindeki etkilerinin incelendiği bölümde değinilmiş ve görsel anlatımının sunulmuş olduğu üzere, kişisel temizlik için gerekli olan su temini, basit bir donatı vasıtası ile klozet çanağının içinde çözümlenerek sağlanmaktadır. Bu donatıların geliştirilmiş olan modern, perlatürlü modelleri, tıpkı Japon klozet kapaklarında olduğu gibi, elin kullanılmasını gereksiz kılmış gözükse de, tam anlamıyla ile temizlendiğinden emin olmak isteyen kullanıcı kirlilemek pahasına da olsa elini kullanmaktadır.

Şekil 5.19 İsviçreli Closomat firmasının ürettiği 'Atlantic' bide / klozet (Kira, 1976).

Şekil 5.19'da örneği görünmüş olan donatı ise, özellikle yukarda değinilen idrara dayalı kirlenmeyi önleyici doğrultuda tasarlanmıştır. Bu donatı, şekilde de görüldüğü gibi, kullanım sırasında ortaya çıkmakta fakat yine temizlik sırasında aşağı dökülen kirli su ve vücut atıklarının kendisini kirlletmesinden kurtulamamaktadır. Ayrıca, donatının bir hazne içinde yuvalanması da, temizliğini zorlaştırmaktadır.

5.2.2. Melez Tuvalet Taşları

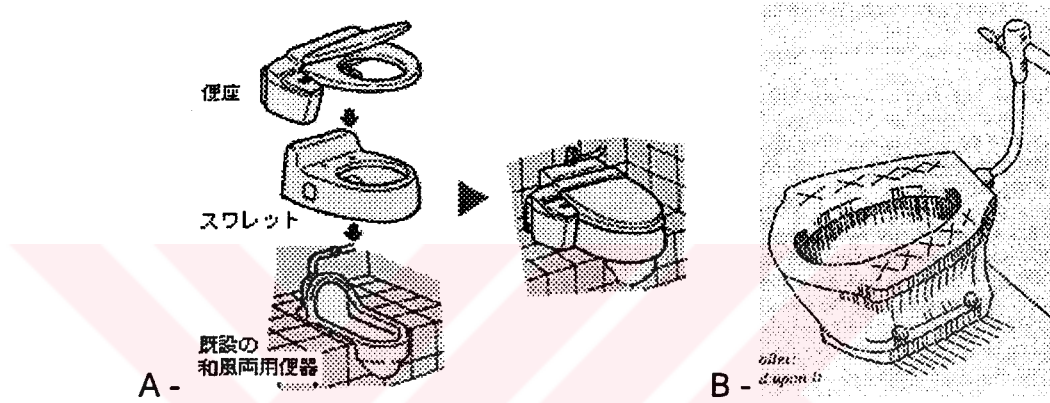
Melez tuvalet taşlarının bir tipi olan, yüksekliği azaltılmış taşlar, bu özelliklerinden dolayı, 'A la Franca' klozetlerin sağlık yönünden analizinin sunulduğu geçen bölümde değinilen, erkek anatomisinden kaynaklanan, cinsel organın çanak iç yüzeyine değmesinden kaynaklanabilecek sağlık sorunlarını içermemektedirler.

Ancak, yüksekliği azaltılarak, kullanıcıya etkin defekasyon postürünün verilmesine çalışıldığı bu tip taşların, 'A la Franca' klozetlerin 'değmeye' ve ürinasyon eyleminin postürel çeşitliliğine dayalı diğer sorunlarınının tümünü içermekte oldukları görülmektedir.

Diğer bir melez tuvalet taşı tipini ise, oturma alışkanlıkları ve araçlarının, tuvalet araçlarına olan etkilerinin incelendiği bölümde değinilmiş olduğu gibi, dışkılama eyleminin hem çömelme, hem de oturma postürlerinde yapılabilmesine olanak sağlayan, bazı patentli tasarımlar oluşturmaktadır. Şekil 5.20' de görünmekte olan, (A), yüksek döşeme üstüne kurulu, oturma postürünü destekler nitelik kazanan olan Japon çömelme taşları da bu guruba dahildir. Yine Şekil 5.20' de görünen yüksek teknoloji ürünü özel kapaklar, hem konfora yönelik özellikleri, hem de dışkılama sonrası kişisel temizlik nitelikleri dolayısıyla kullanılmaktadır.

Ancak, bu özel kapaklar, dışkılama eyleminin doğası gereği kirlenmekte ve ring olarak adlandırılan temiz su kanalı aşağıda kaldığından temizlenememektedirler. Malzemeleri plastik olduğundan, kir tutmaları da, seramiğe göre daha kolay olmaktadır. Böylece, özellikle temizlik koşullarının tam sağlanmadığı yerlerde çömelmek isteyen kullanıcının kapağı kaldırması ya da tam tersi durumda kapağı taşa monte etmesi durumunda ellerini kullanmak zorunda kalması, en iyi olasılıkla ellerinin, dolayısıyla üstünün kirlenmesine neden olmaktadır.

Şekil 5.20 B'de görünen örnek ise, bu taşı üstüne çıkıp çömelerek kullanmak isteyen kullanıcının ayakları ile çanağın üstünü kirletmesine, dolayısı ile ciddi enfeksiyon problemlerine yol açmaktadır.

Şekil 5.20 Postürel çeşitliliğe dayalı melez tuvalet taşlarına iki örnek. (A) Japon tuvalet taşı (www.toto.co.jp). (B) Hindistan'da, özellikle turistik işletmelerde kullanılan tuvalet taşı tipi (Newman, 1997).

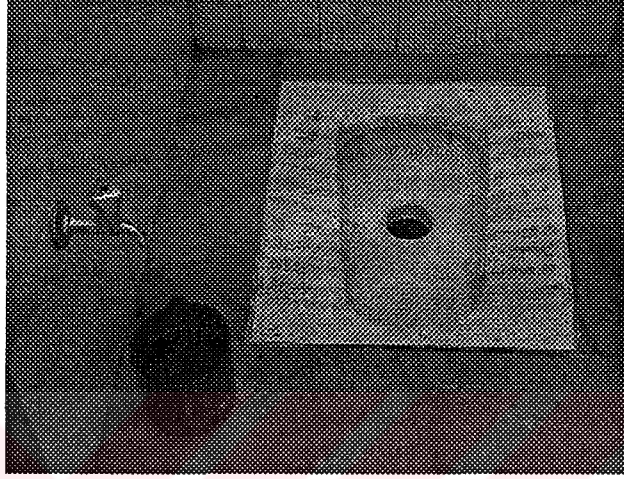
5.2.3. 'A la Turca' ve Diğer Desteksiz Tam Çömelme Taşları

Varolan tam çömelme taşlarının sağlık yönünden analizi, defekasyon ve ürinasyon eylemlerinin doğalarına yönelik etkinliklerinin analiz edilmiş olduğu bölümlerden elde edilen bulgular ışığında yapılacaktır. Hatırlanacak olursa, bu analiz sonucunda, tam çömelme taşlarının çoğunun, defekasyon ve ürinasyon eylemlerinin doğalarından kaynaklanan tasarım kriterleri tarafından şekillendirilmemiş oldukları anlaşılmıştı.

Varolan örnekler sağlık açısından incelendiğinde görünmektedir ki, çömelme taşları, 'A la Franca' tipteki taşlardan temelde çanaklarının kullanıcıya temas etmemesi yolu ile ayrılmaktadır. 'A la Franca' tuvalet taşlarının da sağlık yönünden en önemli sorunlarının 'değme' olgusundan kaynaklandığı anlaşılmıştı. Fakat, çömelme taşlarının bu farklılığı, sağlık açısından başka sorunları beraberinde getirmektedir. Çömelme taşlarının sağlıkla ilgili yetersizliklerinin, 'A la Franca' taşların çözmüş olduğu problemler olduğu görünmektedir. Şöyle ki, hatırlanacak

olursa, 'A la Franca' taşlarda, daha önceki kullanımlardan kaynaklanan kirlenme sağlık açısından bir sorunken, tam çömelme taşlarında esas sorunu, 'A la Franca' taşlarında kirlenmeye yol açmayan sıçratma ögesi oluşturmaktadır.

Sıçratma sorunu, üstte değinilmiş olduğu gibi, tam çömelme taşlarının dışkılama eyleminin doğasına uygun olarak tasarlanmamış olmalarıyla birlikte 'A la Turca' örneklerinde temizlenmek için kullanılan suyun, bu ürün içinde çözülmüş olan bir donatı yardımıyla sağlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

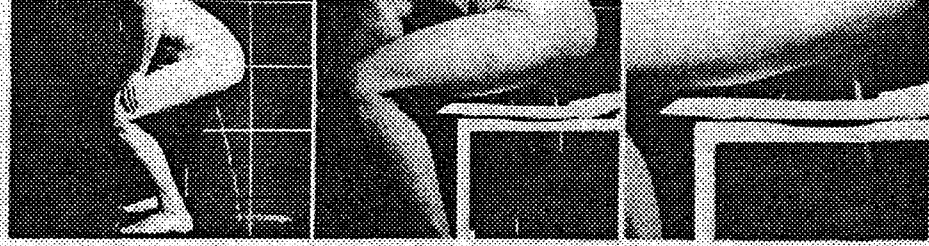

Şekil 5.21 İ.T.Ü. Taşkılla Mimarlık Fakültesindeki 'A la Turca' tuvalet taşlarından biri. Fotoğrafta, temizlenme işlemi için kullanılan harici musluk ve plastik kabın, tuvalet taşı ile olan ilişkisi görülmektedir.

Şekil 5.21'de, 'A la Turca' çömelme taşlarında çevrenin kirlenmesine yol açan iptidai temizlenme donatısı görülmektedir. Plastik kabın bulunmadığı durumlarda, çevrenin kirliliği, genital bölgesini dini nedenlerle ya da alışkanlık gereği elleri ile yıkamak isteyen kullanıcının, elindeki kiri çevresine bulaştırması yolu ile artmakta ve bu kirin ayakkabılara bulaşarak ıslak hacimlerin dışına taşınması enfeksiyon riskinin doğmasına neden olmaktadır.

Yine şekilden anlaşılabileceği gibi, bu tip taşların diğer bir sorunu, özellikle kadın kullanıcıları rahatsız eder biçimde, ürinasyon eylemi sırasında ortaya çıkan sıçratmadan kaynaklanmaktadır. Daha önce değinilmiş olduğu gibi, kadın anatomisi nedeniyle, bu eylemin yapılması sırasında erkek kullanıcı ile karşılaştırıldığında kadın vücuduna daha yakın bir bölgede taş yüzeyine çarpan idrar sıçrayarak, başta ayak bölgesi olmak üzere kullanıcının üstünü erkek kullanıcınıninkine oranla daha fazla kirletmektedir. 'A la Franca' taşlardaki gibi yüksek bir çanağın bulunmadığı tuvalet taşlarında anatomik farklılıklardan kaynaklanan bu olgunun, çanak formlarının tasarımlarında sağlık kaygısından kaynaklanan özel bir biçimsel arayışa neden olmadığı, bu çanakların homojen

formunda ortaya çıkmaktadır. Oysa, bu tip taşların dışkılama eyleminin doğasına yönelik analizi göstermektedir ki, çömelme postürü gereği ayakların almış olduğu dışa doğru açılan pozisyonu temel alınarak şekillendirilmiş bir çanak, ergonomik olacağı kadar, sağlık açısından etkinliği de artırma potansiyeli taşıyacaktır.

66 / TYPICAL FEMALE HOVERING
URINATION POSTURE

Şekil 5.22 Çömelme postüründe idrar, kadın anatomisi nedeniyle şekilde görüldüğünden biraz daha ileri bir bölgede, ayaklara daha yakın olan taş yüzeyine çarpıp sıçramaktadır (Kira, 1976).

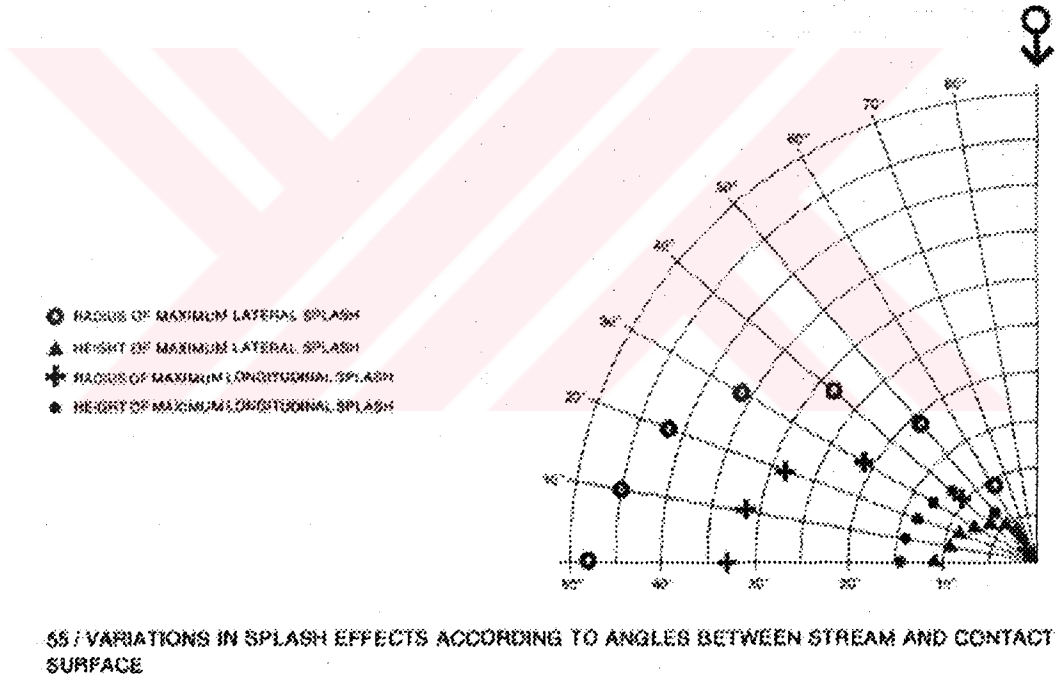
'A la Franca' taşlardan farklı olarak çömelme taşlarında, ürinasyon eyleminin incelenmesi sırasında değinilmiş olan, postürel çeşitlilik olgusu, kullanıcıların üstünü fazladan bir oranda kirletmemektedir. Bu tip taşlarda idrar taşın ayak basma yüzeyi ile çevreyi kirletmektedir. Bu nedenle, Türkiye ve Japonya'da tutucu kullanıcılar, tuvalet için giymek üzere özel bir ayakkabı kullanırlar. Ancak, toplu kullanıma açık çoğu ıslak alanda, böyle bir ayakkabının bulunması imkansız olduğundan, yerdeki pis su kullanıcı vasıtası ile başka mekanlara taşınmaktadır. Böylece, ürinasyon eyleminin yapılması sırasında alınabilecek olan vücut pozisyonu çeşitliliği gözönüne alındığında çömelme taşlarının da, bu olguya duyarlı bir biçimde tasarlanmış olmadıkları söylenebilir.

Edinilen bu ilk bilgiler ışığında, konu ile ilgili olarak yürütülen alan araştırması kapsamında, öncelikle Amiral Bristol Özel Amerikan Hastanesi doktorlarından Prof. Dr. Ziya Mocan ile konu hakkında genel bir bilgi edinilerek doğru bilgi kaynaklarına yönelmesi ve terminoloji desteği alınabilmesi amacıyla bir görüşme yapılmıştır. Bunu İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa ve Çapa Tıp Fakülteleri'nin Halk Sağlığı ve Mikrobiyoloji Anabilim Dallarında, Prof. Dr. Hilmi Erginöz (Cerrahpaşa, Halk Sağlığı Anabilim Dalı) ve Prof. Dr. Günay Güngör (Çapa, Mikrobiyoloji Anabilim Dalı) ile gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşmeler izlemiştir (Güngör, 2001; Erginöz, 2001). Yapılan bu görüşmelerde, kişisel gözlem, deneyim ve literatür araştırmasından elde edilen bulguların onandığı gözlemlenmiş, dışkıyla bulaşan hastalıklar ve enfeksiyona yolaçan etkenler saptanmıştır. Sonuç olarak, doğrudan 'A la Turca' tuvalet taşlarından bulaşacak olan hastalık riski olmadığı ancak, bu taşlarda 'A la

Franca' klozetlerden farklı olarak, çevrenin kirlenmesi yoluyla ortaya çıkan bakterilerin, ayakkabı, el ve sinekler tarafından başka çevrelere taşınması yoluyla, enfeksiyon riskinin belirdiği bulgusu elde edilmiştir (Erginöz, 2001; Güngör,2001).

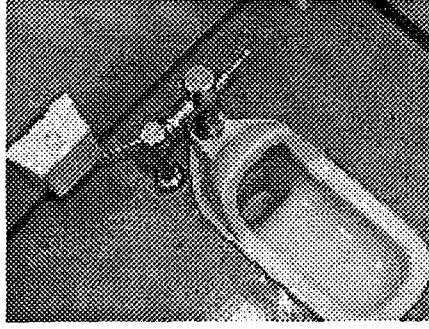
Yalnız, günümüz tasarımları içinde, bu konuda ayırıklık oluşturan tek bir tuvalet taşı vardır ki, o da Japon çömelme taşıdır. Bu taşların çanaklarının, erkek anatomisinden kaynaklanan ayakta ürinasyon eyleminin yapılması sürecinin incelenmesi sonucunda, pisuvara öykünülerek şekillendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Şöyle ki, erkeklerin ayakta iken ürinasyon eylemini gerçekleştirmeleri durumunda, idrar öncelikle büyük bir hızla uzağa doğru akmakta ve bu aşamada yan ve dik sıçrama açıları, Şekil 5.23' de görünen grafik anlatımdan da anlaşılabilir gibi azami oranda olmaktadır. Eylemin devamında ise çıkış hızı azalan idrarın sıçrama oranı, giderek bağımsız serseri damlacıklar haline gelinceye kadar düşmekte ve bu aşamanın gerçekleşmesi sonrasında da ürinasyon eylemi son bulmaktadır.

Şekil 5.23 Erkeklerde, ürinasyon sürecinde idrarın sıçrama etkisini gösteren bir grafik anlatım (Kira, 1976).

Şekil 5.24 ise, çanağın, ürinasyon eyleminin süreçlerinin analizi sonucu, sıçramanın en çok olduğu ve idrarın vücuttan en uzak noktada temas yüzeyine çarptığı ilk aşamanın dikkate alınarak, şekillendirilmiş olduğu Japon çömelme taşı görülmektedir. Bu taşın tekrar betimlenmesinin nedeni, üstte Şekil 5.23'deki grafik anlatımıyla karşılaştırılma yapılabilmesi amacıyla.

Şekil 5.24 Japon çömelme taşı, üri nasyon eyleminin postürel çeşitliliği dikkate alınarak tasarlanmıştır. (Tokyo Toilet Map - www.asahi-net.or.jp/~AD8Y-HYS/index_e.htm)

Japon çömelme taşının tasarımı, erkek kullanıcıların üri nasyon eylemini çömelme postürü ile gerçekleştirilmesi durumunda da, sıçramaya dayalı kirlenmeyi en aza indirecek şekildedir. Ancak, 'A la Turca' taşlarda olduğu gibi, bu çanağın da, kadın anatomisinden kaynaklanan sıçratma olgusu dikkate alınarak şekillendirilmemiş olduğu görünmektedir.

5.2.4. Analiz Sonuçları

Varolan tuvalet taşı tiplerinin, sağlık yönünden etkinlikleri doğrultusunda yapılan karşılaştırmalı analiz sonuçları, analogik olarak, doğanın boş alandan korkuya kapılması ile, maddenin kendi devinimiyle boşluğu doldurmaya çalıştığı 'boşluk korkusu' (horror vacui) prensibini çağrıştırmaktadır. Şöyle ki, bir tip taşın sağlıkla ilgili etkinliğinin, diğerinin eksikliği olurken, aslında o eksikliğin de diğer tipte bulunmayan başka bir etkinliği beraberinde getirmiş olduğu anlaşılmıştır.

Bu çağrışıma neden olan öğelerden biri, 'A la Franca' taşların yapıları gereği olarak, kişisel kullanımdan çok, daha önceki kullanımlardan dolayı, kullanıcının sağlık gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı görünürken, 'A la Turca' taşların, kullanıcının üstünün daha önceki kullanımlardan çok, kendi kullanımı sırasında kirlenmesine yol açtığına gözlemlenmiş olmasıdır.

Konuya, sağlıkla ilgili yetersizliklerin neden olduğu enfeksiyon riski açısından bakıldığında ise, 'A la Franca' taşların çevrenin sağlıklı kalabilmesini sağlarken, kullanıcının enfeksiyon riskini arttırdığı, 'A la Turca' taşların da, kullanıcının doğrudan enfeksiyon riskini azaltırken, çevrenin kirlenmesine neden oldukları anlaşılmıştır. Böylece, birinci tip taşı kullanan toplumlarda kullanıcı doğrudan enfeksiyon kapma riski ya da korkusu ile karşı karşıya kalırken, ikinci tip taşı tercih edenler içinse dolaylı olarak enfeksiyon kapılması tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Yukarda değinilen olgudan yola çıkılarak yapılan, melez tuvalet taşlarının sağlık açısından değerlendirilmesinde, bu tip taşların hem havayı, hem de suyu aynı anda, aynı kaba doldurmak iddiası ile tasarlanmış oldukları, ancak, bu yaklaşımın genellikle tam çömelme taşının, klozetin, klozetin ise tam çömelme taşının sağlıkla ilgili etkinliğini, kendi etkinlikleri ile yok etmeleri sonucunu doğurmuş olduğu gözlemlenmiştir.

Bu bulgulardan hareketle, iki tip tuvalet taşının postürel gereksinimini de karşılayacak bir yaklaşımdansa, sağlık yönünden etkinliklerinin birleştirilmesi yolunda bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Çünkü, analizin bir başka sonucu olarak, böyle bir yaklaşımın temelini oluşturacak olan veriler elde edilerek, yeni tuvalet taşı tasarımları için gerekli, nesnel sağlık kriterleri saptanmış bulunmaktadır.

Böylelikle, sağlık açısından yapılan bu analiz sonucunda, yeni bir tuvalet taşı tasarımında, varolan tuvalet taşları arasındaki 'boşluk korkusu' prensibinin, suyun girdiği kaptan havanın çıkması gibi bir yetersizlik olarak değil de, bir fırsat olarak ele alınabileceği saptanmıştır. Çünkü, hem analiz sırasında karşılaştırılan tuvalet taşlarında, hem de hava ile su arasında varolan ilişkide esas dikkat edilmesi gereken öge, kabın içindeki bir elementin kaybolması değil de, sonuçta kabın boş kalmamış olduğudur. Şöyle ki, bu olgu varolan bir tip tuvalet taşının yetersizliğinin ve diğer tipin bu konudaki etkinliğinin saptanarak, eksik yönleri olan taşın bu eksikliklerinin giderilmesine, diğerinin ışık tutabilmesine yol açmaktadır. Unutulmamalıdır ki, hava ile suyun eşzamanlı olarak aynı kabı paylaşarak doldurmaları olasılığı da vardır.

6. YAPILAN SONDAJ ÇALIŞMASI VE ELDE EDİLEN BULGULAR

6.1. Çalışmanın Amacı

Gerek problemin belirlenmesi aşamasında öne sürülen hipotezlerin, gerek de problemin çözümü için hipotezlerle birlikte, problemin analizi aşamasında elde edilen bulgulara göre saptanmış olan tasarım kriterlerinin geçerliliklerinin sınanması amacıyla, metodun anlatıldığı bölümde üzerinde durulmuş olan, 'ilk gözlem' niteliğinde bir sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir, (Kıray, 2000). Böylelikle, bu çalışmanın, 'A la Turca' tuvalet kültürünün, Türk toplumunun varolan durumdaki duyarlılıkları ile örtüşme derecesinin saptanarak, önerilen problem çözümünü de kapsayan 'A la Turca' tuvalet taşlarının, yaşam döngüsünün anlaşılmasına çalışılmıştır.

Benzer bir alan araştırmasının Cai ve Manlai tarafından, (1998), Çin'de yapılmış olduğu gerçeğinden hareketle bu çalışmanın aynı tipte tuvalet taşlarının kullanıldığı benzer bir kültürde de yapılacak olması dolayısıyla, görelili de olsa iki çalışma arasında geçerlik ve güvenirlik düzeyinin anlaşılabilmesi yolunda bir fikir verebileceği düşünülmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Böylelikle, iki benzer kültürde gerçekleştirilen çalışmalardan, problemin tanımlanması aşamasında öne sürülen, kültür ögesinin tuvalet taşlarının gelişiminde ve tuvalet alışkanlıkları üzerindeki öneminin sınanması yolunda da bir ön fikir edinilebileceği umulmuştur.

Sondaj çalışması için heterojen bir grup oluşturulacakları düşünülerek, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nden 2. Sınıf kız ve erkek öğrencileri seçilmiştir. Araştırma metodunun anlatıldığı bölümde açıklanmış olduğu gibi, bu tip bir grubun seçilme nedeni, heterojen bir gruptan elde edilen bulguların homojen bir guruba oranla, seçilen yöntemden ötürü kısıtlı da olsa, genelleme yapılmasına izin vererek, evren bütünü'nün anlaşılması yolunda daha sağlıklı sonuçlar alınmasına izin vereceğine inanılmasıdır.

Yine araştırma metodunun açıklandığı bölümde değinildiği üzere, araştırılan konunun duyarlılığından ötürü sondajda öğrencilerden yanıtlamaları istenecek olan sorulardan oluşan görüşme formları, sağlıklı yanıtlara ulaşılabilmesi ilkesi gözönünde bulundurularak tasarlanmış ve kız öğrencilerle yapılacak olan görüşmeleri, adı geçen aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışan, Gülname Özdemir yürütmüştür. Görüşme formu aslı, Ek C' de görülebilecektir.

Görüşme sonucunda, hane içi gelir düzeyi, eğitim seviyesi, yaşanan il gibi bağımsız değişkenler ile ve grup içindeki dağılımları bunlara bağımlı olarak gelişen, kriterler arasındaki ilişkiler yumağının, verilen yanıt sayılarının temel alınarak nitel değerlere dönüştürüldüğü ve bu nicel verilerin, üstünde yorumlanarak anlamlandırılmasına çalışılacağı tablolar oluşturulmuştur.

Toplam olarak, 15'i kız, 15'i de erkek olmak üzere 30 kişiden oluşan bir grupla yapılan sondaj çalışmasından elde edilen bulguların, problemin belirlenme aşamasında ortaya konulan hipotezler doğrultusunda gelişen problem çözümünün geçerliliğini destekler nitelikte oldukları görünmüştür.

Sondaj çalışmasında elde edilen verilerin sayısallaştırılmasının, öne sürülmüş olan hipotezlerin, kültürün dinamik, değişken bir yapıda olması gerçeği doğrultusunda yanlışlanabilirliği ile problem çözümünün geçerliliğinin sınanması yönünde anlamlandırmalara ve yorumlamalara gidilmesini sağladığı düşünülmektedir.

6.2. Sondaj Çalışması Yapılan Gurubun Niteliği

Kişisel bilgilerin, nitel değerlere dönüştürülmesi aşamasından elde edilen bulgular, öncelikle seçilen gurubun heterojen olacağı yönündeki hipotezin sınanmasını sağlayarak, aslında metodun seçiminde alınan kararların yanlışlanabilirliğinin, böylece izlenen metodun kendisinin de sınanmasını sağlamıştır.

15 kız ve 15 erkek öğrencinin yanıtladığı görüşme formlarından elde edilen bu ilk verilerin değerlendirilme aşamasında;

- öğrencilerin, hane içi gelir düzeyinin, 6 kişide 250-500 milyon, 11 kişide 500-1000 milyon, 9 kişide, 1-3 milyar ve 4 kişide 4 milyar ve üstü T.L.'si olarak oldukça heterojen biçimde dağıldığı görünmüştür. Türkiye genelinde bu dağılımın, 1997 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre, %3 üst, %8 orta üst, %10 orta, %28 orta alt ve %51 alt seviye grupları şeklinde çıktığı görünmektedir (www.etut.com). İki dağılımın karşılaştırılması, görelili olarak benzer oranlarda olduklarını gösterse de, bir sondaj çalışmasında amaçlanan durum bu olmadığından, burada dikkat çekilmek istenen olgu, gurubun gelir düzeyi açısından heterojen nitelikte olmasının yanında, Türkiye genelinden yüksek bir ortalama sahip olduğudur.
- İllere göre dağılımın, 15 öğrenci ailesinin İstanbul'da olmak üzere, geri kalan, ailelerin 4'ünün İzmir'de, 11'inin diğer illerde ve 1'inin yurtdışında

(Azerbeycan) olduğu görülmüştür. Böylelikle, Devlet İstatistik Enstitüsü 1997 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre (www.die.gov.tr), bu gurup içinde büyük şehirlerde yaşayanların oranının daha baskın olduğu gözlemlense de, heterojen bir dağılım olduğu gözlemlenmiştir. Sondaj çalışmasının, kısıtlı genelleme yapılabilmesi olanağı vermesinin bu ve bunun gibi nedenlerden kaynaklandığı gözönüne alındığında, araştırmanın kapsamı bağlamında yapılacak bir değerlendirmesi, dağılımın yeterince heterojen olduğunu göstermektedir;

- Ailelerin oturduğu ev yanıtlarından, bu ailelerin 25'inin kendi evlerinde, 5'inin ise kirada oturduğu gözlemlenmiştir ki, bu da yine, homojenlik olgusunu akla getirmekle beraber, değişkenler temel alınarak oluşturulan tablolar, kirada oturanların hane içi gelir düzeyinin, kendi evlerinde oturanların gelir düzeyi ortalamasının üstünde olduğunu göstermektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan evrenin bütünlüğü düşünülerek, kendilerine ait evde oturan öğrenci ailelerden, gelir düzeylerinin kirada oturanlara oranla düşük olanlarının varlığı, gecekondululuğunu da anımsatmaktadır.
- Babanın mesleğinin sorulduğu sorulara verilen yanıtların dağılımı ise şöyle olmuştur; 10 serbest meslek, 9 memur, 0 işçi, 11 diğeri. Annelerde ise dağılım; 2 serbest meslek, 12 memur, 0 işçi, 11 ev hanımı ve 5 diğeri meslek olmak üzere bir dağılım gösterdiği gözlemlenmiştir. Burada, işçi sınıfından kimsenin bulunmayışının, gurubun heterojenliğine ilişkin bir dezavantaj oluşturduğu gözlemlenmiştir. Ancak, yine de, diğeri tüm meslek guruplarından velilerin dağılımındaki, heterojenliğin amaçlanan düzeyde olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, endüstri ürünleri tasarımı bölümünün, tıp, makine, işletme bölümleri kadar, iş olanağı sağlamamasının bunda etkili olduğu düşünülmektedir. İleride değinilecek olan ve bölüm seçiminde de etkili olduğu düşünülen, aile eğitim ve gelir düzeyinin yüksekliği de gözönüne alındığında, metot bölümünde değinilmiş olduğu gibi, bu olgunun bir kritik durum örnekleme mişçesine ele alınarak, daha ileride yapılacak olan araştırmalar için bir başlangıç noktası oluşturabileceği varsayılmaktadır.
- Babaların öğrenim durumunun, 1 ilkokul, 1 ortaokul, 6 lise, 15 üniversite, 7 lisans üstü olarak, annelerin ise, 2 ilkokul, 2 ortaokul, 11 lise, 13 üniversite ve 3'de lisans üstü eğitim olmak üzere heterojen, ancak Türkiye genelinde yapılan 1997 Genel Nüfus Sayımı okuma

yazma oranı sonuçları ile karşılaştırıldığında (www.etut.com), oldukça yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu da, daha önce değinilmiş ve metot bölümünde irdelenmiş olduğu gibi, ilerki araştırmalar için bir başlangıç noktası oluşturmakla birlikte, kısıtlı ve görelili de olsa, gurubun kritik durum örneklemesine benzer niteliklerinden dolayı, bir genelleme yapılabilmesini sağlamaktadır.

- Evlerde bulunan tuvalet taş tiplerini dağılımı ise, 17 'A la Franca', 1 'A la Turca' ve 12 'Her ikisi' olmak üzere biçimlenmiştir. Bu dağılımın, Türkiye genelinden, elde bu yönde yapılmış bir araştıma bulgularının bulunmamasından dolayı, eğitim düzeyi oranlarında olduğu kadar farklı olduğuna emin olunamamakla birlikte, Türkiye genelinde yapılacak bir araştırma sonuçlarının, özellikle 'A la Turca' olmak üzere, 'Her ikisi' şıkları lehine değişeceği sanılmaktadır. Çünkü, üzerinde durum çalışması yapılan grupta, varolan altyapı da gözönüne alındığında, Türkiye genelinde yapılacak olan, sosyo-ekonomik ve kültürel yapı değişkenleri ile bunlara bağımlı coğrafi bölge değişkenleri arasındaki dağılımda, en alt sıralarda çıkacak olan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nden katılım olmadığı görünmektedir. Ayrıca, gurubun dağılımında, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi en yüksek illerden olan, İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerde yaşayanların sayısal baskınlığı da gözönüne alınmalıdır.

Yapılan bu ilk değerlendirme göstermiştir ki, sondaj çalışması için seçilen grup, çalışmanın sağlıklı yapılabilmesini sağlayacak olan, heterojenlikte bir yapıdadır. Ayrıca, bu gurubun, eğitim, gelir düzeyi gibi bazı değişkenler temel alındığında, kritik durum örneklemesine benzer nitelikler içerdiği görünmüştür. Böylece, problemin belirlenme aşamasında oluşturulan hipotezlerin, problemin analizi aşamasında, diğer araştırma metotlarından elde edilen bulguların ve çözüm önerisi olan 'A la Turca' tuvalet taşının, Türk kullanıcısı değişkeni temelli geçerlilik sınamalarının gerçekleştirilebileceği sonucuna varılmıştır.

6.3. Çalışmadan Elde Edilen Bulgular

Türk kullanıcısının günümüzdeki tuvalet alışkanlık ve duyarlılıklarının anlaşılabilmesi yönünde, bir ön gözlem niteliğinde yapılan sondaj çalışmasından elde edilen verilerin sayısallaştırılarak, nicel verilere dönüştürüldüğü tabloların

analizi sonucunda, yapılan çalışmanın doğruluğunu kanıtlar özellikle bazı bulguların elde edildiği varsayılmaktadır.

Şöyle ki, sondaj çalışması yapılması için seçilen gurubun özelliklerinden sözedilmişti. Hatırlanacak olursa bu gurubun, saptanan bağımsız değişkenler açısından heterojen bir yapıda olduğu görünmüştü. Böylece çalışmanın kapsamı içinde, görelî de olsa kendisine genelleme yapılabileceği düşünölen evren bütünü olan Türkiye temel alındığında, çalışılan gurubun belli bir konuma oturtularak, karşılaştırma yöntemiyle bazı çıkarımlarda bulunabilinecek nitelikler içerdîği anlaşılmıştı.

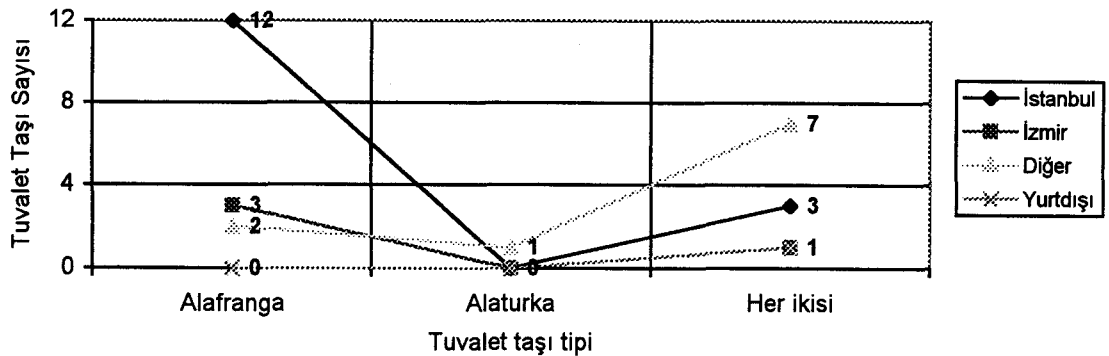
Bu bölümde ise yapılan çalışmada sondaj metodu kullanılmış olduğu için, oluşturulan tablolara dayalı kesin önermelerin öne sürölmesindense, bu tablolardan elde edilen bazı bulguların varlığına dikkat çekilecektir.

6.3.1. Bağımsız ve Bağımlı Değişkenlerden Oluşturulan Tabloların Analizi ile Problem Analizinin Sınanması

Bu altbaşlıkta, görüşme formundan elde edilen yanıtların sayısal değere dönüştürölerek, bağımsız değişkenler ile bunlara bağımlı gelişen değişkenlerin kombinasyonlarına göre üzerlerinden anlamlandırmalara gidilmesine olanak sağlayan tablolar sunulmuştur. Hipotezlerin sınanmasına yönelik olarak oluşturulmuş olan bu tablolardan elde edilen bulgular ise, yine aynı bağımlı değişken başlıkları altında irdelenmektedir.

6.3.1.1. Bağımsız Değişkenlere Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.1. Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin, İllere Göre Dağılımı

İllere göre, evlerde bulunan tuvalet taşı tiplerinin dağılımını gösteren Tablo 6.1.'in analizi sonucunda, İstanbul ve İzmir gibi iki büyük ilde oturan öğrenci ailesi evlerinden yalnız 'A la Franca' tuvalet taşı bulunanların, hem 'A la Franca' hem de

'A la Turca' tuvalet taşlarının bulunduğu evlerin üç katı kadar iken, diğer illerde bu durumun tersine döndüğü gözlemlenmiştir (6/2 oranında).

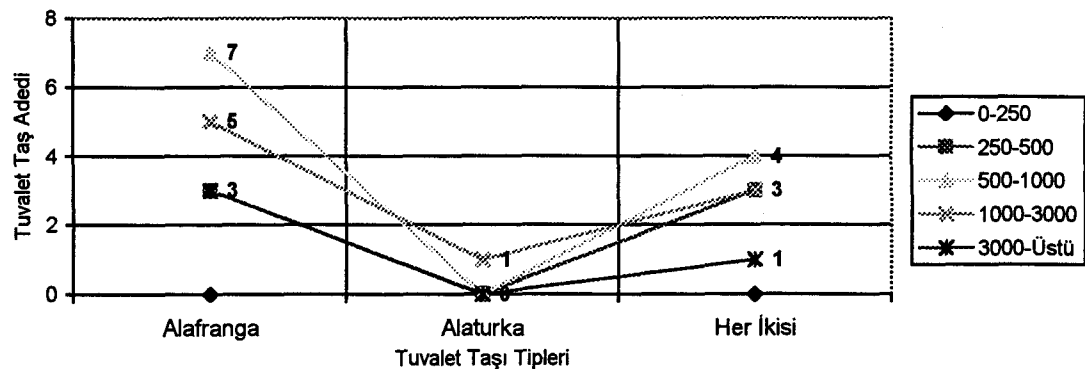
Bu da, Türkiye geneline göre, İstanbul ve İzmir'de oturanların oranının, %20, üç büyük ilde oturanların oranının ise % 25.1 olduğu düşünüldüğünde, Türk kullanıcısının büyük oranının evinde iki tuvalet taşının da bulunduğu işaret etmektedir. (1997 Türkiye Genel Nüfus Sayımı'nın kesin sonuçlarında elde edilen, ikamet edilen yere göre nüfus verilerine göre (www.die.gov.tr))

Ayrıca, gurup içinde 1/30 oranında göze çarpan, Samsun'dan bir öğrenci ailesinin evinde yalnızca 'A la Turca' tuvalet taşı bulunması olgusunun da, yine Türkiye genelinde, aynı nedenlerden ötürü, daha yüksek oranlara ulaşacağı öngörülmektedir.

Yalnız, kültürün sürekli değişen, dinamik ve yaşayan bir gerçeklik olmasından hareketle, bu olgunun ileride değişerek, genel anlamda 'A la Turca' tuvalet taşlarının yaşam sürecini kısıtlayabileceği ve sondaj çalışmasından çıkan sonuçların temel alınarak, kesin genellemeler yapılabilmesinin olanaksız olduğu da unutulmamalıdır. Bununla birlikte, ailelerin öğrenim ve gelir düzeylerinin de, bu seçimlerde etkili olacağının da, hatırlatılmasında yarar görülmektedir.

Azerbeycan'da oturan ve tabloda değişkenlerin arasında 'yurtdışı' olarak nitelendirilen öğrenci ailesinin evinde her iki tip tuvalet taşının bulunması da, (Azerbeycan geneline göre oranı bilinmese dahi), en azından geçmişte Türkiye ile ortak kültürel değerlerin hakim olmasına karşın, radikal değişikliklere yolaçan kültürel bir devriminin yaşanmış olduğu ülkelerde dahi, Türkiye'deki gibi 'melez' kültürel olguların varlığını kanıtlar niteliktedir.

Tablo 6.2. Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının, Aile İçi Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Tablo 6.2.'de ortaya çıkan dağılımın analizinde, 'A la Franca' taşlar ile 'Her ikisi' seçeneği arasında, gelir düzeyi arttıkça 'A la Franca' taşların lehine artan oranda,

bir ilişki gözlemlenmiştir. Şöyle ki, 250-500 milyon gelir düzeyinde, iki seçeneğin de eşit oranda yanıtlanmış olduğu görünürken (3-3), bu oranın 500-1000 milyonda 5'e 3, 1000-3000 milyonda 7'ye 3 ve 3000 milyon ve üstü gelir seviyesi alt gurubunda 3'e 1 olarak, tam olarak 3 kat 'A la Franca' taşların lehine artmış olduğu görülmektedir.

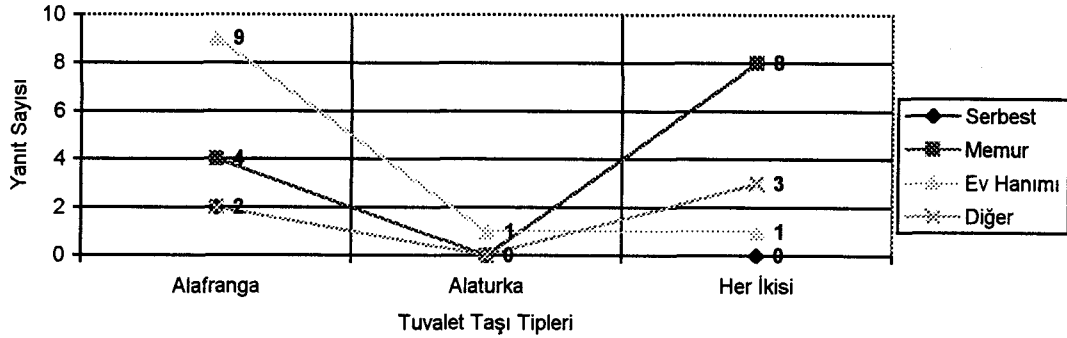
Daha önce değinilmiş olan, Türkiye genelinde gelir düzeyi guruplarının dağılımında, yalnızca en alt gelir guruplarının yüzdesi (%51) gözönüne alınsa dahi, bu karşılıklı ilişkiden, evlerde bulunan tuvalet taşlarının seçiminin, büyük yaş guruplarına ait bir karar olmasından hareketle, şu ana kadarki durumda pazar genelinde tüketici (satın alma gücüne sahip) eğilimlerinin ne yönde olduğuna dair, bir ön izlenim elde edilebileceği varsayılmaktadır.

Ancak, 250-500 milyonluk gelir gurubunun baba meslekleri gözönüne alınırsa, bunların 4'ünün memur, 2'sinin serbest meslekle uğraştığı; anneleri gözönüne alınırsa da, bunların yine 4'ünün memur, 1'inin serbest meslek sahibi, 1'inin de ev hanımı olduğu görünecektir (Bkz. Ek D. Meslek guruplarına göre gelir dağılımları tablosu). Bu da, birçok memurun kendi evinde oturmadığı düşüncesini akla getirebilecek olsa dahi, yine sondajdan çıkan, yalnız 5 ailenin kirada oturduğu ve bunların gelir düzeyi ortalamasının, kendi evinde oturanların ortalamasından daha yüksek olduğu hatırlanacak olması, bu anti tezi zayıflatacaktır. Ayrıca, bu anti tez, 500-1000 milyon ile 1000-3000 milyon T.L. gelir düzeyine sahip guruplarda da, iki tip tuvalet taşının birden evde bulunma düzeyinin, 3000 milyon ve üstü guruptakinden yüksek olduğu olgusu ile, çoğu ailenin tuvaletini değiştirecek gelir düzeyine sahip olmadığı ya da çoğunun oturduğu binanın, inşaat sektörünün ülkenin en dinamik sektörlerinden olmasından dolayı eski olamayacağı görüşüyle de desteklenerek zayıflatılabilir. Bununla birlikte, altyapı sorunu gibi anti tezi destekler nitelikte bir görüşü ise, ileride işlenecek olan, evlerdeki yıkanmaya yönelik elemanların irdeleneceği tablolar aracılığıyla, yanlışlanabileceği varsayılmaktadır. Çünkü bu tabloda, böyle bir olgunun varlığına yönelik bir çıkarımın, en azından bu sondaj çalışmasının yapıldığı gurup için geçerli olmadığı görülecektir ki, bu da, altyapı sorunu olmayan guruplar için böylesine kesin bir genelleme yapılabilmesini olanaksız kılmaktadır.

Sonuç olarak, bu tablodan kesin bir genelleme yapılması, uygulanan metodun niteliğinden ötürü olası olamadığından, yukarıda da değinildiği gibi, edinilen bir ön izlenimdir ve doğal olarak bunun anti tezi niteliğinde bir görüşün de ancak bir ön izlenim olarak kalacağı düşünülmektedir. Çünkü, öne sürülmüş olan ön

izlenimlerin, doğrulanabilirlik düzeyi düşük olduğundan, yanlışlanabilirlik düzeylerinin de düşük olacağı varsayılmalıdır, (Popper,1998).

Tablo 6.3. Anne Mesleğine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

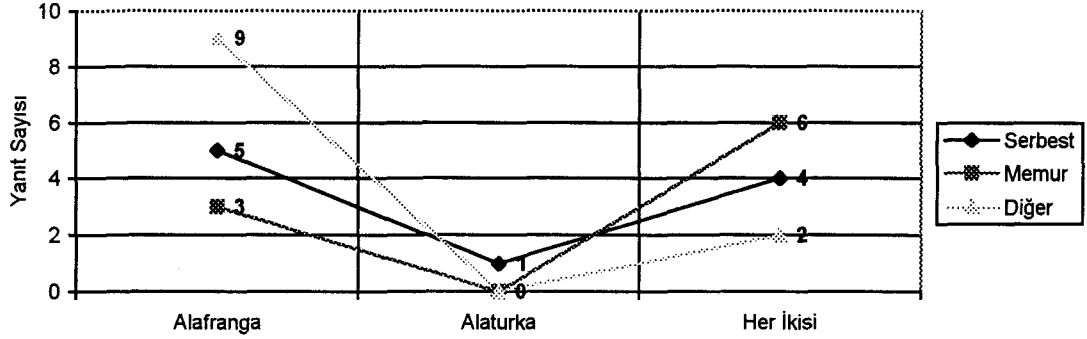
Tablo 6.3'ün analizinde görünmüştür ki, elde edilen nicel veriler, Tablo 6.2'de gelir düzeyi ile evlerde bulunan tuvalet taşı tipleri arasındaki bağlantıyı 'görelili' olarak destekler niteliktedir. Şöyle ki, Tablo 6.3'de ev hanımlarının evlerinde, 'A la Franca' tuvalet taşı tercih edilmektedir ki (ya da bulunmaktadır), bu da babanın tek başına evin geçimini sağlayabildiği, yani gelir düzeyinin daha yüksek olduğu sanılan evlerde, 'A la Franca' bulunduğu işaret eder nitelikte bir bulgudur. Aynı şekilde, annenin memur olduğu evlerde her iki tipte tuvalet taşının bulunduğu dair, 'A la Franca' yanıtlarının iki katı oranında bir yanıt alınmıştır (8-4).

Ev hanımlarının daha üst düzey gelir gurubuna dahil olduklarını destekleyen bulgulara, başka tablolarda rastlanması olasıdır. Annenin mesleğine göre, hane içi gelir düzeyinin irdelenmiş olduğu tablo göstermektedir ki, bu farklılık 3 milyar ve üstü ile 250 – 500 Milyon gelir guruplarında ortaya çıkmaktadır. 3 milyar ve üstü gelir gurubuna 2 ev hanımı girerken, kadın memurların girmediği saptanmıştır. 250 – 500 Milyon gelir gurubuna ise, 4 kadın memur girerken, yalnız 1 ev hanımının bu guruba dahil olduğu gözlemlenmiştir.

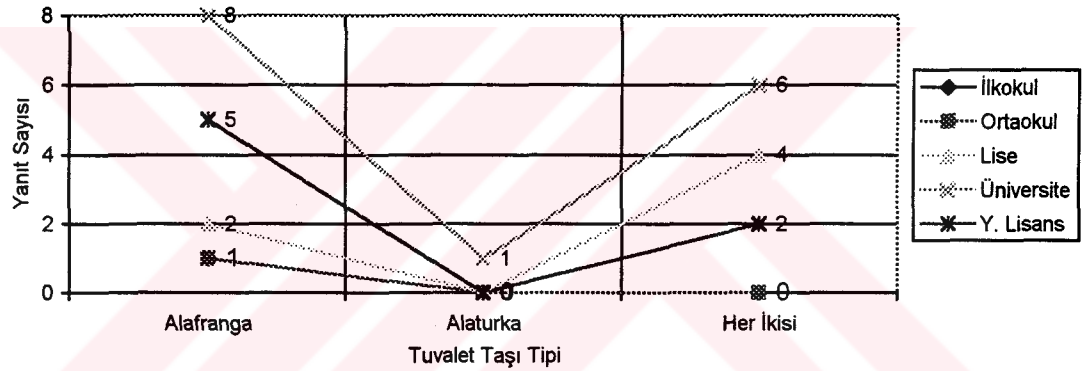
Bu olgunun, babanın mesleğine göre, evlerde bulunan tuvalet taşları dağılımı ile de desteklendiği görünmektedir. Yalnız bu aşamada, diğer meslek gurubu olarak adlandırılan mesleklerin (özel kuruluşlarda çalışan bireyler) hane içi gelir düzeyine, diğer mesleklere oranla daha çok katkıda bulunduğu gözlemlenmiş olduğunun belirtilmesinde yarar görünmektedir. Belirtmesinde yarar görünen diğer bir saptama da, gurup kapsamında ortalama gelir düzeyi açısından, serbest meslek sahiplerinin, 'diğer' olarak adlandırılan mesleklere oranla, daha düşük gelir düzeyi gurubuna girdikleridir.

Aşağıda ise, Tablo 6.3 ve 6.4'ün analizinde de bulgularından yararlanılmış olan, evlerde bulunan tuvalet taşları dağılımının, anne ve babaların öğrenim düzeyine göre olan dağılımlarının yansıtıldığı, Tablo 6.5 ve 6.6.'nın analizleri sunulacaktır.

Tablo 6.4. Babanın Mesleğine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

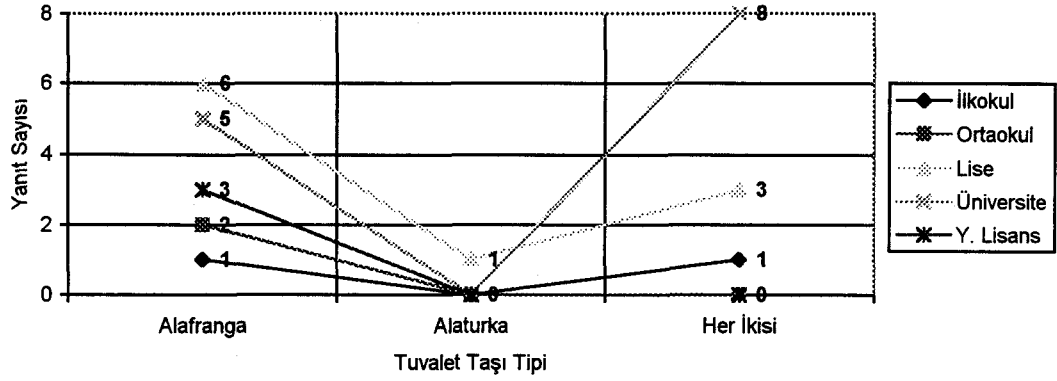

Tablo 6.5. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Evde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.5. in analizi sonucunda, babanın öğrenim düzeyi arttıkça, evde yalnız 'A la Franca' tuvalet taşı bulunması durumu ile, iki tip tuvalet taşı bulunması arasındaki oranın, yalnız 'A la Franca' tuvalet taşı bulunması lehine dönmüş olduğundan hareketle, tek bir değişkene bağımlı, görel bir bulgu elde edilmiştir. Şöyle ki, lise mezunu babaların evlerinde, yalnız 'A la Franca' tuvalet taşı bulunanların sayısı 2, iki tip tuvalet taşı bulunanlarınsa 4 adet olduğu gözlemlenirken, üniversite mezunlarında bu oranın 8'e 6 'A la Franca' lehine döndüğü ve 1 tanesinin evinde yalnızca 'A la Turca' tuvalet taşı bulunduğu, lisansüstü öğrenim görenlerin evlerinde ise bu lehteliğin 5'e 2 olarak, neredeyse 3 kat artan bir orana çıktığı görülmektedir. Bu eğilimin saptanmasında, tabloda gösterilmelerine değin, ilköğretim ve ortaöğretim değerleri 1'er kişiye bağımlı olduğundan, ölçüt alınmamıştır.

Tablo 6.6. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Evde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

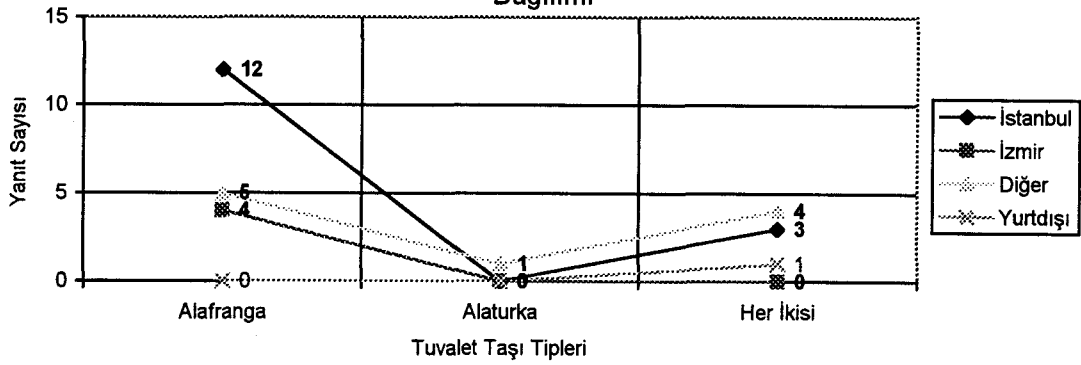
Tablo 6.6.'dan izlenebileceği gibi, annenin öğrenim düzeyine göre, evde bulunan tuvalet taşı tiplerinin dağılımından elde edilen veriler, Tablo 6.5'te elde edilen göreceli bulgunun, tersi yönünde sonuçlar vermiştir. Bu da, Tablo 6.5'in analizi sırasında değinilmiş olduğu gibi, tek bir değişkene bağımlı yapılan öngörülerin, oldukça göreceli olabileceğini imlemektedir. Böylece, hane içi gelir düzeyine göre, tuvalet taşlarının dağılımlarını gösteren tabloların, daha tutarlı sonuçlar vermiş olmalarından hareketle, bu olgunun, tuvalet taşı seçiminde eğitim düzeyinden daha etkin bir rol oynadığı sonucuna varılabilir. Bu öngörü de, ileride analizi yapılacak olan, tuvalet alışkanlıkları dağılımlarının saptanmasına çalışılacak olan tablolar aracılığıyla sınanacaktır.

6.3.1.2. Bağımsız Değişkenlere Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Bu alt başlık altında, 'Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tipleri' alt başlığında analizi yapılmış olan tablolardan elde edilen bulguların ışığı altında, evlerde tercih edilen tuvalet taşlarının, illere, meslek guruplarına ve gelir, öğrenim düzeylerine göre dağılımlarının nedenleri irdelenecektir. Amaçlanan hedeflerden birisi de, adı geçen bölümde analizi yapılan tablolardan elde edilen bulguların da sınanmasıdır.

Evde tercih edilen 'A la Turca' tuvalet taşlarının, evde bulunanlara olan oranının, genç Türk kullanıcısının, tuvalet alışkanlık ve araçları hakkında bilgi vereceği umulmaktadır.

Tablo 6.7. illere Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.7.'nin analizinden elde edilen bulgular, Tablo 6.1'de irdelenmiş olan verilerin bulguları ile karşılaştırıldığında görünmektedir ki, velilerine göre daha küçük yaş guruplarını oluşturan öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre, evlerde bulunması tercih edilen tuvalet taşı tipinde, evlerde bulunan taş tipi dağılımındaki oranı ile karşılaştırıldığında, 'A la Franca' tuvalet taşları lehine görelili bir artış gözlemlenmiştir.

Şöyle ki, diğer illerde, evlerde bulunan ve olması tercih edilen 'A la Franca' tuvalet taşı ile her iki taşın bulunması seçenekleriyle örtüşen yanıtların oranları, sırasıyla 2'ye 7 iken, 5'e 4, İzmir'de ise 3'e 1'ken 4'e 0 olmasının yanında, İstanbul'da 12'ye 3 olan oranın, yine 12'ye 3 çıkması, görelili artışın varlığına işaret etmektedir.

İstanbul'dan alınan sonuçlar, tuvalet alışkanlıklarının, (kültürün değişen, dinamik ve yaşayan bir olgu olmasından kaynaklanan) daha önceki bölümlerde değinilmiş olan, Türkiye'de son ikiyüz yıldır Batılılaşma yönünde eğilim gösteren kültürel bir evrim süreci geçiriliyor olmasına karşın, en azından İstanbul için, bir kuşak farkı sonuçlarına göre, bu evrimin beklenen hızda bir gelişim içinde olmadığına işaret etmektedir. Çünkü, bu evlerde oturan öğrenci velileri bütününün, 'A la Franca' tuvalet taşını tercih etmesi halinde dahi, bu evlerin de, yine öğrencilere göre, bir önceki kuşak tarafından inşa edilmiş olduğu unutulmamalıdır.

İstanbul'dan alınan sonuçlardan ortaya çıkarılabilecek olan diğer bir öngörü ise, İstanbul'un Türkiye'nin en gelişmiş ili olması gerçeğinden hareketle Tablo 6.1'deki verilerde ortaya çıkan, çok sayıda evde her iki tipten tuvalet taşının da bulunması olgusunun, yalnız altyapı değişkenine bağlanamayacağına ilişkindir. Ancak bu öngörü de, bir üst paragraftaki gibi, öğrenci velilerinin tercihleri bilinmediğinden dolayı kesin olmamakla birlikte, diğer illerin sonuçlarından ortaya çıkan, evlerde 'A la Franca' tuvalet taşlarının tercihi yönündeki yanıtların artışının, altyapı yetersizliğine bağlanabileceği anti tezi ile zayıflatılabilecektir. Ancak, burada

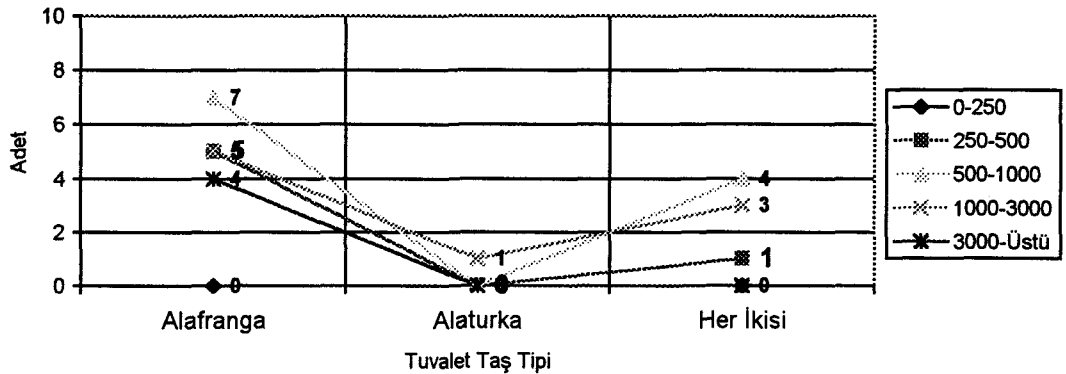
sağduyu egemen olursa, gecekondularda dahi, 'A la Franca' tuvalet taşlarının bulunması olgusu ile İstanbul'un da altyapı sorunu açısından, diğer illerden hiç de ileri düzeyde olmadığı görüşü akla gelecektir.

Ayrıca, ailesi İstanbul'da oturan öğrencilerin 15 adet olup, 30 kişilik grupta en baskın gurubun, bu grup olduğu görünmektedir. Bu da, olasılık teoremine göre, bir zarda hangi sayının daha çok geldiğinin, atılan zar sayısının artmasıyla giderek daha iyi anlaşılabilceği olgusunun ışığı altında, İstanbul değişkenine göre yapılan dağılımların, diğer dağılımlara oranla daha az görelili olduğu ortaya çıkmaktadır. İstanbul hakkında elde edilen bir diğer bulgu ise, illere göre anne, babanın öğrenim durumları ile hane içi gelir dağılımlarının, en heterojen yapıda olan il olmasıdır. Bu bulgular Ek D'de yer alan, illere göre anne-baba öğrenim ve hane içi gelir düzeyleri dağılımlarının gösterildiği tablolarda gösterilmiştir.

Sonuç olarak, evde tercih edilen tuvalet taşı tiplerinin, gelir düzeyi gruplarına göre dağılımı tablosunun analiz edileceği aşamada, konunun biraz daha aydınlanacağı umulmaktadır.

Tablo 6.8'den elde edilen nicel verilerin, Tablo 6.2. de analiz edilen, hane içi gelir düzeyi alt gruplarına göre evde bulunan tuvalet taşları dağılımı ile karşılaştırılması sonucunda, üst guruba göre alt grup olan '500-1000' ile '1000-3000 milyon' gelir seviyeleri yanıtlarının oranlarında herhangi bir değişim olmadığı görülürken, '250-500 milyon' gelir seviyesi ile en alt gelir gurubunu oluşturan gurubun yanıtlarında, sözedilir düzeyde bir değişime rastlanmıştır.

Tablo 6.8. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Ev İçin Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tipi

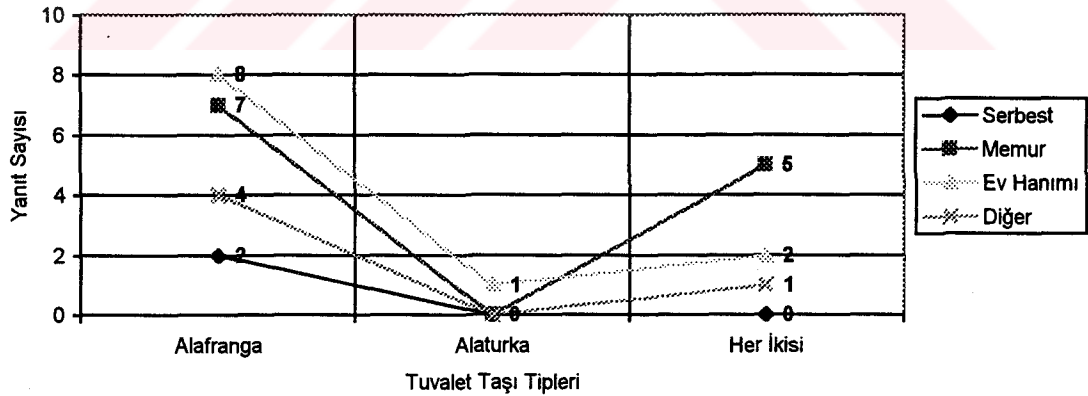
Şöyle ki, '250-500 Milyon' gelir seviyesi gurubunda yalnız 'A la Franca' bulunan evlerle, her iki tip tuvalet taşının bulunduğu evlerin sayısı 3-3 olmak üzere eşitken, bu gelir gurubundan olan öğrencilerin 5'inin evinde 'A la Franca'yı tercih ettikleri, buna karşın yalnız 1'inin her iki tuvalet taşını da istediği görülmüştür. En üst düzey

gelir gurubu olan '3 Milyar ve Üstü' gurubunda da daha az da olsa, benzer bir artış gözlemlenmektedir ki, Tablo 6.2.'de, 'Her ikisi' gurubuna, bu gelir seviyesi gurubundan bir ev dahil iken, bu tabloda 4 öğrencinin de 'A la Franca' seçeneğiyle örtüşen yanıtlar verdikleri görünmüştür.

Sonuç olarak, Tablo 8'de oluşan görünüm, gurup kapsamında, orta düzey gelir guruplarındaki evlerde bulunan, tuvalet taşları tercihlerinde bir değişim görünmemesi, her iki tipten tuvalet taşı bulunması olgusunun, bu tabakadan öğrenci velilerinin, çocukları tarafından da onanan bilinçli bir tercihi olarak görülmüştür (5-3, 5-3 ve 7-4, 7-4 eşitlilerinden dolayı).

Gurubun en üst düzey gelir tabakasını oluşturan tabakanın evlerinde de varolan, 'A la Franca' tercihinin devam ettirmiş olması da, Tablo 6.6.'nın analizinde ortaya çıkan öngörüğü destekler nitelikte bir bulgu olmuştur. Şöyle ki, tuvalet taşı tiplerinin seçiminde, gelir düzeyinin en az eğitim kadar önemli bir rol oynadığını göstermiştir. En alt gelir gurubunun da aynı yönde ('A la Franca'), tercih kullanarak, evdeki durumla istenen durum arasında, en büyük değişikliği gösteren tabakayı oluşturmalarının, evde varolan durumun, bu öğrenciler için özgür bir seçim olmaktan daha çok, bir zorunluluk olduğunu gösterdiği varsayılmalıdır. Onlar için 'A la Franca' bir üst tabakaya geçişin statü göstergesi olabilmektedir.

Tablo 6.9. Annenin Mesleğine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

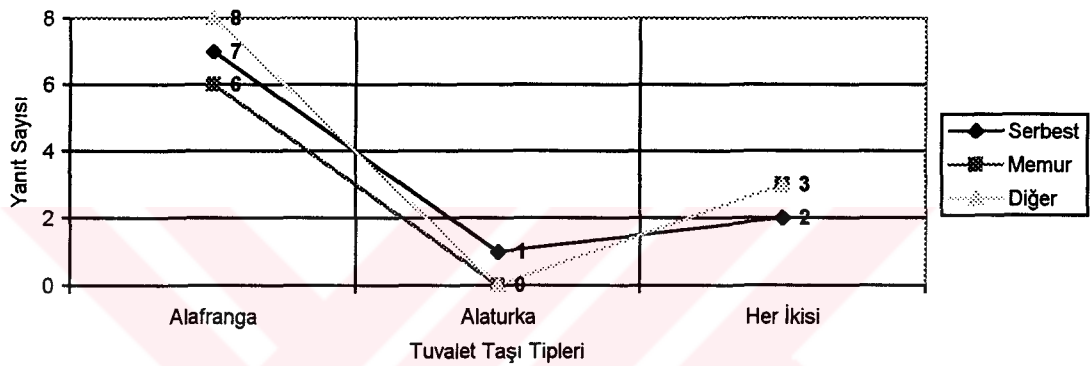

Tablo 6.9'da, yine aynı bağımsız değişkene göre, evde bulunan tuvalet taşı tiplerinin dağılımında olduğu gibi, anne mesleğinin ev hanımlığı ve 'diğer' olduğunda, evlerdeki tuvalet taşı tercihinin de, diğer meslek guruplarından çok daha fazla oranda, yalnız 'A la Franga' lehine olduğu görünmektedir. Daha önce değinilmiş olduğu gibi, ev hanımları ile 'diğer' meslek sahiplerinin hane içi gelir düzeyleri, kadın memurlarla, serbest meslek sahiplerine göre oldukça fazladır. Bu

da, yine gelir düzeyinin tuvalet taşları tercihinde oldukça önemli bir etmen olduğuna işaret eden bir başka bulgudur. Kadın memurların öğrenim düzeylerinin ev hanımlarından yüksek oluşu da, bu dağılımda gelir düzeyinin 'A la Franca' tuvalet taşlarının seçiminde, eğitimden daha baskın bir etmen olduğu yönünde, görelili de olsa, bir öngöründe bulunulabilmesini olası kılmaktadır (Bkz. Ek D).

Babanın mesleğine göre, evlerde tercih edilen tuvalet taşlarının dağılımının gösterilmekte olduğu Tablo 6.10.'dan elde edilecek bulguların, Tablo 6.8. ile Tablo 6.9.'dan elde edilen bulgularla olan tutarlılığının da, yapılan bu sondaj çalışmasının, metoda yönelik bir sınaması niteliğinde olacaktır.

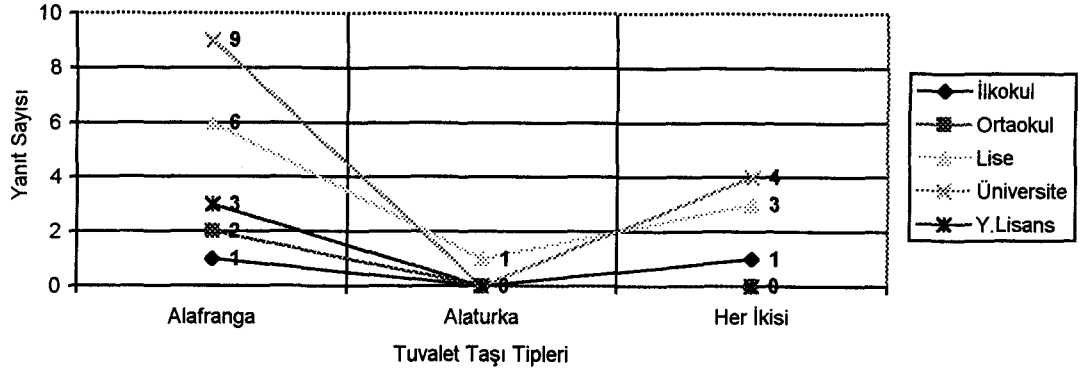
Tablo 6.10. Babanın Mesleğine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.10'dan takip edilebilecek olan veriler göstermektedir ki, meslek guruplarına göre, yalnız 'A la Franca' tuvalet taşı tercihi ile her iki tip taşın tercih edilmesi oranları; üst gelir düzeyine sahip olan 'diğer' mesleklerde 8'e 3 oranında gerçekleşirken, daha düşük gelir düzeyine sahip gurup olan, serbest meslek gurubunda bu oran 7'ye 2 dir. Ancak, bu gurupta verilen yanıtlardan birisinin, tabloda da görünmekte olduğu gibi, yalnız 'A la Turca' olduğu hatırlanır ve düşük gelir gurubu olan memurlarda bu oranın 6'ya 3 olduğu gözönüne alınırsa, gerek üstte değinilen gelir guruplarıyla ilgili öngörünün, gerek de sondaj çalışmasından elde edilen verilerin güvenilirliğinin, desteklenmekte olduğu görünecektir.

Tablo 6.11. in yapılacak olan bir analizi ise, evlerde varolan durumda çok fazla etkin olmadığı gözlenen eğitim ögesinin, tercih edilen duruma yönelik etkinliğinin saptanmasına çalışılacaktır.

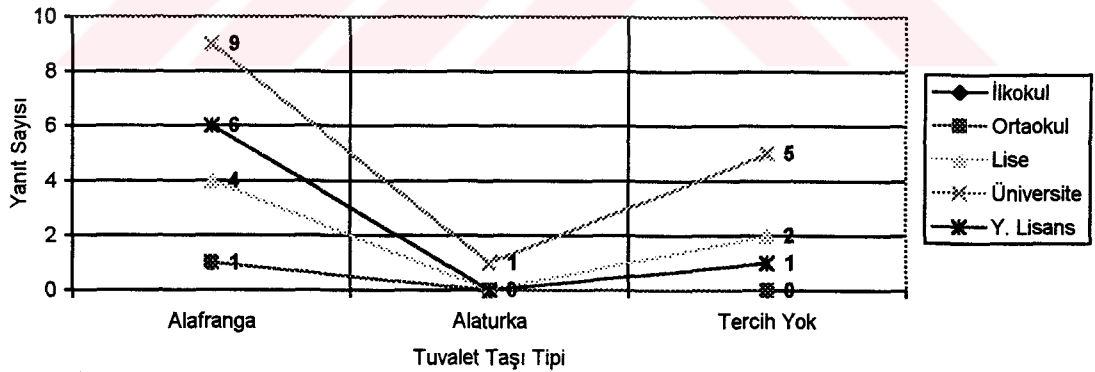
Tablo 6.11. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.11'den, Tablo 6.6. da varolan durumun annenin öğrenim düzeyi ile olan ilişkisinin anlaşılması yönünde çıkan bulgulardan farklı bulgular elde edilmiştir.

Şöyle ki, bu tablonun verileri, tercih edilen durumun üniversite düzeyine, annenin öğrenim düzeyi eğilimleri ile, Tablo 6.6'daki gibi çatışmadığını, ilk tabloda üniversite öğrenimi görmüş annelerin evlerinde, her iki tuvalet taşının bulunduğu durumun, öğrenim düzeyine göre gelişen tercih oranlarıyla çatışmadığı görülmektedir.

Tablo 6.12. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.12'de babanın öğrenim düzeyi arttıkça, ev için tercih edilen tuvalet taşı seçeneği olan yalnız 'A la Franca'nın seçiminde de, aynı paralellikte, kademeli bir artış gözlemlenmektedir.

Babanın öğrenim düzeyindeki artışın, Tablo 6.15'de, evde varolan durumu da bu tablodaki gibi aynı yönde değiştirdiği görünmüştü. Her iki durumun karşılaştırıldığı tablolar arasındaki tutarlılık, babanın öğrenim düzeyinin, tuvalet taşları dağılımının

varolan ve istenen durumları açısından, anneninkilere oranla oldukça etkin olduğunu gösterir niteliktedir.

Sonuç olarak, evlerde tercih edilen tuvalet taşlarının, çeşitli bağımsız değişkenlere göre dağılımlarının incelenmiş olduğu tablolarda görünmüştür ki, varolan durumda 17'ye 12 'A la Franca' tuvalet taşları lehine olan oran, 21'e 8 olacak şekilde bir artış göstermiştir.

Sondaj çalışması yapılan gurubun, Türkiye geneline göre oldukça yüksek bir öğrenim ve gelir düzeyine sahip olduğuna daha önce değinilmişti. Bununla birlikte, Türkiye'nin sosyo-ekonomik gerçekleri ışığı altında gurubun, İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden bireyleri kapsamadığı da gözönüne alınmalıdır. Böylece, gelir düzeyi ve onun kadar etkin olmasa da öğrenim düzeyinin arttıkça, tuvalet taşı tercihlerinin 'A la Franca' olanlarının lehine arttığı gözönüne alındığında evlerde tuvalet taşları tercihindeki değişimin bu gurup için dahi beklenen düzeyde olmadığı olgusuyla, Türkiye genelinde yapılacak araştırmalarda, evlerde her iki tuvalet taşının ve yalnız 'A la Turca' taşların, daha çok tercih edilir olacakları öngörüsünün çok da görelili olmadığı sanılmaktadır.

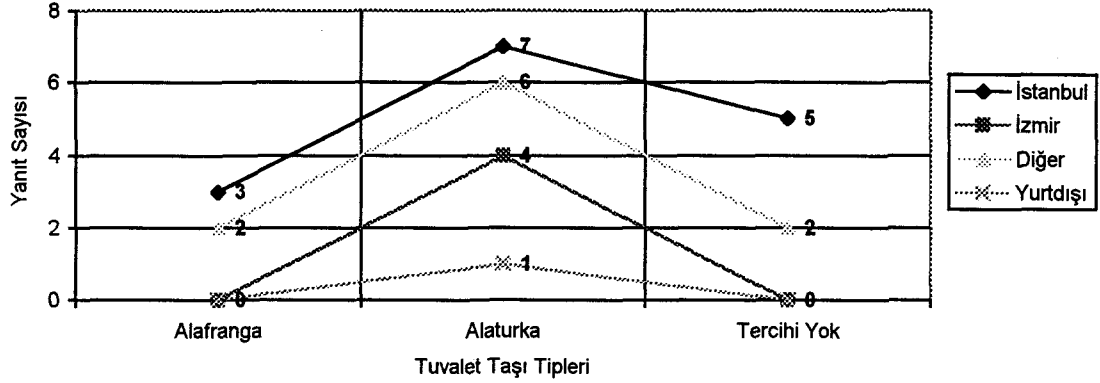
6.3.1.3. Bağımsız Değişkenlere Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımları

Bu bölümde, ileride işlenecek olan Tablo 6.13 ve diğer tabloların incelenmesine geçilmesinden önce, Ek D, Tablo D 10'da görülebilecek olan, genel tuvaletlerde, kız öğrencilerin 'A la Turca' tuvalet taşlarını tercih etme oranının, erkek öğrencilerle eşit düzeyde çıktığının (9-9), ancak 'A la Franca' tercih etme oranlarında, bu dengenin kızlarda 0, (6 - kesin tercihi yok) erkeklerde ise 5 yanıtla bozulduğunun bilinmesinde yarar görülmüştür.

Genel tuvaletlerde kız öğrencilerin 'A la Franca' tercihi yönünde hiç yanıt vermemiş olmaları, kızların sağlık ve temizlik duyarlılıklarının yanısıra, daha önceki bölümlerde işlenmiş olan, ürinasyon eyleminin doğasından da kaynaklandığı sanılmaktadır. Erkeklerin, oturmak zorunda kaldıkları koşulu ile 'A la Franca' tuvalet taşlarını nasıl kullandıkları sorusuna vermiş oldukları yanıtlarda, doğrudan üstüne otururum yanıtının, genel tuvaletlerde 'A la Franca' yı tercih eden birey sayısı olan 5'ten 3'e düşmüş olması olgusu da, bu öngörünün doğruluk payını sağlar niteliktedir (Bkz. Ek.4).

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tablo 6.13. İllere Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı

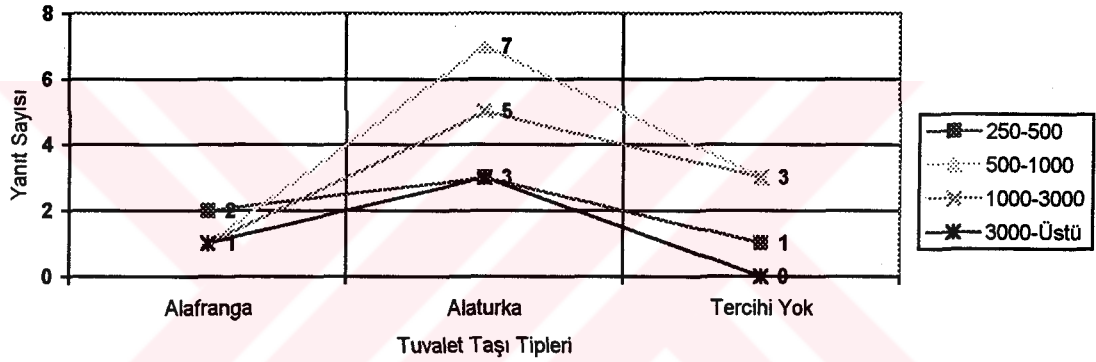
Tablo 6.13.'ün daha sağlıklı bir analizinin yapılabilmesi için, öncelikle gelir ve öğrenim düzeyi açısından, İstanbul'un değinilmiş olduğu gibi diğer illere göre en heterojen yapıya sahip il olması olgusunun dışında, aynı zamanda en fazla hane içi gelir ve öğrenim düzeyi ortalamasına da sahip olduğunun bilinmesinde yarar görülmektedir. Böylece, gurup bütününün Türkiye geneline göre oldukça yüksek olan gelir ve öğrenim düzeyi ile bu gurubun içinde baskın gurup olduğunun bilinmesinin yanısıra, gurup içindeki konumu da, onu piramidin daha uç noktasına yerleştirir nitelikte olduğundan, İstanbul'un üzerinde en az görelilikle öngörülebilir bulunabilecek bir alt gurup olduğu yönündeki öngörünün güçlenmekte olduğu görülmektedir. Bu yöndeki veriler, Ek D'de yeralan illere göre, hane içi gelir ve öğrenim düzeyi dağılımları tablolarından izlenebilir.

Tablo 6.13'de görülmektedir ki, İstanbul'un gelir ve öğretim düzeyindeki heterojen yapısının, bu tablonun, bağımsız değişken açısından türdeşi olan, Tablo 6.7.'de ortaya çıkan sonuçlarla karşılaştırıldığında, daha belirgin biçimde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunda, öğrencilerin evin aksine genel tuvaletlerde yalnızca kendi gereksinim ve duyarlılıklarını düşünerek, tuvalet taşı tercihi yapmalarının etkili olmuş olması, yüksek bir olasılık olarak görünse de, tek başına bir etmen olarak ele alındığında yanlışlanabilmektedir. Şöyle ki, İstanbul'da oturan kız öğrencilerin, aynı ilde oturan erkek öğrencilere oranı 7'ye 8 iken, diğer illerde oturan kız öğrencilerin, aynı illerde oturan erkek öğrencilere oranı 7'ye 3'tür. Bu da, İstanbul'dan elde edilen sonuçların, bu gurubun heterojen yapısına bağlanması gerektiğini göstermektedir. Çünkü, başlangıçta değinilmiş olduğu gibi, erkek öğrenciler genel tuvaletlerde 'A la Franca' kullanımına daha olumlu yaklaşmaktadır

Ancak yine de, Tablo 6.7’de görülebileceği gibi, evlerde tercih edilen tuvalet taşı tipi tercihlerinde, İstanbul’da, ‘diğer’ iller gurubuyla karşılaştırıldığında çok yüksek düzeyde (12 kişi) bir oranda, yalnız ‘A la Franca’ tuvalet taşlarının tercih edilmiş olduğu unutulmamalıdır.

Bölümün başında da değinilmiş olan, İstanbul alt gurubunun piramidin en tepe noktası olmasından hareketle, Türkiye geneline yönelik, genel tuvaletlerde ‘A la Turca’ tuvalet taşlarının daha fazla oranda tercih edilebilir olacağına dair bir kestirimde bulunabilir. Tablodan takip edilebileceği gibi, gerek gurup, gerek de erkek öğrencilerin niceliği dolayısıyla, İstanbul’a oranla daha görelili sonuçlar verdiği düşünülse de, İzmir ve diğer illerden elde edilen bulguların da, bu tezi destekler nitelikte olduğu görünmektedir.

Tablo 6.14. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

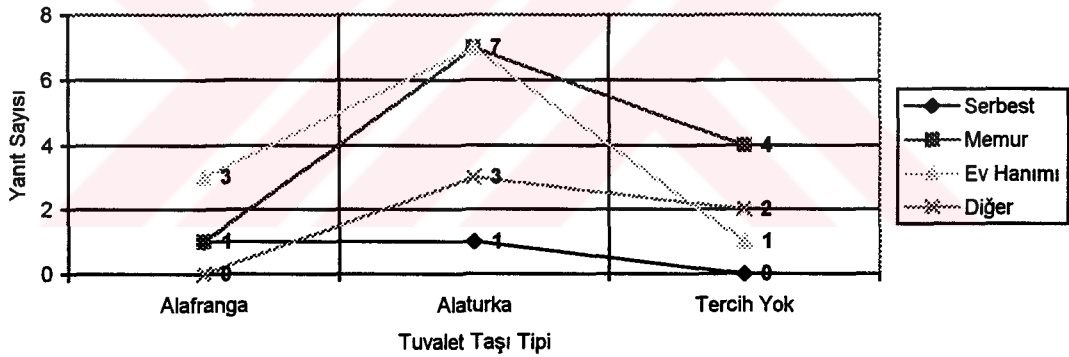
Tablo 6.8’de nicel verileri analiz edilmiş olan, hane içi gelir düzeyine göre, evde tercih edilen tuvalet taşı tipi dağılımlarıyla, Tablo 6.14.’ de görünmekte olan nicel verilerin karşılaştırılmasında ilk dikkati çeken bulgu, en üst gelir ve en alt düzey gelir gurupları olan ‘3000-Üstü’ ile ‘250-500 Milyon’dan alınan yanıtlardan elde edilmiştir.

Şöyle ki, bu en üst gelir gurubundan öğrencilerin tamamı (4 kişi ki bunların yalnız birinin evinde her iki tip tuvalet taşı bulunmaktadır), evlerinde ‘A la Franca’ tuvalet taşını tercih etmekte iken, genel tuvaletlerde ise, ancak birinin ‘A la Franca’ tuvalet taşının kullanımını tercih ettiği görünmüştür. Öte yandan, ‘250-500 Milyon’ gelir gurubuna dahil evlerde, ancak 6 kişiden 3’ünde yalnızca ‘A la Franca’ tuvalet taşı bulunmasına karşın, yine ancak 3’ünün ‘A la Turca’ yı tercih ettiği, 1 kişinin de kesin tercihinin olmadığı görünmüştür ki, bu değerler, ‘250-500 Milyon’ gurubunu en homojen tercih dağılımına sahip gurup kılmaktadır.

Orta düzey gelir gurupları olan '500-1000 Milyon' ile '1-3 Milyar' guruplarında da, ilkinde ikincisinden daha fazla bir oranda olmak üzere, genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşının kullanımının tercih edildiği görünmektedir.

Sonuç olarak, '250-500 Milyon' gelir gurubunda oluşan 2-3-1 lik homojen dağılımın, sondaj çalışmasında ele alınan gurubun yüksek gelir düzeyi ortalaması nedeniyle, Türkiye genelinde de dağılımın buna benzer nitelikte olacağını söylenmesi güçtür. Çünkü, gurup bütününe bakıldığında, yalnızca gelir düzeyi açısından değil, öğrenci velilerinin eğitim düzeyi açısından da, ortalamanın üstünde nitelikte olduğu görünmektedir. Ayrıca, bu gelir alt tabakasına dahil öğrencilerin de dahil olduğu gurup bütününün, hepsi üniversitede okuyan öğrencilerden oluştuğu düşünüldüğünde, öğrenci velilerinin ortalamasından da yüksek olan bir eğitim düzeyiyle karşılaşılmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye genelinde, bu öğrencilerin arkadaşları ile girmiş olduğu etkileşim şansına sahip olamayanların çokluğu ortadadır. Sondaj çalışması sırasında 2. Sınıf öğrencilerinin seçilmesi de, anımsanabileceği gibi bu nedenledir.

Tablo 6.15. Annenin Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

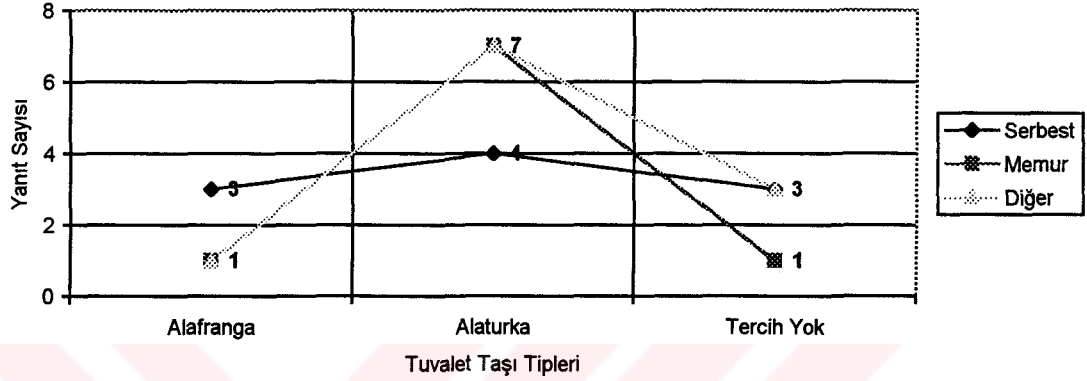

Yukarıda görünmekte olan Tablo 6.15'in verilerinden, değinilmiş olan meslekler arası gelir dağılımına göre bir sonuç çıkarılmaması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü, ev hanımlarında yüksek çıkan 'A la Franca' kullanımı yönündeki seçimden, bu yönde çıkarılabilecek olan bir öngörü, yine hane içi gelir düzeyi yüksek olan 'diğer' meslek gurubunun oranları ile yanlışlanabilecektir. Ek D'de yer alan Tablo D 39' dan izlenebileceği gibi, 'Diğer' meslek gurubunun yalnız üniversite ve lisansüstü öğrenim almış annelerden oluşması da, tam tersine, öğrenim düzeyi arttıkça genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşlarının kullanımı yönündeki tercihin de artmış olacağı öngörüsü de öne sürülebilir. Ancak, şimdilik bu görelî öngörülerin yerine, sondaj çalışmasının temel amaçları unutulmadan, yalnız erkek öğrencilerin genel tuvaletlerde 'A la Franca' tuvalet taşı kullanımını seçmiş

olmalarından hareketle, bu öğrencilerin anne mesleğine göre olan dağılımlarının, ev hanımı değişkeni lehinde baskın çıkmış olduğu olgusu anımsanmalıdır.

Tablo 6.16.' da ortaya çıkan görünüm, genel tuvaletlerde 'A la Franca' tuvalet taşı kullanımını tercih eden 5 erkek öğrenciden 3'ünün babasının serbest meslek sahibi olmasıdır. Ancak, yine de bu alt grupta, 'A la Turca' tuvalet taşları ile tercihi

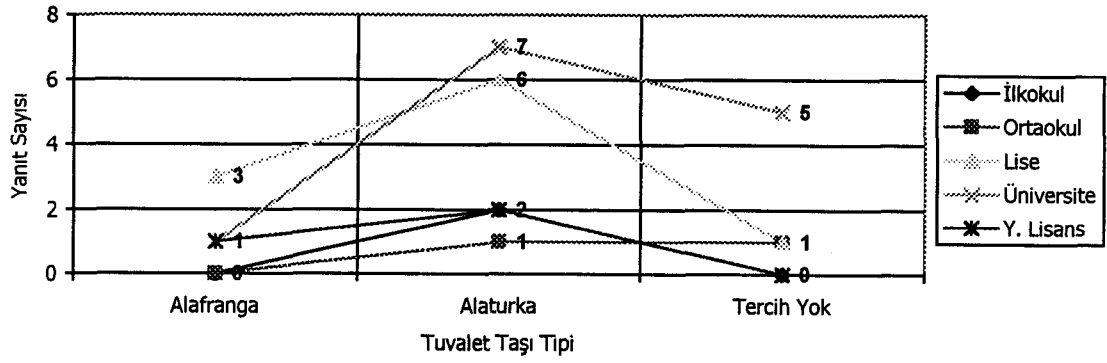
Tablo 6.16. Babanın Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

olmayanların yanıt oranları karşılaştırıldığında (4-3), diğer alt guruplara göre homojen bir dağılım gerçekleşmiş olduğu görünmektedir (7-3,7-1 'A la Turca' lehine). Bu da, Tablo 6.15' de ev hanımları ile 'diğer' meslek gurubu arasındaki öğrenim düzeyi ortalaması farkının gözönüne alınarak şekillendirilen öngörüyü, destekler nitelikte bir bulgudur. Şöyle ki, Ek D, Tablo D 45'de yeralan, babanın mesleğine göre öğrenim düzeyi dağılımından da izlenebileceği gibi, serbest meslek gurubu bu yönden en düşük seviyedeki alt gruptur. Böylece, ev için yapılan tercihlerin şekillenmesinde gelir düzeyinin baskın çıkmış olduğu gözlemlenmişken, genel tuvaletlerde ise, birlikte, ya da daha baskın olarak, eğitimin öne çıktığı söylenebilir. Ancak, katılımın azlığı da gözönüne alındığında, bir kez tutarlılık sınavasından geçmiş olsa dahi, böyle bir öngörünün en azından bu aşamada oldukça görelili olduğunun belirtilmesinde yarar görünmektedir.

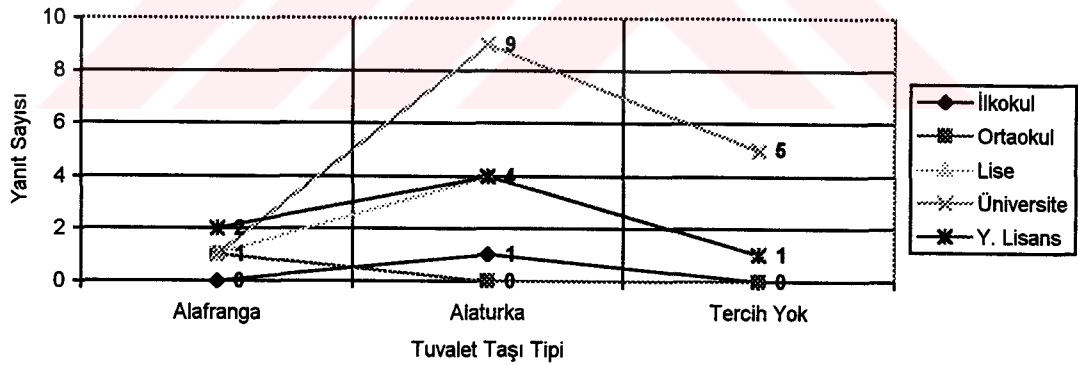
Annenin ve babanın öğrenim düzeyine göre, genel tuvaletlerde tercih edilen tuvalet taşı tiplerinin dağılımları ise, Tablo 6.17 ve 6.18'den izlenebilir.

Tablo 6.17. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Tablo 6.17'nin Tablo 6.15'le de karşılaştırılması sonucu görülmektedir ki, genel tuvaletlerde 'A la Franca' tuvalet taşlarını tercih eden erkek öğrencilerin 3'ünün annesi lise mezunu, yine 3'ünün annesinin öğrenim düzeyi lisedir. Ancak, bu aşamada söylenebilecek olan şudur ki, genel tuvaletlerde tuvalet taşı seçiminde temel öge cinsiyettir. Tabloların analizinde ise temel olarak, cinsiyet ögesine bağımlı kalınarak, erkek öğrenciler arasındaki tercih farklılığını yaratan ögeler hakkında, kısıtlı ve görelili de olsa bir ön izlenim elde edilerek, durum saptaması yapılmasına çalışılmaktadır.

Tablo 6.18. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

Yukarıda görünmekte olduğu gibi, Tablo 6.18'de grafik olarak gösterilmiş olan nicel veriler de diğer tüm grafikler gibi, ancak bir ön izlenim oluşturacak nitelikte veriler sunmaktadır. Bu konuyla ilgili daha önce irdelenmiş olan verilerle birlikte, bu grafikten de ortaya çıkan sonuç şudur ki, genel tuvaletlerde tuvalet taşı tercihlerinde, evlerin aksine, genç kuşağın da, 'A la Turca' tuvalet taşlarını tercih etmiş olmasıdır. 5 erkek öğrencinin 'A la Franca' tuvalet taşını tercih etmiş olmasının ise, pozisyon çeşitliliği nedenine bağlanacağına inanıldığından, genel tuvaletlerde bulunan 'A la Turca' tuvalet taşlarının, anatomik avantajlarını kullanan

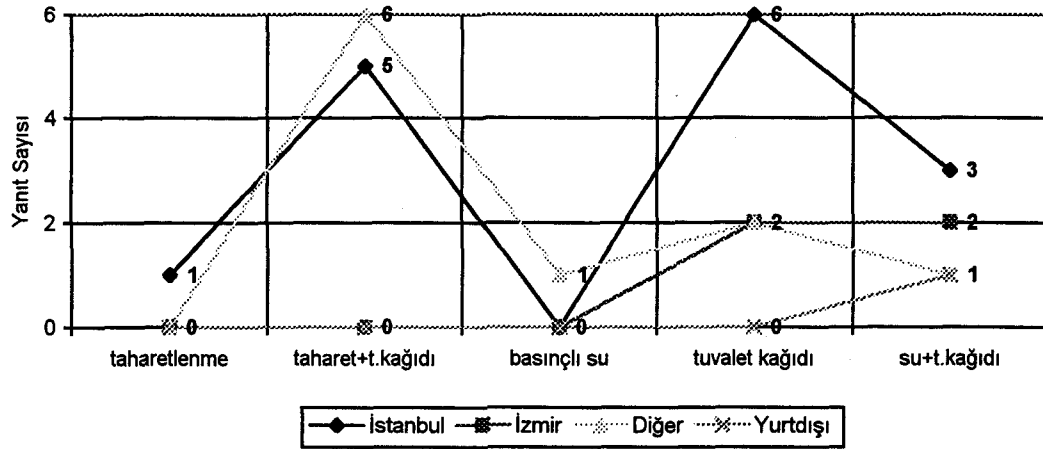
bu öğrenciler için, bir sorun oluşturmayacağı düşünülmektedir. Aksi durumda ise, 'A la Franca' tuvalet taşları, geri kalan 25 öğrenci için bir sorun olabilecektir.

6.3.1.4. Bağımsız Değişkenlere Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

Bu bölümde, daha önceki bölümlerde de değinilmiş olduğu gibi, yeni bir problemin analiz ve çözüm aşamalarında, Türk kullanıcısının temizlenme alışkanlıklarının su ögesi üzerinde şekillenmiş olduğuna yönelik olarak ileri sürülmüş olan hipotezlerin, doğruluk payının sınanması doğrultusunda, sondaj çalışması sonucunda elde edilen nicel verilerin analizi sunulacaktır.

Temizlenme alışkanlıklarının analizi sırasında, daha önceki alt başlıklarda irdelenmiş olan, tuvalet taşlarının dağılımı ile ilgili grafiklerden elde edilmiş olan bulgular, bu alt başlık altındaki grafik verileri ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Böylece, analize yönelik her yeni grafik verisi eklendiğinde, problemin belirlenme sürecinde, tasarımcının gözönünde bulundurmuş olduğu sosyo-kültürel kriterler bütününe algılanmasına bir adım daha yaklaşılabileceği umulmaktadır. Bu da, tuvalet taşı tercihleri ile temizlik alışkanlıklarının bir sentezi niteliğinde olacak bulgulara ulaşarak, gerek Türk kullanıcısı hakkında daha net bir ön izlenim elde edilebilmesine, gerek de, karmaşık ve içiçe geçmiş kriterler doğrultusunda geliştirilmiş olan problem çözümünün, bir grafik öncesine göre daha az görel bir sınamasını olası kılacaktır.

Tablo 6.19. İllere Göre, Temizlik Alışkanlıklarının Dağılımı

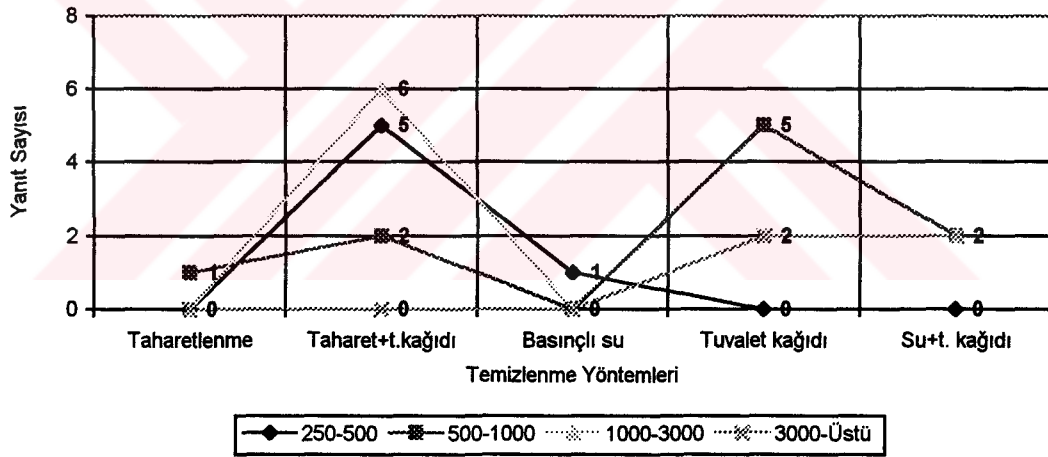
Tablo 6.19'da betimlenmiş olan, illere göre, temizlik alışkanlıklarının dağılımını gösteren grafik verilerinden, 30 kişilik grup genelinde, tuvalet kağıdı kullanımıyla beraber taharetlenme yöntemini tercih eden 11, tuvalet kağıdıyla kurulamayı seçen 10, basınçlı suyla tuvalet kağıdını kullanan 6 kişi olduğu gözlemlenmiştir. Islak kalmayı tercih edenlerin ise, birisi basınçlı su, diğeri taharetlenme yöntemini tercih etmek üzere, yalnız 2 kişi (erkek, bkz. Ek D, Tablo D 17) oldukları görülmektedir. Ancak bu olgu, temizli duyarlılıklarıyla ilgili bir fikir verse de, gerek konuyla doğrudan ilgili olmadığından, gerek de nicelik olarak fazla bir değer ifade etmediğinden dolayı üzerinde durulmayacaktır.

Önemli bir olgu olduğuna inanılan bulgu ise, toplam olarak suyla temizlenen kişilerin sayısının 19 olmasıdır. Aslında, Türkiye gibi, 'su kültürü' olarak adlandırılabilir olan, tarihi, kültürel kalıta sahip bir ülke de 30 kişiden 11'inin, temizlenmek için suyu kullanmıyor olması, daha ilginç bir bulgu olabilir. Çünkü, bu bulgu, yalnızca 'A la Franca' tuvalet taşlarının değil, Batılı tuvalet alışkanlıklarının da bu eski kalıtın yerini alıyor olmasına bağlanabilir. Bu çıkarım da 'A la Turca' geleneklerin bitişini imlediğinden, dolayısıyla bu tür tuvalet taşlarının da toplumsal yaşam sürecinin kısıtlanmış olduğuna dair bir öngörünün yapılmasını olası kılabilir. Şöyle ki, Ek D, Tablo D 57'den izlenebilecek olan, evde bulunan tuvalet taşı tiplerine göre, temizlenme alışkanlıklarının dağılımı tablosunun da gösterdiği gibi, taharetlenme yöntemini tercih edenlerle, yalnız tuvalet kağıdı ile kurulan öğrencilerin evlerinde, yalnız 'A la Franca'nın bulunduğu dair oran, sırasıyla 6'ya 7 iken, her iki tipteki tuvalet taşının bulunduğu dair oran ise 2'ye (tuvalet kağıdı ile kurulanların evleri) 6 olmaktadır.

Böyle bir öngörü doğruluk payı içeriyor olsa da, problemin çözümü yönünde yapılan analizler sonucu geliştirilmiş olan çözümün, musluk içeriyor olmasından ötürü yanlışlanmasını sağlamamaktadır. Şöyle ki, öncelikle tımdengelimle, gurunun daha önce üzerinde durulmuş olan bir çok bağımsız değişken açısından, Türkiye genelinin üstünde ortalamalar içermesi nedeniyle, Türkiye genelinde yapılacak bir araştırmanın, bu olgunun bütüne oranla daha düşük bir oranda olacağı yönünde bir öngörü de bulunabilir. Bir diğeri antitez ise, tasarımların, ortalama boyutlardaki soyut birey ölçülerine göre projelendirildikleri gözönüne alınırsa, buradaki gibi 'su'ya dayalı bir çözüm analizinin, 30 kişi içinde çoğunluğu oluşturan, 'somut' 19 kişi için yapıldığının söylenmesi olacaktır. Çünkü, 6.13.- 6.18. nolu tablolardan izlenebileceği gibi, genel tuvaletlerde yalnızca kesin olarak 'A la Turca' taşların kullanımı yönünde seçim yapanların sayısı 18'dir ki, 7 kişi de kesin bir tercihte bulunmamıştır.

Ancak tüm bu öngörülerin, ileride analizleri yapılacak olan grafikler aracılığıyla, daha net bir biçimde sınanacağı düşünülmektedir. Bu veriler ışığı altında söylenebilecek olan, daha az görelili çıkarımlarda bulunabilineceğine değinilmiş olan, İstanbul'da, taharetlenme ile tuvalet kağıdı seçeneklerinin eşit sayıda yanıtlanmış olduğudur. (Diğer suya dayalı yöntemlerle, arada suyla temizlenme lehine fark oluşmaktadır). Yalnız, bu bulgunun tek başına ele alınmasının, yanlışlanabilirlik düzeyi yüksek bir öngörüye yolaçabileceği düşünülmektedir. Çünkü, sayıca az öğrenciden oluşmasından ötürü, 'diğer' iller gurubuna yönelik olarak, genele dair yapılacak olan öngörülerin daha görelili olacağı düşünülebilirse de, bu illerin, gurup içinde İstanbul'dan sonra ikinci büyük değer olan 10 kişiyle temsil ediliyor olması ve yalnızca taharetlenme yöntemini tercih edenlerin sayısının 6 kişi iken, tuvalet kağıdı seçiminin 2'de kalıyor oluşu, böyle bir düşünceyi, bu duruma özgü olarak 'görelili' kılmaktadır. Tümengelimle düşünüldüğünde, daha önce değinilmiş olduğu gibi, İstanbul ve İzmir'in nüfus oranının, Türkiye geneline göre düşük oluşu da, bu tezi güçlendirmektedir.

Tablo 6.20. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Öğrencilerde Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

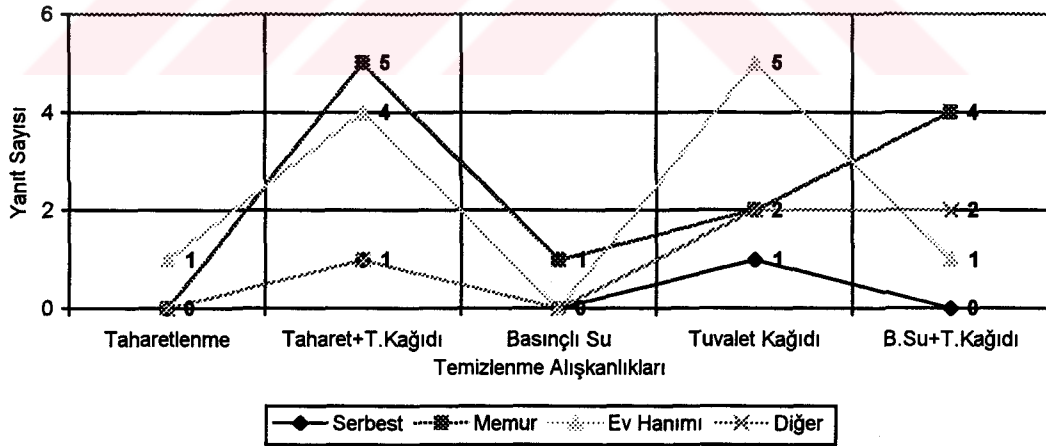
Tablo 6.20'de, gurup kapsamında ele alındığında taharetlenme eyleminin, daha düşük gelir düzeylerini temsil eden alt guruplarda yaygınken, yalnız tuvalet kağıdı kullanımı baskın olmak üzere, basınçlı suyla tuvalet kağıdının birlikte kullanımının, üst düzey gelir guruplarında yaygın olduğu görülmektedir. Bu, Tablo 6.2 ile 6.8'de görüldüğü gibi, evde bulunan ve tercih edilen tuvalet taşı tercihleri ile aynı paralellikte gelişmiş olan bir olgudur ve böylece, gelir düzeyi olgusunun tuvalet alışkanlıklarında baskın öge olduğu yönünde elde edilen, üçüncü bulgudur. Bu bulgunun üçüncü kez saptanması ile, öngörünün de tutarlılığının gösterilmiş olduğu varsayılmaktadır.

Yine, Türkiye geneli gelir düzeyi gurupları bütünü düşünüldüğünde, bu veriler doğrultusunda, Türk kullanıcıları arasında taharetlenmenin hala temizlenmek için kullanılan, yaygın bir yöntem olduğu düşünülebilir.

Ek D'de yeralan, yıkanma alışkanlıklarının, çeşitli değişkenlere göre dağılımlarından elde edilen bulgular da, evde bulunan tuvalet taşı tipleriyle de aynı bağıntıda olmak üzere, temizlenme alışkanlıkları ile evlerde bulunan yıkanmaya yönelik banyo elemanları arasında, hane içi gelir düzeyine göre kademeli olarak, 'A la Franca', tuvalet kağıdı ve basınçlı su - tuvalet kağıdı ile kapalı duş - küvetler lehine gelişen bir artış olduğu yönündedir.

Bu bulgu, piramidin üstüne çıkıldıkça 'A la Turca' kültüründen görece de olsa (çünkü, genel tuvaletlerde yapılan tercihler, bu eğilimin hızını keser niteliktedir) uzaklaşıldığına işaret etmektedir. Fakat aynı zamanda, daha önce de çokça üstünde durulmuş olduğu gibi, gurubun temsil ettiği (görelili olarak) evren bütünü düşünüldüğünde ve yine aynı tabloların imlediği gibi, varolan durumda 'genç çoğunluğun'da, bu kültürün etkisinde olduğunu göstermektedir. Yine Ek D'den izlenebileceği gibi, sondaj çalışmasına katılan tüm öğrencilerin, ritüellere dayalı, akan suda yıkanma geleneğini sürdürüyor olmaları da, bu etkinin kapsamını açıklar niteliktedir.

Tablo 6.21. Annenin Mesleğine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

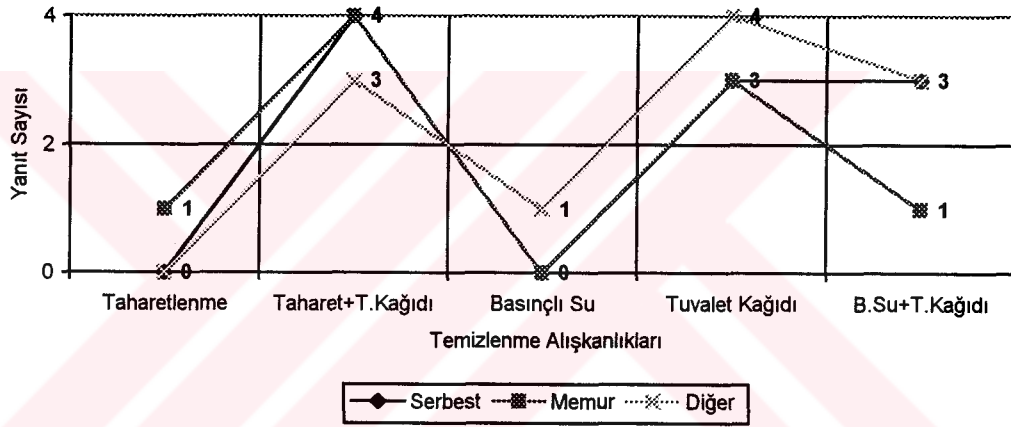
Tablo 6.21. Taharetlenme alışkanlığının en baskın olduğu gurubun, hane içi gelir düzeyine göre, anneleri ev hanımlarından daha düşük ortalamalı bir alt gurup oluşturan, memur kadınlardan oluşan öğrenci gurubu olduğunu göstermektedir. Bu da, evde bulunan ve tercih edilen tuvalet taşlarının, anne mesleğine göre dağılımlarının incelenmiş olduğu, Tablo 6.3 ve 6.9'da, her iki tipteki tuvalet taşının

tercihi lehinde en yüksek nicel verilerin, kadın memurlar gurubundan elde edilmiş olduğunu hatırlatır niteliktedir.

Böylece, önceki tablolarda da üzerinde durulmuş olan, bu guruptaki tuvalet taşları tercihlerinin, maddi yetersizliklerden çok, belli bir gelir düzeyi gurubuna ait olan seçimler olarak yorumlanması gerektiği yönündeki öngörünün, rakiplerine oranla büyük bir tutarlılık kazanarak, yanlışlanabilirlik ve görelilik düzeyleri sınamasından geçmiş olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, bu tablolardan elde edilen veriler, temizlenme alışkanlıklarının, tuvalet taşı seçimlerinde de önemli bir öge olduğunu, diğer bir deyişle her iki seçiminde, 'A la Turca' kültürü ya da tersi bağlamında, bir bütün oluşturduklarını göstermektedir.

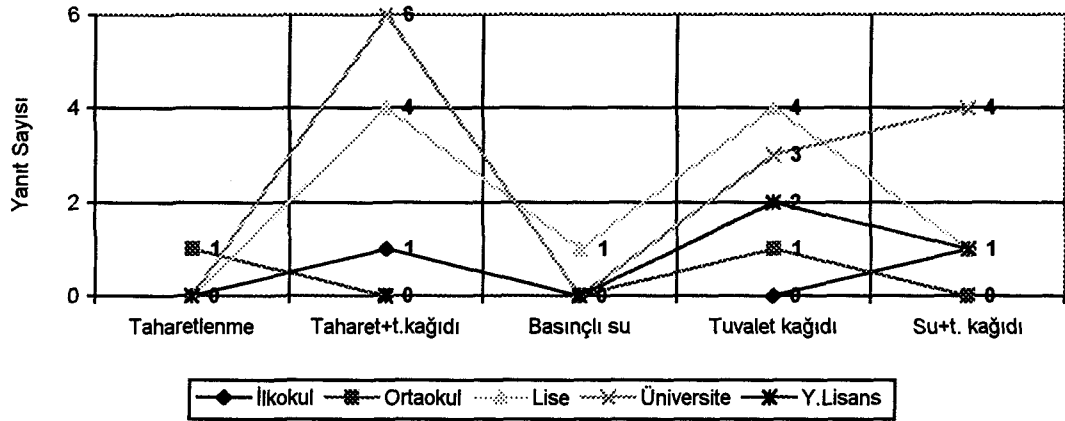
Tablo 6.22. Babanın MesleğineGöre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

Babanın mesleğine göre, temizlenme alışkanlıklarındaki dağılımın ise, daha homojen bir yapıda olmasına değin, temizlenme alışkanlıklarının gelişiminde, baskın olan ögenin anne olduğu düşünülmekte olduğundan, bu değişkene bağımlı dağılımın daha ayrıntılı bir analizine gerek görülmemiştir.

Tablo 6.23. ise, annenin öğrenim düzeyinin, temizlenme alışkanlıkları ve daha önceki tablolarda karşılaştırılması yoluyla, tuvalet taşı tercihleri ile güçlü bir ilişki içinde olup, olmadığının sınanması açısından yararlı olabileceği düşünülmektedir. Fakat tablodan, bu değişkenin, tuvalet taşları tiplerinin seçiminde olduğu gibi, gelir düzeyine dayalı meslek guruplarından elde edilen veriler kadar tutarlı sonuçlar vermediği görünmüştür. Böylece, annenin öğrenim düzeyine dayalı olarak ileri sürülebilecek olan genel öngörülerin görelilik derecelerinin, meslek guruplarına dayalı olarak üretilen öngörülerinkilerden fazla olacağı görülmektedir.

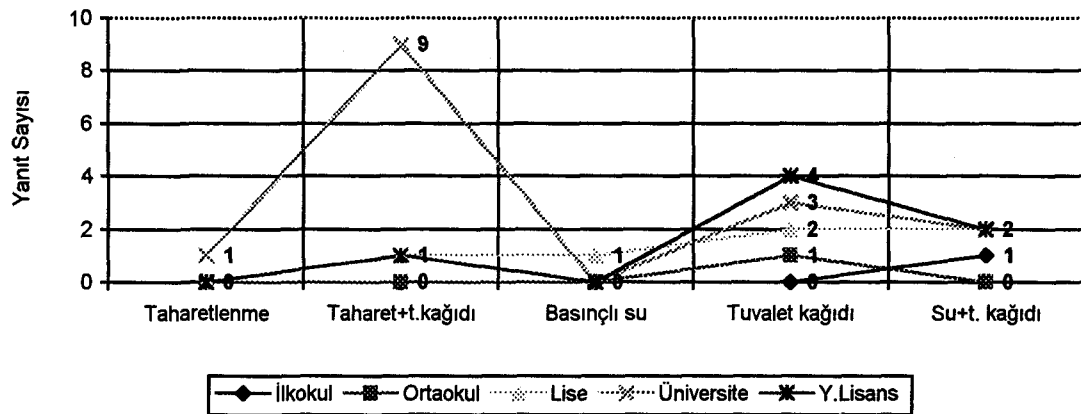
Tablo 6.23. Annenin Öğrenim Seviyesine Göre, Öğrencilerde Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

Ancak, yalnız bu değişkene dayalı yapılan analiz, taharetlenme alışkanlığının ilkokuldan üniversiteye doğru gidildikçe artan bir oranla, tuvalet kağıdı kullanımına sayıca üstünlük sağladığı, ancak lisans üstü öğrenim düzeyinde, durumun birden aksi yönde değişim göstermiş olduğunu göstermektedir. Yine lisans üstü düzeyi dışında, basınçlı su kullanımının da eklenmesiyle, bu oranın öğrenim düzeyi arttıkça, su kültürünün lehine olacak şekilde geliştiği gözlemlenmektedir.

Bu da, daha önceki konularda değinilmiş olduğu gibi, en etkin temizlenme biçimi olan (eller dışında) taharetlenme ya da genel anlamda en sağlıklı temizlenme yöntemi olan suya dayalı temizlenme biçimlerinin, öğrenim düzeyi arttıkça, onların da doğru orantılı olarak artış göstermekte olduğunu imlemektedir.

Tablo 6.24. Babanın Öğrenim Seviyesine Göre, Öğrencilerde Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

Tablo 6.24.'de ise, Tablo 6.22.'de değinilmiş olan gerekçelerle, derinlemesine bir analiz sunulması gereği duyulmamıştır. Ancak, Tablo'da, taharetlenme yönteminin üniversitelerde ağırlık kazandığının görünmekte olduğunun, bunun ise, Türkiye geneli ele alınarak, tündengelim yapılması durumunda, her iki değişkenin de ortalamanın üstünde olmasının dışında, gurup dahilindeki öğrenci velilerinin öğrenim düzeyi ortalamasının, hane içi gelirlerine göre, daha homojen bir yapıda olmasıyla ilintili olduğunun bilinmesinde yarar görünmektedir. Buradan hareketle, üniversite düzeyinde öğrenim görmüş alt guruba dayalı, daha az görelî olacağına inanılarak yapılacak olan öngörülerin ise, daha önce değinilmiş olduğu gibi, bu alışkanlıkların şekillenmesinde anne ögesinin esas olmasından dolayı, görelîlik düzeylerinin, sanılanın aksine yüksek olacağı varsayılmaktadır.

Bu ve bundan önceki alt başlıklarda incelenenmiş olan tabloların ışığında söylenebilecek olan şudur ki, yine bu tablolar aracılığıyla kültürel ögelerle ortaya çıkmış olduğu görünen, Türk kullanıcısının tuvalet alışkanlık ve duyarlılıklarının, kollektif algı dayanakları olan dinamik ve değişken kültürün doğası gereği az da olsa bir değişime uğramış olduğu, ancak bu değişimin, nesnel kriterler doğrultusunda gelişen ve bu kültüre özgü yeni çözümler üretilmesini gerektiren bir süreç olduğudur.

Şöyle ki, evlerinde yıkanmaya yönelik banyo elemanlarının çoğunlukla nesnel kriterler doğrultusunda, çevrenin kirlenmesini önleyecek biçimde kapalı olduğu, ve 'A la Franca' taşların bulunduğu yüksek gelir gurupları (4 kapalı, 0 açık eleman), ile İstanbul'dan (İstanbul'da 7 açık, 8 kapalı; 'diğer' illerde 6 açık, 4 kapalı), (Bkz. Ek D) genel tuvaletler için tercihleri sorulduğunda, sıçratma sorunu olmasına karşın, yüksek düzeyde 'A la Turca' ve 'Kesin tercihim yok' yanıtlarının alınması, böyle bir çözüme olan gereksinimi ortaya koymaktadır.

Bu gereksinim doğrultusunda geliştirilmiş olan, problem çözümünün geçerliliğinin nesnel kriterler doğrultusunda yanlışlanabilirliğinin sınanması ise, yine sondaj gurubundan elde edilen verilerden oluşturulmuş olan tablolar yardımıyla, bir sonraki alt başlık altında yapılacaktır.

6.3.2. Bağımsız ve Bağımlı Değişkenlerden Oluşturulan Tabloların Analizi ile Problem Çözümünün Geçerlilik Sınaması

Problemin analizi doğrultusunda, kişisel gözlem, görüşme ve literatür taraması sonucunda elde edilen bulguların sınanması, bir önceki alt başlıkta yapılmıştı.

Bu bölümde ise, problemin analizi aşamasında elde edilmiş kriterlerin, karar verme süreçleri ile önem sırasına göre gözönünde bulundurulmasıyla oluşturulabilecek olan çözüm alternatifinin, varolan duruma yönelik bir geçerlilik sınaması gerçekleştirilecektir.

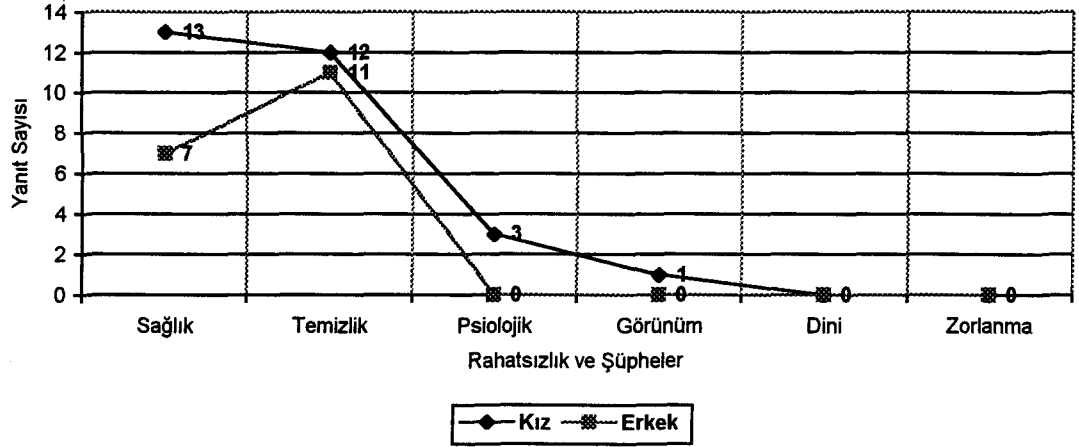
Sinama için, yine sondaj çalışmasından elde edilen nitel verilerin sayısallaştırılması yoluyla, değişkenler kombinasyonlarına göre oluşturulmuş olan tablolardan, çözüm geçerliliğinin sınanmasına katkıda bulunacağına inanılanların, grafik verilere dönüştürülmüş olanlarından yararlanılacaktır (Bkz. Ek D).

Bu değişken kombinasyonları, görüşme formunda görülebilecek olan (Bkz. Ek C), açık uçlu sorularına verilen yanıtlardan, çözümün nesnel ve psikolojik kriterler doğrultusunda sınanmasına yardımcı olacak ögelerin gözönüne alınması sonucunda oluşturulmuştur. Çünkü, daha önce de değinilmiş olduğu gibi, problemin belirlenmesi ile analizi aşamalarında saptanmış ve bir önceki alt başlıkta sınanmış olan kültürel ögeler, problemin belirlenişi sırasında oluşturulan hipotezlerin sınanmasına yöneliktir. Bu bölümde ise, problemin çözümünde gözönünde bulundurulacak olan, ürünün kullanıcı ile bir ürün sistemi oluşturması olgusundan yola çıkılmıştır.

Böylece, öncelikle, bir önceki alt başlıkta analizi yapılmış olan tablolardan ortaya çıkan, gurup dahilindeki öğrencilerin genel tuvaletlerde, 'A la Turca' tuvalet taşı kullanımı yönündeki eğilimlerinin altında yatan nedenlerin irdelenmesi gereği düşünülmüştür. Bunun için, karşılıklı olarak birbirlerinin de sınanmasına olanak vereceğine inanılan iki kombinasyon olan, kız ve erkek öğrencilere göre, genel tuvaletlerde 'A la Franca' kullanımı yönündeki rahatsızlık ve şüpheler ile, yine genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşının tercih edilme nedenleri dağılımlarından oluşturulan, iki ayrı tablodan oluşturulmuştur.

Geçen bölümde olduğu gibi, bu ikisi ve onları izleyen tablolardan elde edilen nicel veriler, gözle daha kolay algılanarak izlenilebilmelerine yönelik olarak, grafik anlatımlara dönüştürülmüştür. Tabloların oluşturulmasında, yöntemle yönelik olarak sözedilmesi gereken bir diğer öge de, oluşturulmalarında esas alınanın, öğrenci sayısı değil, verilen yanıt sayısı olduğudur. Çünkü, öngörülebileceği gibi, katılımcılar tercih nedenleri olarak ya da fikirlerini, yargılarını gerekçelendirirken, bir çok neden öne sürmüştür. Böylece, verilen bu yanıtların arasından seçim yapılmasının, nesnel bir yöntem olmayacağı düşünüldükçe, verilen yanıt sayısı temel alınmıştır.

Tablo 6.25. Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde 'A la Franca' kullanımı ile İlgili Olarak Duyulan Rahatsızlık ve Şüpheler

Aynı zamanda, genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşlarının tercih edilir olma nedenlerini de gösterdiğine inanılan Tablo 6.25.'de görünmektedir ki, bu tip tuvalet taşlarından kaçınılmasına neden olan en büyük duyarlılık, nesnel bir kriter olan 'sağlık'tır. Onu izleyen 'temizlik' ise, daha psikolojik bir öge olup, daha önce konu ile ilgili bölümde irdelenmiş olduğu gibi, bu duyarlılığın kişiden kişiye olduğu kadar, toplumdaki topluma, kültürden kültüre de değişebileceği gerçektir. Bu nedenle, sağlık ve temizlik sözcükleri ile ifade edilen rahatsızlıkların, aynı olmadığı, dolayısıyla, ayrı ayrı sınıflandırılmaları gerektiği düşünülmüştür.

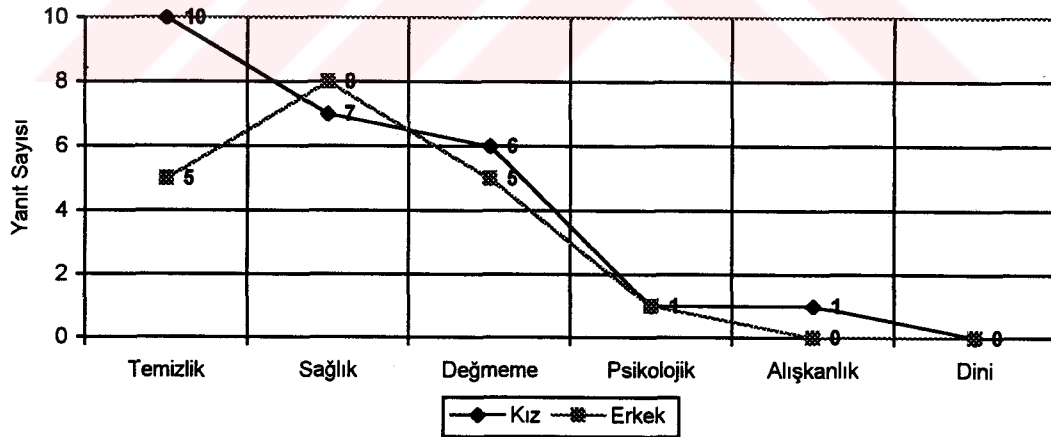
Tablodan izlenebileceği gibi, bu iki etmen dışında, görüşme formunda bulunan iki seçenekle daha örtüşen yanıtlar alınmıştır ki, bunlar psikolojik ve görünüm seçenekleridir. Ancak, örtüşmekte olan yanıt sayısı az olduğundan, bu seçeneklerin, 'sağlık' ve 'temizlik' ögeleri kadar belirleyici olmadıkları ortadadır. Yine de, psikolojik olarak sınıflandırılmış olan verilerin, 'A la Franca' tuvalet taşları ile ilgili rahatsızlıklarını, taşın kendisi 'temiz' olsa dahi, temasa dayalı olarak, 'psikolojik' sözcüğünü de kullanarak açıklayan kullanıcıların yanıtlarından oluşmuş olduğunun bilinmesinde yarar görülmüştür. Çünkü, grup geneli ile karşılaştırıldığında 1/10 düzeyinde alınan 'psikolojik' seçeneği ile örtüşen yanıtın, diğer etmenler kadar olmasa bile genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşlarının tercih edilme nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Tabloda dikkati çeken diğer bir öge ise, 'A la Turca' tuvalet taşlarının tercih edildikleri yerler dağılımının gösterileceği Tablo 6.27'de görülebileceği gibi 2 'cami' yanıtının alınmış olmasına karşın, 'A la Franca' tuvalet taşları ile ilgili olarak duyulan rahatsızlıklar arasında 'dini' nedenlere değinilmemiş olduğudur. Bundan, en azından 'cami' yanıtını vermiş olan 2 öğrenci gözönüne alınarak, kuantum

fiziğinde, gözlemcinin gözleneni katılımcı olarak etkilememesinin olanaksız olmasının, sosyal bilimlerdeki bir yansıması ile karşılaşılmış olduğu sonucu çıkarılabilir. Ancak kesin olan şudur ki, grup içinde, kişisel inancını kamu alanına yansıtarak, bu alanı şekillendirmek isteyen bir katılımcı bulunmamaktadır. Bu da, daha önce üzerinde durulmuş olan, grup niteliğinin sayıca az bireyden oluşmasına karşın, kritik durum örneklemesine benzer bir yanını ortaya koymaktadır. Böylece, duydukları rahatsızlıkları dile getiren 30 öğrenciden hiçbirinin 'dini' nedenlere değinmemiş olması, demin değinilmiş olan, kişisel inancını kamu alanına taşımayan bireylerden oluşan bir kritik örnekleme niteliği içererek, Türkiye geneline yönelik öngörülerde bulunulabilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca, bir önceki alt başlıkta, genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşlarının seçiminde etkili olarak, bu yöndeki yanıtların yüksek çıkmasına yolaçtığına inanılarak ileri sürülen, geleneklerden bağımsız, kişisel ve nesnel kriterlerin varlığı ile ilgili öngörüü sağlamaktadır.

Tablo 6.26.'nın analizinin ise, gerek tuvalet taşları tiplerinin, nesnel kriterler doğrultusunda karşılaştırılması sırasında elde edilen bulguların, gerek de problem çözümü aşamasında tasarım kriterlerine yönelik karar verme süreçlerinde alınacak olan kararlara yön vermesi umulmaktadır.

Tablo 6.26. Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Tercih Edilme Nedenleri

Tablo 6.26.'da görünmekte olduğu gibi, genel tuvaletlerde 'A la Turca' tuvalet taşlarının, 'A la Franca' lara tercih edilmelerinin nedenleri, Tablo 6.25'de görülmüş olan, 'A la Franca' tuvalet taşlarıyla ilgili rahatsızlık ve şüphelerin bir sonucu niteliğindedir.

Ek D'de yeralan Tablo D 16'daki veriler, bunun somut bir doğrulayıcısı olarak görülmektedir. Şöyle ki, bu Tablo'da görüneceği gibi, 30 öğrenciden 21'i 'A la

Franca' tuvalet taşlarını üzerine tuvalet kağıdı sererek, 11'l (8'l kız), yarı çömelik olarak, 2'si hem silerek, hem de tuvalet kağıdı sererek, 1'l ise üstüne çıkarak çömelik biçimine kullanırken, yalnız 3'ü doğrudan oturmaktadır ki, bunların 3'ü de erkektir.

Ancak, elde edilen bir diğer bulgu ise, kız ve erkek öğrencilerin cinsiyetlerine özgü olarak, genel tuvaletlerde, 'A la Franca' tuvalet taşları ile ilgili olarak duydukları rahatsızlıklar ile 'A la Turca' tuvalet taşlarını tercih nedenleri arasında başı çeken 'temizlik' ve 'sağlık' kriterlerinin, yer değiştiriyor olmasıdır. Bu olgu, cinsiyete özgü farklılığın ilerki bir araştırmanın konusu olacağı şekilde, kızların 'A la Franca' tuvaletleri sağlıklı bulmazken, 'A la Turca'yı ise sağlıklı olduğundan değil de, temiz oldukları için tercih etmeleri, ya da erkeklerde tam tersi olması olarak da yorumlanabilir.

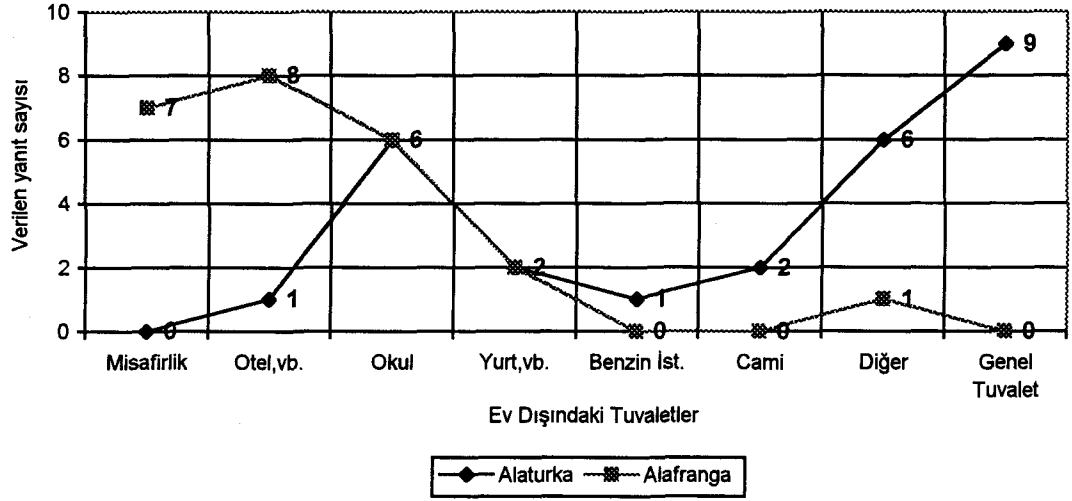
Yanıtlardaki bu ikilemin, problemin analizi aşamasında saptanmış olduğu gibi, varolan tuvalet taşlarının ya kişisel temizliğe yönelik avantaj sunarken, çevrenin kirlenmesine yolaçtıkları, ya da, çevrenin temiz kalmasını sağlarken, kişisel temizlik duyarlılığının gereklerinin karşılanmasında eksik kaldıkları, olgusundan kaynaklandığı görünmektedir.

Böylece, günümüz kullanıcı tercihlerini anlamaya yönelik olarak elde edilen bu ön izlenim sonucunda; daha önceki aşamalarda yapılmış olan analiz sonuçlarının işaret ettiği ve problem çözümünde öncelik verilerek optimum çözümünün sağlanmasına çalışılacak bir olgunun varlığının, kullanıcılar tarafından da onanmış olduğu yönünde bir ön izlenim elde edilmiştir.

Daha az görelili olduğuna inanılarak elde edilen ön izlenim ise, nesnel 'sağlık' ve nesnel olduğu kadar psikolojik de olan 'temizlik' kriterlerinin, problemin analizi aşaması sonucunda elde etmiş oldukları önceliklerinin onanmış olduğudur.

Tablo 6.27'nin de, bu kriterlerin diğer bir sınamasına yönelik nicel verileri sunacağı varsayılmaktadır. Çünkü, genel tuvaletler ile ilgili olarak, kesin tercih belirtmeyen öğrencilerin, 'A la Turca' ve 'A la Franca' tuvalet taşı tiplerini, nerelerde tercih ettiklerine yönelik verilerin sunulduğu bu tablonun, Tablo 6.25 ve 26'da öne çıkmış olan kriterlere göre belirlenmiş bir tercih dağılımını yansıttığı düşünülmektedir.

Tablo 6.27. Kesin Tercihi Olmayan Öğrencilere Göre, Genel Tuvaletlerde 'A la Franca' ve 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Tercih Edildikleri Yerlerin Karşılaştırmalı Dağılımı

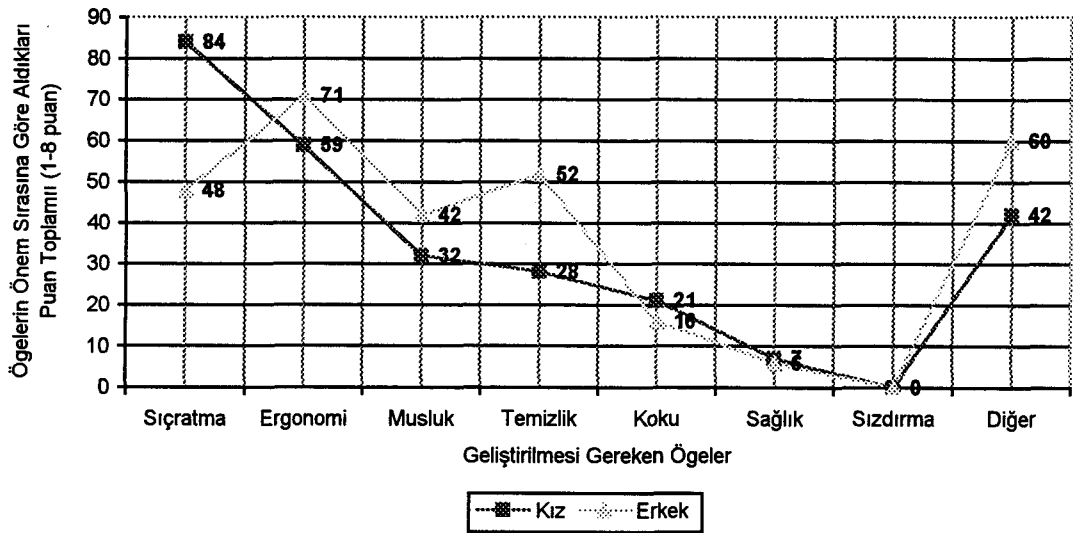
Tablo 6.27. göstermektedir ki, kesin tercihi olmayan katılımcılar, 'A la Franca' tuvalet taşlarını, kendilerince temiz olduklarına inandıkları, 'Misafirlik', 'Otel, havaalanı, restoran' gibi yerlerde tercih ederken, 'A la Turca' tuvalet taşlarını tercih ettikleri yerleri tanımlamak amacıyla 'Genel Tuvalet' ve 'Diğer' olarak belirtilmiş olan, 'A la Franca'nın kirli olduğu yerler, 'başka bir ev olmayan mekanlar', 'sinema, kafe', 'temizliğinden emin olmadığı yerler' tanımlamalarını getirerek, yine kendilerince 'pis' olduklarına inandıkları yerleri betimlemektedirler.

Bu da, Tablo 6.25 ve 26.'da saptanmış olan bulguların, elde edildikleri yanıtların tutarlılığının sınanmalarına yönelik olarak sorulmuş olan bir diğer soru ile onanmış olduğunu göstermektedir.

Temiz oldukları muğlak okul tuvaletlerinde 'A la Franca' tercihi yönündeki yanıtların, 'A la Turca' tuvalet taşıninkilerle eşit sayıda çıkmasının (6 – 6), bu binaların, öğrencilerin evlerinin dışında en çok zaman geçirdikleri yer olmasından, dolayısıyla varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının sorunlarından ve kullanım zorluğundan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Daha önce değinilmiş olduğu gibi, 'cami' yanıtı da, kültürel temizlenme alışkanlık, duyarlılık ve araçlarının gelişiminde en etkili öge olduğuna inanılan rituellerin, tercih nedenleri arasında 'dini' seçeneği ile örtüşen yanıtlar alınmadığı, bu nedenle, en azından inançlarını kamu alanına taşımadığı düşünüldüğü için, kritik durum örneklemesine özgü nitelikler içerdiğine inanılan bir grupta dahi, etkili olabildiğini göstermektedir.

Tablo 6.28. Cinsiyete Göre, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarında, Geliştirilmesi Gerekli Görülen Öğelerin, Önem Sırası Dağılımı

Üstte görünmekte olan grafik anlatım, sondaj çalışmasında öğrencilere sorulmuş olan, “Sizce ‘A la Turca’ tuvalet taşlarında geliştirilmesi gereken öğeleri, önem sırasına göre sıralayabilir misiniz?” açık uçlu sorusuna, karşılık olarak kız ve erkek öğrencilerin yapmış olduğu sıralamaya göre, önceden hazırlanmış olan seçeneklerin 1’den 8’e kadar puanlanması sonucu oluşturulan tabloya sayısal değerler olarak girilmiş olan dağılımın, görsel anlatımını sunmaktadır. Yalnız, sözel olarak sorulan soru açık uçlu olduğundan, verilen yanıtların çoğunun görüşme formunda önceden saptanmış olan öğelerin hepsiyle örtüşmediğinin, bu nedenle de, örneğin 3 seçenekle örtüşen bir sıralamanın 8,7,6 olarak puanlandığının açıklanmasında yarar görülmektedir.

Bu grafik anlatımın oluşturulmasında, dağılımların cinsiyet değişkenine göre belirlenmiş olması, toplam değerler üzerinden yapılacak olan bir analizin, problemin çözümü aşamasında diğer değişkenler gibi aralarında optimum çözümlere ulaşılması gerekliliğine inanılan, (varolan durumda) cinsiyetlere özgü kriterlerin saptanması amacıyla.

Diğer bir deyişle, toplam değer olarak 3. sırada yer alabilecek olan bir öğenin, belli bir cinsiyet için yaşamsal nitelikte bir önem içerebileceği düşünülerek, böyle bir ayrıma gidilmiştir. Bunun bir başka yararının, problem çözümüne yönelik olarak, cinsiyetlerin kendilerine özgü gereksinimleri temel alınarak belirlenmiş ve çözümü yönlendirmiş olan kriterler ile karar verme süreçlerinin sınanarak, üzerlerinde yapılandırılmış olan çözümün de sınanmış olacağı düşünülmektedir.

Tablo 6.29. Tablo 6.28.'deki Grafik Anlatıma Göre Oluşturulmuş Olan, 'A la Turca' Tuvalet Taşına İlişkin, Geliştirilmesi Gerektiğine İnanılan Öğelerin, Cinsiyete Özgü Sıralama.

	Kız	Erkek
1	Sıçratma	Ergonomi
2	Ergonomi	Diğer
3	Diğer	Temizlik
4	Musluk	Sıçratma
5	Temizlik	Musluk
6	Koku	Koku
7	Sağlık	Sağlık
8	Sızdırma	Sızdırma

Oluşturulmasındaki amaçlara değinilmiş olan Tablo 6.28'e dönülecek olursa, problemin çözümüne götüren analiz süreçlerinde de saptanmış olduğu gibi, genital yapı özellikleri nedeniyle kadınlara özgü bir sorun olup, giderilmesinin büyük önem taşıdığına inanılan sıçratma sorununun, 1. sırada önemli öge olarak yanıtlanması ile, bu sorunu gidereceğine inanılan çözümün, kız öğrenciler tarafından da onanmış olduğu görünmektedir. Sıçratmanın, erkek öğrencilerin verdikleri yanıtlarda orta sıraları almasının, gerek sorunun kadınlara yönelik bir çözümünün ön plana alınmasını onaması, gerekse onlar için de böyle bir sorunun varlığını göstermesi açısından, cinsiyete göre bir ayrımın yararlı olduğuna işaret etmiş olduğu düşünülmektedir.

Tabloya göre, öğrenciler tarafından yapılan sıralamanın sonucunda, ikinci sırada önemli öge olmuş olduğu görünen 'ergonomi' seçeneğinin de, daha önce, problemin analizinin yapılmış olduğu bölümde değinildiği hatırlanacak olursa, bu analizlerin doğruluk ve geçerliliğini sağlar nitelikte olduğu görünmektedir. Yalnız, 'ergonomi' seçeneği ile örtüşen öğrenci yanıtlarının sadece 3'ünde 'ergonomi' sözcüğünün geçmiş olduğunun bildirilmesinde yarar görülmektedir. Şöyle ki, bu ve aşağıdaki paragrafta yeralan açıklamaların yapılması, yöntemle ilişkin olarak, tasarım bölümünden seçilmiş öğrenciler ile yapılmış olan bir sondaj çalışmasına yönelik eleştirilerin yanıtlanması gerekliliği açısından zorunlu görülmüştür.

Sıralama yapılmasının istendiği soru görüşmenin en sonunda sorulmuş olmasından ve daha önceki soruların da hep kullanıcıya yönelik hazırlanmış yapısından ötürü, öğrencilerin bu psikoloji içersinde yanıt verecekleri düşünülmüş ve görüşme sırasında öyle oldukları gözlemlenmiştir. Ek C'de yeralan görüşme formundan da izlenebileceği gibi, "Yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşında, sizce varolan örneklerin bulundurduğuna inandığınız ne gibi sorunların giderilmiş olmasını isterdiniz?" sorusu da bir kontrol sorusu olduğu kadar, bu psikolojinin de

'kontrolü' doğrultusunda hazırlanmıştır. Ergonomi terimi yerine, daha rahat, konforlu sözcüklerinin kullanılması ve yaş-boy farklılıkları ile ürün boyutlarına değinilmesinin de, bu nedenle olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, kız öğrencilerinin 'sıçratma' sorununu öne çıkaran bir sıralama yapmalarının da, tasarımcı da olursa, cinsiyete özgü gereksinimlerin şekillendirmiş olduğu düşünce sisteminden kaçınılamayacağını, kanıtlar nitelikte olduğu görünmektedir.

Ancak, tüm bunlara karşın, öğrenciler 2. Sınıf'ta olsalar dahi, bu soru karşısında tasarımcı kişiliği ile yanıt vermiş olabilecekleri de varsayılabilir. Bu durumda ise öngörünün, bir tasarım problemi analizinin, yine tasarımcılar tarafından sınanmış olmasının yararlarını da içeren bir görüşü kapsayarak, kendisiyle çelişir duruma düşmeyecek olduğu görünmektedir. Oysa yinelemek gerekirse, daha önce değinilmiş olduğu gibi, gelir, öğrenim düzey ortalaması gözönüne alındığında, alınan yanıtlardan burada daha çok kritik durum örneklemesine benzer nitelikte, bilinçli bir kullanıcı kitlesi ile karşılaşıldığı düşünülmektedir.

Yine tabloya dönülecek olursa, problemin analiz sürecinin açıklandığı bölümlerde saptanmış olan, musluk ögesinin ürünün içinde çözümlenmesi gerektiği yönündeki öngörünün doğruluğunu sağlayan da, tablodaki dağılımda 4. sırayı ('diğer' seçeneği gözönüne alındığında 5. sıra) almış olan 'musluk' seçeneğidir (Bkz. Tablo 6.30.).

'Musluk' ve 'Ergonomi' seçeneklerinin, 'Sıçratma' seçeneğine oranla, kız ve erkek öğrenciler tarafından eşit oranda yanıtlanmış olmalarının ise, bu öğelerin her iki cins için de aynı derecede önemli birer sorun olduğuna işaret etmektedir. Bu iki olgu problemin çözümünde de aynı değerle görülerek değerlendirilmiştir.

'Temizlik' seçeneği ile örtüşen yanıtların, kız öğrencilerde 28 puan almışken, bunun erkek öğrencilerde 52 puanda olmasının, yine kadın ve erkek arasındaki farklılıklarla açıklanabileceği görünmektedir. Şöyle ki, bu olgunun, erkeklerin kullanım pozisyonu çeşitlilik avantajları nedeniyle, genel tuvaletlerde pisuvarı tercih etmeleri ya da, 'A la Franca' ve 'A la Turca' tuvalet taşlarını yine aynı pozisyonda iken kullanabilmeleri, hem 'A la Turca' taşların konuşlandırılmış olduğu zeminin neden kirlendiğini en iyi onların biliyor olmasına, hem de az kullanıyor olmalarına bağlanabilir. Oysa, kadınların, anatomileri gereği oturmak ya da yarı çömelmek zorunda kalarak kullandıkları 'A la Franca' taşların 'pisliğinden' rahatsız olduklarından dolayı, 'A la Turca' yı 'temiz' olduğunu düşündüklerinden tercih etmiş oldukları, böylece 'temiz' seçeneği ile örtüşen yanıtların nedeninin de buna bağlanabileceği düşünülmektedir.

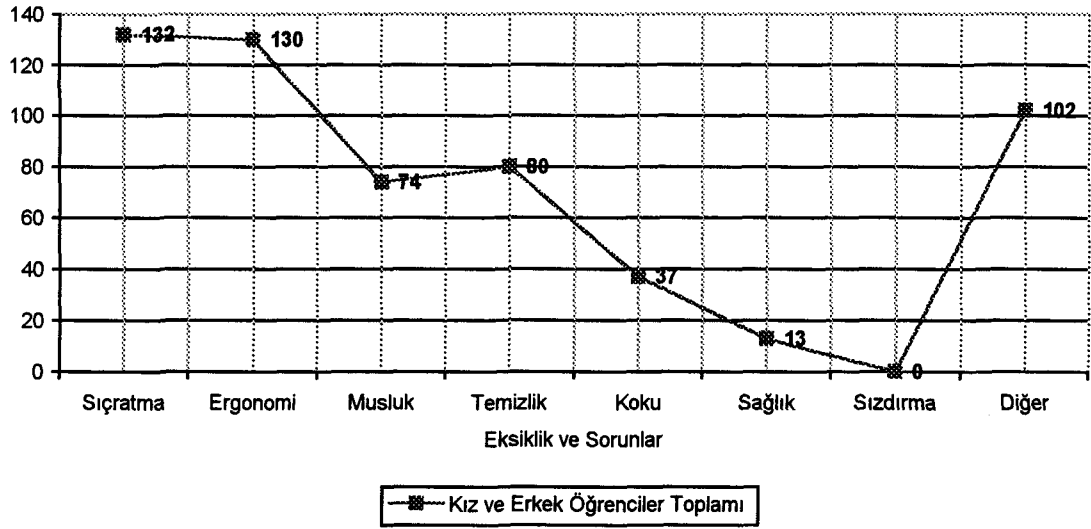
Daha önceki bölümlerde de değinilmiş olduğu gibi, insanlık tarihi boyunca insanın dışkıyla içiçe olduğu, idrarın temiz bir sıvı olması, ve dışkıdan iğrenilmesi gerektiğinin, çocuk yaşlarda iken tuvalet eğitimi ile, zaman içinde insana öğretilmiş bir olgu olması da hatırlanacak olursa, aslında bu sorunun psikolojik olarak çok da 'pis' bulunmadığı ortadadır. Zaten, 'temiz'lik kavramının da nesnel kriterlere dayanmadığı belirtilmişti.

Böylece, bu yönde verilen yanıtların, ritueller, üst görünümünde pek de hoş olmayan görüntüler ve 'başka'larının pislettiğine inanılan zemine basmaktan duyulan rahatsızlıklar ile 'pis' olması olguları bütünüünün sonucu olarak görülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, sondajdan çıkan diğer sonuçlarla da onanmış olduğu gibi, bu ve bunun gibi sorunların giderilmesini amaçlayan çözümün, kullanıcıların, varolan durumda zaten tercih ettikleri bir üründense, daha az sorunlu buldukları bir yenisini tercih edebilecekleri ilkesinden yola çıkılarak, geliştirilmesi olduğudur.

Ancak bu aşamada, 'diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtlara, cinsiyete göre farklı yanıtlar alınmadığından değinilmeyerek, kız ve erkek öğrencilerin toplam yanıtlarına göre oluşturulan grafik anlatımın incelenmesine geçilecektir. Çünkü, 'A la Turca' tuvalet taşları ile ilgili, cinsiyet değişkenine bağımlı olarak değişim gösteren yanıtların incelenmesinin yeterli ölçüde yapıldığı düşünülmektedir. 'Diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtların listesi de, yeni grafik anlatımın açıklanması kapsamında verilecektir.

Tablo 6.29. da, cinsiyete göre ayrılıkların gözönüne alındığı Tablo 6.28. 'in aksine, kız ve erkek öğrencilere ait yanıtların ortak toplamlarından elde edilecek olan farklı bulgulara ulaşılma olasılığı araştırılacaktır. Bu tablonun bir diğer avantajının ise, puanlama sonucu oluşan 2 ve 3 basamaklı nicel değerlerin toplamının zorluğundan ötürü, toplamın bir grafik verisini sunarak, önem sıralamasının izlenebilmesini kolaylaştıracak olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6.30. Kız ve Erkek Öğrencilerin Yanıt Toplamına Göre, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Eksik ve Sorunlarının Önem Sıralaması Dağılımı

Bu tabloya göre, toplam yanıtlara göre oluşmuş olan, öğelerin önem sıralamasının şöyle olduğu görülmektedir;

1. Sıçratma – (132)
2. Ergonomi – (130)
3. Diğer – (102)
4. Temizlik – (80)
5. Musluk – (74)
6. Koku – (37)
7. Sağlık – (13)
8. Sızdırma – (0)

Oluşan bu sıralamada, 'Temizlik' ve 'Musluk' seçenekleri ile örtüşen yanıtların, bu öğeleri 4. ve 5. Sıraya yerleştirmiş olduğu görünse de, önlerinde sıralanmış olan 'Diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtların, bir çok soruna işare ediyor olmasının, bu sıralamayı görelî kılmakta olduğunun belirtilmesinde yarar görülmüştür.

Daha önceki tabloda, açıklaması bu aşamada yapılacağına değinilmiş olan 'Diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtlar ise şöyledir;

- ürünün estetik görünümüne kavuşturulması,
- giyime dayalı sorunların giderilmesi,
- sifona dayalı sorunların giderilmesi
- yerin ıslak oluşundan ötürü ayakların ıslanmasının önlenmesi,
- delikten kaynaklanan, kötü görünümün giderilmesi,
- yaş ve boy farkına dayalı gereksinimlerinin karşılanması,

- kubur genişliğinin ayarlanması,
- 'nişanlama',
- girinti ve çıkıntıların azaltılarak, çamur birikiminin önlenmesi,
- çanağın derinleştirilmesi,
- deliğin kapatılması,
- kayma probleminin giderilmesi,
- sırt desteği,
- kapak uygulaması,
- eğilmenin azaltılması,
- denge sorununun giderilmesi,
- hobilerin yapılabilmesine olanak sağlanması (resim yapmak).

Yukarıda verilmiş olan listede, bazı öğelerin, diğer seçeneklerle örtüşebileceği görünmektedir. Ancak, bu yanıtların belli bir kriterle değinilmesinden çok, somut bir çözüm önerisi içerdikleri de görünmektedir. Bir örnekleme yapılması gerekirse, sırt desteği çözümü önerisinin, ergonomi seçeneği ile örtüştüğü, ancak yalnızca bu kriterin çözümüne yönelik, 'eğilmenin azaltılması' gibi bu kriterin bir yönünü öne çıkaran, somut bir çözüm önerisi olduğu görünmektedir. Ya da, hobilerin yapılmasının, ergonomik bir çözüm olmadan olası olmadığı, ancak bu çözümden daha fazlasını da gerektirdiği ortadadır. Ayrıca, ergonomik çözümlerin, tıpkı 'A la Turca' tuvalet taşlarında olduğu gibi, özelde toplumlara özgü eylemlerin yapılışı ile amaca yönelik farklılıkları nedeniyle, evrensel, nesnel kriterler doğrultusunda şekillendirilemeyeceği ve konfor kavramının da buna bağlı olarak göreceli olduğu unutulmamalıdır (Kira,1976; Cranz, 2000).

Ek A ve B'den izlenebileceği gibi, 'diğer' listesinde yeralan, çanağın derinleştirilmesi, nişanlama sorununun çözümü, ayak basma zemininde oluşturulmuş olan girinti çıkıntılar dolayısıyla oluşan çamur birikiminin önlenmesi ve yaş-boy farklılıklarından kaynaklanan gereksinimlerin karşılanması yönündeki yanıtlarınsa, analiz sonuçlarının kullanıcı tarafından da onanması niteliğinde olduğu görünmektedir. Böylece, bu yanıtların aynı zamanda analiz sonuçları doğrultusunda gerçekleştirilecek bir problemin çözümünün geçerliliğinin sağlanmasında, yine kullanıcı tarafından onanmış olan bulgular olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Ancak, 'diğer' listesinde yeralıp da, oluşturulacak olan böyle bir çözümün kapsamadığı önerilerden, kapak, sırt desteği gibi çözümlerin, özellikle genel kullanıma yönelik alanlarda kullanımı tercih edilen 'A la Turca' tuvalet taşlarının,

temasa dayalı sorunları önleyen doğasına aykırı bulunmuş olduğu için, analiz süreçleri içinde yapılmış olan değerlendirmeler sonucunda elenmiş olduklarının hatırlatılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yalnız, deliğin kapatılması ile eğilmenin azaltılması önerilerinin yukarıda değinilmiş olan önerilerden daha yararlı oldukları kanısına varılmıştır. Şöyle ki, eğilmeye dayalı zorlukların giderilmesine yönelik bir çözüm, gerek problemin belirlenmesi ve analizi süreçlerinde, gerekse de fonksiyonel bileşenlere yönelik olarak üretilen kavram kombinasyonlarında düşünülebiyecek nitelikte görünmektedir. Ancak, bu aşamadan sonra gerçekleştirilen problem çözümünde, 'temizlik' kriterlerinin sağlanması ve yine 'diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtlarda önerilmiş olan bir başka çözüm önerisinde değinilmiş olduğu gibi kaymaya neden olabileceği ile ürünün üretimini zorlaştırabileceği olguları gözönüne alınmıştır. Buna karşın, alınan bu kararın tartışmalı olabileceğine ve konuyla ilgili olarak, daha ileride yapılabilecek olan çalışmalarda ele alınabileceği düşünülmektedir.

Çin'de gerçekleştirilmiş olan bir ergonomik araştırma sonuçları daçömelme sırasında, ayak basma yüzeyinde oluşturulacak olan 15° lik bir eğimin, 'konfor'a yönelik yararları olduğunu göstermiştir, (Cai, You, 1998). Yalnız, bu yönde bir çözümün, suyla temizlenme kültürünün egemen olduğu Türkiye'de, buna dayalı ıslanma sorunu önerilen çözümle giderilse dahi, adının da çağrışımında bulunduğu gibi 'ıslak' alanlarda kaymayı kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Ayrıca, yapılandırılmamış olup, bu nedenle Tez kapsamında değerlendirilmeyen az sayıda bu tuvalet taşlarını kullanmaya alışık kullanıcıyla yapılan kişisel görüşmelerde, bu kullanıcıların, alışkın olmayanların aksine, ayak tabanlarını yere tam bastıklarını belirtmelerinin de, bu kararın alınmasında etkisi olmuştur.

'Diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtlardan, Tablo 6.30'daki grafik anlatımdan oluşturulmuş olan ana listeye dönülecek olursa, bu listede sıralamada 6. Sırayı almış olan, istenmeyen kokuların önlenmesi sorunu için alınan yanıtlar doğrultusunda geliştirilmiş olan, kendinden 'S' şeklinde sifonlu çözüm alternatifi, Ek A ve B' den izlenebilecektir.

'Sağlık' kriterinin listede 7. sırada bulunmasının da, yukarıda değinilmiş olduğu gibi 'A la Turca' tuvalet taşlarının 'A la Franca'lara tercih edilme nedenlerinin başlıcasını oluşturmuş olduğu varsayılmaktadır. 'A la Franca' tuvalet taşları ile ilgili olan rahatsızlık ve kaygıların dağılımının betimlenmekte olduğu Tablo 6.25'de, 'sağlık' kriterinin 'temiz'likle birlikte ilk sırada yer almasının, bu tezi güçlendirdiği görünmektedir.

Aslında, eldeki verilerden ortaya çıkan, kullanıcıların 'A la Turca' tuvalet taşlarını sıçratma sorunu olan bir ürün olarak görüp de, bu soruna dayalı olarak, dolaylı yollardan ortaya çıkabilecek bulaşıcı hastalıklar sorununu düşünmeden, 'sağlıklı' bulmaları ironik de olsa, problem çözümünde amaca ulaşılması yolunda, önemli bir yaklaşıma dikkat çekmektedir. O da şudur ki, problem çözümünde sağlık kriterinin sağlanabilmesi için, öncelikle sıçratmaya ve yine kullanıcının yanıtları arasında yer almamış olan sızdırmaya dayalı temizlik problemlerinin çözülmesi gerekmektedir. Böylelikle bu bulgunun, problemin analizi aşaması sonuçlarının da geçerliliğini sağlamış olduğu görünmektedir.

Bu tezin kapsamını oluşturan problemin, çözümü aşaması sürecinin açıklanmış olduğu bir sonraki bölümde değinilmiş olduğu gibi, sıçratma ve sızdırma olguları üzerinde durulmuş olup, çözüm önerileri geliştirilmiştir. Sızdırmaya dayalı oluşabilecek sorunların, kullanıcı tarafından onanmasını gerektirmeyecek olan toplumsal duyarlılıklarla, gerek ekonomik ve pratik olacağı, gerekse de sağlık kriteri gereksinimlerinin sağlanması yolunda çözümü amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, konu ile ilgili olarak oluşturulmuş olan tabloların analizi göstermiştir ki, hipotez ve analizler doğrultusunda oluşturulacak olan bir problemin çözümünün geçerliliği (yaş gurubu kısıtlaması ve gurubun sosyo-kültürel tabakaları tam olarak yansıttığının iddia edilmesinin görece olacağı düşünülmezse), kullanıcı bütününe bir örnekleme niteliğindeki grup tarafından da onanmıştır.

Ayrıca, gurubun genç yaşta bireylerden oluşması, yine bu gurubun kritik durum örneklemesine öykünür yapısından ötürü, büyük yaş guruplarında yapılacak olan bir araştırmada, şu an çok az bir farkla 2. sırada bulunan 'ergonomi' kriterinin, 1. sıraya geçebileceğine işaret etmektedir. Bu da, önerilen çözümün, sondaj çalışması sonrasındaki aşamada elenmiş ve yukarıda değinilmiş olan 'eğilimin azaltılması' yanıtı yönünde, yeniden gözden geçirilebileceğine işaret etmektedir.

Başta değinilmiş olan, Çin'de yapılmış olan durum çalışmasında da, katılımcıların %46,5'inin genel tuvaletlerde 'A la Franca' tuvalet taşlarına doğrudan oturmaması, %86'sının tam çömelme tuvalet taşlarını tercih ediyor oluşu da, iki benzer kültürün ürünlerinin kullanıldığı iki ayrı toplumda yapılan bu çalışma arasındaki geçerlik oranını yansıtmakta olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Çin'de yapılan araştırma bulgularına, sondaj çalışmasının ön izlenim sonuçları da katıldığında, Türkiye gibi, ritüeller gereği 'değme' konusunda duyarlılıkları olan bir toplum için, tam çömelme taşlarının kullanımı tercihleri yönünde, bazı çıkarımlar yapılabilmesinin olanaklı olduğu düşünülmektedir.

6.4. Çalışmanın Sonuçları

Metod ve çalışmanın anlatıldığı bölümlerde değinilmiş olduğu gibi, heterojen bir gurup olarak, Türkiye geneli evrenini temsil edebileceği düşünülen, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 2. Sınıf kız ve erkek öğrencileri ile gerçekleştirilen sondaj çalışmasında, iki amaca ulaşılması hedeflenmişti.

Şöyle ki, bu amaçlar, problemin belirlenmesi aşamasında öne sürülmüş olan hipotezler ile literatür araştırması analizlerinin yanlışlanabilirliklerinin varolan durum yardımıyla sınanması ile (ölçeksel anlamda olmaktan çok, kültür kavramının yapısıyla ilintili olan zaman boyutu içinde değişebilme olasılığı bulunmasına yönelik) 'A la Turca' tuvalet kültür ve araçlarının yaşam döngüsü hakkında ileriye dönük bir ön izlenim elde edilerek, hipotezlere uygun bir problem çözümünün geçerliliğinin sınanmasıdır.

Daha önceki bölümlerde değinilmiş olduğu gibi, bu amaçlar doğrultusunda yapılan çalışma için seçilen gurubun heterojen olma özelliğinin yanı sıra, kritik durum örnekleme oluşturabilecek nitelikte olmasının da, hedeflenen amaca yönelik bulguların elde edilebilmesine ayrı bir katkı sağladığı görülmüştür.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerden oluşturulan tablolar aracılığıyla elde edilen nicel verilerden sağlanan bulguların, hipotezlerin doğruluğu ile bu doğrultuda geliştirilecek problem çözümünün geçerliliğini sağlayıcı nitelikte oldukları sonucuna varılmıştır.

Şöyle ki, elde edilen nicel veriler, kritik durum örnekleme niteliğiyle tercihlerini geleneksel kaygılarla yapmadığı düşünülen katılımcıların dahi, başka kültürlerde ortaya çıkmış olan tuvalet alışkanlık ve araçları lehine, çok büyük oranda tercih yapmadıklarını göstermiştir ki (özellikle toplu kullanıma açık alan tercihlerinde azalan oranlarda), bu ögenin hipotezlerin ve analizlerin doğruluklarını destekler nitelikte olduğu anlaşılmıştır.

Katılımcılardan alınan varolan duruma ilişkin 'A la Franca' tuvalet araçları ve kültürüne lehine yanıtların, Türkiye geneli ile yapılan karşılaştırmalarda genellikle piramidin en dar tabakasını oluşturan guruplara ait olduğu, 'A la Turca' lehine yanıtların tam tersine, Türkiye geneline göre oldukça büyük çoğunluğu oluşturan guruplardan geldiği görülmüştür.

Tercih edilecek olan duruma ilişkin yanıtların, çalışmanın genç ve eğitim düzeyi yüksek bir katılımcı gurubu ile yapılmış olmasına karşın, 'A la Turca' tuvalet taşları ve kültürü aleyhine gelişen çok önemli bir değişim olmadığını göstermiştir. Göreli

de olsa, bu yanıtlardan Türkiye geneli gözönüne alınarak yapılacak olan çıkarımların, 'A la Turca' tuvalet taşları lehine olan durumu güçlendireceği anlaşılmıştır.

Hipotezlerin, özellikle toplu kullanıma açık alanlarla ilgili varsayımının ise, gelir ya da eğitim düzeyi gibi değişkenlerden bağımsız olarak, grup yanıtlarının çoğunun 'A la Turca' lehine çıkması ile doğrulandığı görülmüştür.

Yine üstte değinildiği ve tabloların analizi sırasında detaylı olarak incelenmiş olduğu gibi, 'A la Turca' kültürün devamlılığının sınanmasına ilişkin alınan yanıtlarda da (su ile temizlenme kültürü), aynı bulgulara rastlanmıştır.

Böylelikle, problem çözümü doğası gereği hipotezlere ve problemin analizi sırasında alınmış tasarım kararlarına uygun olarak geliştirilecek olduğu için, böyle bir çözümün geçerliliğine ilişkin soruların yanıtlarının da, hipotezlerce varsayılmış olduğu gibi çıktığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak yapılan çalışmanın analizi şuna işaret etmektedir ki, bu çalışma suya dayalı 'A la Turca' temizlenme kültür ve tuvalet taşlarının bu coğrafya üzerinde etkinliklerini hala önemli oranda sürdürdüklerini göstererek, problemin hipotez ve analizlerinin doğruluğuyla, bunlara bağlı kalınarak oluşturulacak olan çözümün geçerliliğinin onanmasını sağlamıştır.

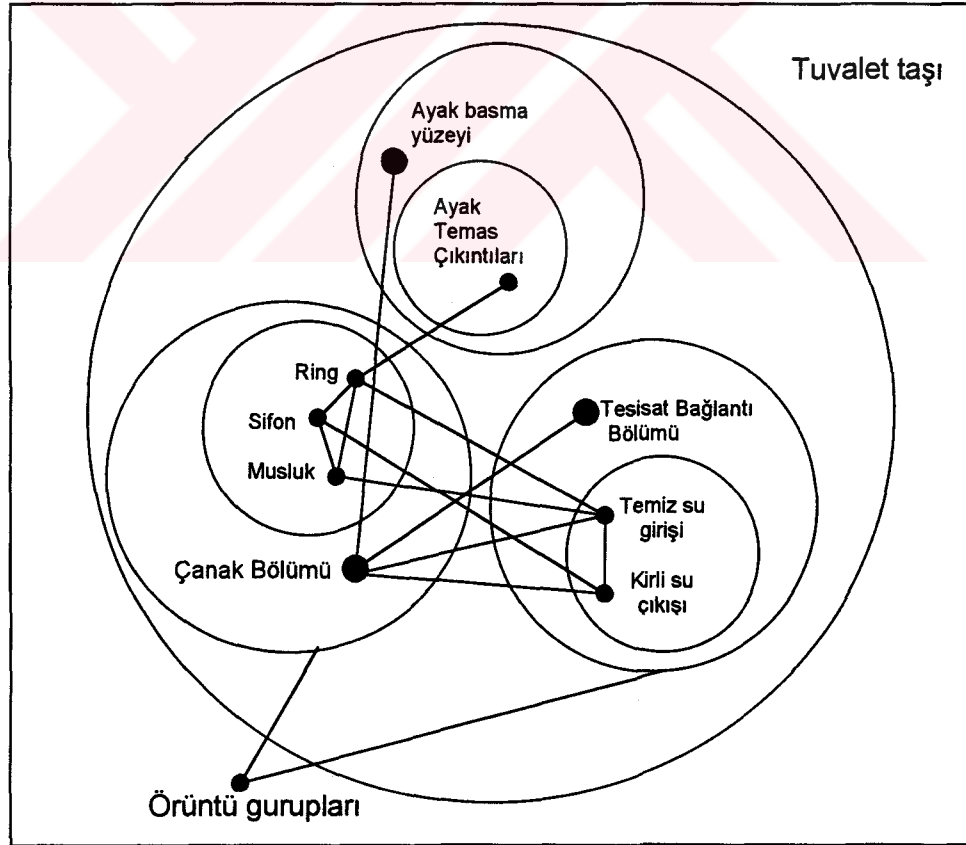
7. PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ

Problemle, hedeflenen amacın belirlenmesini izleyen, problemin analizi yönünde yapılan çalışmaların sonucunda elde edilen bulgular ışığında (analiz, sentez, değerlendirme süreçleri sonucunda), amaçlanan durum olan yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı çözümü için, ön tasarım aşamasına geçilmiştir.

7.1. Ön Tasarım Aşaması

Ön tasarım sürecinde, gözlem, deneyim ve literatür taramasından elde edilen parametrelere özgü tasarım kriterleri ile sistemci bir yaklaşımla, ürünün fonksiyonel bileşenleri ve çevresi ile bir örüntü gurupları oluşturduğu olgusu gözönünde bulundurulmuştur (Bayazıt, 1994; Alexander, 1964).

Tablo 7.1. 'A la Turca' Tuvalet Taşının Fonksiyonel Bileşenlerinin Oluşturduğu Örüntü Gurubu.

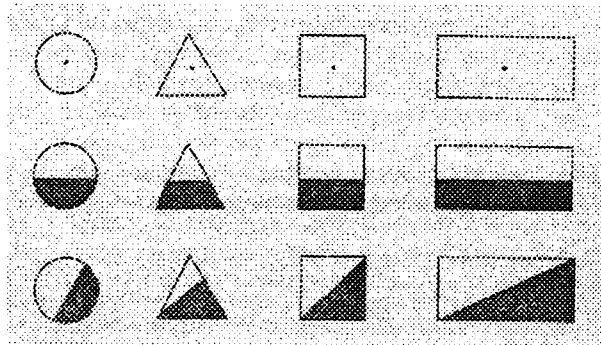

Ön tasarımın ilk aşamasında, ürünün fonksiyonel bileşenleri için ayrı ayrı kavram kombinasyonları oluşturularak, bunlar arasında birbirleri ve ürün sisteminin oluşturduğu örüntü gurubu ile olan ilişkilerinin de temel alınarak, yazın-bilimde 'oxymoron' olarak nitelendirilen anlamlı birlikteliklere benzer nitelikteki kombinasyonlara öncelik verilen bir değerlendirme yapılmıştır. (Oxymoron, iki zıt anlamda görünen sözcüğün yanyana getirilmesiyle oluşturulan kombinasyonla, tek başına hiçbir sözcüğün içermeyeceği, paradoksal yeni bir anlam tasarlanması, örn. William Shakespear'in 'sweet sorrow'u gibi.)

Tablo 7.2'de görünmekte olduğu gibi, problemin çözümünü zorlaştıran etmenler, diğer örüntü guruplarını oluşturan bileşenlerle en çok karşılıklı ilişki içinde olup, birbirini etkileyen olanlardır. Bu etmenler de, çanak bölümünü oluşturan fonksiyonel bileşenler olduğundan, çanak bölümü problemin çözümünün uygulamada en kritik olan ögesini oluşturmaktadır.

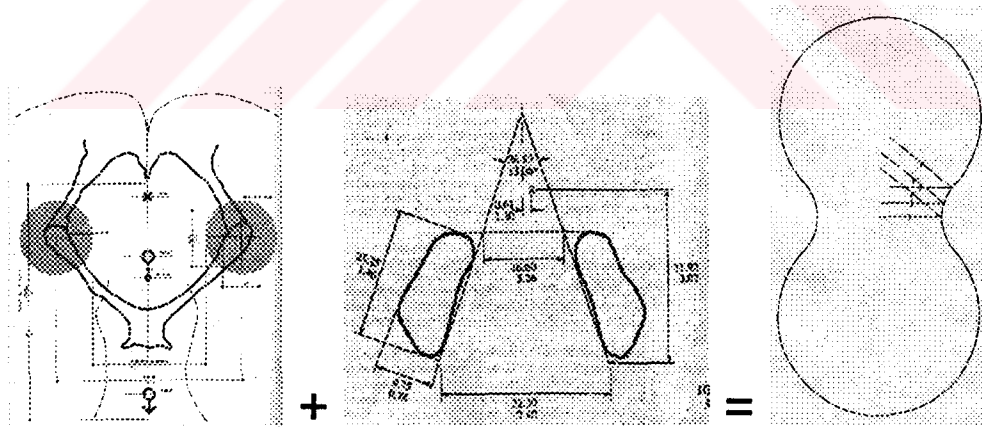
Bu nedenle, 'oxymoron' arayışında en çok üstünde yoğunlaşılan bölümler, çanak bölümü ile diğer örüntü guruplarının, birbirleri ile en fazla etkileşim içinde olan bileşenleri olmuştur. Çünkü, herbiri için, birbirleri ve ürünün bütünü ile olan ilişkilerinin dışında, kullanıcı değişkenine bağımlı, nesnel ve kültürel öğelerin oluşturmuş olduğu birçok kriterin gözönüne alınarak, kavram üretilmesi gereken çok sayıda fonksiyonel bileşenin oluşturmuş olduğu tasarım probleminde, böyle bir ortaklık yaratılmasının, sağlıklı bir çözüme ulaşılabilmesi yolunda, bir zorunluluk olduğu düşünülmüştür.

Böylece, varolan her tip tuvalet taşlarının sorun ve avantajlarının, değişik kriterler temel alınarak analizinin yapıldığı literatür ve alan araştırmalarının bulgularından elde edilen sentezlerin ışığında, herbir bileşen için kavram kombinasyonları oluşturulması aşamasına geçilmiştir.

Şekil 7.1. Varolan tuvalet taşı tiplerinin, değişik kriterler temel alınarak yapılan karşılaştırmalı analizinde, daha önceki bölümlerde değinilen, problemin çözümünde esin kaynağı olabileceğine inanılan benzerliklere rastlanmıştır. [[Görelili benzerliklerin betimlendiği grafik anlatım (Popper, 1998)]]

Kavram kombinasyonları oluşturma aşamasında çanak bölümünü tanımlayan temiz su kanalının (ring) sıçratmayı önleyecek şekilde kadın anatomisi gözönünde bulundurularak ürinasyon eyleminin doğasına uygun olarak biçimlendirilmesi için düşünülen, sıçratmanın en çok olduğu bölgede temiz su kanalının (revize edilmiş klozetlerde, ortadaki dışbükeylik ve Dolmabahçe Sarayında bulunan 'A la Turca' tuvalet taşındaki daralma olguları gibi) daralarak içbükeylikten, dışbükeyliğe geçmesi çözümünün, aynı zamanda insan anatomisine ve dışkılama pozisyonuna uygun, ergonomik bir çözüm olduğu da görülmüştür. Yapılan sondaj çalışması sonuçlarında Tablo 6.28 ve 6. 29 dan da izlenebileceği gibi kız öğrencilerin bu soruna erkek öğrencilerden çok daha fazla yoğun olarak değinmiş olmaları da bu tezi destekler niteliktedir. Tablo 6.28'de kız öğrencilerden alınan yanıtlara göre 'sıçratma' 84 puan almışken. Erkek öğrencilerden alınan yanıtlarda ise bu değer 48 dir. Ancak Tablo 6.30 dan izlenebileceği gibi 'sıçratma' sorunu 132 toplam değerle varolan 'A la Turca' tuvalet taşlarının sorunları arasında işaret edilen en önemlisidir. İkinci en önemli öge ise 130 değeriyle sıralamada ikinci sırayı alan 'ergonomi' sorunudur. Böylece, yapılan sondaj çalışmasında da alınan yanıtlardan ortaya çıkmış olduğu gibi varolan taşların önemli bir eksiği olan sıçratma sorununun giderilmesinin yanısıra, bir üst sistemde bu iki farklı kavramın birleştirilmesi kombinasyonlarından birinde, bileşenlerin toplamının, bileşenlerinden daha fazla 'anlam' içerdiği bir çözümün bulunmuş olduğu varsayılmaktadır.

Şekil 7.2. Varolan ürünlerin, ergonomik ve sıçratma problemlerinin çözümü için üretilen kavram kombinasyonu sonucunda ortaya çıkan ortak çözümün betimlendiği, grafik anlatım.

Şöyle ki, bunu düşündüren nedenlerden birincisi; sondaj çalışması sonuçlarının da desteklediği varolan ürünlerin sıçratma (Bkz. Tablo 6.26, 28, 30) ve ergonomi problemlerinin çözümü için, iki ayrı fonksiyonel bileşen için üretilen daralma ve dışbükeylik kavramlarının birleşiminden oluşan ortak kavramın, daha önceki

bölümlerde değinilmiş olan farklı antropometrik ölçülerdeki kullanıcı gurupları ile problemin bu aşamasına kadar düşünülmemiş olan, görme engellileri de kapsayan bir çözüm içermesidir. Çünkü bu aşamada, dışbükey formunun izin vermesi sonucunda sıçratma olasılığını doğrudan engellemek için zeminden yüksek tutulan temiz su kanalının, sıçratmayı dolaylı olarak çanak iç derinliğinin artırılmasını sağlaması yoluyla engellemesinin yanısıra, çanakla ayak basma yüzeyini birbirinden ayıran, çanağı tanımlayıcı bir 'engel' olarak, görme engelliler için de kullanım kolaylığı sağladığı anlaşılmıştır (Bkz. Ek A). Bununla birlikte, varolan tuvalet taşlarında, sıçratma gibi önemli bir sorun olan ve Tablo 6.30 dan izlenebileceği gibi sondaj çalışması yapılan gurupça da sıkça işaret edilmesi yoluyla da desteklenmiş olan deliğin tutturulması sorununun da, ayak basma alanının tanımlanması sonucunda çözümlenmiş olduğu görünmektedir.

Bu çözümün bir başka özelliği ise, ortaya çıkan formun, defekasyon ve ürinasyon eylemleri için gerekli açıklıkların sağlanması yolunda bir engel oluşturmamış olmasından ötürü, bu kriterin de çözümünü kapsayan bir anlam taşımasıdır. Çünkü, ön ve arkada giderek genişleyen çanak formunun içbükeyliği sayesinde, ayaklardan ve giysilerden uzak, ancak vücut atıklarının çevreye sıçraması olası olan bölgede, bu risk oranının minimum düzeye indirilececeği düşünülmüştür. Böylece, sondaj çalışması sonuçlarının da işaret etmiş olduğu 'sağlık', 'temizlik', 'sıçratma' ve 'ergonomi' olguları gibi, (Bkz. Tablo 6.28, 29, 30) varolan ürünlerin birçok sorununun, ortak bir kavram altında çözülebilmüş olduğu düşünülmektedir.

Problemin belirlenmesi, ulaşılması hedeflenen amacın saptanması ve onları izleyen literatür araştırması sonucunda yapılan değerlendirmede öne çıkan diğer bir fonksiyonel bileşken ise musluk olmuştur. Yapılan sondaj çalışmasında elde edilen "Kız ve Erkek Öğrencilerin Yanıt Toplamına Göre, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Eksik ve Sorunlarının Önem Sıralaması Dağılımı" sonuçları da sıralamada 5. Sırada bulunan "musluk" yanıtı ile bu analizi desteklemiştir (Bkz. Tablo 6.30)

Ayrıca, alınan bu tasarım kararıyla yapılan sondaj çalışması sonuçlarına göre yine 'A la Turca' tuvalet taşlarının eksik ve sorunlarının önem sıralaması dağılımında ortaya çıkmış olan, kullanıcının daha temiz, kokusuz ve sağlıklı bir 'A la Turca' tuvalet taşı yönündeki tercihinin de karşılanmış olduğu düşünülmektedir (Bkz. Tablo 6.30). Musluk öğesinin bu yöndeki çözümüyle kullanıcının 'Diğer' seçeneği ile örtüşen yanıtları arasında ürünün daha estetik bir görünüme kavuşturulması yönündeki eğilimin de karşılanmakta olduğu görünmektedir.

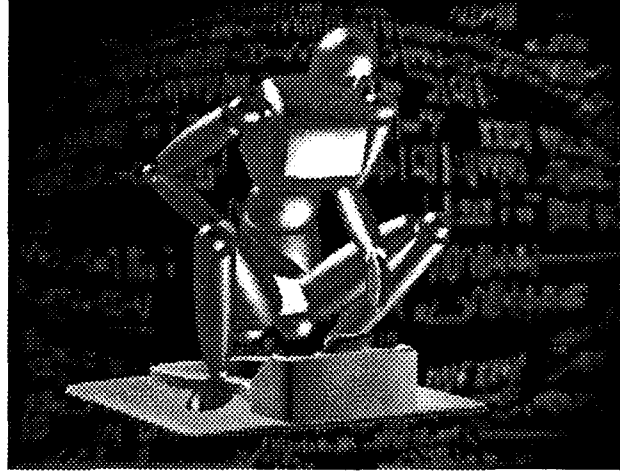
Taharetlenme kültüründen kaynaklanan bu ögenin, varolan örneklerinin ürünün kendi içinde konuşlandırılmamış olması, sağlık ve temizlik kriterlerini karşılamamasının yanısıra, estetik kriterleri açısından da, başarılı bir çözüm olamadığı gözlemlenmiştir.

Bu nedenle, problemin çözümü için ortaya çıkarılan tasarımda, musluk ögesi, ürünün kendi içinde konuşlandırılarak, varolan ürünlerin sorunlarının giderilmesi amaçlanmıştır. Musluğun konuşlandırılacağı konum için yapılan değerlendirmede, çömelme pozisyonunda iken, sıvanmış olan giysilerin ıslanmaması, kullanıcının dengesini kaybetmeden hareket edip, kolaylıkla ulaşılacağı eylem alanında bulunması, ürünasyon eyleminin izin verdiği pozisyon çeşitliliğinden kaynaklanacak kirlenme kriterleri gözönüne alınmıştır. Yapılan değerlendirmede, musluğun 'A la Franca' klozetlerde çanağın arkasında çözümlenmiş olan türdeşlerinin aksine, ürünün önünde konuşlandırılmasına karar verilmiştir (Bkz. Ek A). Bunun, varolan 'A la Franca' tuvalet taşlarında, musluk konumunun arkada olması gerekçesiyle, kadın kullanıcıların genital bölge temizliğinde, özellikle mantar oluşumu başta olmak üzere, çeşitli sağlık sorunlarına yol açan, bir tasarım probleminin çözümüne de katkı sağlamakta olduğu düşünülmektedir.

Böylece, musluğun tesisat bağlantılarının ve arıza durumunda müdahalenin kolay olabilmesi amacıyla, ürünün zeminden yükseltilmiş olan ön bölümüne, metal kutu içinde, sıvı sabun yerleştirilebilmesi olanağı doğmuştur. Alınan bu kararlarla, ürünün birincil fonksiyonu olan dışkılamanın yanında ikincil fonksiyonlarından olan, rahat kullanıma izin vermesi ve kullanıcının dışkılama sonrasında kirlenmiş olan elleri aracılığıyla üstünün ve giysilerinin kirlenmesi olasılığının ortadan kaldırılarak, temizlenme olanağını sağlaması olgularının çözümlenmiş olduğu umulmaktadır.

Problemin çözümünde, ön tasarım sürecinin bu aşamasını, tasarımın diğer fonksiyonel bileşenleri için üretilmiş olan kavram kombinasyonlarının önceden üretilmiş olan kavram bütünlüğü ile ürün sistemi bütününe uygunlukları açısından sınanarak, T.S.E. standartlarına göre gerekli değişikliklerin yapılması izlemiştir.

Ön tasarım aşaması sonunda, ortaya çıkan çözümün, 2 ve 3 boyutlu ölçekli modellemesi yapılmıştır.

Şekil 7.3. Ön tasarım aşaması sonucunda, ortaya çıkan ürün alternatifinin, bilgisayar ortamında oluşturulmuş 3 boyutlu modellemesi.

7.2. Tasarım Aşaması

Tasarım aşaması, problemin çözümüne yönelik olarak geliştirilmiş olan ön tasarımın gerçeğe dönüştürülebilmesi için, üretime yönelik fizibilite etüdünün yapılarak, proje üzerinde gerekli revizyonların yapıldığı süreci kapsamaktadır.

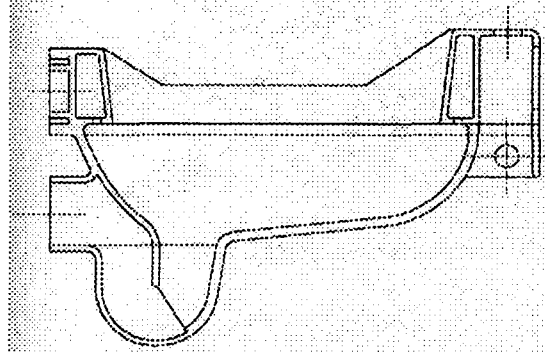
Fizibilite etüdü aşamasında, ürünün üretilebilirliğinin sınanarak, uygulama projesi aşamasına geçilebilmesi amacıyla ilgili endüstrinin varolan üretim teknolojisi, kalıp yöntemleri ile bunların maliyetleri hakkında, gerek kişisel gözlem yoluyla yerinde incelenerek, gerek de yetkili kişilerle görüşülerek bilgi toplanması yoluna gidildiği bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma ve onu izleyen uygulama projesi çalışmaları, Genel Müdür Şadi Bulat'ın bilgisi ve izni dahilinde, Tasarım Müdürü Yalçın Arpat'ın katkılarıyla, Eczacıbaşı – Vitra firmasının, İstanbul, Kartal'da yeralan üretim tesislerinde yapılmıştır.

Öncelikle, ön tasarım aşamasında oluşturulan ürün alternatifinin görsel anlatımlarının Yalçın Arpat'a sunulduğu bir kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmenin sonucunda, Eczacıbaşı – Vitra Firmasının Kartal Üretim Tesislerinde, üretim yöntemlerinin yerinde gözlemlenmesine ve uygulama projesinin 2 ve 3 boyutlu modellemelerinin de Yalçın Arpat'ın gözetiminde, yine adı geçen tesislerde geliştirilmesi kararı alınmıştır.

Uygulama projesi çalışmaları, bu gözlem ve kişisel görüşmelerin ışığı altında yapılmış; bu aşamada, gerekli performans standartları ile üretim teknolojisi, maliyetlerine ve seramik malzemenin niteliğine göre, projede gerekli görülen, et kalınlıkları, köşe radiusleri, çapa konumları, kalıptan çıkma açıları, sırlanma

yüzeyleri gibi üretime yönelik çeşitli düzeltmeler, bilgisayar ortamında oluşturulmuş olan 1/1 ölçekli modelleme üzerinde gerçekleştirilmiştir.

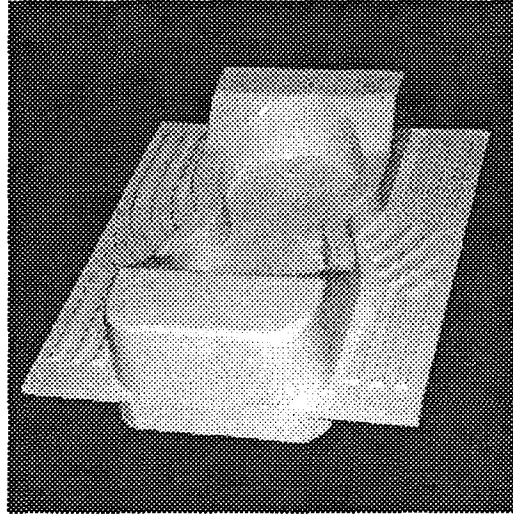
Şekil 7.4. Bilgisayar ortamında oluşturulan uygulama projesinin, istenmeyen kokuları önlemeye yönelik olarak S biçiminde sifon çıkışı, yüksek döşemeli ıslak alanlara uygulanabilecek olan alternatifinin yan kesiti.

Bu aşamada, ön tasarım sırasında geliştirilmemiş olan, yanlış kullanımı önleyecek biçimde ayakların zemine basma yönünü tanımlayan ve yine bu sayede, türdeşlerinden daha etkin biçimde kaymayı önleyeceği düşünülen, kaymayı önleyici ayak basma yüzey çıkıntılarının tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Fonksiyona yönelik kaygılarla, analogik olarak otomobillerde kullanılan yağmur lastiklerinden yola çıkılarak biçimlendirilmiş olan yüzey çıkıntılarının, temizlik işlemini kolaylaştırmalarının yanısıra, seramik malzemenin kalıptan dik olarak çıktığı anda yarı sıvı halde bulunmasından dolayı, türdeşlerinin aksine ayakla temas bölgesinin dışında düz birer bant halinde devam etmelerinin, payanda görevi görerek 1,5 cm. et kalınlığı olan yüzeyde oluşabilecek olan deformasyonları engellemede az da olsa bir katkısının olacağı umulmuştur.

Yine bu aşamada, Yalçın Arpat'la yapılan kişisel görüşmeler çerçevesinde, temiz su girişi bölmesi döşeme zemini üstünde konuşlandırılarak, olası bir sızdırmaya dayalı tesisat arızasında döşemenin kırılmasına ve taşın zedelenmesine olanak verilmeden arızanın giderilmesi amaçlanmıştır.

Üstte değinilmiş olan düzeltmeler sonucunda, ön tasarımın üretime uygun duruma getirilmesiyle, problemin çözüm sürecinin son aşamasına gelinmiştir. Tesislerin Modelaj Atölye'sinde, uygulama projesinin bilgisayar ortamında oluşturulan 1/1 ölçekteki çizimleri üzerinden (Bkz. Ek A), 1/1 ölçekli, 3 boyutlu alçıdan mokabının oluşturulmasıyla da (Bkz. Ek B), problemin çözüm aşaması sonuçlandırılmıştır.

Şekil 7.5. Eczacıbaşı – Vitra Kartal Üretim Tesisleri'nde gerçekleştirilen 1/1 ölçekli mokap.

Elde edilen ürün alternatifinin Eczacıbaşı – Vitra Genel Müdürü Şadi Bulat, Pazarlama ve Satış Hizmetleri Şefi Algın Can Berker (firma bünyesinde, bu bölüme ait bir müdürlük yok), ve Tasarım Müdürü Yalçın Arpat'ın temsiliyle, firma yetkililerine bir sunumu yapılmıştır.

Pazarda yeralan diğer rakiplerine göre daha yüksek maliyetlerde üretim yapan, Eczacıbaşı Firması'nın, ancak fonksiyona yönelik yenilikler ve 'tasarım' ile, ürünlerine bir değer katacağı düşüncesine, Algın Can Berker'den satış rakamları ile sayısal olarak da değerlendirilebilecek olan bir onama gelmiştir. Algın Can Berker ayrıca, Eczacıbaşı'nın varolan 5 tip 'A la Turca' tuvalet taşı ürün çeşidinin, demin değinilmiş olan nedenlerle 3'e indirilmiş olduğuna değinerek sunumda öne sürülen fikirleri desteklemiştir. Ayrıca, Algın Can Berker yükseltilmiş temiz su kanalının (ring), kullanıcıya psikolojik olarak da temiz kalacağına dair bir rahatlık sağlayacak oluşu ile, ayak basma zemininin temizlenme kolaylığına dikkat çekerek, projeyi destekleyici yönde fikir beyan etmiştir. Şadi Bulat'ın da olumsuz görüş bildirmediği sunumun sonunda, bir pazar araştırması yapılması kararı alınmış, ancak ekonomik nedenlerle bağlanabilecek şekilde bu ön pazar araştırması gerçekleştirilememiştir. Bunda, Eczacıbaşı'nın tasarıma duyarlı, fakat oturmuş eski bir firma oluşunun yaratabilecek olduğu 'yeni' ürünlere şüpheyile yaklaşabilmesine yolaçabilecek olan durağanlık ögesinin de etkili olduğu düşünülebilir.

Ancak tüm bunlara karşın, sondaj çalışması sonuçlarının da desteğinin yanısıra, gerek genel müdür, gerek de pazarlama şefi ile yapılan görüşme yoluyla endüstriden yetkili kişilerin fikirleri alınması sonucunda, ürün ve ürünü oluşturan hipotezlerin doğruluk payının sınınanarak onanmış olduğu düşünülmektedir.

8. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Türkiye’de, özellikle genel tuvaletler gözönüne alındığında, ‘A la Turca’ tuvalet taşlarının, ‘A la Franca’ türdeşlerine oranla büyük oranda kullanımda olduğu ve değişen toplum yapısına karşın, bu yöndeki tercihin de devam etmekte olduğu gözlemlenmektedir. Ancak, varolan ‘A la Turca’ tuvalet taşlarının, günümüzün çağdaş toplumunun, nesnel ve öznel gereksinimlerinin giderilmesinde eksik kaldığı görülmektedir.

Sağlık ve ergonomi nesnel kriterleri ile toplumdan topluma, daha geniş anlamda ele alınacak olursa, kültürden kültüre değişiklik gösteren öznel kriterler gözönüne alınarak yapılacak olan, bir ön analizin de bu öngörüyü doğrular nitelikte olacağı düşünülmektedir.

Buna karşın, Türkiye’de, gerek akademik, gerek de endüstriyel alanlarda bu nedenlerin oluşturduğu problemin çözümüne yönelik olarak yapılmış olan bir çalışmaya, rastlanmamaktadır. Oysa, Türk seramik endüstrisi için düşünüldüğünde tasarım yoluyla değer katılacak olan bu tip ürünlerin yalnızca yerel pazarda değil, çöelmeye dayalı taşların yaygın olarak kullanıldığı ülkeler ile, az da olsa özellikle toplu kullanıma açık alanlarda kullanıldığı Avrupa’da içinde olmak üzere küresel bir pazar alanı bulacağı varsayılmaktadır.

Böylece, problemin belirlenmesi, yapılan bu çalışmanın da hareket noktasını oluşturmuştur. Problemin çözümü doğrultusunda yapılacak olan analiz sürecinde, varolan bütün tuvalet taşları, üstte değinilmiş olan kriterler doğrultusunda irdelenmiştir. Yalnız, yerel bir ürünün geliştirilmesine dayalı bir problem çözümünün, ancak bu ürünü biçimlendirmiş olan kültürün anlaşılabilmesi yoluyla sağlanacağı varsayımıyla, nesnel kriterler doğrultusunda yapılan karşılaştırmalar dahi, Türkiye’ye özgü kültürel gereksinimler temel alınarak incelenmiştir. Benzer nedenle, yalnız temel alınan öge olan kültürün değil, tuvalet taşlarının da, tuvalet alışkanlık ve araçları, bütünü içinde incelenmesi gerektiği kararına varılmıştır. Çünkü, kullanıcı gereksinimlerinden yola çıkılarak oluşturulan, yeni bir tuvalet taşı geliştirilmesi gerekliliğine yönelik öngörü sonucunda yapılacak olan çalışmanın, toplumsal bir varlık olan kullanıcı ögesinin bütün yönleriyle temel alınmadan gerçekleştirilmesi durumunda kendisiyle çelişeceği düşünülmüştür.

Ancak, bu analiz süreci içinde gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda, konu ile doğrudan ilgili çok fazla bulguya rastlanmamıştır. Bulunan kaynaklar genelde Batılılar tarafından yazılmış olduğu için ya tarafsız bir dille yazılmamış oldukları ya da çok fazla bilgi içermedikleri görülmüştür. Fakat, bununla birlikte, aynı kaynakların, diğer tip tuvalet taşlarının analizi açısından oldukça yararlı oldukları gözlemlenmiştir. Şöyle ki, çözümün oluşturulabilmesi için, tasarımcının zihninde yer alabilecek olan bir önceki duruma ait önyargılardan uzaklaşılabilmesi amacıyla, 'A la Turca' taşlarla diğer tipte taşların karşılaştırmalı analizinde yarar görülmüştür.

Böyle bir karşılaştırma yapılarak, varolan ürünlerin sorun ve avantajlarının saptanabilmesi amacıyla, öncelikle tipolojik bir sınıflandırılma yapılması yoluna gidilmiştir. Bu sınıflandırmanın yapılmasının, değişik tipteki tuvalet taşlarının gelişimini etkileyen kültürel öğelerin de algılanabilmesine olanak sağladığı görülmüştür. Buradan elde edilen bulgularla, tuvalet taşlarının nesnel kriterler doğrultusunda karşılaştırmalı bir analizinin yapılmasından önce, kültür kavramı ve bunun tuvalet taşlarının üzerindeki etkilerinin anlaşılmasının bir zorunluluk olduğu düşünülerek, bu olgu, maddi ve onu oluşturan tinsel alanlarına ayrılmak suretiyle incelenmiştir.

Maddi alanda incelenen kültürel öğeler, oturma alışkanlık ve araçları ile giyim biçimleridir. Çünkü, yukarıda değinilmiş olan, kullanıcı ile bir ürün sistemi oluşturan tuvalet taşlarının, tipolojik olarak sınıflandırılabilmesinin de, aslında bu kültürel öğeler sayesinde olduğu görünmektedir.

Ancak, giyim ve oturma alışkanlıklarının analizi göstermiştir ki, bu olgular nesnel olmayan belirleyici öğelerinden dolayı kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Böylece, kültürün tinsel alanını oluşturan dinin kılğısal alanındaki yaptırımları olan ritüellerin, tuvalet taşlarının gelişimini bazen doğrudan bazen de giyim ve oturma alışkanlıklarında olduğu gibi dolaylı olarak belirleyen önemli bir öge olduğu görülmüş ve problemin belirlenmesi aşamasında oluşturulmuş olan hipotezlerin de yanlışlanmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonucun yanlışlanması yönünde bir çalışma daha yapılması gereği duyularak, gerek Batılı tuvalet araç ve alışkanlıklarını, gerek de Doğulu türdeşlerini doğrudan şekillendirdiği düşünülen tinsel kültürün analizi yapılmıştır.

Daha sonra, yine varolan bütün ürünlerin tasarımcının zihninde oluşturacağı düşünülen bütün önyargıları gidermesine yönelik olarak, dışkılama eyleminin doğası irdelenerek kültürden kültüre değişiklik gösteren temizlik ögesinin yanında, nesnel sağlık kriterlerinin de temel alınması ile varolan tuvalet taşlarının ergonomi

ve sağlık açılarından karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. Yapılan bu çalışmadan elde edilen değişik tipteki tuvalet taşlarının sorunları ve avantajlarına ilişkin bulgular, çalışmanın, daha önce değinildiği gibi problemin belirlenme aşamasında oluşturulmuş olan hipotezlerle, dolayısıyla kendisiyle çelişik duruma dūřmemesi amacıyla, Türkiye'ye özgü tinsel kültüre uygunluğu tekrardan sınanarak, uygulanabilirliklerinin araştırılması yoluyla elenmişlerdir.

Problem çözümünü bu aşamasını, hipotezlerin yanlışlanabilirliği ile literatür araştırması sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda tasarlanacak olan yeni 'A la Turca' tuvalet taşının geçerliliğinin sınanması yolunda yapılan sondaj çalışması izlemiştir.

Bu aşamaya kadar yapılmış olan çalışmaların sonucunda, elde edilen kültüre ve nesnel kriterlere dayalı bulguların ışığında problemin çözümüne yönelik olarak, ürünü oluşturan fonksiyonel bileşenler üzerinde kavram kombinasyonları oluşturulmasıyla, bunların birbirleri ile ve bir st sistemleri olan ürün bütünlüğü içinde, ilişkilerinin sınanığı bir ön tasarım geçekleştirilmiştir.

Bu aşamayı, oluşturulmuş olan n tasarımın, uygulama projesine dönüştürülecek olduğu, tasarım süreci izlemiştir. Tasarım sürecinde, Eczacıbaşı-Vitra Firması'ndan yetkili kişilerle bağlantı kurulmuş, onların da bilgileri ve nerileri doğrultusunda, yine adı geçen firmanın İstanbul Kartal'daki tesislerinde, uygulama projesinin 1/1 ölçekli 2 ve 3 boyutlu görsel anlatımları oluşturulmuştur (Bkz. Ek A ve Ek B).

Ancak, tam bir üretim modeli oluşturulmadığından, üretime, standartların sağlanması ve sıçratma gibi, tasarımın çözme iddiasında olduğu sorunlara yönelik performans testlerinin yapılması olası olmamıştır.

Bununla birlikte, özellikle büyük yaş guruplarına yönelik çözümlerle, tasarım sürecinde ekonomik olmadığı geekesiyle değerlendirilmeyen ve sondaj çalışmasının somut önerilerden biri olan deliğin kapatılmasına yönelik çözümlerin, ileride bu alandaki başka çalışmalar kapsamında ele alınabileceği düşünülmektedir.

Fakat, endüstri desteğine bağımlı 'ürüne yönelik' performans ve kullanım testlerinin yapılamayışının yanında, yukarıda da değinilmiş olduğu gibi, problemin belirleniş ve analiz aşamalarından elde edilen bulguların, üstüne kurulmuş oldukları hipotezlerle birlikte sınanmasına yönelik bir alan araştırması yapılmıştır. Konu ile ilgili bölümde değinilmiş olduğu üzere hatırlanacağı gibi, bu amaç doğrultusunda, Prof. Dr. Mübeccel Kiray'la bir kişisel görüşme yapılmış ve O'ndan edinilen bilgi ve

öneriler ışığı altında, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, 2. Sınıf öğrencileriyle bir sondaj çalışması yapılması kararı alınmıştır.

Çalışmada sondaj yönteminin seçilmesi yönündeki kararın gerekçeleri arasında, Türkiye genelindeki tüm sosyal, ekonomik ve kültürel tabakalar ile bütün coğrafi bölgeleri kapsayacak olan bir örneklem seçilmesinin olanaksızlığı etkili olmuştur. Böylece, Ö.S.Y.M. sınavını kazanarak, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen, değişik hane içi gelir, kültür, eğitim düzeyi guruplarına ait, üstte adı geçen bölüm öğrencilerinden oluşan gurubun, sondaj çalışması için en uygun nitelikte olduğu sonucuna varılarak, bu gurupla böyle bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırması için seçilen bu yöntem, ancak bir ön izlenim elde edilebilmesine olanak vermesinden ötürü eleştirilebilir. Ancak, bu çalışmanın, çalışmanın hipotezleri ile problem çözümünün kabulünü ya da reddini getirecek olan toplumsal koşullar doğrultusunda geçerliliğinin sınanmasında oldukça yararlı olduğu görünmüştür. Bununla birlikte, kesin öngörülerde bulunulmasını olası kılabilecek bir çalışmanın ise, üstte değinilmiş olan nedenlerle, Türkiye çapında ve endüstri ya da devlet destekli olması durumunda, gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmaya dönülecek olursa, bu çalışmada araştırılan konunun kendine özgü duyarlı yapısı dolayısıyla, kız öğrencilerden alınacak olan yanıtların sağlıklı olamayacağı gerekçesiyle, aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışan, Gülname Özdemir'den yardım alınmıştır. Nicel araştırmalarda gözlemcinin önemi gözönünde bulundurularak, alınan yardımın etkin olabilmesi ve sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmesi amacıyla, sondaj çalışması ile oluşturulan sorular ve konu hakkındaki gerekli ön bilgiler kendisine aktarılmıştır.

Sondaj sorularının oluşturulması aşamasında da, yine Prof. Dr. Mübeccel Kıray'la yapılan görüşme ışık tutmuştur. Soruların hazırlanışında, çalışmanın hipotezlerine bağlı kalınarak yalnızca doğrudan tuvalet taşları ile ilgili verilerin elde edilmesi amacından çok, bu olgunun kültür bağlamı genelinde oluşan tuvalet alışkanlıkları ve duyarlılıkları alışkanlıkları içinde değerlendirilmesi gayesi güdülmüştür. Hazırlanmış olan soruların bazı olguların açıklığa kavuşturulmasında yetersiz kalması durumunda ise, bu çalışma sonuçlarının bir başka araştırma için temel oluşturacağı umulduğu kadar, açıklayamadığı yönleriyle de, o araştırmanın kapsamının belirlenmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Şöyle ki, yapılan araştırma bir ön izlenim niteliğinde olup, çalışma bütününü oluşturan hipotezlerin ve onların doğrultusunda alınarak problemin çözümünü

oluşturan tasarım kararlarının sınanmasıyla çözümün geçerliliğinin anlaşılması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Sondaj çalışması kapsamında öğrencilerle yapılan görüşmelerde, yanıtlanması istenen sorular, aksi durumda seçeneklerden etkilenilerek, sorulan sorulara verilecek olan yanıtlarının sağlıklı olamayacağı düşünülerek, sözel olarak sorulmuştur. Ancak, bu yöntemin seçilmesiyle, nicel araştırmalarda, katılımcı bir kişilik sergilemek zorunda olan gözlemciye bağlı olarak, gözlenenin etkilenebileceği düşünülebilir ki, bunda doğruluk payı olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle, kapalı uçlu soruların elenerek, yalnız açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formlarının, katılımcılara verilmesiyle daha sağlıklı sonuçlar alınabileceği düşünülebilir.

Ancak, kişisel bilgilere ait soruların bulunduğu görüşme formlarının, bu soruların adlarından da anlaşılabilceği gibi mahremiyet içerdikleri kanısıyla, öğrencilerden yazılı olarak doldurulmasının istendiğinin belirtilmesinde yarar görülmektedir.

Bununla birlikte, sondaj verilerinin analizinin yapıldığı tabloların incelendiği bölümde değinilmiş olduğu gibi, öğrencilerin birer tasarımcı adayı olmalarından kaynaklanabileceğine inanılan sorunların giderilmesi yönündeki çabalardan sözedilmesiyle birlikte, bu olgunun tüm yönleriyle ele alınarak irdelenmiş olduğunun hatırlatılmasının, yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, yapılan çalışma bütününde izlenen metoda yönelik, sondaj çalışmasının daha önceki aşamalarda yapılmaması ile ilgili eleştirilerin gelebilecek olacağı düşünülmektedir. Şöyle ki, literatür araştırması ve onun sonucunda elde edilen verilerden ve hatta hipotezlerden önce, sondaj çalışması yapılması gerekliliği düşünülebilir. Ancak, Popper'a göre (1998) görgül bilimlerde dahi deneylerin aslında 'a prioric' tabanda düşüncelerin oluşturulmasından sonra gerçekleştirildiği gerekçesiyle, önce ana hipotezlerin belirlenerek, bunların ve çalışma verilerinden elde edilen öngörülerin yanlışlanabilirliklerinin sınanması yönteminin seçilmiş olduğunun belirtilmesinde yarar görülmektedir. Bilim adamının görevinin de, öncelikle öngörülerde bulunması, daha sonra bunların yanlışlanabilirliklerinin sınaması olduğu düşünülmektedir. Bilinçle gerçekleştirilmiş deneyimler olmadıkları halde, Sir Isaac Newton ve Archimedes'in de, cisimlerin düşebildiğini, ya da su üzerinde yüzebildiklerini, deneyim yoluyla 'ilk' gözlemlemiş insanlar olmadıkları olgusunun da, bu düşüncayı doğrulamakta olduğu varsayılmaktadır.

Böylece bu örneklerin de desteği altında, yapılan alan çalışmalarından daha yüksek verim alınabilmesi için bu araştırmaların, konu ile ilgili yapılmış olan ön

araştırmalar dolayısıyla zihinde şekillenmiş olan veriler ışığı altında ve aynı zamanda bu verilerin yanlışlanabilirliklerinin sınanarak yapılmasının da, 'horror vacui' (boşluk korkusu) prensibini kanıtlarcasına, oldukça yararlı bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Şöyle ki, bu yolla Sir Isaac Newton örneğinde olduğu gibi 'elmanın düşüşü olgusunun' anlamlandırılabilme olasılığının artmasının yanı sıra, daha etkin bir durum çalışması için gerekli ön bilgilerin edinebileceği varsayılmıştır (doğru yer ve zamanda, doğru soruların sorulabilmesi gibi).

Sondaj çalışmasının doğası gereği ön izlenim niteliğinde olması olgusununsa, sondajın çalışma bütünü süreci içindeki konumuna yönelik eleştirilere yolaçmaması gerektiği düşünülmektedir. Şöyle ki, daha önce değinilmiş olduğu gibi, sondaj çalışmasının bu niteliği, çalışmanın süreç içindeki konumundansa, çalışma bulgularından elde edilecek olan öngörülerin görelilik derecesini etkilemektedir. Sondaj çalışması sonucunda yapılan bu öngörülerle, çağdaş Türk kullanıcısının tuvalet alışkanlık ve duyarlılıklarının anlaşılabilmesi amacı güdülmektedir. Tez'in hipotezleri kültür kavramıyla ilişkili olduğundan, bu ögenin doğasının ve tuvalet alışkanlık ve araçlarına olan etkilerinin anlaşılabilmesinin, önce yapılan sondaj ya da anket yöntemleriyle etkin bir sınanmasının sa olası olmadığı düşünülmektedir. Çünkü değinilmiş olduğu gibi, kültür dinamik ve değişken bir yapıda olduğundan, daha fazla sayıda katılımcıyla gerçekleştirilecek olan anket çalışmalarının dahi, tuvalet alışkanlıkları ve araçlarının gelişiminde rol oynamış ve kökleri insanlığın başlangıcına değin uzanan derinlikteki öğeleri ortaya çıkaramayacağı düşünülmektedir.

Tüm bu nedenlerle, hipotezlerin doğruluklarının sınanması yolunda yardımcı olan bu öğelerin ortaya çıkarılması için, öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Yapılan sondaj çalışmasının sa, hipotezlerin ve hipotezlerin oluşturduğu çözümün geçerliliğinin sınanması yoluyla, 'bilginin' yanlışlanabilirlik düzeyinin anlaşılması yönünde bir adım atılmış olduğu görünmektedir. 'İleride yağmur yağacak' öngörüsünün yerine, 'yarın yağmur yağacak' öngörüsünün yanlışlanabilir olduğu için bilgi olarak nitelendirilmesi gibi, sondaj çalışmasında anlamlandırılmasına çalışılan varolan durumun, Tez'in öngörülerinin (bilgi) yanlışlanabilirliklerinin sınanmasına aracılık etmekte olduğu düşünülmektedir (Popper, 1998). Sondaj çalışmasının, çalışma süreci bütünü ele alındığında, böyle bir amaca yönelik olarak seçilmiş ilk yöntem oluşunun da, sondaj çalışmasının ön izlenim niteliğinden kaynaklanabilecek endişeleri ortadan kaldırmış olduğu görünmektedir.

Ancak çalışmanın bir ön izlenim olma niteliğine karşın, kültürün dinamik ve değişken doğasından dolayı gerekli olduğu düşünülen çözüm geçerliliğinin

sınanması için, Türk kullanıcısının tuvalet alışkanlıkları ile ilgili ön izlenimler edinilerek, bu konuda, netliği ya da çözünürlüğü tartışılabilir olsa da, 'yeni' bir fotoğrafının çekilmiş olduğu görünmektedir. Bunun da, tuvalet araçları ile giyim ve oturma araçlarının, tarihsel süreç içinde gelişimindeki paralelliklere, dikkat çekilmiş olması ile birlikte, tuvalet taşları ve alışkanlıkları ile ilgili literatür alanına, az da olsa katkıda bulunulmuş olduğu umulmaktadır.

Tüm bunların sonucunda, yapılan sondaj çalışmasının, konu ile ilgili daha geniş kapsamlı yapılabileceği düşünülen araştırmalara da ışık tutabileceğinin de yinelenmesiyle, çalışma bütününe ışık tutacağı ve yararlı olacağı varsayılan yönlerine değinilecek olan sonuçların anlatımına geçilebileceği düşünülmektedir.

Kapsamı, kültürel ve ergonomik kriterler doğrultusunda, yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımı olan çalışmada, problemin belirlenmesi ve analizi çalışmaları doğrultusunda ortaya çıkarılmış olan çözümün de, çalışmanın somutlaşmış sonucunu içerdiğine değinilmiştir.

Şöyle ki, bu çözüme ulaşılmasında etkili olan ve temel alınan tasarım kriterlerine ulaşılması, çalışmanın problem belirleme ve analizi süreçleri sonucunda gerçekleşmiştir. O nedenle, çalışma sonucunun somut bir yansıması olduğuna inanılan projeden yola çıkılırsa, projenin fonksiyonel bileşenlerinin, oluşturulan kavram kombinasyonlarının birbirleri ve ürün sistem bütünü ile oluşturdukları örüntü gruplarındaki ilişkiler gözönüne alınarak tasarlanmış olduğu görünecektir (Bkz. Ek A ve Ek B).

Bu örüntü gruplarının analizi de göstermektedir ki, ürünün bütün bileşenleri için önerilen nesnel çözümler, (ondalıklı sistemin sıfır sayısı temel alınarak oluşturulmuş olup, bütün bu sayıların kombinasyonları ile yapılan işlemler sonucunda, matematiksel problemlerin çözülebilmesindeki gibi), kullanıcı değişkeni ekseninde oluşturulmuş olan bir sentaksa uygunlukları sınanan, kavram kombinasyonları sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Böylece, problem çözümünün analizinden elde edilen bulguların, bu yönde yapılacak olan, soyutlamaya ve çağrışımlara dayalı bir anlatım yöntemi olup, sözcük kombinasyonları bütününden seçilen permütasyonlar aracılığı ile, elde edilen sonuçların açıklanması için bir temel oluşturulmuş olduğu umulmaktadır.

Oluşturulmuş olan temel şunu imlemektedir ki, problemin çözüm, analiz ve belirlenmesi aşamaları bütünü, duygusal ve toplumsal bir varlık olan, kullanıcı ögesinin genetik şifresini oluşturduğu bir yapıdır.

Böylece, 'soyut' anlamda elde edilen sonuçlardan birisini, genel olarak yeni tuvalet taşları tasarımında etkin olabilecek, kültürel ve nesnel anlamda kullanıcı odaklı tasarım kriterlerine ulaşılması yönünde atılmış bir çabanın sonucunda, bu yönde elde edilmiş bulgular bütünü'nün oluşturduğu varsayılmaktadır.

Elde edilen bu bulgulara, problemin belirlenme, analiz ve çözüm sonrası sınanması süreçlerinde gerçekleştirilen, görgül bilimsel araştırma yöntemleri olan, sırasıyla gözlem, deneyim, literatür, kişisel görüşme ve durum çalışmaları sonucunda ulaşılmıştır. Araştırma bütünü'nü oluşturan bu yöntemler ile, tuvalet taşları genelinden, 'A la Turca' tuvalet taşı 'özeline' değin, çeşitli bulgular saptanmıştır. Kullanıcı odaklı bir tasarım için yapılan bu saptamalar, kendi içlerinde, standartlar, dışkılama eyleminin yapısı, cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan anatomik yapı gereksinimleri gibi nesneden, ergonomi gibi gerek nesnel, gerek öznel ele alınması gerekene ve en sonunda kültür kavramını içine alan, öznel olana değin sınıflandırılabilir. Elde edilen sonuçların, çalışmanın kültür ögesinin nesnel kriterlerle birleştirildiği bir kombinasyon aracılığıyla sentez niteliğinde çözümlere ulaşılmasına olanak sağladığı umulan bir kapsamda gerçekleştirilmiş olmasının sonucunda özgün olduğu düşünülmektedir.

Böylelikle, çalışmanın da, kendi kapsamında yapılmış olan konu ile ilgili literatür taramasında araştırma yapılan literatüre eklenip onun bir parçasını oluşturacağı umularak, kolektif algı dayanaklarından olduğu için aynı zamanda dinamik ve değişken bir öge olduğuna inanılan 'A la Turca' kültüre özgü, çağın gereklerine uygun, yeni tuvalet taşları tasarım kriterlerinin oluşturulmasına katkıda bulunduğu sanılmaktadır.

İçermekte olduğu umulan bu niteliğinin; çalışmanın, üniversite ve eğitim kurumlarının hizmetinde bir kaynak görevi görebilmesini sağlayacağı ümit edilmektedir.

Çalışma bütünü'nün görsel bir anlatımını oluşturarak parçalarının okunmasını sağlayan, somutlaşmış sonucuna dönüşecek olursa; bunun da, içermekte olduğu tasarım süreçleri ile oluşumuna katkıda bulunan çalışmalar bütünü'nün oluşturduğu, kaynak niteliğinde, yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımına yönelik yaklaşımın analizinin sunulduğu, bir durum çalışması olarak değerlendirilebileceği umulmaktadır.

Bu çözümün somut yararlarının ise, yine bu çözümün, varolan tuvalet taşlarının, tercih edilebilecek olan bir yenisi yerine geçmesi ya da en azından geçecek olanlara yol açması sonucunda, ortaya çıkabileceği sanılmaktadır.

KAYNAKLAR

Alexander, C., 1977. A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction, Oxford University Press.

Arpat, Y., 2000. Eczacıbaşı – Vitra Kartal Üretim Tesisleri, İstanbul. Kişisel Görüşme.

Bayazıt, N., 1994. Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Berker, A.C., Bulat, Ş., 2000. Eczacıbaşı – Vitra Kartal Üretim Tesisleri, İstanbul. Kişisel Görüşme.

Cai, D., You, M., 1998. An Ergonomic Approach to Public Squatting-Type Toilet Design, Applied Ergonomics, Elsevier Science Ltd., 29, 147-153

Condon, G., 2000, Public Bathrooms Arouse Deep-Seated Anxiety, (Published : Wednesday, January 26,2000, The Hartford Courant Newspaper, Connecticut), www.modbee.com

Cranz, G., 2000. The Chair: Rethinking Culture, Body and Design, W. W. Norton & Company, London.

Dohrn G., Rossum V., 1996. History of The Hour, Clocks and Modern Temporal Orders, The University of Chicago Press, Chicago.

Er, Ö., Akay, G., 2001. 'Culture as a Source of Product Innovation: New Product Design for a Major Sanitaryware Manufacturer in Turkey', Aveiro, d3 desire designum design, 4th European Academy of Design Conference Proceedings, ed. Cooper. R and Branco V.

- Erdem, H. H., Ersal, Y. Z., 1961.** Diyanet İşleri Başkanlığı Türkçe Kur'anı Kerim Meali, www.kuran.org.
- Erginöz, H., 2000.** Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Kişisel Görüşme.
- Feyerabend, P., 1999.** Yönteme Karşı (Against Method - Verso – Third Edition / 1996 basım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giedion, S., 1974.** Space, Time and Architecture: The Growth of A New Tradition, 5th prntng., Harvard University Press,
- Güngör, G., 2001.** Çapa Tıp Fakültesi, Mikrobiyoloji Anabilim Dalı. Kişisel Görüşme.
- Güvenç, B., 1989.** Japon Kültürü, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- Hollins, B., Pugh, S., 1990.** Successful Product Design: What to Do and When, Butterworth, Londra.
- Horan, J. L., 1976.** Tuvaletin Sosyal Tarihi: Bay Porselen, Milliyet Kitapları, AD Yayıncılık A.Ş., Translated from 1996 English version into Turkish, İstanbul.
- Kitabı Mukaddes, 1958.** Eski ve Yeni Ahit, (Tevrat ve İncil, İbrani, Kildani ve Yuhani Dillerinden Tercüme Edilmiştir), Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.
- Kıray, M., 2000.** Yeşilyurt, İstanbul. Kişisel görüşme.
- Kira, A., 1976.** The Bathroom, The Viking Press, New York.
- Mocan, Z., 2000.** Nişantaşı, İstanbul. Kişisel Görüşme.
- Newman, E., 1997.** The Bathroom Survival Guide: Going Abroad, Saint Paul, Marlor Press, Minnesota.

Pogue, R. W., 1999. How Do You Go To The Bathroom In Space?, Tom Doherty Associates, New York.

Popper, K. R., 1998. Bilimsel Araştırmanın Mantığı, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul.

Schulte, K., 1999. Messedesign Jahrbuch 1999 – 1999 Trade Fair Design Annual 1999, Avedition GmbH, Stuttgart.

Şatır, S., 1997. Oturma Mobilyalarının Özgün Tasarım Kaynakları, I. Ulusal Mobilya Kongresi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 17-18 Kasım, s. 119 – 128.

Unat, E. K., Erginöz, H., Demirhindi, O., Samastı M., Yücel A., 1987. İstanbul'da Dışkıyla Bulaşan Hastalıklar Sorunu - İstanbul Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş Demeği Yayın No:3, İ.Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi, İstanbul.

Unat, E. K., 1975. Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş ve İslam Dini - İlim Yayma Cemiyeti Neşriyatı Nu.10, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul.

Weber, M., 1996. Sosyoloji Yazıları, İletişim Yayınları, İstanbul

Wright, L., 1960. Clean and Decent: The Fascinating History of the Bathroom and the W. C., Routledge and Kegan Paul, London.

Yıldırım A., Şimşek H., 1999, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Tanyeli, U., 2000. Dosya: Hela Tarihi, Def-i Hacetin Mimari Boyutu, Arredamento Mimarlık, 2, 64-72.

TS-799, 1982. Alaturka Hela Taşları, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

www.asahi-net.or.jp, 20.1.2001.

www.cleansleeve.com, 15.2.2001.

www.costumes.org, 29.11.2000, 28.2.2001.

www.die.gov.tr, 10.5.2001

www.etut.com.tr, 10.5.2001

www.firstview.com, 5.3.1999.

www.kuran.org, 20.5.2000.

www.toto.co.jp, 13.5.2000, 14.3.2001.

<http://cc.gatech.edu>: 8080/2cool/2074, 10.11.2000.

EKLER

Ek A Yeni 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımının uygulama projesi çizimleri

Ek B Yeni 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımının 1/1 ölçekli mokabının fotoğrafları

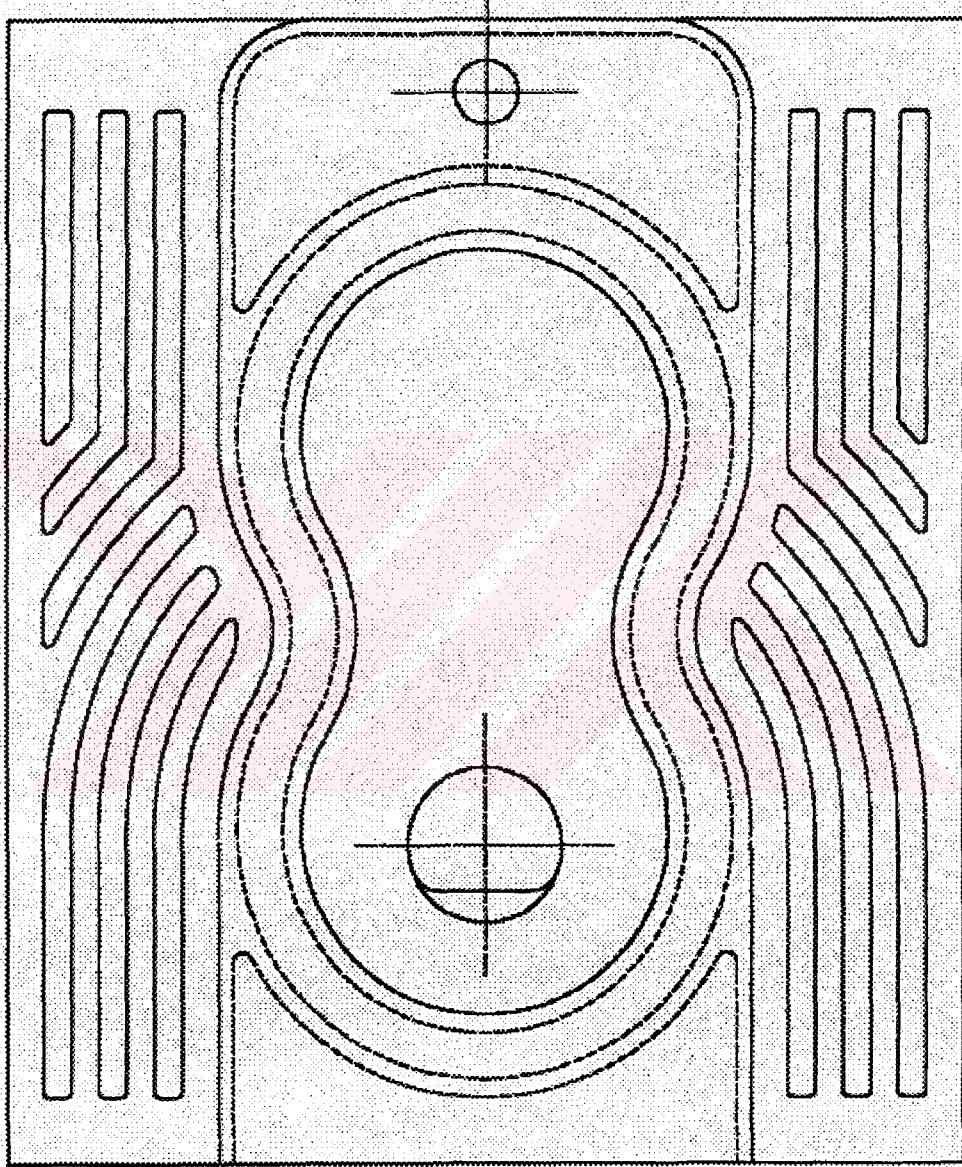
Ek C Sondaj çalışmasında kullanılan görüşme formu

Ek D Sondaj çalışmasından elde edilen nitel verilerin sayısallaştırıldığı tablolar.

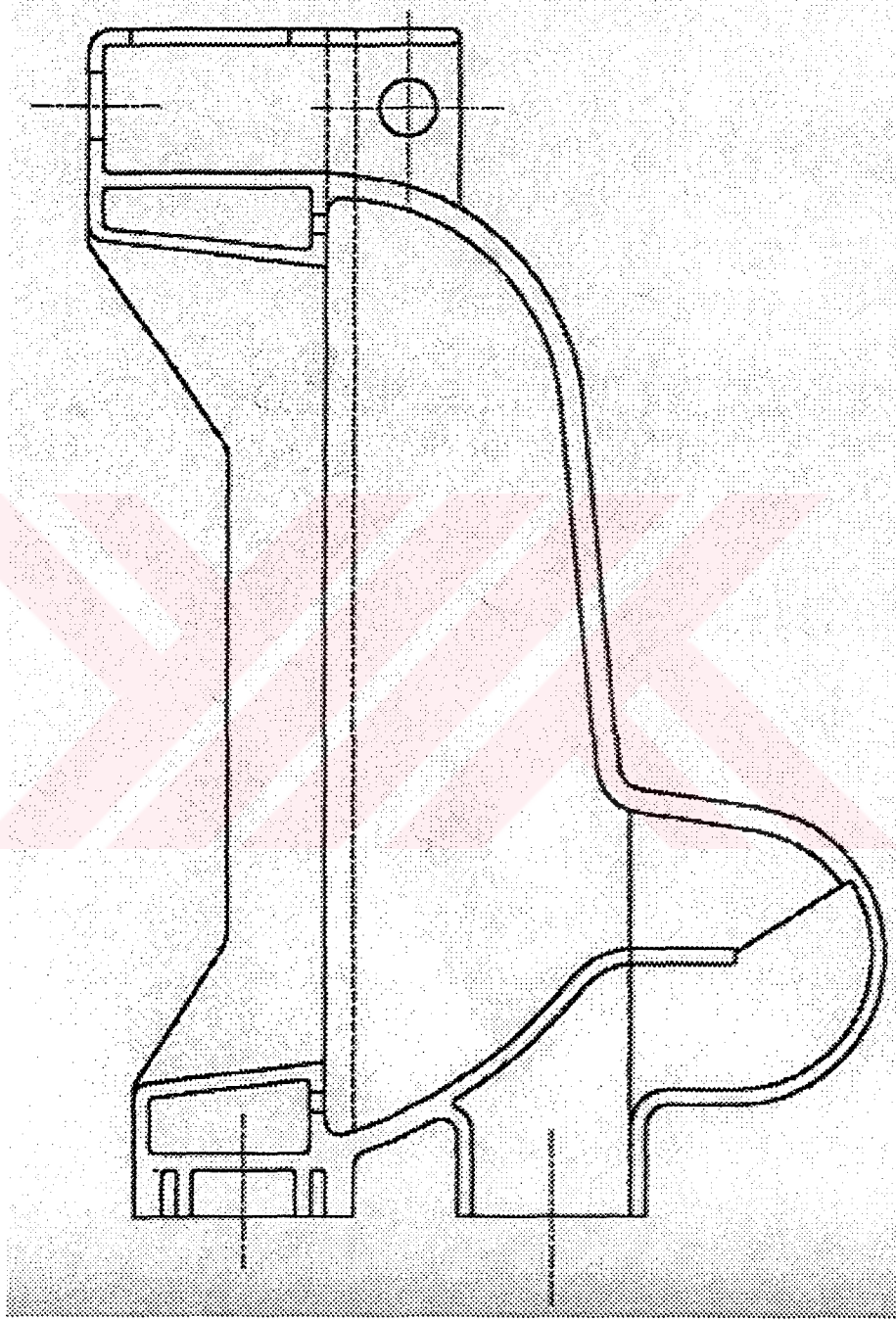

Ek A Yeni 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımının uygulama projesi çizimleri

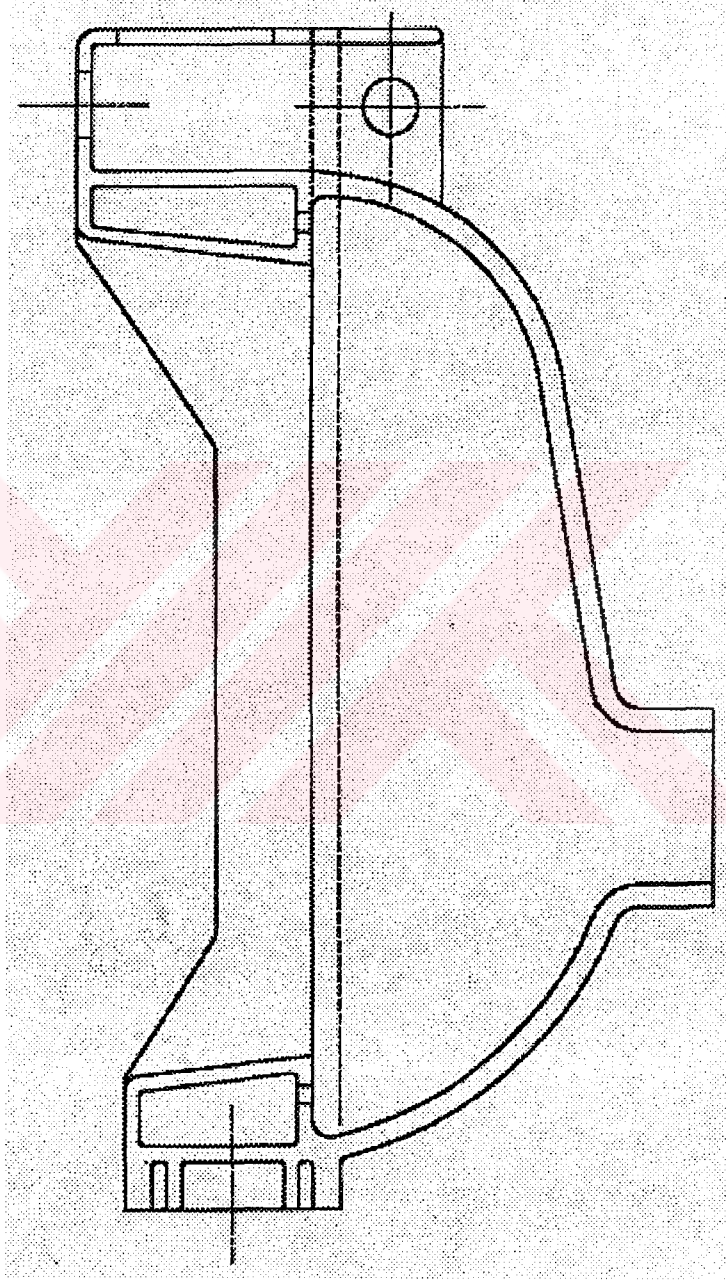

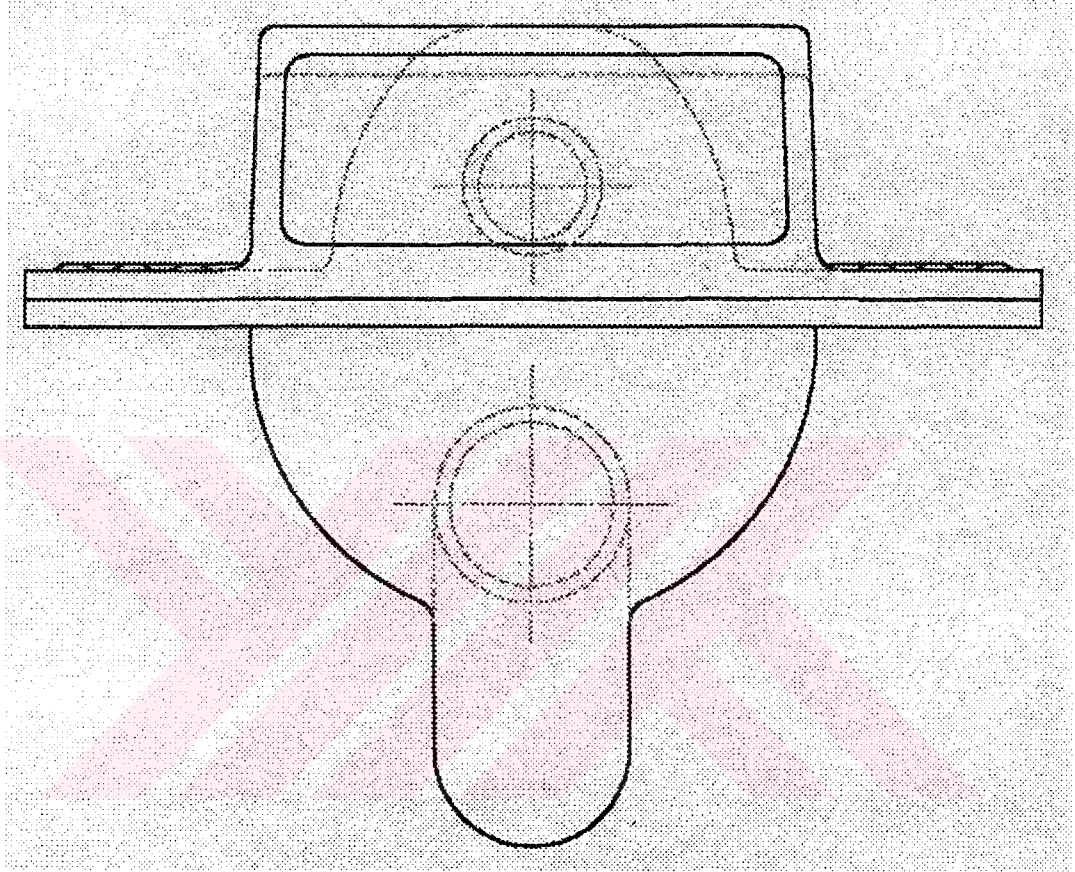
Şekil A 1: Kendinden 'S' sifonlu alternatif, üst görünüş

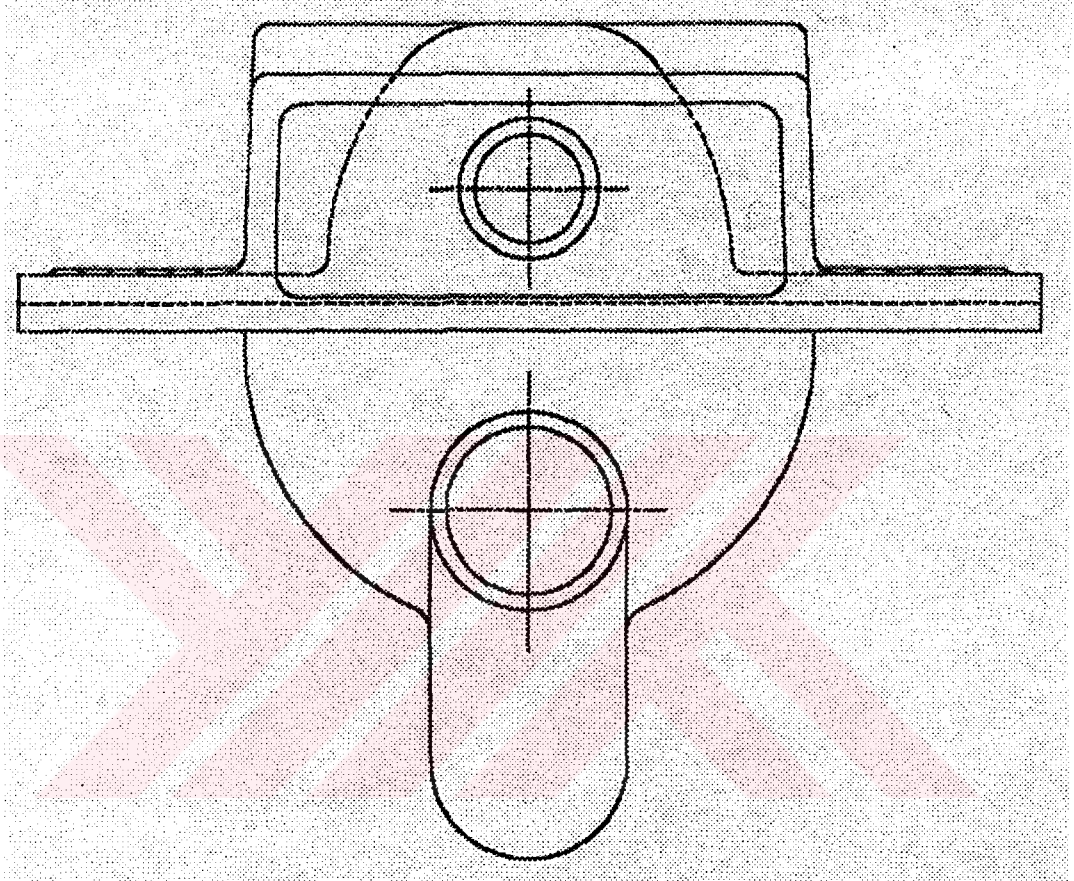
Şekil A 2: Kendinden 'S' Sifonlu Alternatif, Yan Kesit (Orta Aks)

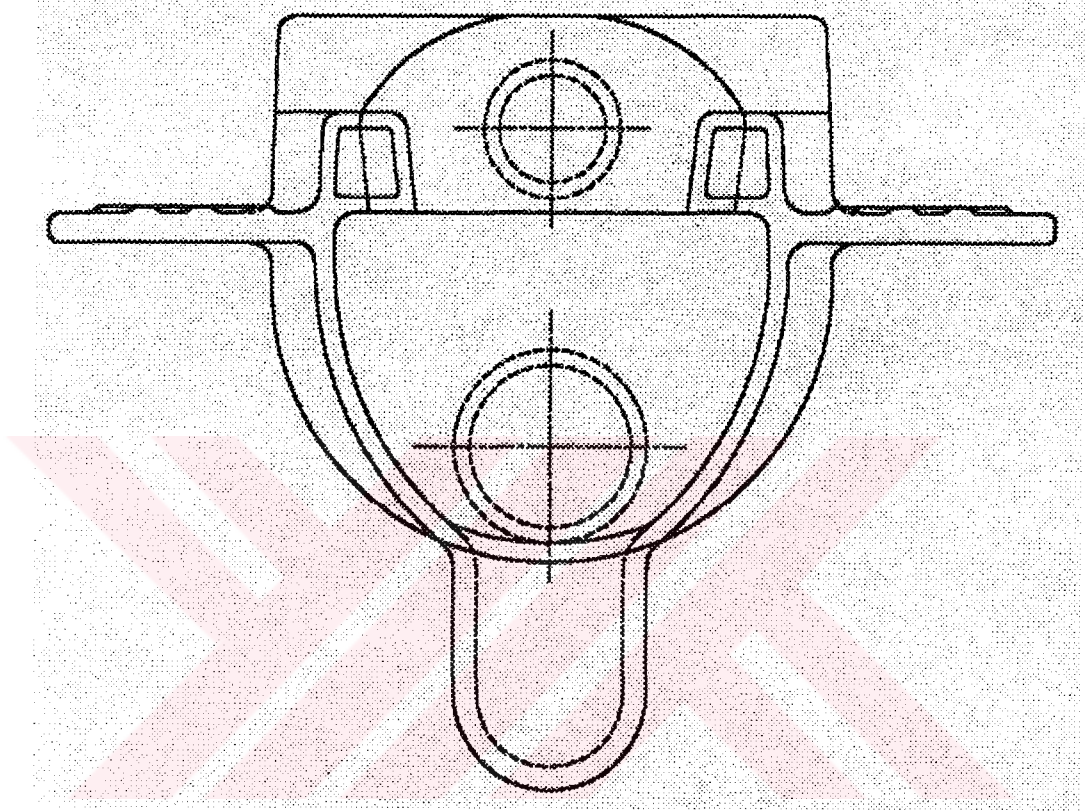
Şekil A 3: Kendinden 'S' Sifonsuz Alternatif, Yan Kesit (Orta Aks)

Şekil A 4: Kendinden 'S' Sifonlu Alternatif, Ön Görünüş

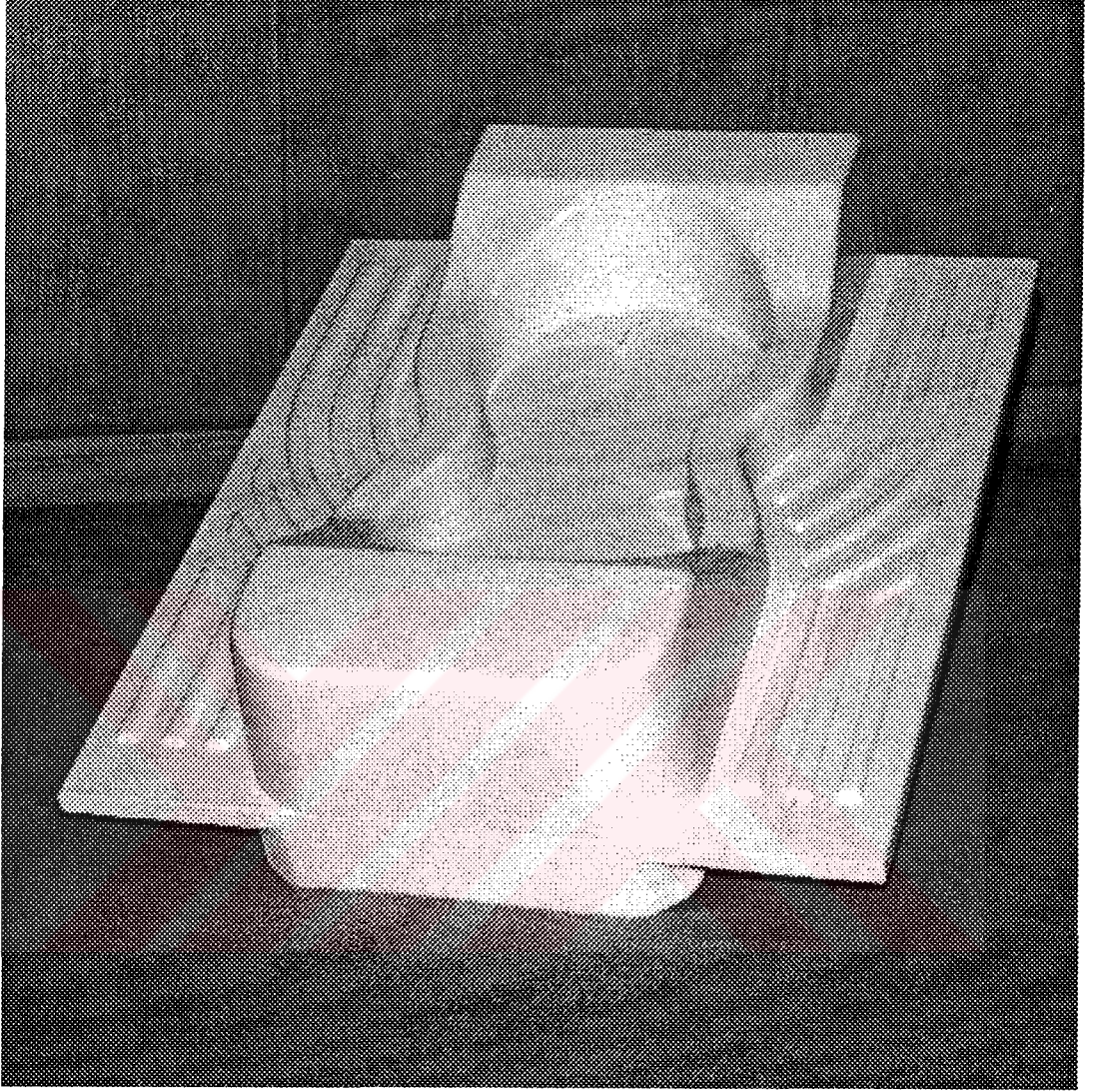
Şekil A 5: Kendinden 'S' Sifonlu Alternatif, Arka Görünüş

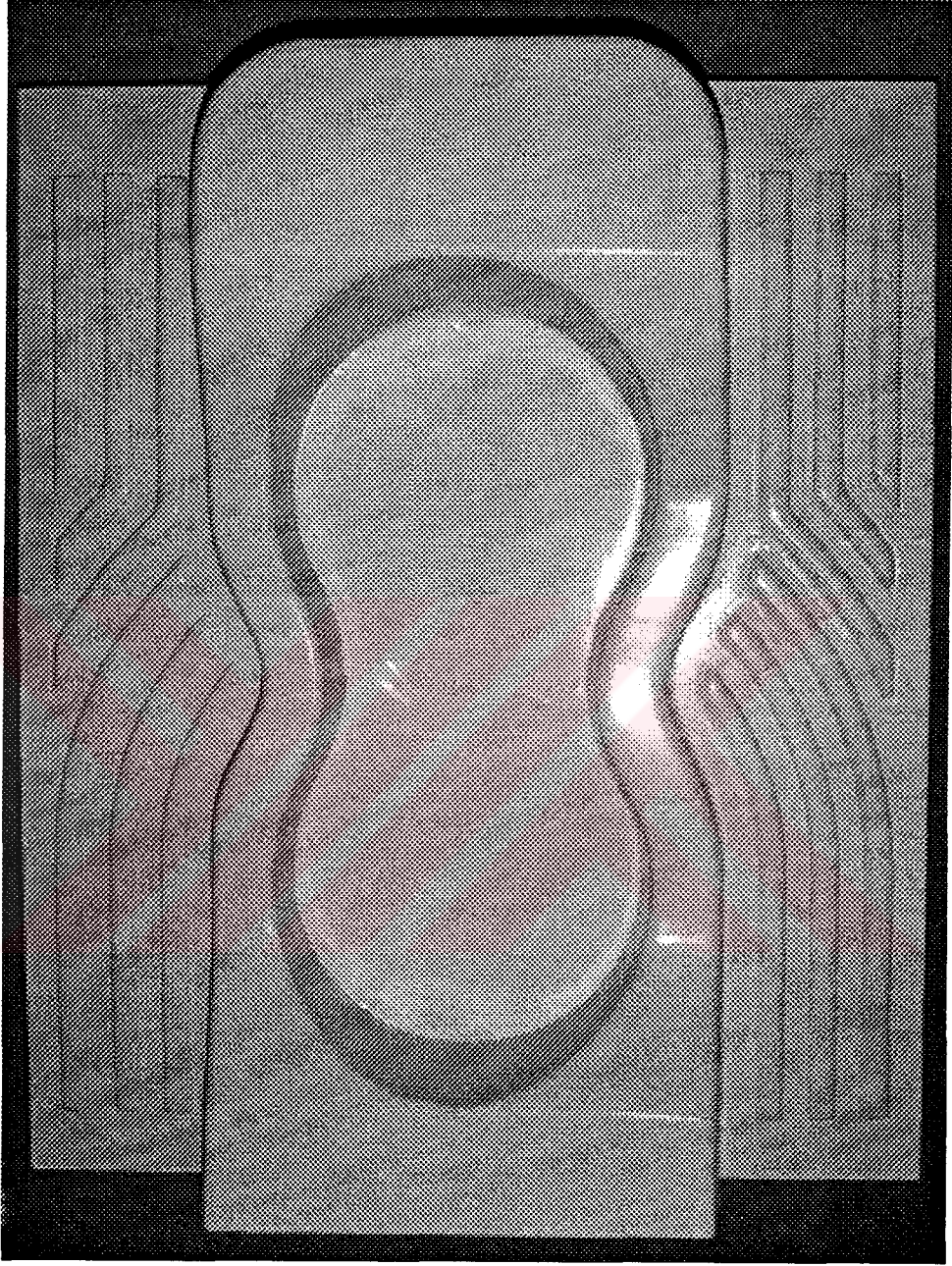
Şekil A 6: Kendinden 'S' Sifonlu Alternatif, Ön kesit (Orta Aks)

Ek B Yeni 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımının 1/1 ölçekli mokabının fotoğrafları

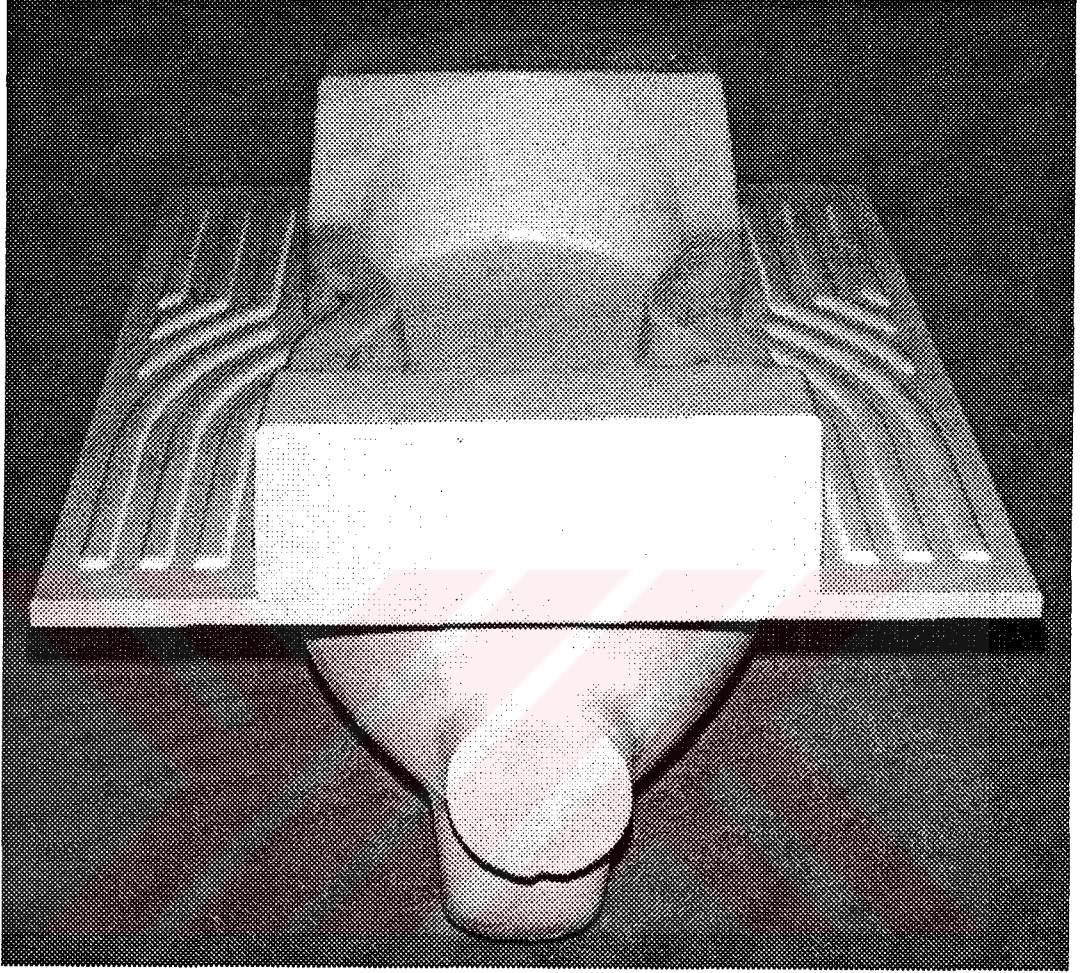
Şekil B 1. Mokap, Perspektif

Şekil B 2. Mokap, Üst Görünüş

Şekil B 2. Mokap, Yan Görünüş

Şekil B 4. Mopak, Arka Görünüş

Ek C Sondaj çalışmasında kullanılan görüşme formu

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN YAYIN MERKEZİ

Bu anket İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde hazırlanmakta olan, Türkiye için yeni bir 'A la Turca' tuvalet taşı tasarımına ilişkin bir Yüksek Lisans Tezinin kapsamında yapılmaktadır.

Yapılan bu anket, Türk kullanıcısıyla, varolan 'A la Franga' ve 'A la Turca' tuvalet taşları arasındaki ilişkinin, belirlenmesine çalışılması ile birlikte, varolan ürünlerin eksik ve sorunlarının saptanarak, yeni tuvalet taşları tasarımlarına yönelik, kullanıcıya duyarlı ürünlerin ortaya çıkmasına yardımcı olacak tasarım kriterlerine ulaşılabilmesi amacını gütmektedir.

Anket sonucunda elde edilecek olan tüm veriler yalnızca bilimsel, akademik amaçla tez kapsamında değerlendirilecek ve kişilik haklarına saygılı kalınarak gizli tutulacaktır.

Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyet

☐ Kadın ☐ Erkek

2. Babanızın öğrenim durumu:

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Üniversite

☐ Yüksek Lisans

3. Annenizin öğrenim durumu:

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Üniversite

☐ Yüksek Lisans

4. Babanızın mesleği:

☐ Serbest meslek

☐ Memur

☐ İşçi

☐ Diğer

5. Annenizin mesleği:

☐ Serbest meslek

☐ Memur

☐ İşçi

☐ Ev hanımı

☐ Diğer

6. Hane içi, aylık gelir düzeyi:

☐ 0 – 250 milyon T.L.

☐ 250 – 500 milyon T.L.

☐ 500 milyon – 1 milyar T.L.

☐ 1 – 3 milyar T.L.

☐ 3 milyar ve üstü T.L.

7. Ailenizin oturduğu ev:

☐ Kira ☐ Ailemin

8. Ailenizin yaşadığı il.....

1. Evinizde kullandığınız tuvalet taşı tipi nedir?

☐ Alafranga ☐ Alaturka ☐ Alaturka ve alafranga (2 tuvaletli evlerde)

2. Kirada ya da ailenizin evinde oturuyorsanız; kendinize ait bir eviniz olsa, bulunmasını tercih edeceğiniz tuvalet taşı tipi, nedir?

☐ Alafranga ☐ Alaturka ☐ Alaturka ve alafranga (2 tuvaletli evlerde)

3. Hem alafranga Klozetlerin hem de alaturka tuvalet taşlarının bulunduğu genel tuvaletlerde, kullanımını kesin olarak tercih ettiğiniz bir tuvalet taşı tipi varsa, hangisidir?

☐ Alafranga ☐ Alaturka ☐ Kesin bir tercihim yok.

4. Eviniz dışındaki tuvaletler için geçerli olan, kesin bir tuvalet taşı tipi tercihiniz yoksa; alaturka tuvalet taşlarını kullanmayı tercih ettiğiniz yer ya da yerler nerelerdir?

- ☐ Lüks oteller, restoranlar ve havaalanları gibi yerler.
- ☐ Benzin istasyonları
- ☐ Camiler
- ☐ Okullar
- ☐ Konuk olduğunuz evler
- ☐ Askeri kışlalar, öğrenci yurtları vb.
- ☐ Genel (Umumi) tuvaletler
- ☐ Diğer.....

5. Her türlü kamuya açık alan için geçerli olan kesin bir tercihiniz yoksa; eviniz dışında alafranga klozetleri kullanmayı tercih ettiğiniz yer / yerler nerelerdir?

- ☐ Lüks oteller, restoranlar ve havaalanları gibi yerler.
- ☐ Benzin istasyonları
- ☐ Camiler
- ☐ Okullar
- ☐ Konuk olduğunuz evler
- ☐ Askeri kışlalar, öğrenci yurtları vb.
- ☐ Genel (Umumi) tuvaletler
- ☐ Diğer.....

6. Ev dışında, alaturka tuvalet taşlarını alafranga klozetlere tercih ediyorsanız, bunun nedeni ya da nedenleri nedir?

- ☐ Dini nedenlerle (Abdest, günah vb.).....
- ☐ Sıhhi nedenlerle (Alafranga klozetlere değerek hastalık kapma olasılığı)
- ☐ Alışkanlık nedeniyle
- ☐ Psikolojik nedenlerle
- ☐ Temizlik
- ☐ Diğer.....

7. Ev dışında, alafranga klozetleri, alaturka tuvalet taşlarına tercih ediyorsanız, bunun nedeni ya da nedenleri nelerdir?

- ☐ Alışkın olmamam
- ☐ Yaşa dayalı fiziksel engel
- ☐ İstenmeyen kokular
- ☐ Psikolojik nedenler
- ☐ Tuvalet taşının ve zeminin pisliği
- ☐ Giysi ve ayakkabıların sıçratma sonucu kirlenmesi
- ☐ Giysilerin buruşarak ütüsünün bozulması
- ☐ Giysilerimin dar olması
- ☐ Taharet musluğunun konumu
- ☐ Görünüm
- ☐ Diğer.....

8. Genel tuvaletlerde, alafranga tuvalet taşlarının (klozetlerin) kullanımı sırasında sizi rahatsız eden ya da şüphelendiren unsur / unsurlar nelerdir?

- ☐ Dini nedenler (Abdest bozulması)
- ☐ Sağlık (Klozet kapağının pis olmasından dolayı hastalık kapma olasılığı)
- ☐ Psikolojik nedenler
- ☐ Temizlik alışkanlık ve duyarlılıkları
- ☐ Alafranga klozetlerin kullanımı sırasında zorlanmaya neden olması ya da psikolojik olarak ortaya çıkan kabızlık.
- ☐ Görünüm
- ☐ Diğer.....

9. Genel tuvaletlerde, alafranga tuvalet taşlarını (klozet) nasıl kullanırsınız? (Erkeklerin oturmak zorunda kaldıkları durumdaki tutumları önemli)

- ☐ Normal olarak klozet kapağının üstüne otururum.
- ☐ Klozet kapağının üstüne tuvalet kağıdı sererek kullanırım.
- ☐ Klozetin üstüne çıkarak kullanırım (üstüne tünemek).
- ☐ Klozet kapağına değmeyecek biçimde yarım çömelerek pozisyon alırım.
- ☐ Diğer.....

10. Dışkılama sonrası, temizlenmek için alışık olduğunuz (tercih ettiğiniz) yöntem ve araçlar nedir?

- ☐ Yalnız su ile taharetlenme (su ile birlikte sol elin kullanımı)
- ☐ Su ile taharetlenme ve sonrasında tuvalet kağıdı ile kurulanma.
- ☐ Yalnız basınçlı su
- ☐ Yalnız tuvalet kağıdı
- ☐ Basınçlı su ve sonrasında tuvalet kağıdı kullanımı.
- ☐ Diğer.....

11. Yeni bir alaturka tuvalet taşı tasarımında, sizce varolan örneklerin bulundurduğuna inandığınız ne gibi eksiklik ya da sorunlarının giderilmiş olmasını isterdiniz?

- ☐ Sıçratma sorununun giderilmesi
- ☐ Temizlik
- ☐ Taharet musluğunun çevreyi kirliletmeyecek şekilde konuşlandırılmış olması.
- ☐ Boyutlarının daha büyük ya da küçük olması.
- ☐ Daha ergonomik bir tasarım (vücut ölçülerime ve çömelme pozisyonuna uygun olarak tasarlanmış).
- ☐ Diğer.....

12. Evinizdeki yıkanmaya yönelik banyo elemanı nedir?

- ☐ Duş teknesi (Açık)
- ☐ Duş teknesi (Kapalı, duşakabin)
- ☐ Küvet (Açık)
- ☐ Küvet (Kapalı, duşakabin)
- ☐ Jakuzi
- ☐ Diğer.....

13. Evinizde nasıl yıkanırsınız?

- ☐ Duş teknesinde yıkanırım.
- ☐ Küveti su ile doldurup içine uzanarak yıkanırım.
- ☐ Küvetin içinde ayakta yıkanırım.
- ☐ Diğer.....

14. Toplu kullanıma açık yerlerde yıkanmak zorunda kaldığınızda, duş teknesi veya küvette yıkanmayı seçme olasılığı varsa, hangisinde ve nasıl yıkanmayı tercih edersiniz?

- ☐ Duş teknesi
- ☐ Küveti su ile doldurup içine uzanarak, durağan suda yıkanmak.
- ☐ Küvetin içinde, ayakta yıkanmak.
- ☐ Diğer.....

15. Kuvetin içinde yatarak duran suda yıkanmak yerine, akan suda yıkanıyorsanız (duş vb.), bunun neden ya da nedenleri nelerdir?

- ☐ Dini nedenlerle
- ☐ Kuvete oranla temiz olmasından dolayı
- ☐ Sağlıklı (sıhhi) olması nedeni ile
- ☐ Psikolojik nedenlerle
- ☐ Alışkanlık
- ☐ Diğer.....

16. Sizce alaturka tuvalet taşlarında geliştirilmesi gereken unsurları önem sırasına göre sayabilir misiniz?

- () Sıçratma sorununun giderilmesi.
- () Su ile temizlenmeyi sağlayan musluk ve plastik kap yerine, hem kaba gerek kalmadan, daha kolay kullanılabilecek, hem de çevreyi kirletmeyecek şekilde, tuvalet taşının kendi bünyesinde çözümlenmiş bir musluk geliştirilmesi.
- () İstenmeyen kokuların önlenmesi.
- () Taşın ve musluğun tesisat bağlantısından kaynaklanan, sızdırmaya dayalı arızaların azaltılması; arıza durumunda ise, daha kolay bir şekilde, döşeme taşlarının kırılmasına gerek kalmadan tamir edilebilmesi.
- () Vücut ölçülerine ve kullanım pozisyonuna uygun, (ergonomik) bir tasarım gerçekleştirilmesi.
- () Daha sağlıklı (sıhhi) bir çözüm.
- () Temiz bir çözüm.
- () Diğer.....

Ek D Sondaj çalışmasından elde edilen nitel verilerin sayısallaştırıldığı tablolar

Tablo D 1. Cinsiyete Göre, Babaların Öğrenim Düzeyi Dağılımı

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	Toplam
Kız	0	0	3	9	3	15
Erkek	1	1	3	6	4	15
Toplam	1	1	6	15	7	30

Tablo D 2. Cinsiyete Göre, Annelerin Öğrenim Düzeyi Dağılımı

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Y. Lisans	Toplam
Kız	0	1	3	9	2	15
Erkek	2	0	7	4	1	15
Toplam	2	1	11	13	3	30

Tablo D 3. Cinsiyete Göre, Babaların Meslekleri Dağılımı

	Serbest	Memur	İşçi	Diğer	Toplam
Kız	5	5	0	5	15
Erkek	5	4	0	6	15
Toplam	10	9	0	11	30

Tablo D 4. Cinsiyete Göre, Annelerin Meslekleri Dağılımı

	Serbest	Memur	İşçi	Ev Hanımı	Diğer	Toplam
Kız	1	8	0	3	3	15
Erkek	1	4	0	8	2	15
Toplam	2	12	0	11	5	30

Tablo D 5. Cinsiyete Göre, Hane İçi Aylık Gelir Dağılımı

	0-250	250-500	500-1000	1-3 mly.	3 -üstü	Toplam
Kız	0	3	5	6	1	15
Erkek	0	3	6	3	3	15
Toplam	0	6	11	9	4	30

Tablo D 6. Cinsiyete Göre, Ailelerin Oturduğu Evlerin Dağılımı

	Kira	Ailenin	Toplam
Kız	3	12	15
Erkek	2	13	15
Toplam	5	25	30

Tablo D 7. Cinsiyete Göre, Ailenin Oturduğu İllerin Dağılımı

	İstanbul	Ankara	İzmir	Diğer	Azerbeycan	Toplam
Kız	7	0	1	7	0	15
Erkek	8	0	3	3	1	15
Toplam	15	0	4	11	1	30

Tablo D 8. Cinsiyete Göre, Evde Varolan Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
Kız	7	1	7	15
Erkek	10	0	5	15
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 9. Cinsiyete Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
Kız	10	1	4	15
Erkek	11	0	4	15
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 10. Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Kesin Tercihi Yok	Toplam
Kız	0	9	6	15
Erkek	5	9	1	15
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 11. Cinsiyete Göre, Ev Dışında 'A la Turca' Tuvalet Taşlarının Tercih Edildiği Yerlerin Dağılımı

	Otel,vb.	Benzin ist.	Cami	Okul	Misafirlik	Yurt, vb.	G.Tuvalet	Diğer
Kız	1	1	2	6	0	2	9	6
Erkek	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	1	1	2	6	0	2	9	6

Tablo D 12. Cinsiyete Göre, Ev Dışında 'A la Franga' Tuvalet Taşlarının Tercih Edildiği Yerlerin Dağılımı

	Otel,vb.	Okul	Misafirlik	Yurt,vb.	Diğer
Kız	8	6	7	2	1
Erkek	0	0	0	0	0
Toplam	8	6	7	2	1

Tablo D 13. Cinsiyete Göre, Ev Dışında 'A la Turca' Tuvalet Taşları Tercih Nedenlerinin Dağılımı

	Dini	Sağlık	Alışkanlık	Psikolojik	Temizlik	Temas
Kız	0	7	1	1	10	6
Erkek	0	8	0	1	5	5
Toplam	0	15	1	2	15	11

Tablo D 14. Cinsiyete Göre, Ev Dışında 'A la Franga' Tuvalet Taşları Tercih Nedenlerinin Dağılımı

	Fiziksel	Alışkanlık	Görünüm	Oturmak	Konfor
Kız	0	0	0	0	0
Erkek	1	2	1	1	2
Toplam	1	2	1	1	2

Tablo D 15. Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde 'A la Franga' Tuvalet Taşları ile İlgili Rahatsızlık ve Şüphelerin Dağılımı

	Dini	Sağlık	Psikolojik	Temizlik	Zorlanma	Görünüm	Diğer
Kız	0	13	3	12	0	1	2
Erkek	0	7	0	11	0	0	8
Toplam	0	20	3	23	0	1	10

Tablo D 16. Cinsiyete Göre, Genel Tuvaletlerde, 'A la Franga' Tuvalet Taşlarının Kullanım Yöntemlerinin Dağılımı

	Oturarak	T. kağıdı serip	Tüneme	Yarı çömelik	Silerek	Silme + t.kağıdı
Kız	0	9	0	8	2	2
Erkek	3	12	1	3	2	2
Toplam	3	21	1	11	4	4

Tablo D 17. Cinsiyete Göre, Temizlenme Alışkanlık ve Yöntemlerinin Dağılımı

	Taharetlenme	Taharet+silme	Su	T. kağıdı	Su+t. kağıdı	Diğer
Kız	0	7	0	4	4	0
Erkek	1	4	1	6	3	0
Toplam	1	11	1	10	7	0

Tablo D 18. Cinsiyete Göre, 'A la Turca' Tuvalet Taşlarında Görülen Eksik ve Sorunların Dağılımı

	Sıçratma	Temizlik	Musluk	Boyutlar	Ergonomik	Diğer
Kız	10	6	5	3	3	1
Erkek	7	5	7	5	7	7
Toplam	17	11	12	8	10	8

Tablo D 19. Cinsiyete Göre, Evdeki Yıkanma Elemanlarının Dağılımı

	Duş	Duşakabin	Küvet	Kapalı Küvet	Jakuzi	Duş-Küvet	Diğer	Toplam
Kız	1	2	5	5	0	2	0	15
Erkek	1	2	4	5	1	1	1	15
Toplam	2	4	9	10	1	3	1	30

Tablo D 20. Cinsiyete Göre, Akan Suyla Yıkanma Nedenlerinin Dağılımı

	Dini	Temizlik	Sağlık	Psikolojik	Alışkanlık	Diğer
Kız	0	9	7	5	2	2
Erkek	0	12	3	0	3	2
Toplam	0	21	10	5	5	4

Tablo D 21. İllere Göre, Evde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
İstanbul	12	0	3	15
İzmir	3	0	1	4
Diğer	2	1	7	10
Yurtdışı	0	0	1	1
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 22. İllere Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
İstanbul	12	0	3	15
İzmir	4	0	0	4
Diğer	5	1	4	10
Yurtdışı	0	0	1	1
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 23. İllere Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
İstanbul	3	7	5	15
İzmir	0	4	0	4
Diğer	2	6	2	10
Yurtdışı	0	1	0	1
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 24. İllere Göre, Hane İçi Gelir Düzeyi Dağılımı

	0-250	250-500	500-1000	1-3 mly.	3 -üstü	Toplam
İstanbul	0	2	5	5	3	15
İzmir	0	0	3	0	1	4
Diğer	0	4	2	4	0	10
Yurtdışı	0	0	1	0	0	1
Toplam	0	6	11	9	4	30

Tablo D 25. İllere Göre, Babanın Öğrenim Düzeyi Dağılımı

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Y. Lisans	Toplam
İstanbul	0	1	2	7	5	15
İzmir	1	0	1	0	2	4
Diğer	0	0	2	8	0	10
Yurtdışı	0	0	1	0	0	1
Toplam	1	1	6	15	7	30

Tablo D 26. İllere Göre, Annenin Öğrenim Düzeyi Dağılımı

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Y. Lisans	Toplam
İstanbul	1	2	3	7	2	15
İzmir	1	0	1	1	1	4
Diğer	0	0	6	4	0	10
Yurtdışı	0	0	0	1	0	1
Toplam	2	2	11	13	3	30

Tablo D 27. İllere Göre, Evdeki Yıkanma Elemanları Dağılımı

	Duş	Duşakabin	Küvet	K. Küvet	2'si Açık	2'si Kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
İstanbul	0	3	6	3	0	2	1	0	15
İzmir	1	1	0	1	0	1	0	0	4
Diğer	0	1	4	3	1	0	0	1	10
Yurtdışı	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

Tablo D 28. İllere Göre, Temizlenme Yöntem ve Araçlarının Dağılımı

	taharet	taharet+su	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
İstanbul	1	5	0	6	3	16
İzmir	0	0	0	2	2	4
Diğer	0	6	1	2	1	9
Yurtdışı	0	0	0	0	1	1
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 29 Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
250-500	2	0	4	6
500-1000	7	0	4	11
1000-3000	5	1	3	9
3000-Üstü	3	0	1	4
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 30. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
250-500	5	0	1	6
500-1000	7	0	4	11
1000-3000	5	1	3	9
3000-Üstü	4	0	0	4
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 31. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tipleri Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
250-500	2	3	1	6
500-1000	1	7	3	11
1000-3000	1	5	3	9
3000-Üstü	1	3	0	4
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 32. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Temizlenme Yöntem ve Araçları

	taharet	taharet+su	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
250-500	0	5	1	0	0	6
500-1000	1	1	0	6	3	11
1000-3000	0	5	0	2	2	9
3000-Üstü	0	0	0	2	2	4
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 33. Hane İçi Gelir Düzeyine Göre, Evdeki Yıkama Elemanları Dağılımı

	Duş	D.kabin	Küvet	Kap. Küvet	2'si açık	2'si kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
250-500	0	1	2	1	1	0	0	1	6
500-1000	1	3	5	2	0	0	0	0	11
1-3000	0	2	3	3	0	1	0	0	9
3000-Üstü	0	0	0	1	0	2	1	0	4
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

Tablo D 34. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
İlkokul	1	0	1	2
Ortaokul	2	0	0	2
Lise	6	1	3	10
Üniversite	5	0	8	13
Y.Lisans	3	0	0	3
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 35. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
İlkokul	1	0	1	2
Ortaokul	2	0	0	2
Lise	6	1	3	10
Üniversite	9	0	4	13
Y.Lisans	3	0	0	3
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 36. Annenin Öğrenim Durumuna Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tipleri

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
İlkokul	0	2	0	2
Ortaokul	0	1	1	2
Lise	3	6	1	10
Üniversite	1	7	5	13
Y.Lisans	1	2	0	3
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 37. Annenin Öğrenim Düzeyine Göre, Öğrencilerin Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
İlkokul	0	1	0	0	1	2
Ortaokul	1	0	0	1	0	2
Lise	0	4	1	4	1	10
Üniversite	0	6	0	3	4	13
Y.Lisans	0	0	0	2	1	3
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 38. Annelerin Öğrenim Düzeyine Göre, Hane İçi Gelir Düzeyleri Dağılımı

	0-250	250-500	500-1000	1-3 mly.	3 -üstü	Toplam
İlkokul	0	1	1	0	0	2
Ortaokul	0	0	2	0	0	2
Lise	0	3	3	3	1	10
Üniversite	0	2	3	7	1	13
Y. Lisans	0	0	1	0	2	3
Toplam	0	6	11	9	4	30

Tablo D 39. Annelerin Öğrenim Düzeyine Göre, Mesleklerinin Dağılımı

	Serbest	Memur	Ev Hanımı	Diğer	Toplam
İlkokul	0	0	2	0	2
Ortaokul	0	0	2	0	2
Lise	1	5	4	0	10
Üniversite	0	7	2	4	13
Y. Lisans	1	0	1	1	3
Toplam	2	12	11	5	30

Tablo D 40. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
İlkokul	1	0	0	1
Ortaokul	1	0	0	1
Lise	2	0	4	6
Üniversite	8	1	6	15
Y.Lisans	5	0	2	7
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 41. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her İkisi	Toplam
İlkokul	1	0	0	1
Ortaokul	1	0	0	1
Lise	4	0	2	6
Üniversite	9	1	5	15
Y.Lisans	6	0	1	7
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 42. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşlarının Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
İlkokul	0	1	0	1
Ortaokul	1	0	0	1
Lise	1	4	1	6
Üniversite	1	9	5	15
Y.Lisans	2	4	1	7
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 43. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Öğrencilerin Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
İlkokul	0	0	0	0	1	1
Ortaokul	0	0	0	1	0	1
Lise	0	1	0	2	2	6
Üniversite	1	9	0	3	2	15
Y.Lisans	0	1	0	4	2	7
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 44. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Hane İçi Gelir Düzeyi Dağılımları

	0-250	250-500	500-1000	1-3 mly.	3 -üstü	Toplam
İlkokul	0	0	1	0	0	1
Ortaokul	0	0	1	0	0	1
Lise	0	2	3	1	0	6
Üniversite	0	4	4	6	1	15
Y. Lisans	0	0	2	2	3	7
Toplam	0	6	11	9	4	30

Tablo D 45. Babanın Öğrenim Düzeyine Göre, Mesleklerinin Dağılımı

	Serbest	Memur	Diğer	Toplam
İlkokul	1	0	0	1
Ortaokul	1	0	0	1
Lise	2	3	1	6
Üniversite	4	5	6	15
Y. Lisans	2	1	4	7
Toplam	10	9	11	30

Tablo D 46. Annenin Mesleğine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
Serbest	2	0	0	2
Memur	4	0	8	12
İşçi	0	0	0	0
Ev Hanımı	9	1	1	11
Diğer	2	0	3	5
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 47. Annenin Mesleğine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
Serbest	2	0	0	2
Memur	7	0	5	12
İşçi	0	0	0	0
Ev Hanımı	8	1	2	11
Diğer	4	0	1	5
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 48. Annenin Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tipleri Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
Serbest	1	1	0	2
Memur	1	7	4	12
İşçi	0	0	0	0
Ev Hanımı	3	7	1	11
Diğer	0	3	2	5
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 49. Annenin Mesleğine Göre, Öğrencilerin Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
Serbest	0	1	0	1	0	2
Memur	0	5	1	2	4	12
Ev Hanımı	1	4	0	5	1	30
Diğer	0	1	0	2	2	30
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 50. Annenin Mesleğine Göre, Evlerdeki Yıkama Elemanlarının Dağılımı

	Duş	D. Kabin	Küvet	Kap. Küvet	2'si Açık	2'si Kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
Serbest	0	0	0	1	0	0	0	1	2
Memur	1	3	5	2	1	0	0	0	12
Ev Han.	0	2	4	3	0	1	1	0	11
Diğer	0	1	1	1	0	2	0	0	5
İşçi	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

Tablo D 51. Annenin Mesleğine Göre, Hane İçi Gelir Düzeyi Dağılımları

	0-250	250-500	500-1000	1000-3000	3000 -üstü	Toplam
Serbest	0	1	1	0	0	3
Memur	0	4	5	3	0	12
İşçi	0	0	0	0	0	0
Ev Hanımı	0	1	4	4	2	11
Diğer	0	0	1	2	2	4
Toplam	0	6	11	9	4	30

Tablo D 52. Babanın Mesleğine Göre, Evlerde Bulunan Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
Serbest	5	1	4	10
Memur	3	0	6	9
İşçi	0	0	0	0
Diğer	9	0	2	11
Toplam	17	1	12	30

Tablo D 53. Babanın Mesleğine Göre, Evlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
Serbest	7	1	2	10
Memur	6	0	3	9
İşçi	0	0	0	0
Diğer	8	0	3	11
Toplam	21	1	8	30

Tablo D 54. Babanın Mesleğine Göre, Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerinin Dağılımı

	Alafranga	Alaturka	Her ikisi	Toplam
Serbest	3	4	3	10
Memur	1	7	1	9
İşçi	0	0	0	0
Diğer	1	7	3	11
Toplam	5	18	7	30

Tablo D 55. Babanın Mesleğine Göre, Öğrencilerin Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
Serbest	0	4	0	3	3	10
Memur	1	4	0	3	1	9
Diğer	0	3	1	4	3	11
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 56. Babanın Mesleğine Göre, Hane İçi Gelir Düzeyi Dağılımları

	0-250	250-500	500-1000	1-3 mly.	3 -üstü	Toplam
Serbest	0	2	3	5	0	10
Memur	0	4	5	0	0	9
İşçi	0	0	0	0	0	0
Diğer	0	0	3	4	4	11
Toplam	0	6	11	9	4	30

Tablo D 57. Babanın Mesleğine Göre, Evlerdeki Yıkama Elemanlarının Dağılımı

	Duş	D.kabin	Küvet	Kap. Küvet	2'si Açık	2'si Kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
Serbest	0	4	4	1	0	0	0	1	10
Memur	1	1	4	2	1	0	0	0	9
İşçi	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer	0	1	2	4	0	3	1	0	11
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

Tablo D 58. Evdeki Tuvalet Taşı Tipine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
Alafranga	1	5	0	7	4	17
Alaturka	0	1	0	0	0	1
Her ikisi	0	5	1	3	3	12
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 59. Evde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tipine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
Alafranga	1	7	1	8	4	21
Alaturka	0	1	0	0	0	1
Her ikisi	0	3	0	2	3	8
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 60. Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerine Göre, Temizlenme Alışkanlıklarının Dağılımı

	taharet	tah.+t.kağ.	yalnız su	t.kağıdı	su+t.kağıdı	Toplam
Alafranga	1	2	1	3	0	7
Alaturka	0	7	0	5	5	17
Her ikisi	0	3	0	2	2	7
Toplam	1	11	1	10	7	30

Tablo D 61. Evdeki Tuvalet Taşı Tipine Göre, Yıkama Elemanlarının Dağılımı

	Duş	D.Kabin	Küvet	Kap.Küvet	2'si Açık	2'si Kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
Alafranga	1	5	3	4	0	2	1	1	17
Alaturka	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Her ikisi	0	1	6	3	1	1	0	0	12
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

Tablo D 62. Evde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tipine Göre, Yıkama Elemanlarının Dağılımı

	Duş	D.Kabin	Küvet	Kap.Küvet	2'si Açık	2'si Kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
Alafranga	1	5	5	5	1	2	1	1	21
Alaturka	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Her ikisi	0	1	4	2	0	1	0	0	8
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

Tablo D 63. Genel Tuvaletlerde Tercih Edilen Tuvalet Taşı Tiplerine Göre, Yıkama Elemanlarının Dağılımı

	Duş	D.Kabin	Küvet	Kap.Küvet	2'si Açık	2'si Kapalı	Jakuzi	Diğer	Toplam
Alafranga	0	1	1	2	0	0	0	1	5
Alaturka	1	2	6	4	1	3	1	0	18
Her ikisi	0	3	3	1	0	0	0	0	7
Toplam	1	6	10	7	1	3	1	1	30

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Saltuk ÖZEMİR, 1974 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini, Terakki Vakfı Özel Şişli Terakki Lisesinde tamamlayarak, aynı okuldan 1991 yılında mezun oldu. Yüksek öğrenimini, Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde tamamlayarak 1998 yılında mezun oldu. Aynı yıl, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünde Yüksek Lisans öğrenimine başlamış olup, 2001 yılı Kasım ayından itibaren adı geçen bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ